T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ
(NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ ORTAK PROGRAMI)

REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN HİKÂYELERİNDE KADIN VE AİLE

HAZIRLAYAN

NESLİŞAH BUĞAN

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. YÜKSEL TOPALOĞLU

EDİRNE 2023

Tezin Adı: Reşat Nuri Güntekin'in Hikâyelerinde Kadın ve Aile

Hazırlayan: Neslişah BUĞAN

ÖZET

Bu çalışma, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın yapı taşını oluşturan isimlerden biri olan Reşat Nuri Güntekin'in hikâyelerindeki kadın karakterleri ve aile kurumunu incelemeyi esas alır.

Çalışma; *"Giriş"*, *"Sonuç"* ve *"Kaynakça"* dışında üç ana bölümden oluşmaktadır. *"Giriş"*te Reşat Nuri Güntekin ve kadın ile ilgili daha önceden yapılmış çalışmalardan söz edilmiştir. *"Birinci Bölüm"*de yazarın hayatı, edebî kişiliği ve eserleri verilmiştir. *"İkinci Bölüm"*de kadın kelimesinin tanımı yapılmış, kadın hareketlerinin Türkiye'deki gelişimi ele alınmıştır. Ailenin tanımı ve Türk aile yapısı da bu bölümde incelenmiştir. *"Üçüncü Bölüm"*de yazarın hikâyelerindeki kadın karakterler, bazı özelliklerine göre tasnif edildikten sonra bireysel ve toplumsal olgular bağlamında incelenmiştir. Yine aynı bölümde yazarın hikâyelerinde işlediği aile kurumu sosyolojik açıdan ele alınmıştır. *"Sonuç"*ta çalışma boyunca elde edilen bulgular ortaya konulmuştur. *"Kaynakça"*da ise araştırmamıza esas aldığımız hikâyeler ve çalışma boyunca yararlanılan kaynaklar gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk edebiyatı, hikâye, kadın, Reşat Nuri Güntekin

Name of Thesis: Woman and Family in the Stories of Reşat Nuri Güntekin

Prepared by: Neslişah BUĞAN

ABSTRACT

This study is based on analyzing the female characters and family in the stories of Reşat Nuri Güntekin, one of the writers that laid the foundations Turkish Literature of the Republican Period.

The study consists of three main chapters in addition to the *"Introduction"*, *"Conclusion"* and *"Bibliography"* sections. In the *"Introduction"* section, previous researches about Reşat Nuri Güntekin and previous studies on women are mentioned. In *"Chapter One"*, the biography, literary personality, and works of the author are explained. In *"Chapter Two"*, the word woman is defined, and the development of women's movement in Turkey is explained. Definition of family and Turkish family structure are also analyzed in this section. In *"Chapter Three"*, the female characters in the author's novels are analyzed in terms of individual and social phenomena after being classified according to some characteristics. In the same chapter, the family that the author deals with in his stories is discussed from a sociological perspective. The findings obtained during this study have been presented in the *"Conclusion"* section. The novels analyzed for this study and the resources used throughout the study have been listed in the "Bibliography" section.

Keywords: Turkish literature, story, women, Reşat Nuri Güntekin

ÖN SÖZ

Tanzimat dönemiyle birlikte başlayan yenileşme ve modernleşme hareketi her alanda olduğu gibi edebiyat alanında da kendini gösterir. Bu yeni dönem ile birlikte roman, hikâye, tiyatro gibi batılı türler edebiyatımıza girerek gelişmeye başlar.

Edebiyatımıza sonradan katılan bu türlerin büyük temsilcilerinden biri de Reşat Nuri Güntekin'dir. 20. yüzyıl Türk Edebiyatı'nın en önemli şahıslarından biri olan yazar, roman, hikâye, gezi yazısı ve oyun türünde pek çok eser kaleme almıştır. Eserlerindeki konu çeşitliliği ve üslubunun her yaşa hitap etmesi onun her zaman güncel bir yazar olmasını sağlar.

Eser verdiği türlerden biri olan ancak her zaman romanlarının gerisinde kalan hikâyelerinin sayısı 200'ü aşkındır. Hikâyelerinde bireyleri merkeze koyarak toplumsal sorunları ele alan yazar, hemen her türde insana hikâyelerinde yer verir. Onun özellikle ele aldığı konulardan biri de kadın ve ailedir. Kadını ve aile kurumunu çok yönlü bir şekilde ele almış olan yazarın hikâyeleri bazı çalışmalarda dolaylı ve kısmen söz konusu edilmekle birlikte bugüne kadar müstakil şekilde ciddi bir çalışmaya konu olmamıştır. Bu çalışma, söz konusu noktada var olduğu öngörülen eksikliğin giderilmesi düşüncesiyle hazırlandı ve yazarın hikâyelerindeki kadın meselesini ve aileyi bir bütün olarak dikkatlere sunulması amaçlandı.

Bu düşüncelerle hazırladığımız *Reşat Nuri Güntekin'in Hikâyelerinde Kadın ve Aile* başlıklı bu çalışmamız; *"Giriş"*, *"Sonuç"* ve *"Kaynakça"* dışında üç ana bölümden oluşmaktadır. Bu ana bölümler, kendi içlerinde de çeşitli kısımlara ayrılmaktadır.

Buna göre *"Giriş"*te Reşat Nuri Güntekin, kadın ve aile ile ilgili daha önce yapılmış muhtelif çalışmalar ele alınarak tanıtılmaya çalışılmıştır. Çalışmamızın *"Birinci Bölüm*"ünde yazarın hayatı ana hatlarıyla kısaca verildikten sonra edebî kişiliği üzerinde durulmuştur. Hemen devamında ise eserleri, türlerine göre ayrılarak verilmiştir.

Çalışmamızın "Kadın ve Adlandırmalar", "Türk Toplumunda Kadın", "Aile Nedir?", "Türklerde Aile Kavramı" adlı alt başlıklarından oluşan *"İkinci Bölüm"*ünde kadın kelimesinin sözlüklerdeki anlamı verilmiş, ardından kadının Türk

edebiyatındaki görünümü anlatılmış, aile kurumu genel çerçevede ele alınarak son olarak Türk aile yapısına değinilmiştir.

Çalışmamızın en önemli bölümü, hiç kuşkusuz "Reşat Nuri Güntekin'in Hikâyelerinde Kadın ve Aile" başlığının yer aldığı *"Üçüncü Bölüm"*dür. Bu bölümde önce "Eğitim Durumlarına Göre Kadınlar" başlığı altında kadınları eğitimlerine göre, "Toplumsal Rollerine Göre Kadınlar" başlığı altında ise anneler, eşler, dadı/kalfa/hizmetçi/sütnine, hayat kadını/düşmüş kadın bağlamları esas alınarak tasnif yapılmıştır. Daha sonra "Bireysel Olgular Bağlamında Kadın" başlığı altında aşk, cinsel ve maddi aşk, güzellik, kıskançlık temleri etrafında kadınlar sınıflandırılarak değerlendirilmiştir. Devamında "Kadın Sorunsalı" başlığı altında kadın ve genç kız olmak ele alınmıştır. "Aile İlişkileri" başlığında ise çocuk ve ebeveyn ilişkisine, çocukların yetiştirilmesi ve eğitilmesine, kardeşler arasındaki ilişkilere, aile ve akrabalık ilişkilerine değinilmiştir. "Eşler Arasındaki İlişkiler" başlığında evlilik, karı-koca ilişkileri, karı-koca ilişkilerinde aldatmak/ihanet, boşanma üzerinde durulmuştur.

Sonuç"ta ise çalışma boyunca elde ettiğimiz bulgular, ortaya konmuştur. Araştırmamıza esas aldığımız hikâyeler ve araştırmamız boyunca kullandığımız kaynaklar da *"Kaynakça"*da gösterilmiştir.

Tez konumun belirlenmesinde ve çalışmamın tamamlanmasında beni her konuda yönlendiren ve desteğini esirgemeyen, tanıdığım için kendimi şanslı hissettiğim değerli hocam Prof. Dr. Yüksel Topaloğlu'na teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim. Çalışmam süresince yolumdaki engelleri kaldırmaya çalışan ve beni destekleyen aileme sonsuz teşekkür ederim. Desteğini ve sabrını hiçbir zaman esirgemeyen, her koşulda beni teşvik eden, zorlukları kolaylaştıran yol arkadaşım, İlhan Üzüm'e çok teşekkür ederim.

Yalnız benim değil elinin yetişebildiği bütün kız çocuklarının eğitimine elinden geldiğince destek olmaya çalışan babaannem Ayşe Eren'in çalışmamı eline alabilmesini ve bu cümleleri okuyabilmesini çok isterdim. En büyük teşekkürüm onadır.

Neslişah BUĞAN

Edirne, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET 2
ABSTRACT 3
ÖN SÖZ ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
GİRİŞ 8
BİRİNCİ BÖLÜM 12
REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ 12
1.1. Reşat Nuri Güntekin'in Hayatı 12
1.2. Reşat Nuri Güntekin'in Edebî Kişiliği 16
1.3. Eserleri 21
1.3.1. Romanları 21
1.3.2. Hikâyeleri 22
1.3.3. Tiyatroları 23
1.3.4. Gezi Yazıları 24
1.3.5. Çeşitli Kitapları 24
İKİNCİ BÖLÜM 26
KADIN VE AİLE 26
2.1. "Kadın" Üzerine Adlandırmalar 26
2.2. Türk Toplumunda Kadın 29
2.3. Aile Nedir? 43
2.4. Türklerde Aile Kavramı 44
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 50
REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN HİKÂYELERİNDE KADIN VE AİLE 50
3.1. EĞİTİM DURUMLARINA GÖRE KADINLAR 52
3.1.1. Eğitimli Kadınlar 52
3.1.2. Eğitimsiz Kadınlar 56
3.2. TOPLUMSAL ROLLERİNE GÖRE KADINLAR 59
3.2.1. Anneler 59
3.2.1.1. Olumlu/İdeal Anne Tipi 60
3.2.1.2. Olumsuz Anne Tipi 61
3.2.2. Eşler 64

3.2.2.1. Olumlu/İdeal Eş Tipi 64
3.2.2.2. Olumsuz Eş Tipi 65
3.2.3. Dadı/Kalfa/Hizmetçi/Sütnine 71
3.2.4. Hayat Kadını/Düşmüş Kadın 76
3.3. BİREYSEL OLGULAR BAĞLAMINDA KADIN 77
3.3.1. Aşk 78
3.3.2. Cinsel ve Maddi Aşk 86
3.3.3. Güzellik/Çirkinlik 93
3.3.4. Kıskançlık 101
3.4. KADIN SORUNSALI 103
3.4.1. Kadın Olmak 103
3.4.2. Genç Kız Olmak 111
3.5. AİLE İLİŞKİLERİ 124
3.5.1. Çocuk ve Ebeveyn İlişkisi 126
3.5.2. Çocukların Yetiştirilmesi ve Eğitimi 142
3.5.3. Kardeşler Arasındaki İlişkiler 153
3.5.4. Aile ve Akrabalık İlişkileri 158
3.6. Eşler Arasındaki İlişkiler 163
3.6.1. Evlilik, Karı Koca İlişkileri 163
3.6.2. Karı Koca İlişkilerinde Aldatmak/İhanet 174
3.6.3. Boşanma 190
SONUÇ 195
KAYNAKÇA 198

GİRİŞ

Reşat Nuri Güntekin, geçtiğimiz yüzyılın en önemli yazarlarındandır. Millî Edebiyat içinde yer alan Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar gibi isimler, Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı'nın da ilk romancıları arasındadırlar.[1] Millî Mücadele Dönemi ile ülkede başlayan hareketlilik, edebiyat çevresinde de kendini gösterir. Eserlerini halkı bilinçlendirmek ışığı ile kaleme alan yazarlar, Anadolu coğrafyasına ve insanlarına eserlerinde sıkça yer verirler.

Reşat Nuri Güntekin'in 1922 yılında yayımlanan *Çalıkuşu* romanı da bu minvalde kaleme alınır. Yazarın *Çalıkuşu* dışında 7 hikâye kitabı, 26 oyunu, birçok eleştiri ve gezi yazısı bulunur. Ancak bu eserleri "Çalıkuşu yazarı" olarak anılmasına engel olamamıştır. Onun hikâyeciliğinde izlediği yol, döneminin romanlarında da görülen hiçbir ideolojik yaklaşım olmadan, Türk insanını tanıma ve tanıtmadır. Kullandığı dil, Türkçe'nin en güzel örneklerinden biri olacak kadar akıcı, samimi ve sıcaktır.

Reşat Nuri Güntekin, yazarlığı dışında aynı zamanda bir eğitimcidir. Yıllarca eğitimin içinde yer almış, öğretmenlik, idarecilik gibi eğitimin birçok noktasında görev almıştır. Onu diğer yazarlardan ayıran en önemli noktalardan biri de budur. Osmanlı Devleti'nin var olduğu zaman diliminde eğitimini tamamlayan, Cumhuriyet rejiminde ise mesleğini icra eden yazar, her iki sisteme de şahit olmuştur. Eserlerinde ve özellikle hikâyelerinde yaşadığı bu duruma örnekler görülür. Hikâyelerinde ele aldığı çocuk karakterler bazen mahalle mekteplerinde bazense yeni eğitim sisteminin uygulandığı okullarda eğitim görürler.

Anadolu coğrafyasında bizzat yaşamış, görevi gereği Anadolu'yu karış karış gezmiş olan yazarın, eserlerindeki farklı insan çeşitliliği buradan gelmektedir. Hikâyelerinde köy, ilçe, il gibi mekân çeşitlilikleri, zengin-fakir, eğitimli- eğitimsiz gibi zıt karakterlere yer vermesi yaşanmışlıklarından dolayıdır.

Yazarın hikâyelerindeki önemli noktalardan biri de kadınlara ve çocuklara olan bakış açısıdır. Farklı karakterlerdeki kadınları ele alan, bu kadınların hayata,

---

[1]M. Fatih Andı, "Türk Edebiyatında Roman: Cumhuriyet Devri*", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 4, S. 8, 2006, s. 166.

eşlerine, çocuklarına olan davranışlarını gözler önüne seren yazarın, hikâyelerindeki kadın karakterlerin çeşitliliği oldukça fazladır. Hikâyelerindeki bir diğer önemli nokta olan çocuklar ise onun için oldukça önemlidir. Anadolu'da görev yaptığı zaman diliminde her kesimden çocuğu tanımış ve onların yaşadıklarına şahit olmuştur. Bu yüzden de eserlerinde çocuk kahramanlara sıklıkla yer verir. Bu nedenle Cumhuriyet dönemi yazarları arasında çocuğa verdiği değer bakımından Reşat Nuri Güntekin'in ayrı bir yeri vardır.[2] Döneminin çocuk algısını gözler önüne seren yazar, çocuğun ailedeki yeri nedir, çocuklara nasıl bir eğitim verilmelidir gibi sorulara eserlerinde cevap verir. Bütün bu unsurlar düşünüldüğünde Güntekin'in gözlem gücünün ne kadar kuvvetli olduğu da görülür.

Hikâyeciliği, romancı kimliğinden bir adım geride kalmış olsa da bu yönüyle de birçok çalışmaya konu olmuştur. Bu çalışmalar, ana hatlarıyla aşağıda verilerek tasnif edilmiştir.

Bunlardan ilki Reşat Nuri Güntekin ile alakalı kitaplardır. Bu kitaplardan ilki ise Prof. Dr. Birol Emil'in yazarın ismini verdiği *Reşat Nuri Güntekin* adlı eseridir. İlk baskısı 1989 yılında yapılan eser, yazarı her yönüyle ele almayı başaran nadir kitaplardan biridir. Güntekin ile ilgili birçok çalışması bulunan Birol Emil'in en kapsamlı çalışmalarından biri de bu kitaptır.

Yazarın yakın ahbaplarından biri olan Yusuf Ziya Ortaç, *Bir Varmış, Bir Yokmuş! Portreler* adlı eserinde Reşat Nuri Güntekin ile ilgili üniversite yıllarındaki anılarına değinerek yazarın nasıl keşfedildiğine dikkat çeker. Konuyla olan bağı nedeniyle ismini kitap kategorisinde belirtmemiz gereken bir diğer eser, Türkân Poyraz ve Muazzez Alpbek'in 1957 yılında *yayımlanan Reşat Nuri Güntekin Hayatı ve Eserlerinin Tam Listesi* başlıklı küçük bir eseridir. Bu eserde yazarın hayatına kısaca değinildikten sonra eserleri sırasıyla verilmiştir.

Yaşar Nabi Nayır'ın, *Edebiyatçılarımız Konuşuyor* isimli kitabında ise Türk edebiyatının önemli isimleriyle yapılan röportajlara yer verilir. Reşat Nuri Güntekin ile ilgili bölümde ise yazarın edebiyat sahnesine çıkışı ele alınır.

---

[2] Oğuzhan Karaburgu, Reşat Nuri Güntekin'in Hikâyelerinde Çocuk, *Bizim Külliye Dergisi*, Nisan-Mayıs- Haziran 2003, s. 66.

İsmini zikretmemiz gereken bir diğer şahıs ise Olcay Önertoy'dur. Reşat Nuri Güntekin hakkında kaleme aldığı birçok eser bulunan yazarın *Reşat Nuri Güntekin'in Yazınımızdaki Yeri* isimli Türk Dili Dergisi'nde yayımlanan yazısı büyük önem taşır. Yazı, yazarın çocukluk yıllarından, yayın hayatına başlayana denk olan zamanı ele alır.

Konumuzla bağlantılı, tezimizde yararlandığımız bir diğer kaynak ise yüksek lisans tezleridir. Reşat Nuri Güntekin'in hikâyeleri üzerine yazılmış olan önemli yüksek lisans tezlerinden biri Oğuzhan Karaburgu'nun 2001 yılında yazdığı *Reşat Nuri Güntekin'in Hikâyeleri Üzerinde Bir İnceleme* adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada yazarın tüm hikâyeleri tematik açıdan ele alınmıştır. Zaman, mekân ve şahıs kadrosu açısından incelenen hikâyelerin dışında Reşat Nuri Güntekin'in kitaplarına girmemiş hikâyelerinden de örnekler verilmiştir. Karaburgu, daha sonrasında yüksek lisans tezini gözden geçirerek 2021 yılında *Bir Sevgi Şefkat Ürpermesi Reşat Nuri Güntekin'in Hikâyeciliği* isimli kitabını yayımlamıştır.

Kadın konulu kitap çalışmalarına geldiğimizde ise yararlandığımız kaynaklardan en önemlisi, Serpil Çakır'ın hazırladığı *Osmanlı Kadın Hareketi* isimli eseridir. Kadınların özgürleşme yolunda emin adımlarla ilerlerken verdikleri mücadelelerin ele alındığı eser, dönemin dergileri üzerinden yapılan kapsamlı bir çalışmadır.

Bu kaynakların dışında ansiklopediler ve edebiyat tarihleri içinde de kadın konusu ele alınmıştır. Bunlardan en önemlisi, Nihat Sami Banarlı'nın hazırladığı *Resimli Türk Edebiyâtı Târihi* adlı eserin içindeki "Türk Toplumunda Kadın" bölümüdür.

Aile konulu kitap çalışmalarında ise yararlandığımız en önemli kaynaklardan ikisi Türk toplumunda aile yapısının geçmişteki aynası olarak nitelendirebileceğimiz eserler olan Muharrem Ergin'in, *Orhun Abideleri* ve Talat Tekin'in, *Orhon Yazıtları*'dır.

Yukarıda da belirttiklerimiz üzerine Reşat Nuri Güntekin, kadın ve aile konusu hakkında birçok kitap, tez, makale, ansiklopedi ve edebiyat tarihleri içinde bölüm yazılmıştır. Fakat bizim doğrudan tespit edebildiğimiz Reşat Nuri Güntekin'in bütün hikâyelerindeki kadın ve aileleri konu edinen herhangi bir çalışma yoktur.

Ortaya konan çalışmalarda, daha çok yazarın birtakım hikâyeleri ele alınmış ve bu ele alınan hikâyelerde, belirli kadınlar incelenmiştir. Biz de bu çalışmamızda, yazarın hikâyelerindeki "kadın" ve "aile" konusunu kapsayıcı bir şekilde ele almayı amaçladık. Yazarın bütün hikâyelerinde, özellikle öne çıkan kadın karakterleri ve aile kurumunu hem kronolojik hem de metin çözümleme yöntemini kullanarak inceledik.

Çalışmamız esnasında yazarın ilk hikâyelerinden, son hikâyelerine kadar kadınlara ve aile kurumuna eserlerinde yer verdiğini gördük. O dönemde kadınlara olan bakış açılarının yansıtılması, ailenin Türk toplumundaki yerinin saptanması yönüyle Reşat Nuri Güntekin'in hikâyeleri önemli bir yere sahiptir. Çalışmamız sonucunda ulaştığımız kadın ve aile konulu çıkarımlar toplumumuzdaki değişimleri görmemiz açısından da önemlidir.

Reşat Nuri Güntekin'in bütün hikâyelerini incelediğimiz bu çalışma umarız bu alanda yapılan diğer çalışmalara da katkı sağlar.

BİRİNCİ BÖLÜM

REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1. Reşat Nuri Güntekin'in Hayatı

Eserlerindeki sıcak ve samimi üslubu, güzel Türkçesiyle Türk edebiyatının önemli yapı taşlarından biri olan Reşat Nuri Güntekin, 25 Kasım 1889 yılında İstanbul'un Üsküdar ilçesinde doğar. Babası askerî Doktor Nuri Bey; annesi ise Anadolu'da valilikler yapmış olan Yaver Paşa'nın kızı Lütfiye Hanım'dır. Küçük yaşta hayatını kaybeden Reşide isimli bir kız kardeşi de olan Reşat Nuri, hareketli bir çocukluk dönemi geçirir. Hatta bu dönemin çocukluktan ziyade bebekliğe dayandığını kendisi şu sözlerle ifade eder: "*Üç yaşındaydım. Döşemedeki budak deliğinden aşağıya su dökmeye çalışıyorum. Anlaşılan haşarılığım kundaktan başlamış*."[3]

Nerdeyse aynı yaşlarda oldukları teyzesinin oğlu Ruşen Eşref Günaydın ile yakın arkadaşlardır. İkisi bir araya geldiğinde yaramazlıkları da fazlasıyla artar. Reşat Nuri Güntekin, Sedat Simavi'ye verdiği bir röportajında çocukluk döneminden şöyle bahseder: *"Küçüklüğümde fazla haşarı idim. Mektebe göndermek hemen kâbil olmuyordu. Mektebi sevmiyordum. Bir aralık teyzezadem Ruşen Eşref'le beraber bizi Selimiye'deki Mahalle Mektebine göndermek istediler. İkimizde çok yaramazdık. Hele bir araya geldiğimizde kudururduk…"*[4]

---

[3] Ümit Deniz, "Çocukluk Hatıralarını Anlatıyorlar… Falakanın tadı Reşat Nuri'nin damağında imiş." *Milliyet*, 26 0cak 1955, s. 3.
[4] Sedat Simavi, "Reşat Nuri Bey", *Yeni İnci*, No: 2, Temmuz 1338, s. 7.

Reşat Nuri Güntekin'in hareketli geçen çocukluk yıllarından sonra okul dönemi başlar. İlköğrenimine Selimiye Mektebinde başlayan yazar, hem haşarılığı hem de babasının mesleği sebebiyle Çanakkale'ye taşınmaları ile okul hayatına orada devam eder. Ortaöğrenimine Çanakkale İdadisinde başlar. Buradan mezun olduktan sonra ise bir yıl Galatarasay Lisesinde, sonrasında ise İzmir Frerler Mektebinde eğitimine devam eder.

İzmir'de okuduğu yıllarda hayatına yön verecek olan birkaç hadise yaşar. Bunlardan en dikkate değer olanı ise babasıyla ilgilidir. Derslerinde başarılı olan öğrencilere ödül dağıtılan bir törende babasının üzgün ve dalgın olduğunu gören Reşat Nuri, bir dahaki sene daha çok çalışarak birinci olmaya kendi kendine söz verir. Bu düşünce ışığında da derslerine sıkı sıkı sarılır, dönem boyunca çok çalışarak dönem sonunda sınıf birinciliğini hak eder. Ancak okul yönetimi birinciliğin Reşat Nuri'ye değil de bir Rum çocuğuna verilmesine karar verir. Okul yönetimi Türk çocuğuna birincilik vermeyi o dönemde uygun bulmaz.

Reşat Nuri Güntekin, İzmir Frerler Mektebinden sonra bir yarışma sonucu girdiği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden 1912 yılında mezun olur. Üniversite yıllarında Reşat Nuri'yi keşfedecek ve onu ders anlattığı sınıfta tüm öğrencilerine anlatacak kişi ise Hamdullah Suphi Tanrıöver'dir. Yakın ahbaplarından olan Yusuf Ziya Ortaç ise bu anları şöyle aktarır:

"Eski Zeynep Kâmil Hanım Konağındayız. Darülfünun Edebiyat Fakültesinde. Sınıflardan birinde, sıralara dizilmiş gençler, yine kendileri kadar genç birini dinliyorlar: Yirmi dört yaşında birini. Bu keskin çizgili yüzün altında, uçları hafifçe kırık iki yaylı kaş ve içi altının, zümrütün, bakırın, çeliğin karıştığı, renkli ışıklarla dolu iki göz var. Bu yirmi dört yaşındaki genç adam, Hikmet-i Bedâyi muallimi Hamdullah Suphi Beydir. Kendisini, soluk almadan dinleyen sınıfın karşısında, talebesinden birini ayağa kaldırmış, konuşuyordu:

‘Size haber veriyorum: Doğduğunuz gün, talihin eli, beşiğinizin üstüne bir yıldız asmıştır. Yazınızın, gözlerimin önüne serdiği manzarada ne kadar feyiz var.

Eğer isterseniz, eğer hilkatin size cömertçe verdiği değere sırt çevirmezseniz, emin olunuz, şöhretiniz bir gün memleket hudutlarını da aşacak, dış âlemde tanınacaksınız!

Hamdullah Suphi Tanrıöver’in heyecanla övdüğü bu derisi kemiğine yapışık, bu çelimsiz, bu hareketli genç, Reşat Nuri idi.’”[5]

67 yıllık ömrünün 41 senesinde eğitim alanında aktif olarak yer alan Reşat Nuri Güntekin, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden mezun olduktan sonra 1913 yılında Bursa Lisesinde Fransızca öğretmeni olarak göreve başlar. Burada belli bir süre görev yaptıktan sonra İstanbul’a gelerek sırasıyla Beşiktaş İttihat ve Terakkî, Feneryolu Murâd-ı Hâmis, Osman Gazi Paşa Mekteplerinde, Vefa Sultânîsi, İstanbul Erkek, Çamlıca Kız, Kabataş, Galatasaray, Erenköy Kız Liselerinde Fransızca, Türkçe ve felsefe öğretmenliği yapar.[6] Öğretmenliğinin yanı sıra zaman zaman idarecilik yaptığı dönemler de vardır.

1927 yılında Millî Eğitim Bakanlığı müfettişliğinde göreve başlayan yazar, görevi esnasında Anadolu’yu tüm yönleriyle tanıma fırsatı bulur. 12 yıl süren bu görevi süresince neredeyse Anadolu’yu bir ucundan diğer bir ucuna kadar görür ve daha yakından keşfeder.

Reşat Nuri Güntekin eğitim alanındaki görevleri dışında bir dönem siyaset sahnesinde de karşımıza çıkar. 1939-1946 yılları arasında iki dönem milletvekilliği yapar. Milletvekilliği görevi sona erdikten sonra ise 1947 yılında tekrar müfettişlik görevine geri döner ve bu defa başmüfettiş unvanını alır. 1950 yılında UNESCO’nun

[5] Yusuf Ziya Ortaç, *Bir Varmış, Bir Yokmuş! Portreler*, Akbaba Yayınevi, İkinci Baskı, İstanbul, 1960, s. 169.
[6] Hüseyin Çelik, “Reşat Nuri Güntekin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara, TDV Yayınları, 1996, S. 14, s. 307-309.

Türkiye temsilcisi ve talebe müfettişi göreviyle Paris'e gider. Paris'ten döndükten sonra 1954 yılında ise emekliye ayrılır.

Emekliye ayrıldığı dönemden sonra İstanbul Şehir Tiyatrolarında Edebî Heyet üyeliğine seçilerek burada aktif rol oynar. Bunların yanı sıra basın yayın organlarında da çeşitli görevlerde yer alır. 1923-1924 yılları arasında Mahmud Yesâri, Münif Fehim ve İbnürrefik Ahmed Nuri ile *Kelebek* isimli mizah dergisini çıkarır. 1947 yılında ise çok da uzun ömürlü olmayan, Cumhuriyet Halk Partisi'nin çıkardığı *Memleket* adlı gazetenin başında bulunur. Sayısız gazete ve dergide başlarda takma adlarla sonralarında ise kendi ismiyle yazılar yazar. Yazılarını yayımladığı başlıca gazete ve dergilerin birkaçı ise şöyledir: *Zaman, İnci, Büyük Mecmua, Vakit, Edebî Mecmua, Nedim, Şair, Hayat, Güneş, Muhit, Yeni Türk, Ana Yurt, Ayda Bir, Akbaba, Yedigün, Aile, Varlık, Türk Dili, Türk Yurdu, Temaşa Mecmuası, Yeni Mecmua, Darülbedayi Mecmuası, Türk Tiyatrosu Mecmuası, Devlet Tiyatrosu Mecmuası.*[7]

Reşat Nuri Güntekin, hayatı boyunca çok çeşitli alanlarda, farklı görevler alması sebebiyle fazlasıyla hareketli bir yaşam sürer. Bu hareketli yaşam içerisinde onun için vazgeçilmez bir unsur vardır ki o da sigaradır. Doktoruyla yaşadığı bir anısı ise bu tutkuyu kanıtlar niteliktedir:

"Bir muayenenin sonunda, Reşat Nuri Beyin doktoru, yukarı çektiği fanilayı aşağı indirip sırtını sıvazladıktan sonra hastasına: 'Evet dostum,' diyor, 'Şu mereti içmekten artık vazgeçeceğiz.' Hastasının yüzü bu uyarıyla allak bullak olmuştur. Çünkü bu, uygulaması imkânsız bir öneridir. Yarılanmış sigara bir-iki titriyor yapıştığı dudaklarda ve Reşat Nuri Bey, kırık bir sesle cevap veriyor: 'Yapma doktor!'"[8]

Öylesine tutkunu olduğu sigara yüzünden akciğer kanserine yakalanır. Bir müddet Gureba Hastanesinde tedavi görür. Ancak yeterli olmadığı için daha sonra tedavi için İngiltere'ye götürülür. Tüm müdahalelere rağmen tedavi gördüğü

[7] Birol Emil, *Reşat Nuri Güntekin*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Birinci Baskı, Ankara, 1989, s.3.
[8] Nezihe Araz, "Sigaramın Dumanı", *Argos Yeryüzü Kültür Dergisi*, İstanbul, 1989, S. 16, s. 151.

Londra'da 7 Aralık 1956 tarihinde hayatını kaybeder. Cenazesi Türkiye'ye getirilerek 13 Aralık 1956'da Karacaahmet Mezarlığına defnedilir.

1.2. Reşat Nuri Güntekin'in Edebî Kişiliği

Fazlasıyla haşarı bir çocukluk dönemi geçiren Reşat Nuri Güntekin'in yazıya olan ilgisi henüz okul çağına gelmeden önce başlar. Lalasının anlattığı masallar ve soğuk kış gecelerinde komşu kadınların toplanarak roman okumaları onun yazıya ve daha ziyade edebiyata ilgi duymasını sağlar. Evlerinde bulunan kütüphanenin ise yazarın edebiyat dünyasının gelişmesi açısından oldukça önemli bir yeri vardır. Kütüphanenin kendisi için önemini şöyle anlatır:

"Babam için bana yine muamma kalmış bir ikinci şey, bu kütüphanenin pek rastgele bir kütüphane olmaması idi. Türkçe, Farsça divanlara, bizim divanların en iyilerine, kalın Mesnevi, Hafız şerhlerine, bütün Edebiyat-ı Cedide'ye ve daha evvelkilere haydi bir dereceye kadar bir menşe tasavvur edilebilsin; fakat Voltaire'leri, Rousseau'ları, Montesquie'leri ile eski Biblioteque Nationale'ın mavi kaplı, ucuz klasikler edisyonunun hemen tamamını, Balzac'lar, Flaubert'ler, Zola ve Daudet'lerle Fransız realist ve natüralistlerini…"[9]

Türk edebiyatından ziyade yabancı yazarlardan da eserler bulunduran kütüphane, Reşat Nuri için âdeta uçsuz bucaksız bir deniz gibidir. Küçük yaşta Doğu ve Batı kültürünün eserlerini tanıma ve okuma fırsatı bulur. Her ne kadar babası tarafından kütüphaneye dokunması yasaklanıyor olsa da yazar, babası olmadığı zamanlarda vaktinin çoğunu burada geçirir.

Edebiyatla olan bu ilk alakalar sonrasında Reşat Nuri kendini yazmaktan ziyade okumaya verir. Türk edebiyatının öne çıkan yazarlarından Tevfik Fikret ve

[9] Olcay Önertoy, "Reşat Nuri Güntekin'in Yazınımızdaki Yeri", *Türk Dili Dergisi*, Ankara, 1981, S. 360, s. 366.

Halit Ziya'yı severek okur. Özellikle Halit Ziya'dan ise fazlasıyla etkilenir. Bu durumu kendisi şöyle ifade eder:

"Fakat asıl hikâye zevkini ve hikâye yazmak emelini Halit Ziya Bey'i okurken duydum. Bugün eser demeye layık bir şey vücuda getirebilirsem onu Halit Ziya Bey'e medyun olacağım."[10]

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *"Türkçe'nin ortasında geniş bir sevgi ve şefkat ürpermesi"* [11] diyerek bahsettiği Reşat Nuri Güntekin, edebiyat dünyasına önce imzasız yazdığı şiirler ile girer. Yayımlanan ilk şiirlerinin isimsiz olmasının asıl sebebi ise kendisine güvenmemesidir. Bu düşünceyi destekleyen ilginç bir anekdot da vardır: *Zaman* gazetesinin başmuharriri olan Buldanlı Veli, Reşat Nuri'nin babasının yakın dostlarındandır. Tepebaşı Tiyatrosu'nda piyesler sergilenirken Reşat Nuri'ye piyes ve Darülbedayi hakkındaki düşüncelerini sorar. Yazarın anlattıklarını dikkatle dinleyen Buldanlı Veli, ona *Zaman* gazetesinde yazı yazmayı teklif eder. Sonrasında Reşat Nuri ve Buldanlı Veli arasındaki konuşma ise şöyledir:

"- Sen bunları hemen yazıp bana getirmelisin, dedi.

Şaşırır gibi oldum:

- İmzam ile mi? dedim.

- Elbette imzanla. . .

- Becerebilir miyim dersiniz?

Cevabı kelimesi kelimesine hatırımdadır:

- Ağzınla söylediklerini bozmadan yazabilirsen olur.

- Bir nam-ı müstear kullansam!..

[10] Birol Emil, *Reşat Nuri Güntekin*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989, s. 2.
[11] Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000, s. 461.

- Nam-ı müstearı adı olanlar kullanır. Şimdilik kendi adından âlâ nam-ı müstear olmaz… Tutarsa hakikî adın olur gider…"[12]

Bu konuşma sonrasında *Zaman* gazetesinde neredeyse 1,5 yıl boyunca her hafta hiç aksatmadan "Tiyatro Haftası" isimli, onu edebiyat dünyasına tanıtacak makaleleri yazar.

Zaman gazetesiyle başladığı yazılarını *Diken* dergisinde yayımladığı öyküleri takip eder. *Eski Ahbap* isimli hikâyesi bu dergide yayımlanır. Cemil Nimet takma adıyla *Zaman* gazetesinde tefrika edilen *Harabelerin Çiçeği* romanı ise romancılık alanındaki ilk denemesidir. Birkaç arkadaşıyla birlikte çıkarttığı *Kelebek* isimli dergide ise hem mizahi hem de edebî unsurları günlük olaylarla harmanlayarak okuyucuya sunar.

Onu asıl üne kavuşturacak romanı *Çalıkuşu*'nu ise ilk önce *İstanbul Kızı* ismiyle 4 perdelik bir piyes şeklinde kaleme alır. Ancak kendisinin de üyesi olduğu Darülbedayinin edebî kurulunun onayını alamaz ve bu sebeple de oyun sahnelenemez. Oyunun oynanmama sebebini Reşat Nuri şöyle açıklar:

"İstanbul Kızı diye bir piyes yazmıştım. Edebî heyet (ki içinde kendim de vardım), iki perdesinin Anadolu'da fakir bir köy mektebinde geçmesinden hoşlanmadı. O zaman Darülbedayi piyeslerinin lüks salonlarda geçmeleri âdetti. Psalti mağazasının mobilyalarından köy mektebi sıralarına düşmek Darülbedayi'in âdeta haysiyetine dokunuyordu. Piyesi geri aldım ve Çalı Kuşu diye bir romana çevirdim."[13]

İstanbul Kızı isimli piyesin kitap raflarında roman olarak yerini bulmasında şüphesiz ki Reşat Nuri Güntekin'in yakın dostu Sedat Simavi'nin de büyük etkisi olur. O, oyunu roman hâline getirmesi için Reşat Nuri'ye çok ısrar eder. Reşat Nuri de dostunun ısrarına dayanamayarak artık başkahramanı Feride, ismi ise *Çalıkuşu* olan

[12] Reşat Nuri Güntekin, "İlk Göz Ağrılarım" *Argos Yeryüzü Kültür Dergisi*, İstanbul, 1989, S. 16, s. 133.
[13] Yaşar Nabi Nayır, *Edebiyatçılarımız Konuşuyor,* Varlık Yayınları, İstanbul, 1976, s. 26.

romanını okuyucularına sunar. Büyük ilgi gören roman, belki de o döneme kadar çok da fazla ele alınmayan memleket sorunlarını, Anadolu insanının yaşadıklarını ve Anadolu'nun bilinmeyen yüzünü tüm gerçekliğiyle gözler önüne serer. Toplumu etkileyen, zamana karşı direnç gösteren bir eserdir. Öyle ki Kurtuluş Savaşı sırasında, cephede Mustafa Kemal'in başucu kitaplarından biri de *Çalıkuşu*'dur. Siirt Milletvekili Mahmut Bey'in günlük notlarında bu olay şöyle anlatılır:

"21 Ağustos 1922, Akşehir — Düşmanda bir hassasiyet var. Bizim tarafta fevkalade bir hareket, bir şey olduğunu hissetmiş gibi... Temenni edelim ki asıl hedefi keşfetmemiş olsun. İki gündür Paşa, Çalıkuşu'nu okuyor. Öyle beğendi ve sevdi ki... Büyük hareketlerin arifesinde böyle bir şey okumak da çok sevindirici.

22 Ağustos 1922- Bugün de Akşehir'deyiz. Paşa, daireden çıkmadı. Akşama kadar Çalıkuşu'nu okudu. Çok memnun oldu, takdir etti."[14]

Reşat Nuri Güntekin, her ne kadar romancı olarak tanınsa da aslında aynı zamanda bir tiyatro yazarı ve hikâyecidir. O, tiyatroyu *"sanatların en az basit olanı, medeni uzviyetlerin en nazik ve mürekkep olanlarından biri"*[15] olarak nitelendirir. Tiyatroyu şiir, hikâye ve romandan ayrı bir noktada görür. Şiir, roman ve hikâye insan zihninde birkaç güzel mısra, akılda kalacak sahnelerle yaşayabilir ancak tiyatro için bu geçerli değildir. Tiyatronun var olabilmesi için birden çok unsura ihtiyaç vardır: tiyatro piyesi, yazarı, binası, sahnesi, aktörü… Bu unsurlardan biri bile eksik olsa tiyatro tam anlamıyla var olamaz. Bu yüzdendir ki tiyatro en zor sanatlardandır.[16]

Reşat Nuri Güntekin'in hikâyeciliği ise elbette ki romancı kimliğinin gerisinde kalır. Her ne kadar 7 tane hikâye kitabı yayımlamış olsa da Türk edebiyatında roman yazarı olarak tanınır. Hikâyeleri ve romanları arasında gerek konu gerekse

---

[14] Sadi BORAK, "Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar ve Kitaplığı", AKDTYK, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: IX, S. 25, Kasım 1992, s.78.
[15] Reşat Nuri Güntekin, "Bizde Tiyatro Var Mı?" *Yeni Mecmua*, S.5-71, 1 Mart 1923-1339, s. 86.
[16] Ayrıntılı bilgi için bk. Yüksel Topaloğlu, *Reşat Nuri Güntekin ve Tiyatro*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2017.

karakterler anlamında benzerlikler bulunur. Birol Emil, Reşat Nuri Güntekin'i anlattığı ve yazarın ismini taşıyan eserinde onun romanları ve hikâyeleri arasındaki benzerliğe dikkat çeker ve bunu şu şekilde ifade eder: *"... dikkatli bir bakış onun hikâyeleri ile roman ve piyesleri arasında içten bir münasebet bulunduğunu hemen fark eder. Hikâyelerindeki bazı şahıs tipleri, duygu ve düşünce motifleri ile bazı romanlarındaki şahıs ve tem benzerliği bunu açıkça gösterir. Bu benzerlik tabiîdir."* [17]

Eserleri arasında benzerlikler bulunduğu gibi Güntekin'in tüm eserlerinde yazma süreci aynıdır. Eserlerini tenha ortamlarda yazmayı tercih eder. Kalabalık, çok sesli ortamlarda yazmayı sevmez. Hatta tanıdığı, bildiği kimselerin yanında çalışamaz. Çalışmaya özellikle gece on ikiden sonra başlar, iki üç saat kadar çalışır, sonrasında sıkıldığı için bırakır. Yazılarını daima ince uçlu dolma kalem ile yazmaya dikkat eder.

Kurşun kalemi neredeyse hiç kullanmaz. Tüm bunların yanında vazgeçemediği tek şey ise sigaradır. Sigarası bittiği zaman çalışmasını da bitirir.

Tüm bunların yanında okurla olan ilişkisinde ise okuru için değil, sadece kendi zevki için eser kaleme aldığını, gazete tirajlarını ise hiçbir zaman önemsemediğini ifade eder.

Yazı hayatına başladığı günden ölümüne kadar sürekli çalışan, roman, tiyatro ve hikâye türleri dışında okul kitapları, mecmualar, tercümeler, seyahatnameler, tiyatro ile ilgili tenkitler de kaleme alan Reşat Nuri Güntekin, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'na sayısız eser kazandıran önemli bir şahsiyettir.

[17] Birol Emil, *Reşat Nuri Güntekin*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Birinci Baskı, Ankara, 1989, s.71-72.

1.3. Eserleri

Reşat Nuri Güntekin ömrünün büyük çoğunluğunu yazarak geçirir. Eserleri roman, hikâye, tiyatro, gezi notları ve çeşitli kitaplar şeklinde beş başlık altında toplanabilir.[18]

1.3.1. Romanları

Reşat Nuri Güntekin'in 1922 ile 1962 yılları arasında yayımlanan 19 romanı bulunur. İlk romanı *Dersaadet* gazetesinde tefrika edilen *Gizli El,* son *romanı Kan Davası*'dır. Romanları yayımlanma tarihlerine göre şöyle sıralanır:

Çalıkuşu:1. basım: İstanbul, 1922, İkbal Kütüphanesi, 462 + (I) sayfa.

Gizli El:1. basım: İstanbul, 1924, İkbal Kitaphanesi. 156 + (4) sayfa.

Damga:1. basım: İstanbul, 1924, İkbal Kütüphanesi, 175 sayfa.

Dudaktan Kalbe: 1. basım görülmemiştir. 2. basım: İstanbul, 1925, İkbal Kütüphanesi.

Akşam Güneşi: 1. basım: İstanbul, 1926, İkbal Kütüphanesi, 408 + (7) sayfa.

Bir Kadın Düşmanı: 1. basım: İstanbul, 1927, Yeni Matbaa, 231 sayfa.

Yeşil Gece: 1. basım: İstanbul, 1928, Suhulet Kütüphanesi, 310 + (2) sayfa.

Acımak: 1. basım: İstanbul, (Tarih belli değil), Suhulet Kütüphanesi, 153 + (3) sayfa.

Yaprak Dökümü: 1. Basım görülmemiştir. 2. basım: İstanbul, 1941, Muallim Ahmet Halit Kitabevi, 144 sayfa.

---

[18] Türkan Poyraz, Muazzez Alpek, "Reşat Nuri Güntekin Hayatı ve Eserleri", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Cilt:4, Sayı:3, s.6-18.

Kızılcık Dalları: 1. basım: İstanbul, 1932, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 345 + (6) sayfa.

Gökyüzü: İstanbul, 1935, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 336 sayfa.

Eski Hastalık: İstanbul, 1938, Kanaat Kitabevi, 279 sayfa.

Ateş Gecesi: 1. basım: İstanbul, 1942, Semih Lütfi Kitabevi, 250 + (5) sayfa.

Değirmen: 1 basım: İstanbul, 1944, Semih Lütfi Kitabevi, 120 sayfa.

Miskinler Tekkesi: 1. basım: İstanbul, 1946, İnkılâp Kitabevi, 203 + (5) sayfa.

Harabelerin Çiçeği: 1. basım: İstanbul, 1953, Hadise Yayınevi Neşriyatı, 96 sayfa.

Kavak Yelleri: 1 Haziran- 1 Eylül 1950 tarihleri arasında Ulus gazetesinde tefrika edilmiştir.

Son Sığınak: 1. Basım: 1961, İnkılâp Kitabevi.

Kan Davası: Yeni Sabah gazetesinde 1955 yılında tefrika edilmiştir.

1.3.2. Hikâyeleri

Reşat Nuri Güntekin'in 1919 ile 1930 yılları arasında kaleme aldığı 7 hikâye kitabı bulunur. Hikâyelerinin yayımlanma tarihlerine göre sıralanışı şöyledir:

Recm, Gençlik ve Güzellik: İstanbul, 1919, Türk Dünyası Matbaası, 23 sayfa.

Roçild Bey: İstanbul, 1919, Matbaa-i Ahmet İhsan ve Şürekâsı, 7 sayfa.

Eski Ahbap: İstanbul, tarih yok, Ahmet İhsan Matbaacılık Osmanlı Şirketi, 16 sayfa.

Tanrı Misafiri: İstanbul, 1927, İkbal Kütüphanesi, 162+ (1) sayfa

Sönmüş Yıldızlar: 2. Baskı:İstanbul, 1928, İkbal Kütüphanesi, 191+ (1) sayfa.

Leyla ile Mecnun: İstanbul, 1928, Suhulet Kütüphanesi, 299+ (4) sayfa.

Olağan İşler: İstanbul, 1930, Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, 192 sayfa.

1.3.3. Tiyatroları

Reşat Nuri Güntekin'in, 1920 ile 1956 yılları arasında kaleme aldığı 23 tiyatro piyesi vardır. Bunların yayımlanma tarihine göre sıralanışı şu şekildedir:

Hançer (1920)

Eski Rüya (1922)

Ümidin Güneşi (1924)

Gazeteci Düşmanı (1925)

Şemsiye Hırsızı (1925)

İhtiyar Serseri (1925)

Taş Parçası (1926)

Bir Köy Hocası (1928)

Babur Şah'ın Seccadesi (1931)

Bir Kır Eğlencesi (1931)

Ümit Mektebinde (1931)

Felaket Karşısında (1931)

Gözdağı (1931)

Eski Borç (1931)

İstiklal (1933)

Vergi Hırsızı (1933)

Hülleci (1935)

Bir Yağmur Gecesi (1943)

Eski Şarkı (1951)

Balıkesir Muhasebecisi (1952)

Yaprak Dökümü (1953)

Tanrı Dağı Ziyafeti (1955)

Bu Gece Başka Gece (1956).

1.3.4. Gezi Yazıları

Reşat Nuri Güntekin'in yayımlanan 2 gezi yazısı kitabı bulunur:

Anadolu Notları I: 1. Baskı: İstanbul, 1936, Kanaat Kütüphanesi, 149+ (3) sayfa.

Anadolu Notları II: 1966 yılında basılmıştır.

1.3.5. Çeşitli Kitapları

Reşat Nuri Güntekin'in çeşitli türlerde 3 kitabı bulunur:

Dil ve Edebiyat, Ankara, Başvekâlet Müdevvenât Matbaası, (Tarihsiz).

Fransızca-Türkçe Resimli Büyük Dil Klavuzu, İstanbul, 1935, Kanaat Kitabevi.

Türkçe Kıraatı, İstanbul, 1930.

İKİNCİ BÖLÜM

KADIN VE AİLE

2.1. "Kadın" Üzerine Adlandırmalar

"Kadın" kelimesi etimolojik olarak incelendiğinde içerik ve anlam bakımından çok çeşitli şekillerde karşımıza çıkar. Her dönemde farklı şekillerde adlandırılması aslında dünya üzerinde çok farklı kültürlerin var olduğunun da göstergesidir. Bu adlandırmaları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Kadın kelimesi köken olarak incelendiğinde kelimenin Hint-Avrupa dil ailesine mensup İran dillerinden biri olan Soğdçadan geldiği görülür.[19] Yapılan araştırmalarda kadın, Türkçenin ilk yazılı kaynaklarında "ağanın, reisin, yöneticinin karısı" anlamında kullanılır. Kaşgarlı Mahmut bu kelimeyi *Dîvânu Lugâti't-Türk* adlı eserinde "katun" şeklinde ele alır. "Hanın karısı kılığına girmek" anlamında olan "katunlanmak" fiilini ise eserin 3. cildinde kullanır.[20]

"Eski lehçelerden en yeni lehçelere kadar 'kadın' için umumiyetle belli olan söz xatun, katun, katın, kadın, xotun, xatın vb. Soğdça xwaten, A.Gr. xwt ynh 'kraliçe' sözcüğünden üretilmektedir. Osmanlıcadaki xatun 'zevce, yüksek sınıf kadını, hanım sözünün yeni Farsça'dan nispeten yeni bir geçiş olduğu aşikârdır. Çok geniş bir sahada yayılmış olan bu söz bazı lehçelerde saygı ve şerefi ifade eden eski 17 manasını korumuştur. Mesela (Malov, Sarı Uygur) katın, hanımefendi; kadın kraliçe, hanım manalarındadır.

[19] Ayşe Nur Özdemir, *Ahmet Mithat Efendi'nin Romanlarında Kadınlar*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü) Edirne, 2014, s. 7.
[20] Hamza Zülfikar, "Kadın, Hanım ve Benzeri Adlar Üzerine", *Türk Dili*, Ankara, 1988 C. LV, S. 434, s. 96.

Bazı lehçelerde bu katın, xatun sözünün kısaltılmış şekilleri vardır. Bunlar da aynı kelimeden ortaya çıkmış olabilirler. Abakan lehçelerden kat, 'kadın, genç kadın' xat, 'kadın, evlenmiş 'Kadın kaday, kadın, zevce ve ihtiyar kadın."[21]

Kadın kelimesi sadece temel anlam olarak değil, mecaz anlamda da çok çeşitli şekillerde karşımıza çıkar:

"Kadınana, kadın avcısı, kadın berberi, kadınbudu, kadın düşmesi, kadınevi, kadın göbeği, kadın hareketi, kadın hastalıkları, kadın kadına, kadın kadıncık, kadınnine, kadın terzisi, kadın ticareti, kadıntuzluğu, kadınlar hamamı, ana kadın, ayşekadın, genel kadın, gündelikçi kadın, kiralık kadın, kötü kadın, temizlikçi kadın, uygunsuz kadın, yazıcı kadın, bilim kadını, ev kadını, evinin kadını, hayat kadını, iş kadını, Osmanlı kadını, sokak kadını şeklinde dilde çeşitlilik gösterir. Yine 'kadına yakışır' anlamında kadınca şeklinde bir yapıda yer alan bu söz, kadınca, kadıncağız, kadıncık, kadıncıl, kadınımsı, kadınlaşma, kadınlaşmak, kadınlı, kadınlı erkekli, kadınlık, kadınsal, kadınsılaşma, kadınsılaşmak, kadınsılık olarak çeşitli türetmeler halinde de görülür. Katun, kadın, hatın, katın, gadın gibi hem tarihî hem de yaşayan lehçelerde fazla değişmeye uğramadan geçmiş bulunan bu şekiller, yazılı belgelere göre 1200-1300 yıldan beri Türkçede yer alır." [22]

Yüzyıllardır Türkçede var olan kadın kelimesinin hem temel hem de mecaz anlamda çok farklı şekillerde karşımıza çıkması aslında kadınların toplum hayatında çok fazla yer aldığının açık bir göstergesidir.

Kadın kelimesinin kullanıldığı en eski kaynaklar olarak gösterilen Orhun yazıtlarında kağanlar, Gök Tanrı'nın birer temsilcisi olarak ifade edilir. Yöneticilere verilen bu hususî özellik abidelerde sadece kağana değil aynı zamanda hatuna da aittir. Kağan ile hatunun ismi devamlı birlikte kullanılır: *"Kangım kağan uçdukda inim Kül*

[21] Saadet Çağatay, "Türkçede Kadın İçin Kullanılan Kelimeler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, Belleten, Ankara, 1962, s. 13.
[22] Hamza Zülfikâr, *agm*, s. 97.

Tigin yiti yaşda katlı… Umay teg ögüm katun kutınga inim Kül Tigin er at buldı." (Kül Tigin Anıtı, Doğu Cephesi) [23] Anıtlarda geçen bu ifadelerde kağan uçmağa varır, devlet ise hatuna yani kadına aittir. Bu ifade erkek ile kadının o dönemde eşit şartlarda olduğunu, kadının arka plana atılmadığını, kağan öldüğünde yerine kadının geçebileceğini gösterir.

Kadın kelimesi toplumumuzda farklı adlandırmalarla karşımıza çıkar: Anadolu ağızlarında erkeğin doğrudan karısını tanıtmadığını, çok gerektiğinde çocuklar, çocukların anası veya bizimki gibi sözler kullanıldığını belirten Hamza Zülfikar, modern hayatta erkeklerin eşleri adı yerine kullandığı sevgilim, ciğerim, hayatım, güzelim gibi kelimelerden "sevgili" sözcüğünün Anadolu'da "oynaş" kelimesini karşıladığını belirtir.[24] Ayrıca Anadolu'da kadınlara baydalak, cangalaz, çaça, düvelgen, eksik etek, şapır, eye, eke, parav, beşik bekçisi gibi birçok ismin verildiğini de ifade eder.[25]

"Güney-Batı ağızlarında, Anadolu'da ve Azeri'de metatezle arvat, avrat, avret, kadın, zevce, eş kullanılmaktadır. Kökü çok eskilere inen ve Türkçe olan tarihi metinlerde daha çok yaşlı anlamında geçen 'karı' kelimesi erkek ve dişi gözetilmeden insan ve hayvana eklenen bir sıfat olarak kullanılmıştır. 'Karı' sözcüğü bugün karım, karıcığım veya çiftleri karı koca ilan etmek için sıfatlıktan çıkarak isim halinde kullanılmış olarak görmekteyiz."[26]

"Bugünün Türkiye Türkçesinde 'karı' pek nazik bir kelime değildir. Eski lehçelerde 'ihtiyar kadın' Anadolu'da anadilden karı (Ö. A. Aksoy III) 'gari' aynı (A. Caferoğlu, Güney Doğu III) gızgari, 'erkeğin karısına hitabı' anlamındadır. Konuşma dilinde karım, benim hanım bizim hanım manasına gelmektedir. Hanım, İngilizce'nin

---

[23] Metnin günümüz Türkçesiyle karşılığı şöyledir*: "Babam kağan uçtuğunda küçük kardeşim Kül Tigin yedi yaşında kaldı… Umay gibi annem hatunun devletine Kül Tigin er adını aldı."* Muharrem Ergin, *Orhun Âbideler*i, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1975, s.72.
[24] Hamza Zülfikâr, *agm*, s. 98.
[25] Hamza Zülfikâr, *agm*, s. 101.
[26] Hamza Zülfikâr, *agm*, s. 97.

'lady' karşılığı 'yüksek seviyeli kadın' manasına geldiği gibi hitap olarak Ayşe Hanım, Fatma Hanım şeklinde her ikisi kullanılmaktadır." [27]

Kadın kelimesinin dilimizin önemli yapı taşlarından biri olan atasözlerinde de sıkça kullanıldığı görülür. Atasözlerinde kadın bazen hile ve güvensizliği, bazen kötülüğü bazen ise sadakati temsil eder.

Farklı topraklarda değişik söyleyiş şekilleriyle karşımıza çıkan kadın kelimesi Arapça kökenli olduğu hâlde Türkçede *zevce, refika, aile, harem seyyide, ehl, nisa ve* birçok İslam memleketlerinde *halâl* kelimesi olarak da kullanılır. [28] Zaman geçtikçe kullanılan kelimelerde de değişiklikler meydana gelir. Önceden eşler için *"zevcem, refikam"* kelimeleri kullanılırken, sonraları *"karım"* kelimesi kullanılmaya başlanır. Günümüzde ise daha çok "eşim" kelimesi tercih edilir.

"Kadın" kelimesi ile ilgili adlandırmalarda sosyal ve kültürel farklılık sebebiyle birçok kullanım göze çarpar. Her dönemde kadına farklı anlamlar yüklense de tarih boyunca kadınların her daim yaşamın içinde yer alan ana karakterler oldukları unutulmamalıdır.

2.2. Türk Toplumunda Kadın

Yaratılıştan bu zamana dek insanlığın varlığını ve devamını sürdüren yegâne varlık kadındır. İnsanlara ilk eğitimi veren, sevgiyi, gücü öğreten kadınlar, insanlığın neredeyse yarısını oluşturur. Aile ve toplum yaşamının temel taşı kadındır. Her toplumda, her kültürde farklı şekillerde ele alınsa da kadının önemi ve değeri yadsınamaz büyüklüktedir.

---

[27] Saadet Çağatay, *Türkçede Kadın İçin Kullanılan Kelimeler*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten, Ankara, 1962, s.14.
[28] Saadet Çağatay, *Türkçede Kadın İçin Kullanılan Kelimeler*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten, Ankara, 1962, s.14.

Toplumlara ve yaşayışlarına bakıldığında kadın ve erkeğin başta eşit haklara sahip olduğu görülür. Tarımsal faaliyetlerin gelişmesi ve mülkiyet kavramının ortaya çıkması ile ise ataerkil toplum düzeni oluşmaya başlar. Bu düzen ile kadın, erkeğin bir adım gerisine düşer. Türklerin geçmişine bakılırsa, İslamiyet öncesinde kadınların en az erkekler kadar sosyal hayatın içinde olduğu görülür. Ziya Gökalp konu hakkındaki görüşlerini şöyle ifade eder: *"Eski kavimler arasında, hiçbir kavim Türkler kadar kadın cinsiyetine hak vermemişler ve saygı göstermemişlerdir."*[29]

Eski Türk toplumlarında kadının konumu çağdaşlarına göre oldukça iyidir. Çünkü kız çocuğun dünyaya gelişi Arap, Moğol, Hint ve Roma gibi devletlerde utanç ve üzüntü etkisi yaratırken Eski Türklerde sevinç kaynağı olur.[30]

Türk kültürünün, tarihinin en önemli kaynağı olan ve Türklerin ilk yazılı kitabeleri olarak kabul edilen Orhun yazıtlarında da kadının toplumdaki yeri ve önemi hakkında önemli bilgilere yer verilir. Yazıtlarda Türk milletinin adının sanının yok olmamasının kağana ve hatuna bağlı olduğu, Türk tanrısının her ikisini de yücelttiği ifade edilir. Devletin devamı, ilin, törenin düzeni hakana ve hatuna bağlıdır:[31]

"Tengri Türk budun atı küsi yok bolmazun tiyin kangım kaganıg ögüm katunug kötürügme tengri il birigme tengri Türk budun atı küsi yok bolmazun tiyin özümün ol tengri kagan olurtdı erinç."[32] (Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye, babam kağanı, annem hatunu yükseltmiş olan Tanrı, il veren tanrı, Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye, kendimi o tanrı kağan oturttu tabiî. Bilge Kağan Âbidesi, Doğu cephesi)

---

[29] Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları,* (Haz. Mehmet Kaplan), Varlık Yay., İstanbul, 1970, s. 35.
[30] Emel Doğramacı, "Atatürk ve Kadın Hakları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.VII/24, (Temmuz 1992), s. 443; Sıdıka Tezel, *Atatürk ve Kadın Hakları*, Kadın Dernekleri Federasyonu Yayını, 1983, s.1.
[31] Behiye Köksel, "Orhon Yazıtları'nda Kadın", *e-Journal of New World Sciences Academy, Volume 6, Number 2*, 2011, s. 333
[32] Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 2.

Devlet yönetiminde söz hakkı olan kadınlar hatun unvanına sahip olup, devlet içerisinde önemli bir saygınlık ile karşılanırlar. İbrahim Kafesoğlu'nun ifadesine göre; Türk devletlerinde hatunlar devlet yönetiminde söz sahibidirler. Bu hatunlar içerisinde devlet siyasetine katılan, devlet işlerinde görev alan ve nâip olarak devleti idare edenler (Göktürkler, Uygurlar, Oğuzlar gibi) vardır. Hüküm sürdüğü dönemde önemli bir yere sahip olup, sözü geçen devletlerden biri olan Göktürk Devleti'nde yabancı elçiler kabul edilirken hatunlar da hazır bulunmuşlardır.[33] Yine bu dönemde kitabelerde söze başlanırken kağanlar annelerini ve hatunlarını sayar. Kağan buyrukları "Kağan buyuruyor ki" sözüyle başladığı zaman geçersiz sayılır.[34]

Orhun yazıtlarında aynı zamanda cenaze törenlerinin sadece kağanlar için değil, hatunlar için de yapıldığına değinilir*: "Ol sabıg eşidip kağanım ben ebgerü tüşeyin tidi. Katun yok bolmuş erti. Anı yoglatayın tidi."*[35] (O sözü işitip, kağanım, ben eve ineyim dedi. Hatun yok olmuştu. Ona yas töreni yaptırayım, dedi. Tonyukuk Âbidesi, Kuzey Cephesi) Kağanlarda olduğu gibi hatunlara da yas töreni düzenlenilmesi kadının devlet hayatındaki hususî önemini vurgular niteliktedir.

Türk destanları da Türklerin kadına olan bakışını göstermesi açısından önemlidir. Destanlara bakıldığında kadınların hep ilahî bir ışıktan geldiği tasvir edilir. Bu sembol ile kadınların ne kadar kıymetli varlıklar olduğunu anlamak mümkündür. Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Han'ın eşinin karanlık bastığında gökyüzünden inen, aydan ve güneşten parlak bir ışık şeklinde tasvir edilmesi,[36] Göç Destanı'nda Hulin Dağı'ndaki bir ağaca inen mavi bir ışıktan Sungur, Kutur, Tükel, Ur ve Bögü Tigin'in doğması gibi örnekler bu durumu açıkça ortaya koyar.[37]

14. yüzyılda Kırım Altınordu sarayında yaşamış olan gezgin İbn Battûta *"Bu ülkede gördüğüm ve beni epeyce şaşırtan tutumlardan biri de buradaki erkeklerin*

---

[33] İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2006, s. 270.
[34] Ziya Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi*, C. 2, Türk Kültür Yayınevi, İstanbul, s.211.
[35] Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 107.
[36] W. Bang, G. R. Rahmeti, *Oğuz Kağan Destanı*, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 93.
[37] Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk edebiyatı Tarihi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul, 1971, s.28.

kadınlara gösterdikleri aşırı saygıdır. Bu memlekette kadınlar erkeklerden daha üstün sayılırlar...” [38] ifadesiyle o dönemde Türk devletinde kadınların erkekler karşısındaki değerini belirtir.

15. yüzyılın sonu 16. yüzyılın başlarında kaleme alındığı düşünülen Türk halk edebiyatının en önemli eserlerinden birisi olan *Dede Korkut Kitabı*nın mukaddime bölümünde kadınlar 4 gruba ayrılır: *“Birisi solduran soptur. Birisi dolduran toptur. Birisi evin dayağıdır. Birisi ne kadar dersen bayağıdır.”* [39] Dört farklı şekilde bahsedilen kadın tipi eve olan bağlılığı, evi çekip çevirmesi, gelen konukları ağırlayış şekilleri gibi konularda karşılaştırılır. [40] Kitapta methedilen kadın tipi evin dayağı yani direği şeklinde ifade edilendir. Diğer kadın tipleri ise ailede istenilmeyen, olumsuz yönleriyle öne çıkan kişilerdir

Kitabın diğer bölümlerinde de kadın konusuna değinilir ve kadın çeşitli karakterlerde karşımıza çıkar. Kan Turalı hikâyesinde; Kan Turalı babasına evleneceği kızın özelliklerini şöyle sıralar: *“Baba ben yirümden turmadın ol turmış ola, men kara koç atuma binmedin ol binmiş ola, men kanlu kafir ilüne varmadın ol varmış bana baş getürmüş ola.”* [41] (Baba ben yerimden kalkmadan o kalkmış olmalı. Ben kara koç atıma binmeden o binmiş olmalı, ben kanlı kâfir eline varmadan o varmış, bana baş getirmiş olmalı.) Eşinin de en az kendisi kadar yiğitlik özelliklerini taşımasını ister. Nitekim Kan Turalı Selcen Hatun ile evlenir. Selcen Hatun, Kan Turalı ile yolda gelirken düşmanın onların üzerine geldiğini görür ve eşini onlardan korumak ister. Bu hikâyede karşımıza çıkan kadın karakteri Selcen Hatun yiğit olma ve eşini her türlü tehlikeden koruma gibi özellikleriyle öne çıkar. Bamsı Beyrek hikâyesinde ise Banı Çiçek eşi kaçırıldığında onu sabırla bekler, eşinin verdiği yüzüğü saklayarak ona sadık

[38] Aktaran: Mehmet Eröz, *Türk Ailesi*, İstanbul Devlet Kitapları, 1977, s.29.
[39] Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 16.
[40] Ayşe Nur Özdemir, *Ahmet Mithat Efendi'nin Romanlarında Kadınlar*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2014, s. 13.
[41] Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2015, s.139.

olduğunu gösterir. Aynı zamanda bu hikâyelerde kadınlara yönelik ifadelerin hep onure edici olduğu ve aksi bir ifadenin olmadığı görülür.

Bu eserlerin dışında kadının toplumdaki konumu başka eserler aracılığıyla da tespit edilebilir. Özbek hükümdarı Ebu'l Gazi Bahadır Han tarafından kaleme alınan Orta Asya tarihini anlatan *Şecere-i Türk*'te kadın şöyle anlatılır:

"Ben Ebulgazi Bahadır Han, bugünün Türk kuşağına derim ki: Türk'te kadın erkekten değerlidir, otağın asıl sahibi kadındır. Analarımız, kızlarımız, karılarımız, Tanrı'nın erkeklere erlik (olgunluk) yolundaki armağanı olan kadınlarıdır. Babam Yadigâr Han anlatırdı ki, onun çocukluğunda kadın önden gider aşa (yemeğe) önce o el atar, miras kız çocuğa kalırmış. Daha sonra kör olası Rus ve Arap düşünceleri iki yanlı gelmişler, bize olmayan nice nice duygular getirip içimize salmışlar."[42]

Tarihte devlet başkanlığını üstlenen ilk kadınların Türklerden olduğu görülür. Bunu Kutluk Türk Devleti'nde Türkan Hatun'un, Delhi Türk Devleti'nde Raziye Sultan'ın devlet başkanı olduğu örneklerde görmek mümkündür.[43] Yine eski Türk toplumlarında kadın-erkek ayrımcılığının yapılmadığı, erkeğin en büyük yardımcısının kadın olduğu görülür. Devletler arasında yapılan görüşmelerde, ziyafetlerde kadın daima erkeğin yanındadır. Çin ile yapılan ilk barış antlaşmasını Büyük Hun İmparatorluğu adına Mete Han'ın kadını imzalar. [44]

Türk kadının sosyal hayattaki konumu, İslamiyet'in kabulü ile değişmeye başlar. İslam dininin kabulü ve dinin gerekleri olan kurallarına uygunluk çerçevesinde değişen kadın portresi karşımıza çıkar. 10. yüzyılda İslamiyet'in tesirine rağmen Selçuklularda Türk kadını ön plandadır. Erkekle birlikte hayatın içindedir. Ancak

---

[42] Mecdettin Ahmet Delil, "Türk Şeceresi (Şecere-i Türk)", *Tarih Konuşuyor Dergisi* I, s. 389.
[43] Burhan Göksel, *Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk,* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s. 108.
[44] Necdet Sevinç, *Türklerde Kadın ve Aile*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2007, s.31.

İslamiyet kurallarının Selçuklu Devleti üzerinde hâkim olmasıyla birlikte kadın da sosyal hayatta geri plana atılır.

Arka planda kalan kadın İslami edebiyatın ilk ürünlerinden biri olan Yusuf Has Hacip tarafından kaleme alınan *Kutadgu Bilig*'de de görülür. Eserdeki bazı beyitlerde kadın çocuklarla birlikte erkeğin kuvvetini kesen bir engel, evde muhafaza edilmesi gereken, vefasız, kendini kontrol edemeyen, iradesiz, erkeklerin mahvoluşuna sebep olan olumsuz bir karakter olarak gösterilir: [45]

"Tişig ıdma evde öngin çıkgalı (4518)

Kalı çıksa yitrür könilik yolı" (Kadını evden dışarı bırakma; eğer çıkarsa doğru yoldan şaşar.)

A yok bularda ozatın berü (5421)

Közi kanca baksa bu köngli naru" (Bunlarda öteden beri vefa yoktur; gözler nereye bakarsa, gönülleri oraya akar.) [46]

Ülkü Çetinkaya'ya göre; *"İslamiyet'in kabulüyle yaşanan medeniyet ve kültür değişimi, eski Türklerde kadının toplumsal rolü ve değerinde önemli değişikliklere neden olmuştur. Çeşitli ülkelere yapılan fetihler sonucu yabancı milletlerle kurulan ilişkiler, tesiri altında kalınan ataerkil aile kültürü kadını giderek müşterek hayattan soyutlamıştır."* [47] Bunun sonucu olarak kadın kahramanlık özelliklerini kaybederek erkeğin bir adım gerisine düşer.

---

[45] Adile Yılmaz Anıl, "Kutadgu Bilig'de Kadın", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Ankara, 2004, s. 97.
[46] Yusuf Has Hacip, *Kutadgu Bilig II*, Çeviri, (Hzl. R. Rahmeti Arat) Ankara, 1985, TTK Yayınları.
[47] Ülkü Çetinkaya, "Divan Edebiyatında Kadına Genel Bakış", *Turkish Studies, Volume* 3/4, 2008 Summer, s.281.

Osmanlı toplumuna bakıldığında ise kadın ile erkeğin neredeyse eşit kabul edildiği inanç sisteminden, kadını ikincilleştiren bir anlayışa geçildiği görülür. Öyle ki bu anlayış yaratıcıya da dayandırılır. Bunun en büyük örneği 'ocak' anlayışının terk edilmesidir. Ocak sisteminin kaldırılması ile, kadın ve erkeğin yaşam alanları birbirinden ayrılarak erkeğin yaşam alanına selamlık, kadının yaşam alanına ise harem adı verilir.

Bu dönemde İslamiyet'in kadın üzerinde belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Din ile ilişkilendirilen kadın kimliği erkeğin karşısında ikinci plana atılır. Bu anlayış ile erkeğe tanınan haklar, kadınlara tanınmaz. Örneğin; bir kadın kocasını boşamak gibi bir hakka sahip değilken, erkek eşini ya eşlerinden birini kolayca boşayabilir.[48] Osmanlı toplumunda çok eşlilik oldukça yaygındır. Karı koca arasında kısırlığın kadından kaynaklandığı anlayışı modern öncesi toplumlarda sıkça görülen bir anlayıştır. İlk eşinden çocuk sahibi olamayan erkekler, ikinci bir eş alarak çocuk sahibi olmayı isterler. Özellikle erkek çocuk sahibi olmak, çok eşliliğin önemli sebeplerinden biridir. Soyun devamını sağlayan erkek çocuklar, neredeyse her dönemde kız çocuklarından önde tutulur, erkek çocuk dünyaya getiremeyen kadın ise değersiz görülür.

Erkeğin neslini devam ettirmek ve korumak ile sorumlu tutulan kadın, iç mekânda yani haremde nerdeyse tutsak konumundadır. Kadının haremlik-selamlık sistemi sonucunda toplumsal yaşamdan soyutlanması ise olağandır. Osmanlı toplumunda kadın iki şekilde karşımıza çıkar: saray kadınları ve halk kadınları. Saray kadını, sarayda "Valide Sultan" olarak adlandırılan, önemli bir gücün merkezi olup, özgür bir yaşam sürerek dilediğini elde etme gücüne sahiptir. Halk kadını ise toplum içerisinde var olan ve toplumda ikinci plana atılan kadındır. Saray kadınının karşısında halk kadınının görevi, erkeğin neslini devam ettirmek ve evladını sağlıklı bir biçimde

[48] A. Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul, 1982 s.60.

büyütmektir. Ancak saray kadının böyle bir zorunluluğu yoktur. Osmanlı toplumunda kadın, saray içerisinde yüceltilirken, halk içerisinde arka planda tutulur.

İslamiyet öncesi eserlerde ok atan, ata binen, eşini koruyan kadınlar, İslamiyet sonrasındaki eserlerde ise aşk ve haz konusu olarak karşımıza çıkar. Özellikle 13. yüzyılda başlayan Divan edebiyatında başta divanlar, mesnevîler ve pend-nâmeler olmak üzere pek çok edebî eserde kadının şeytan, kaşık düşmanı, baykuş, akrep ve yılana benzetildiği; kadın için saçı uzun aklı kısa, nâkısatü'l-akl (aklı eksik), ahmak, yalancı, süs ve zevk düşkünü, vefasız, güvenilmez, sadakatsiz, hain, kurnaz, aldatıcı, hilekâr, fettan gibi birçok sıfatın çok sık kullanıldığı görülür.[49]

18. yüzyılda son demlerini yaşayan Divan edebiyatı yerini yeni bir edebiyat anlayışına bırakır. Gerek toplumsal gerekse siyasi anlamda Batılılaşmanın ilk adımı olarak kabul edilen, 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile dünyaya bakış açısı değişen Türk toplumu ile karşılaşılır.

Tanzimat süreci, kadın konusunu bir sorun olarak gündeme getirmesi açısından önemlidir. Hukukî anlamda geri plana atılan kadın, Tanzimat dönemiyle birlikte eşit haklara kavuşur. Tanzimat döneminde kadınların büyük çoğunluğu tarımda çalışırken, az bir kısmı da büyük kentlerde öğrenim görür. Bu dönem içerisinde özellikle kadınların sokakta dolaşmaları ve gezmeleri konusunda bir hoşgörü ortamı doğmaya başlar. Bu süreçte kadının tekrar önem kazanmasında dönemin edebiyatçılarının ve aydınlarının büyük payı vardır. Ziya Gökalp'in bu dönemde *"Kadın yükselmezse alçalır vatan. Samimi olamaz; onsuz bir irfan."*[50] dizelerini yazarak fikrini açıkça belli ettiği görülür. Yine dönemin yazarlarından Namık Kemal kadının toplumdaki etkisine ve önemine, kadının annelik sıfatına vurgu yapar: *"Kapalı kadın hayatının kötü sonuçları sadece kadını etki altında bırakmayıp,*

[49] Ülkü Çetinkaya, "Divan Edebiyatında Kadına Genel Bakış*", Turkish Studies,* Volume 3/4, 2008 Summer, s.283-284.
[50] Ziya Gökalp, *Yeni Hayat/Doğru Yol.* (Haz. Müjgan Cunbur) Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1976 s.29.

bütün toplum hayatını içine alır. Çocukların eğitiminde anne olarak kadınlara büyük sorumluluklar düşer."[51]

Tanzimat döneminin bir diğer önemli yazarı Şemsettin Sami ise aile kurumundan bahsederken kurumun en önemli kişisinin kadın olduğunu güzel bir teşbih ile ifade eder: *"İnsan topluluğu aile denilen ufak topluluklardan oluşmaktadır; insan topluluğunun saadeti ailelerin saadetine bağlıdır... Aile demek kadın demektir. Erkekleri ne sevgi, ne akrabalık, ne ihtiyaç, hiçbir şey bir yere toplayıp aile oluşturamaz; erkekleri bir aile içerisinde toplayan, aileler oluşturan kadınlardır. Her ailenin temel direği makamında bir kadının bulunması şarttır. O kadın, ailenin merkezidir; ailenin diğer üyeleri ise, onun etrafında gezegenlerin güneşin etrafında bulundukları hâle benzeyen bir hâlde bulunurlar. Gezegenler nasıl güneşe bağımlıysa ve nasıl güneşin ışığıyla aydınlanıyorsa, bir ailenin üyeleri de o ailenin temel direği olan bir kadına öyle bağımlıdır ve onun şefkat ve sevgisinin etkisiyle ayakta bulunurlar."*[52]

Tanzimat Fermanı ile başlayan ve kadına bakış açışını değiştiren bu görüşler II. Meşrutiyet ile tekrar gündeme gelir. Gündeme geldiği bu dönemde ise artık bir kadın hareketi olarak karşımıza çıkar. II. Meşrutiyet'ten sonra Türk kadını kendini tanıma, sorunlarını tespit etme ve çözme eylemine geçer: *"Dönemde çıkan gazetelerde, kadın dergilerinde sorunlarını, beklentilerini yazarak, toplumu, kadınları bilinçlendirmeye ve istekleri doğrultusunda değişime hazırlamaya çaba gösteren kadınlar ayrıca dernekler kurmuş, etkin görevler üstlenmiştir."* [53]

Kendilerini ifade etmek için dergilerde yazan, harekete geçmek için ise dernekler kuran kadınlar, örgütlenirler. *"Kadın dergileri, kadınların kendilerini birey olarak ifade etmelerini sağlarken, kurulan dernekler, bu bireysel talepleri örgütlü*

---

[51] Figen Aydıngör, *Tanzimat Dönemi Romanında Kadın*, (Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2006, s. 74.
[52] Şemseddin Sami*, Kadınlar*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1996, s.23-25.
[53] Serpil Çakır*, Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul, 2011, s. 59.

birliklere dönüştürmüştür. Böylece çeşitli sorunlara önerilen çözümler de uygulama alanına geçirilmeye çalışılmıştır."[54]

Kurulan dernekler kadınlar arasındaki dayanışmayı güçlendirir, onları bir araya getirerek iletişim ortamı kurmalarını ve toplumda etkin rol almalarını sağlar. Bu dernekler arasında sadece kadın sorunlarına eğilen Osmanlı Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti ise ayrı bir noktadadır. Kadın dergileri içerisinde önemli bir yere sahip olan *Kadınlar Dünyası* dergisi ise bu derneğin yayın organıdır. Osmanlı'da kadın hareketinde *Kadınlar Dünyası* dergisi ve Osmanlı Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti'nin çalışmaları belirleyici niteliktedir. *Serpil Çakır*'a göre derginin bu derece öne çıkmasının en önemli sebebi toplumdaki her kadına kendini ifade etme özgürlüğünü vermiş olmasıdır: *"Onu bu ayrıcalıklı konuma getiren en önemli özellik kadın hakları mücadelesi başlatması, bir kadın hareketine zemin sağlaması ve Osmanlı kadınıyla ilgili önemli bilgiler vermesidir."*[55]

Dergi ve derneklerdeki kadın çalışmalarının bir sonucu olarak 1917 yılında aile hukukuna yönelik yeni düzenlemeler yapılır: *"Osmanlı tarihinde ilk defa kadının hukuki statüsünün ve aile hukukunun düzenlendiği Hukuk-i Aile Kararnamesi 1917 yılında yürürlüğe girmiştir. (...) Evliliğe yaş sınırı getirilmiş, kızların küçük yaşta evlenmelerine izin verilmemiştir. Kızların evlenebilmesi için on yedi, erkekler için ise on sekiz yaş sınır kabul edilmiştir. Kararname ile çok eşlilik eşin rızasının alınmasıyla mümkün hale getirilmiştir. Kadına da erkek gibi boşanma hakkının verilmesi (söz konusu olmuştur.)"* [56] Kadınların özellikle bu dönemde topluma ve çalışma hayatına daha çok katıldığı görülür.

İlk kadın yazarlarımızdan Fatma Aliye Hanım, ilk Türkçe kadın romanının yazarı Zafer Hanım, şair Leyla Saz, şair Fitnat Hanım, şair Nigâr Hanım ele aldıkları

---

[54] Serpil Çakır, *age*., s. 87.
[55] Serpil Çakır, *age*., s. 145.
[56] Serpil Çakır, *age*., s. 5.

konular, yazdıkları eserlerle kadınların toplumda kendini ifade etme ve yazma eyleminin kadın için olanaklı hâle geldiğinin en güzel örnekleridir.

Görüldüğü üzere Tanzimat dönemini izleyen süreçte bizzat kadınların yarattığı kadın hareketleri gündeme gelerek kadınlar için önemli gelişmelerin yaşanmasını sağlar.

Tanzimat döneminde tekrar değer kazanan kadınlar, Millî Mücadele döneminde ise hayatın içine daha çok karışır. İtilaf devletlerinin Anadolu'yu işgal etmeleri üzerine yurdun önemli şehirlerinde mitingler düzenlenir. Mitinglerde millî duyguların yeniden canlanmasını sağlayan konuşmalardan en duygulu olanlarını kadın konuşmacılar yapar. Döneminin eğitimli kadınlarından Nakiye Elgün, Halide Edip, Münevver Saime, Hayriye Melek ve Zehra Hanım miting konuşmaları ile dikkat çeker. Protestolar sırasında konuşan bir kadın temsilci; *"Biz de sizin kadar, belki daha çok üzüntülüyüz. Teşebbüslerinize en kavi imanla iştirak ediyoruz."* diyerek tarihe geçen şu sözleri söyler; "*Kim demiş bir kadın küçük şeydir. Bir kadın belki de en büyük şeydir."*[57]

Özellikle Millî Mücadele döneminde gerek cephede gerekse cephenin dışında en az erkekler kadar kadınlar da görülür. Tayyar Rahmiye, Gördesli Makbule, Nezahet Onbaşı, Nene Hatun, Kara Fatma bunlardan sadece birkaçıdır. Kahraman Türk kadının derinden hissettiği vatan sevgisini Ali Fuat Cebesoy'a ait bir anı ile taçlandırmak mümkündür: *"Gece ayaz ve kar altındaki uzun yürüyüşlerde, kağnısının başında duran bir ihtiyar nineye yaklaştım ve sordum: 'Nine, üşüyor musun?' Nine ise şu cevabı vermiştir: 'Hayır oğul, üşümüyorum. Düşman topraklarımıza bastığı günden beri içim yanıyor! "*[58]

Tanzimat dönemi ile tekrar gündeme gelen kadın ve kadın hakları konusu Meşrutiyet dönemleriyle gelişir, Cumhuriyet döneminde ise yasalar ile neticeye

[57] Kemal Arıburnu, *Millî Mücadele'de İstanbul Mitingleri*, Ankara, 1975, s. 9.
[58] Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, İstanbul, 1955, s. 150.

kavuşur. Bu noktada Mustafa Kemal Atatürk'ün çabaları ise göz ardı edilemeyecek niteliktedir. Atatürk toplumun daima bir bütün olduğunu ve kadın-erkek ayrımını doğru bulmadığını ifade eder:

''Bir toplum bir millet erkek ve kadın denilen iki cins insandan oluşmaktadır. Mümkün müdür ki bir kitlenin bir parçasını ilerletelim, diğerine aldırış etmeyelim de kitlenin tümü ilerleme onuruna erişebilsin. Mümkün müdür ki bir topluluğun yarısı topluluğun yarısı topraklara zincirle bağlı kaldıkça diğer kısmı göklere yükselebilsin? Kuşku yok ilerleme adımları dediğim gibi iki cins tarafından beraber arkadaşça atılmak ve ilerleme ve yenilik alanında birlikte yol almak gereklidir. Bu böyle olursa inkılap başarılı olur. Memnuniyetle görmekteyiz ki bugünkü gidişatımız gerçekten gerekli olana yaklaşmaktır. Herhalde daha cesur olmak gereği çok açıktır.''[59]

Mustafa Kemal Atatürk kadınlara verilecek hakların bir lütuf değil borç olduğunun bilincindedir. 1923 yılında Konya'da yaptığı bir konuşmasında fikrini şu sözlerle dile getirir: *"Dünyada hiçbir milletin kadını, ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını gibi emek verdim diyemez... Belki erkeklerimiz memleketi istila edenlere karşı süngüleriyle düşmanın süngülerine göğüslerini germekle düşman karşısında hazır bulundular. Fakat erkeklerimizin teşkil ettiği ordunun hayat kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir... Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu, keresteyi getiren, aile ocaklarının dumanını tüttüren, bütün bunlarla beraber sırtıyla, kağnısıyla, kucağındaki yavrusuyla yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip cephenin harp malzemesini taşıyan hep onlar, hep o yüce, o fedakâr, o ilahi Anadolu kadınları olmuştur. Bundan ötürü hepimiz, bu büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımızı şükran ve minnetle sonsuza kadar aziz ve kutsal bilelim."*[60]

---

[59] Türkan Arıkan, *Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985, s. 29.
[60] Turhan Feyzioğlu, "Atatürk ve Kadın Hakları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt II, Sayı 6, Temmuz, Ankara, 1986, s. 593.

Bu bilincin ışığında da Cumhuriyet döneminde kadınlar için önemli adımlar atılır. Hususi hukuk alanında atılan en önemli adım 17 Şubat 1926 tarihli Medenî Kanunun kabul edilmesidir. Anayasamızın eşitlik ilkesi yanında Medenî Kanunumuzun medeni hakları kullanma ehliyeti yönünden kabul ettiği ana ilkesi eşitlik ilkesidir. Medenî Kanun hakları kullanma ehliyetine cinsiyet etki edemez demektedir. [61] Bu kanun ile kadınlar saygınlığa ulaşır, hür olma haklarını yeniden elde eder, en önemlisi de aileleri dışında kendi başlarına bir birey olduklarının bilincine varırlar. Kadının toplumsal konumunun değişmesinde en önemli haklardan biri de 3 Nisan 1930'da tanınan Belediye Meclislerine seçme ve seçilme hakkıdır.[62] Ancak Türk kadını bu haklarını ancak 1933 yılında kullanır. Bu yıllarda Avrupa, Amerika ve Asya'daki birçok ülkede bu hakkın bulunmayışı, konunun önemini daha da artırır. Türkiye aynı zamanda bu hakları tanıyan ilk İslam ülkesidir.[63]

Atatürk Türk kadınının zekasını ve değerini daima bilir ve Türk kadınına her zaman güvenir. Cumhuriyet kadınları Atatürk devrimlerine ayak uydururken, bilimin ve sanatın ışığında büyük başarılar elde eder: Türkiye'nin ilk kadın muhtarı Gül Esin, Türkiye'nin ilk kadın kaymakamı Özlem Bozkurt, Türkiye'nin ilk kadın belediye başkanı Müfide İlhan, Türkiye'nin ilk kadın bakanı Prof. Dr. Türkan Akyol, Türkiye'nin ilk kadın tarih profesörü Ayşe Afet İnan, Türkiye'nin ilk kadın doktoru Safiye Ali bu başarılı kadınlardan sadece birkaçıdır. Sayısız başarıya ulaşan ve ülkesini her konuda her yerde temsil eden Türk kadınları, artık tarih sayfalarının yardımcı karakteri değil, başrollerine sahip olur.

Günümüz Türkiye'sine bakıldığında ise sosyal, ekonomik ve siyasal alanlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin bulunduğunu belirten *Yıldız Ecevit*, kadınların aile reisliği, toprak sahipliği, mülkleri yönetme, iş kurma ve yürütme gibi

---

[61] Beria Onger, *Atatürk Devrimi ve Kadınlarımız*, Türkiye İleri Kadınlar Derneği Yayını, İstanbul, 1965, s. 26.
[62] Necla Arat, *Kadın Sorunu*, Say Yayınları, İstanbul, 1986, s. 127.
[63] Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1939-1923*), T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara, 1991, s. 126.

konularda erkeklerle eşit olmadığını ifade eder.[64] Toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin sebeplerini; haklarda eşitsizlik, kaynaklarda eşitsizlik, ekonomik faaliyet alanında eşitsizlik, sağlık bağlantılı hizmetlere erişebilmede eşitsizlik, şiddet, taciz ve istismar, kamusal yaşam ve siyasal alanda eşitsizlik olarak 6 başlık altında ele alır. Ecevit, kadınların erkeklerle kıyasladığında yoksulluklarla karşılaşma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ve kadınların yoksulluğunun erkeklere oranla daha ciddi boyutlarda olduğunu belirtir. Bu toplumsal eşitsizliğin çözümü ise kadınları hedef kitle olarak görmekten vazgeçmektir.

Yüzyıl öncesinde M. Kemal Atatürk'ün Türk kadınların değerinin bilincinde olması, bugün kadınların her düzeyde eğitim alabilmesine, her alanda istediği şekilde çalışabilmesine, bir peçenin ardından bakmadan dolaşabilmesine, istediği her işte özgürce çalışabilmesine yol açar. Her ne kadar kadın ve erkek arasında eşitsizlikler var olsa da kadın artık sadece 'anne' sıfatıyla değil, birçok alanda karşımıza çıkar. Atatürk'ün şu sözleri Türk kadının kıymetini en yalın şekilde açıklar: *"Daha selametle daha dürüst olarak yürüyeceğimiz yol vardır. Büyük Türk kadınını çalışmamızda ortak yapmak, hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınını ilmi, ahlaki, içtimai, iktisadi hayatta erkeğin ortağı, arkadaşı, yardımcısı ve koruyucusu yapmak yoludur."*[65]

İslamiyet öncesinden başlayarak Cumhuriyet dönemine kadar ele alınan Türk kadını, bütün toplumlarda olduğu gibi zaman içinde değişip gelişerek günümüzdeki hâlini alır. Tarih sahnesinin bütün perdelerinde izlediğimiz Türk kadınları artık her alanda dünyanın saygı duyduğu insanlar olarak karşımıza çıkar.

---

[64] Yıldız Ecevit, "Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışabilir?" *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, Sivas, 2003, S:4 s.83.

[65] Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. II*. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1959. S. 150-151.

2.3. Aile Nedir?

Toplumların en küçük ama en önemli parçası ailedir. İnsanlığın ilk zamanlarından beri çeşitli değişimlere uğrasa da günümüze kadar varlığını korumuştur. Aile insanların ilk sosyal çevresini oluşturur. Toplumların ilk gelişme safhalarında, *"din, devlet, eğitim, ekonomi gibi diğer sosyal kurumlar öncelikle aile sistemleri içerisinde şekillendiler ve geliştiler, sonraları bu kurumlar kültürel gelişme ile birlikte aileden bağımsız hale geldiler."*[66]

Ailenin Türk toplumundaki yerini ve gelişimini daha iyi anlamak için öncelikle aileyi tanımlamak gerekir. Aile üzerine yapılan birçok tanım söz konusudur: *Türkçe Sözlük*te *"Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik"* [67] , *İslâm Ansiklopedisi*'nde *"akrabalık ilişkisiyle birbirlerine bağlanan fertlerin bir araya getirdiği topluluk"*[68] olarak tanımlanan aile, *Birsen Gökçe*'nin tanımına göre ise *"ana-baba çocuklar ve tarafların kan akrabalarından aile biçiminin gereğine göre meydana gelmiş ekonomik ve toplumsal bir birlik"*[69] olarak karşımıza çıkar.

Rezzan Şahinkaya'ya göre ise aile, evlenme, kan veya evlatlık edinme bağlarıyla birbirine bağlanmış, aynı evde yaşayan, aynı geliri paylaşan, oynadıkları çeşitli roller çerçevesinde (karı-koca, ana-baba, evlat-kardeş) birbirlerine etki yapan kendilerine özgü bir görgüyü oluşturup kuşaktan kuşağa sürdüren insan topluluğudur.[70]

---

[66] Feridun Merter, *1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler: Malatya Örneği,* Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1990, s. 1.
[67] Şükrü Halûk Akalın, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 57.
[68] Mehmet Akif Aydın, "Aile", TDV İslâm Ansiklopedisi C.2, TDV Yayınları, İstanbul, 1989, s. 196-200.
[69] Birsen Gökçe, "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme*", Hacettepe Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi,* C.8 S. 1-2, Ankara, 1976, s. 46-67.
[70] Rezzan Şahinkaya, *Psiko-Sosyal Yönleriyle Aile*, Kardeş Basımevi, Ankara, 1975, s. 17-18.

Birim olarak küçük olsa da manevi olarak son derece büyük olan aile kurumu insanların ilk eğitim aldığı yerdir. Ailede başlayan eğitim, okul, arkadaş grubu ve meslek hayatı ile devam eder. Sosyal ilişkilerin ilk adımı ailede atılırken sorumluluklar da ilk önce aile tarafından verilir. Sevgi, şefkat, sadakat, fedakârlık, dürüstlük, inanç, terbiye, ahlak gibi manevi değerleri; insanlarla iletişimde saygı, sınırların ihlal edilmemesi gibi önemli unsurların hepsi ailede öğrenilir. Toplum bozulmalara, dağılmalara, parçalanmalara ne kadar müsait bir yapıda ise aile de tam tersi bunları engelleyecek güçte bir yapıya sahiptir. Öyle ki aile diğer kurumların gerçekleştiremediklerini tamamlar niteliktedir. Yukarıda bahsedilen tanımlamalar ışığında aile kurumun her toplumda vazgeçilmez bir yapıda olduğu ve varlığını yüzyıllardır koruduğu anlaşılır.

2.4. Türklerde Aile Kavramı

Tarihsel süreçte en köklü ve en eski kurum olarak gösterilen aileler, nesillerin devamında, bireylerin yetiştirilmesi ve gelişiminde büyük etkiye sahiptir. Birçok toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da aile kavramı geçmişten günümüze gelirken değişimlere uğrar.

Türk toplumunun en küçük yapı taşı olan aile, kadın-erkek ortaklığından meydana gelir. Bu ortaklık güç birliği ile tamamlanır. Öyle ki destanlar ve yazıtlarda yer alan ifadelerde yaratılışın Mavi Gök ve Yağız Yer birlikteliğinden oluştuğu ifade edilir. Bütün her şey Gök'ün rahmeti ve Yer'in bereketiyle ortaya çıkar. Yer ana, Gök ise babayı temsil eder. Baba evin (ailenin) çadırı, ana o çadırın direğidir.[71]

Türk tarihin en önemli yazılı kaynaklarından biri olan Orhun yazıtlarında; *"Tengri Türk budun atı küsi yok bolmazun tiyin kangım kaganıg ögüm katunug kötürügme tengri il birigme tengri Türk budun atı küsi yok bolmazun tiyin özümün ol*

[71] Namık Aslan," Türklerde Aile Anlayışı ve Çocuk*", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 2019, S. 239, s. 461.

tengri kagan olurtdı erinç."[72] (Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye, babam kağanı, annem hatunu yükseltmiş olan Tanrı, il veren tanrı, Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye, kendimi o tanrı kağan oturttu tabiî. Bilge Kağan Âbidesi, Doğu cephesi) ifadelerinde anne ile babanın birlikte ele alınması Türk milletinin aile kavramına verdiği önemi gösterir. Yine yazıtlarda geçen *"Bir kişi yanılsar oguşı bodunı bişiikine tegi gıdmaz ermiş"* (Bir kişi suç işlese, onun boyu(na), halkın(na), ve akrabası(na) kadar (herkesi) öldürmezler imiş.)[73] cümlesindeki bişük kelimesi 'aile' anlamında kullanılır[74] Bu ifadelerden kazanılan kötü niyetlerden sadece kişinin kendisinin değil, ailesinin ve hatta halkın da sorumlu tutulduğu anlaşılır.

"Gök kubbeyi devletin, çadırı ise ailenin örtüsü" kabul eden eski Türklerde devlet düzeni ile aile düzeni arasında çok yakın ilişkiler bulunur.[75] Devlet hayatı, aile hayatının kaderine bağlıdır. Orhun yazıtlarında geçen; *"Beyleri, milleti ahenksiz olduğu için, Çin milleti hilekâr ve sahtekâr olduğu için, küçük kardeş ve büyük kardeşi birbirine düşürdüğü için, Türk milleti il yaptığı ilini elden çıkarmış, kağan yaptığı kağanını kaybedivermiş... Küçük kardeş büyük kardeşini bilmezdi, oğlu babasını bilmezdi. Öyle kazanılmış, düzene sokulmuş ilimiz, töremiz vardı."*[76] ifadeleri devletin temelinin aileye bağlı olduğunu, devletin güçlü olmasının aile kurumu ile yakın ilişkili olduğunu gösterir.

Eski Türk yazıtlarında gördüğümüz aça (akrabalık), adakı (babacığım), ana, apa (abla), bark (ev bark), beg (bey), bişük (aile), bod (boy), budun (kavim, millet), eb (ev, yurt), eçi/içi (ağabey; amca), eçü apa (ecdad), eke (abla), er (erkek adam), eş, ini (küçük kardeş), kelinün (gelin), kişi (insan, zevce), kün (cariye) oba (boy, kabile), oğlan, oğul, oğuş (kabile, boy), ög (anne), kadaş (hısım, akraba), kadin (kayın, hısım), kalın (başlık), kang (baba), katun (kadın, hatun), kız oğul (kız evlât), kudız (dul

[72] Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 69.
[73] Talat Tekin, *Orhon Yazıtları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988,
[74] Sencer Divitçioğlu, *Kök Türkler*, Ada Yayınları, İstanbul, 1987, s. 150.
[75] Bahaddin Ögel, *Türk Mitolojisi, I, II*, Millî Eğitim Basım Evi, İstanbul, 1971, s. 137.
[76] Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 43.

kadın)[77] gibi akrabalık ifade eden kelimelerin fazla oluşu, Türklerin aile bağlarına ve aile düzenine verdiği önemi gösterir. Eski Türk devletlerinin aile düzenine bakıldığında geniş ailelerden ziyade küçük, çekirdek aile de denilen aile yapılarının olduğu görülür. Bunun en temel sebepleri göçebe yaşam tarzını benimsemiş olmaları ve özgürlüklerine düşkün olmalarıdır.

Günümüzde olduğu gibi geçmişte de Türk toplumunda aile kurumunun devam sağlaması için en önemli nokta evlenmektir. Dede Korkut'un da belirttiği gibi *"oğlu olan evlendirir, kızı olan göçürür."* [78] Evlilikler yoluyla uzak insanlar birbiriyle kaynaşır ve akraba olur. Evlilik genellikle görücü usulü ile gerçekleşir. Türklerde evlenme bir görev olarak görülür, bekarlık ayıp sayılır, toplum tarafından evlenmek için belli bir yaş sınırı bile konur. Evlilikte amaç, yuva kurmak, çoğalmak, çocuk sahibi olmaktır. Kutsal bir kurum olarak kabul edilen ailenin koruyuculuğunu baba üstlenir. Babanın hayatını kaybetmesi durumunda ise babalık görevini birinci dereceden kan bağı olan akrabaları yapar. Ancak ailenin büyük oğlu varsa görev ona verilir. Buradaki amaç aileyi dağıtmamak ve aile kurumunu bozmamaktır.

Aile kavramı, 623 yıl Türk topraklarında hüküm süren, zaman içerisinde imparatorluk hâline gelen ve birçok kültürü bünyesinde toplayan Osmanlı'da da geçmişte olduğu gibi önemli bir kavram olarak karşımıza çıkar. İlber Ortaylı Osmanlı ailesinin tanımını yaparken; *"Anadolu'nun Sünni şehirli, Alevi köylü Türkleri; Türkmen obası, Kürt aşiretindeki aile, Adalı ve Egeli Rumlar, üç dine mensup Arnavut dağlılar, Bosna'nın Müslümanları, yedi iklim dört bucaktaki Yahudi ailelerin hepsi Osmanlı ailesidir."* [79] ifadeleriyle Osmanlı ailesinin çok fazla toplumu bir araya getirerek birçok kültürü barındırdığını belirtir. Osmanlı toplumunda çekirdek ve geniş ailenin var olduğu söylenebilir. Aile kurumu genellikle mensubu olduğu kültüre ait

[77] Hüseyin Namık Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, Türk Dil Kurumu Yayınları:529, Ankara, 1987, s. 755-926.
[78] Muharrem Ergin*, Dede Korkut Kitabı I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s. 124.
[79] İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 1-2.

mahallelerde yaşar, mahallede yaşayan herkes birbirini tanır. Kişinin var olduğu kültür ve inancına göre evlilikler yapılır.

Osmanlı toplumunda aile kavramı ile ilgili değişimler 19. yüzyılda görülmeye başlanır. O dönemde yayınlanan Tanzimat ve Islahat Fermanları değişimin büyük sebeplerinden biridir.

1860-1896 yılları arasında cereyan eden Tanzimat döneminde ise aile kurmanın bazı engellere takıldığı görülür. Evlenme çağına gelen kızların, ailelerinin izni ile evlenmek zorunda olması, ailelerin ise kızlarını otuz yaşına gelinceye kadar evlendirmemeleri dönem içerisinde aile kurmanın zor olduğunun göstergesidir. Bu durum devrin padişahı Abdulmecid'e arz edilir, Abdulmecid ise bu hâlin önüne geçilmesi için memleket genelinde bir ferman çıkarır.[80] Ferman ile yaşı gelen kızların evlenmesi ve gelenek hâline gelen başlık parası vb. âdetlerin kalkması emredilir. Bu durum da aile kurmanın ve nesillerin devamı açısından önemli bir noktadadır.

Cumhuriyet dönemine bakıldığında Türk aile yapısının yüzyıllar öncesinde devlet kurmada etkili iken, yeni dönem ile bu durumun tam tersi şekil aldığı görülür. Yani öncesinde ailenin devlet kurmada ve yapısında önemli bir etkisi varken, süreç içerisinde önce devletin kurulması sonra ise aile kurumunun şekillenmesi önemsenir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti önce bağımsızlığını ilan edip daha sonra kendi toplum ve aile yapısını oluşturmaya çalışır. Bu çalışmalar ışığında ise aile kurumu üzerinde yeni düzenlemeler yapılmaya başlanır. *"Erken cumhuriyet döneminde aileyi doğrudan ilgilendiren ve etkileyen uygulama, 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu'dur."*[81] Medeni Kanun ile diğer kurumlar gibi aile kurumunun da yazılı hukuk kurallarına dayandırıldığı söylenebilir.

[80] Şerafettin Turan, "Tanzimat Devrinde Evlenme Meselesi", *İş ve Düşünce Dergisi*, 1956 S. 22, s. 14.
[81] F. Beylü Dikeçligil, "Aileye Dair Kabullerin Ezber Bozumu", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 2012, S. 31, s. 26.

Süreç içerisinde gelişen ve değişen Türkiye Cumhuriyeti'nin aile yapısında meydana gelen değişiklikler göze çarpar. Sanayinin gelişmesi, tarımsal faaliyetlerin ikinci plana atılması, köyden kente göçün artması değişikliklerin büyük sebepleridir. Köyden kente göçün artması ile kentlerde hızlı nüfus artışı oluşur ve burada yaşayan ailelerin birbiriyle etkileşimi artarak aile yapısında değişim söz konusu olur. Bunların dışında kadınların çalışma hayatına katılması da değişime neden olan sebeplerden biridir. Tüm bu sebeplerin yanı sıra yaşadığımız çağda internet kullanımın yaygınlaşması, özellikle gençlerin sosyal hayata katılımının artması da aile yapısındaki değişimleri etkileyen bir unsurdur. *"Bir yandan, kentleşme ile istihdamın hizmetler sektörü lehine gelişmesi ve diğer yandan, Türk toplumunda yepyeni bir olgu olarak çocukların ve gençlerin sayısal olarak hâkim duruma gelmesi, aile örgütlenmesi konusunda başlı başına köklü değişimleri meydana getirecek nitelikte yapısal faktörlerdir."*[82]

Günümüz Türk aile yapısı incelendiğinde 2006 yılında T. C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan ve nicel verilere dayandırılan araştırmanın büyük önem arz ettiği görülür. Araştırma Türkiye'de ilk evlenme yaşını, evlenilecek kişide aranılan özellikleri, evlilik türünü, nikâh şeklini, evlilik sayısını, boşanma sebeplerini ve daha birçok konuyu ele alır. Buna konu başlıklarına göre elde edilen veriler ise şu şekildedir: *"Ülkemizde evliliklerin büyük çoğunluğu (yüzde 77) 18-29 yaşları arasında gerçekleşmektedir."* Evlenilecek kişide aranan özellikler hakkında sorulan sorulara verilen cevaplarda ise bireylerin evlenecekleri kişide aradıkları ilk özellik karşı cinsin ilk evliliğini yapacak olmasıdır (yüzde 52); ikinci önemli görülen özellik ise evleneceği kişinin kendisine âşık olmasıdır. (yüzde 34) Önemli olarak görülen diğer bir özellik ise evleneceği kişi ile kendisinin aile yapılarının birbirine benzer olması durumudur (yüzde 33, 4). Tanışma şekillerine bakıldığında ise *"evli bireylerin yüzde 86'sı eşiyle aile ve komşu çevresinden evlenirken yüzde 7'si arkadaş çevresinden tanışarak, yüzde 4'ü ise, iş çevresinden tanışarak evlenmiştir."* Araştırmaya konu olan eşlerin evliliklerinde

[82] Nur Ergin, "Toplumsal Değişme ve Türkiye'de Aile". *T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Aile Yazıları 2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme*, Ankara, 1991, s. 309.

gerçekleştirdikleri nikâh şekli ise büyük çoğunluğunun (yüzde 86) hem resmî hem de dinî nikâhlı olduklarını ortaya koyar. Bireylerin evlilik sayılarına bakıldığında ise yüzde 96 oranıyla bireylerin bir defa evlendiği tespit edilir. Boşanma sebepleri ise en başta aldatma olmak üzere, şiddet, aşağılama, kötü muamele şeklinde sıralanır.[83]

Geçmişten günümüze ele alınan Türk aile yapısı çekirdek aile denilen anne, baba ve çocuktan oluşan, örf ve adetlerine düşkün, birlik, beraberlik içinde yaşamaya önem veren, aile kurumunu saygı, sevgi çerçevesinde şekillendiren bir yapıdadır. Bu yapının zaman içinde değişimlere uğraması olağandır. İslam dininin kabulü, Osmanlı devletinde millet anlayışı ile aile kurumunun ilişkili olması, bağımsızlığını ilan eden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin aile yapısına yönelik çalışmalar yapması, son olarak Türklerin gelişen dünyaya ayak uydurması değişimlerin en büyük sebeplerindendir. Türk aile yapısının hâlâ bir değişim içerinde olduğu görülür. Her ne kadar değişimlere uğrasa da Türk aile yapısını oluşturan çekirdek ögelerin korunduğunu söylemek mümkündür.

[83] Aile Yapısı Araştırması 2006, T. C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, İstanbul, 2010, s. 21-49.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN HİKÂYELERİNDE KADIN VE AİLE

Arapça bir kelime olan hikâye "benzemek, taklit etmek, anlatmak, nakletmek" anlamlarını taşıyan h-k-y kökünden türemiş bir kelimedir.[84] Hikâye, en eski edebî anlatım türlerinden biri olarak bilinir. Hayatın içerisindeki küçük zaman dilimlerini olay, kişi, yer, zaman, mekân unsurlarını esas alarak anlatan bu edebî tür, Batılı anlamda Türk edebiyatıyla 19. yüzyılda tanışır. Türün ilk yerli örneklerini *Kıssadan Hisse* ve *Letâif-i Rivâyat* (1870- 1893) adlı hikâyeler ile Ahmet Mithat Efendi verir. *Letâif-i Rivâyât*'ı onunla aynı yıllarda yazılan Emin Nihad Bey'in *Müsâmeretnâme*'si (1872–1875) takip eder. Bu ilk örneklerden sonra birçok yazar hikâye türünde eserler kaleme alır. Sami Paşazâde Sezaî, Nâbizâde Nâzım, Recâizâde Mahmut Ekrem, Mehmet Celâl, Ahmet Rasim, Halit Ziya, Mehmet Rauf, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Refik Halit Karay ve Ömer Seyfettin bunlardan sadece birkaçıdır.

Reşat Nuri Güntekin'in hikâyeciliğe başlaması ise *Diken Mecmuası*'nda yayımlanan *Eski Ahbap* isimli eseriyle olur. 1930 yılına kadar geçen on üç yılda 200'den fazla eser kaleme alır. Yazdığı hikâyelerden kitaplarına aldıklarının sayısı ise 110'dur.

Yazar eserlerinin neredeyse hepsinde olduğu gibi hikâyelerinde de toplumsal konulara değinerek, toplumla iç içe olur: *"Reşat Nuri, bütün eserlerinde, ferdin cemiyet halinde sosyal ahlâk kurallarına ve insan olarak yerleşmiş ferdi ve ailevi ahlak değerlerine bağlı olmasını, bu değerleri titizlikle korumasını ön plana almıştır. (...) O,*

[84] Nazım Elmas, *Hikâyenin Öyküsü*, Pegem Akademi, Ankara, 2017, s. 1.

bazen iyi ve güzel olanı çarpıtıyormuş görünür, fakat gayesi daima gerçek değerleri savunmaktır. Bu manada Reşat Nuri, ahlâkçı edebiyat yazarlarının takındığı 'moralist' tavrı hiçbir eserinde göstermez. O, ahlâk vaazları veren bir moralist, yahut idealist ahlâkçı değil, insan davranışlarını çok iyi müşahede eden ve onlardaki sebep-netice münasebetlerini müsamaha ile anlamaya çalışan bir değerler savunucusudur."[85]

Yazar, toplum gerçekliklerini yansıtmasının yanı sıra hikâyelerinde toplumun genel beğenisine sadık kalmayı da ihmal etmez: *"Toplumun genel akımlarına bağımlılık, yazarın umutlandırma, yaşamı sevdirme ereğinden kaynaklanmış olabilir. Yıkılmakta olan bir imparatorluk, savaşlar, savaş sonrasının bezgin insanları; tümü, yazarı okurla alışverişinde sevgi, sevecenlik çağrılarına yöneltmiş. Nitekim 'Kirazlar', 'Yağmur' gibi gerçekten güzel öykülerinde sevecenlik çağrısı sürüp gider."*[86]

Reşat Nuri Güntekin'in hikâyelerindeki kadın karakterler hayatın içerisinde var olan, gerçek dünyada karşımıza çıkabilecek türden kişilerdir. Tek tip değil de her türden kadının var olduğunu okuyucusuna göstermeyi amaçlayan yazar, en alt tabakadan en üst tabakaya kadar her kesimden kadını ele alır. Oğuz Özdeş ile olan bir konuşmasında yazara beğendiği kadın tipi sorulduğunda *"— Bence güzel olmayan tip yoktur (...) Tek tipe bağlanmak, kadını görmemek, anlamamaktır."*[87] cevabını vermesi bunun en gerçekçi örneğidir.

Yüksel Topaloğlu, yazarın tiyatrolarını incelediği eserinde Reşat Nuri Güntekin'in oyunlarındaki kadın erkek oranına dikkat çekerek kadınların oyunlarda yüzde kırk oranında yer aldığını ifade eder: *"Bu kadar zaman önce kadınların bu ölçüde görülebilmiş olması, kuşkusuz önemlidir. Bunun iki sebepten kaynaklandığı söylenebilir. Bunlardan ilki, oyunların büyük ölçüde aşk, aile, evlilik, eğitim temaları/konuları etrafında dönmesidir. İkincisi ise Reşat Nuri Güntekin'in tıpkı*

---

[85] Cevdet Kudret, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman II*, 1998, s.297.
[86] Selim İleri, *Öykücülüğümüzde Bir Sevecenlik Fırtınası: Reşat Nuri Güntekin*, Türk Dili Dergisi, C.XXXII, S.286, Temmuz 1975, s. 80.
[87] Akt. Hilmi Yücebaş, *Bütün Cepheleriyle Reşat Nuri,* Yeni Matbaa, İstanbul 1957, s. 55

gönülden bağlı olduğu Cumhuriyet gibi kadınları daha fazla gören modernleşmeci bir yazar olmasıdır." [88] Yüksel Topaloğlu'nun vurgu yaptığı bu durum, Reşat Nuri Güntekin'in hikâyelerinde de karşımıza çıkar. Hikâyelerin yüzde yetmiş beşini erkek karakterler oluşturur. Kadınlara erkek karakterler kadar yer verilmemiş olunsa da fonksiyonel anlamda hikâyelerin büyük bir kısmını oluştururlar. Kadınlarda yaş olarak genellikle genç ve orta yaşlılara yer verilir. Aşk kadınına çokça yer verilirken annelik vasfı baskın olan kadınlara da sıkça rastlanır.

Güntekin'in hikâyelerinin merkezinde sevgi, şefkat, acıma ve iyilik duyguları yer alır. Durgun suya bırakılan taşın suda dalga dalga yayılması gibi Reşat Nuri Güntekin'in eserlerindeki iyilik duygusu da insandan insana geçerek kendini gösterir.

3.1. EĞİTİM DURUMLARINA GÖRE KADINLAR

3.1.1. Eğitimli Kadınlar

Eğitim, "Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine, okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye" [89] bütünüdür.

Türkiye'de eğitim konusu özellikle Cumhuriyet'in ilanından sonra daha da önemli bir hâl alır. Tanzimat dönemiyle birlikte ise özellikle kız çocuklarının eğitim hayatına katılması için önemli çalışmalar yapılır. Özellikle Ziya Gökalp, Abdullah Cevdet gibi düşünürlerin gazete yazılarında bu konuya değinmesi büyük önem arz eder. Anne ve eş rolleriyle sınırlandırılmış olan kadının eğitim hayatına katılması için Namık Kemal, Şinasi, Şemsettin Sami, Ahmet Mithat Efendi gibi yazarlar, özellikle eserlerinde bu konuyu ele alırlar.

---

[88] Yüksel Topaloğlu, *Reşat Nuri Güntekin ve Tiyatro*, Kesit Yayınları, İstanbul 2017, s. 166-167.
[89] *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 761.

Reşat Nuri Güntekin de bu bahsettiğimiz çerçevede eserler veren yazarlardandır. Özellikle kız çocuklarının eğitimi üzerine vurgu yaptığı çok sayıda eseri vardır. Hikâyelerinde ele aldığı kadın karakterlerin birçoğu eğitimli olup orta tabakaya mensup kişilerdir.

Yazar, *Neler Göreceğiz* adlı hikâyesinin ilk cümlesine gazetelerden yaptığı bir alıntı ile başlar: *"Bu sene üniversiteye giren hanımlar bilhassa Hukuk kısmına rağbet göstermişlerdir."*[90] Sonrasında hikâyenin mahkeme salonunda geçtiği ve avukatlardan birinin de Şehper Hanım olduğu anlaşılır. Şehper Hanım kayınvalidesi Âdile Hanım'ı dişlerini kıracak kadar döven müvekkili Faik Bey'i başta şiddetle savunur. Ancak sonrasında kayınvalidesini dövmesi bir yana bir de evlerindeki Rum asıllı hizmetçileri Katina ismindeki kadına farklı hisler beslediğini öğrenince mahkeme salonunda bağırmaya başlar: *"Hâkim Efendi ben müdafaama pişman oldum… Bu alçak adamı hapse sokmak değil, denize atmalı, darağacına asmalı. Kanun namına bu Faik alçağının idamını talep ederim!"*[91]

Şehber Hanım eğitimli ve okuduğu bölümün hakkını vermeye çalışan bir kadındır. Ancak müvekkilinin erkek olması ve yapılan münasebetsiz hareketlerin hemcinsine karşı yapılmış olması onu bir noktadan sonra çileden çıkarır ve kadınca duygularına teslim olur.

Gece Ziyaretçileri hikâyesinde ise yazar okuyarak kendini geliştirmeye çalışan ve bilhassa şairlere ilgi duyan kadın karakterlere yer verir. Lamia ve Muazzez adındaki genç kadınlar kuzendir. Kendi aralarında sevdikleri, hayran oldukları şairler hakkında konuşurlar. Konuştuklarını duyan ve bu şairlerden haberi olmayan anne Resmiye Hanım ise telaşla abisi Rakım Efendi'nin kapısını çalarak vaziyeti anlatır: *"Biliyorsun ya, bu gece senin Muazzez bizde misafir… Biraz evvel balkonda gizli gizli bir şey konuşuyorlardı. İki kız bir araya gelip konuşmaya başladı mı ben doğrusu*

[90] Reşat Nuri Güntekin, *Tanrı Misafiri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 109. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[91] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 113.

şüphelenirim… Usulcacık pencerenin yanına gittim Dinlemeye başladım. Aman neler ağabey! Nasıl oracıkta yıkılıp kalmadığıma şaşıyorum." [92] Kadınların konuşmalarına kulak misafiri olan Resmiye Hanım abisinin sorularına karşılık olarak da bazı bilgiler verir: *"Benim Lamia'nınki eskiden evli imiş… Karısı Beyrut'ta ölmüş… Aşifteler neler de biliyorlar. Lamia, Muazzez'e diyor ki 'Seninki pek öyle sevmekten anlamıyor… Benimki bilakis pek sevdalı adam; bir türlü ona doyamıyorum."* [93]

Sonunda Rakım Efendi'nin kardeşine "Bu çapkınların ismini öğrendin mi?"[94] sorusu üzerine Resmiye Hanımın verdiği cevap ise trajikomiktir: "Benim Lamia'nın sevdiği Abdülhak Hamit isminde bir gençmiş. Senin Muazzez'inki… Neydi bakayım…Ha, buldum… Fikret Tevfik yahut Tevfik Fikret." [95]

Bu hikâyede ele alınan karakterler şairleri tanıyan ve seven genç kadınlardır. Ancak şairlerden habersiz olan aile üyeleri bu durumu farklı şekillerde algılar.

Yazar, bu hikâyede kendini geliştirmeye çalışan, okuyan karakterler ile eğitim görmeyen karakterleri iki farklı kutup olarak gösterir. Bu iki kutbu temsilen genç kadınlar ve aileleri üzerinden anlatım yapar. Lamia ve Muazzez'in şairlere duyduğu ilgi aslında onların yazdığı eserlere dayanır. Ancak Rakım Efendi ile Resmiye Hanım bu şairleri tanımadıkları için genç kadınların konuşmalarını gerçek bir ilişki sanarak eğitim almadıklarını kanıtlar.

Güntekin, *Yağmur* adlı hikâyesinde ise ana mektep muallimi olan Sitare isimli genç kadını anlatır. Babası harbin ilk senesinde, büyük kardeşi ise Kafkasya'da şehit düşen Sitare Hanım, hasta ve ihtiyar annesine bakabilmek için zor bir meslek olan muallimeliği tercih eder.

---

[92] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 87.
[93] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 88.
[94] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 88.
[95] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 89.

Neşeli ve çocuk ruhlu olan Sitare Hanım her gün olduğu gibi okuldan geldiğinde evde yine şarkı söylemeye başlar. Ancak annesi bu defa kızını gördüğündeki şaşkınlığını gizleyemez. Sitare Hanım denizden çıkmışçasına ıslanmış, elbiseleri üzerine yapışmış, çoraplarından su sızıyor hâldedir. Annesi bu hâlini sorduğunda ise anlatmaya başlar:

"Küçüklerimi gezmeye götürdüm anne… Hava öğleyin öyle güzel, öyle güzeldi ki… Müdürden izin istedim. 'Karşıki çayırda biraz dolaşır, gelirsiniz!' dedi. Hasılı çayırdan çıktık… Yol kenarındaki açılmış çiçekleri toplayarak ilerlemeye başladık, farkında olmamışım anne… O kadar fazla yürümüşüz ki…" [96] Hava durumunun farkında olmayan Sitare Hanım fark etmeden öğrencileri ile şiddetli bir yağmura yakalanır. Bu esnada öğrencilerinden iki tanesinin eksik olduğunu fark eder. Yetim olan bu iki çocuk aynı zamanda kardeştir. Muallime bu iki kardeşi ayrıca sever: *"Cemil ile Cemile'yi, kimsesiz oldukları için, öteki çocuklardan fazla severim. Onlara muallim gibi değil, anne gibi, dadı gibi bakarım."* [97]Çocukları birbirine sarılmış ve titriyor hâlde bulan muallime çocukların hastalanmasına müsaade etmeyerek hemen müdahale eder: *"Sırılsıklam olmuşlardı… Mutlaka hastalanacaklar, belki de öleceklerdi…Onları bu halde bırakamazdım… Fakat, Allah'ın kırında ne yaparsın? Hemen paltomu çıkardım, bir çekişte ortadan ikiye ayırdım. Bir parçasına Cemil'i, ötekine Cemile'yi sardım."* [98] Sitare Hanım yoldan geçen insanlar tarafından gülünç bulunur, ona gülen gençlerden birine de çocuklardan birini taşıması için verir. Böylesine anaç davranışı sonucunda hem paltosunu çıkaran hem de başı açık kalan Sitare Hanım bu olay sonucunda hastalanarak yataklara düşer. Bir sürede mektebe gidemez. Ertesi sabah ise gazetelerde şöyle bir havadis yer alır:

"…Mektebi ana sınıf muallimlerinden Sitare Hanımın bir mektep tenezzühü esnasında tesettür kaide-i celilesine muhalif olarak başını açtığı ve yalnız bununla da iktifa etmeyerek açık saçık bir halde dolaştığı ve evbâşan güruhundan bir kimseyi

[96] Reşat Nuri Güntekin, *Olağan İşler,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2020, s. 91. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[97] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 92.
[98] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 93.

refakatine aldığı görülerek Maarif Nezaret-i Celilesine ihbar edilmiş ve gerek şeriat-i mübeccelemiz ahkâmı, gerek muallimelik vekar ve haysiyetiyle gayr-i kabil-i telif olanbu nâbeca ahval sebebiyle Sitare Hanım'ın silk-i maarifte istihdam edilmemek üzere azil ve ihracı Nezaret-i Celileden Maarif Müdüriyetine iş'ar edilmiştir." [99]

Aldığı eğitimin ve mesleğinin hakkını vermeye çalışan Sitare Hanım, toplumun yaşanılan olayı farklı algılaması sonucu işinden olur. Reşat Nuri Güntekin eğitimli, vicdanlı kendi gibi bireyler yetiştirmeye çalışan Sitare Hanım'ın başına gelenleri hikâye formunda ele alarak aslında toplumdaki ön yargıyı resmetmiş olur.

Masum Bir Hile hikâyesinde ise eğitimli bir kadın olarak Leman Hanım karakteri görülür. Leman Hanım iyi bir tahsil görmüş, memur olarak bir yazıhanede Almanca, Fransızca çeviriler yapan, babasının vefatından sonra kendi ayakları üzerinde durmaya çalışan sağlam bir karakterdir.

Biçilmiş Kaftan hikâyesindeki Leman ise zeki, çalışkan, bir şirkette memur olarak çalışan saf bir kadın karakteridir. *Bir Hayâl Kırıklığı'*nda ise Handan Hanım Damme Sion mezunu, bilgili, kendine has bir karakter olarak karşımıza çıkar.

Çalışmanın ikinci bölümünde belirtildiği gibi kadınların erkeklerle eşit haklara kavuşması zaman içerisinde mümkün olmuştur. Toplum içerisinde yaygınlaşması ise yine belli bir zaman içerisinde gerçekleşir. Güntekin'in hikâyelerinden yola çıkarak kadınların eğitim alanındaki varlıklarının o dönem içerisinde yaygınlaştığı söylenebilir.

3.1.2. Eğitimsiz Kadınlar

Eğitimsiz kelimesi, *"eğitim görmemiş, eğitilmemiş"* kişi anlamına gelir. Eğitimin olmadığı yerde ilerlemenin mümkün olmadığı açıktır. Reşat Nuri,

[99] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 94.

hikâyelerinde eğitimsiz kadınlara da yer verir. Hikâyelerde karşımıza çıkan bu kadınlar eğitimleri olmadığı için maddi güce, dış görünüşe, güzelliğe daha çok önem verirler. Eğitime gereken değeri vermeyen bu kadınların hayat içerisindeki duruşları ve hayata bakışları diğer kadınlardan daha farklıdır.

Münzevinin Esrarı adlı hikâyede on sekiz yaşında genç bir kadın olan Âfet karakteri konu edinilir. Âfet'in hayatta ihtiyar teyzesinden başka kimsesi yoktur. Teyzesinin ahbaplarından birinin evine ziyarete gittiklerinde tanıştığı Vuslat Hanım onu başka düşüncelere sürükler. Vuslat Hanım, kibar ve güzel giyinimli bir kadındır. Âfet, kadına hayranlıkla bakar ve konuşmaya başlarlar. Vuslat Hanımın Âfet'in yanağını okşaması ile sohbet daha da ilerler. Âfet sonunda aklındaki o mühim soruyu sorar: *"Nasıl oluyor da bazı kadınlar güzel elbiseler giyiyorlar, inciye, elmasa garkoluyorlar?"* [100] Bu soru üzerine Vuslat Hanım gülerek: *"Onun muhtelif yolları var. Mesela şu dergâh. Ben de arkadaşlarım da ilk feyzi oradan aldık, istersen sen de git…Şeyh Efendi mübarek adamdır. O büyük sırra seni de erdirir."* [101] cevabını verir. Vuslat Hanım'ın bu şaşırtıcı cevabı üzerine Âfet eve dönüyorum diyerek erkenden yola koyulup Şeyh Nihanî'nin dergâhına gider. Şeyh Nihanî'ye durumu anlatan Âfet, Şeyh'in Vuslat Hanım'ı tanıdığını da öğrenir. Şeyh, Âfet'ten beş, on gün dergâhta kalmasını ister. Âfet, ancak yarına kadar kalabileceğini söyleyince de yeterli bulur*: "O halde bu da kâfi kızım… O hanımlar gibi sen de zengin olmak sırrına erersin… Yalnız bana her noktada itaat etmeli…"* [102] Âfet sabah olduğunda şaşkın bir şekilde Şeyh'e sorar: *"Peki efendim ama, vaadinizi yerine getirecektiniz. Ben, sizin irşadınızla bir büyük sırra erecektim… Her dediğinizi harfi harfine yaptım. Halbuki bir şey öğrenemedim."* [103] Şeyh ise: *"Ah gafil çocuk, sayemde ermediğin sır kaldı mı? Daha ne fedakârlık edeyim? Bu gece öğrettiklerimi iyi tatbik et; sen de o Vuslat Hanımlar filan gibi zengin ol!"* [104] sözleriyle genç kadını evine yollar.

---

[100] Reşat Nuri Güntekin, *Tanrı Misafiri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 81. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[101] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 81.
[102] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 82.
[103] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 82.
[104] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 82.

Âfet, özenerek ve imrenerek baktığı Vuslat Hanım ve diğer nice kadın gibi zengin olmak, iyi giyinmek, güzel görünmek ister. Ancak eğitimsiz bir kadın olduğu için sorgulamadan ve düşünmeden bilmediği bir yola girer. Reşat Nuri Güntekin, bu hikâyesinde dinin bir araç olarak kullanılmasına değinir. Âfet ve diğer kadınlar için ise şu ifadeleri kullanır: *"Şeyh Nihanî'nin bu dağ başındaki bir duvar köşesine ağ kurup evini bekleyen örümceğin karargâhına nice saf kızlar; Vuslat gibi şeyhin mavi, ruhanî gözlerine benzerdi. Âfet gibi hulûs'ı niyetle murat istemeye gelen de, baş döndürücü miskler, uyuşturucu yağlarla taranmış sakalında çeşni değiştirmek merakına düşen nice kokotlar bu ağa düşmüştü."* [105]

Sevda ve Mantık hikâyesinin ana karakteri olan Saniha Hanım, kendisiyle izdivaç kurmaya çalışan Feridun Bey'in eğitimli biri olmasını değil, daha farklı özelliklerde biri olmasını ister. Feridun Bey otuzlu yaşlarında, felsefe ve ruhiyat meraklısı, gençliğini kitaplara vakfetmiş bir İstanbul beyefendisidir. Feridun Bey, Saniha Hanım'la izdivaç kurmak ister ancak öncesinde ona birtakım sorular sormayı doğru bulur. Evlendikten sonra nasıl yaşamak istediğini, eşinin maddi durumunun ne derece önemli olduğunu sorular sorarak öğrenmek ister. Saniha Hanım'ın verdiği cevaplar ise Feridun Bey'i hiç mutlu etmez. Son olarak Saniha Hanım'a eşinin mesleğinin ne olması gerektiğini sorar. Aldığı cevap karşısında ise büyük bir ıstırap hisseder. Saniha Hanım eşinin meşhur ve güzel bir mesleği olmasını ister. Bunun üzerine Feridun Bey: *"Ya değerli bir alim olursa?"*[106] sorusunu yöneltir. Saniha Hanım ise bu soruya yıkıcı bir cevap verir*: "Belki ayıplayacaksınız Feridun Bey… Fakat ben, bu meslekten bir şey anlamıyorum. Kütüphane faresi gibi gece gündüz kağıtlar, ciltler arasına gömülmek can sıkıcı şey…"* [107]

Saniha Hanım ve Feridun Bey birbirlerinin tam tersi karakterlere sahip insanlardır. Feridun Bey, bilgili, bilgiye değer veren ve çok okuyan biri iken, Saniha Hanım eğitimsiz, eğitime ve bilgiye önem vermeyen, maddiyata düşkün bir genç

---

[105] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 81.
[106] Reşat Nuri Güntekin, *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 154. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[107] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 154.

kızdır. Reşat Nuri bu hikâyesinde eğitimli ve eğitimsiz iki bireyin hayattan beklentilerini ve hayata bakış açılarının birbirinden ne denli farklı olduğunu gözler önüne serer.

Reşat Nuri Güntekin, hikâyelerinde eğitimsiz kadınlara da dikkat çekerek aynı dönem içerisinde hem eğitimli hem de eğitimsiz kadınların var olduğuna vurgu yapar. Eğitim hayatında yer almayan, eğitim almayan kadınların idealleri olmasa da toplum içerisinde yer alarak hayatın içine karışırlar.

3.2. TOPLUMSAL ROLLERİNE GÖRE KADINLAR

Toplumun bir ferdi olan kadınlar, kendilerine has yaratılış özellikleriyle daima erkeklerden daha farklı olarak ele alınırlar. Toplum içerisinde bazen yüceltilen bazen ise sınırları çizilen kadın, Türk edebiyatının da temel konularından biridir. Edebiyatımızda daha çok annelik ve kahramanlık vasıflarıyla görülen kadının özellikle anneliği kutsallaştırılır.

3.2.1. Anneler

Reşat Nuri Güntekin'in hikâyelerindeki en baskın karakter tipi "anne"dir. Hikâyelerde karakterlerin birçoğu ya annesiz ya da babasızdır. Anne ile ilişkileri problemli olan ya da tam tersine anne sevgisi ile büyüyen çocukların sonraki dönemlerde hayata olan bakış açıları bu ilişkilerin etkisinde ilerler. Hikâyelerde karşımıza çıkan anne modeli genel itibariyle ev yaşantısında babalardan daha pasif konumdadır. Çocuğunu koruyup kollayan, evladı için fedakârlıklar yapan anneler, hikâyelerde genelde babanın bir adım gerisinde yer alır. Güntekin'in hikâyelerinde anne tipleri kadınların göstermiş oldukları tutum ve davranışlar sonucunda, olumlu, olumsuz olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkar.

3.2.1.1. Olumlu/İdeal Anne Tipi

Aşk Mektupları adlı hikâyede anne Nedime Hanım oğlu Rasim'in odasında Bedia isimli bir kadından gelen mektuplar bulduğunu eşi Ahmet Bey'e söyler. Ahmet Bey ise eşinin tasalanmaması gerektiğini, mektupları kendisinin oğluna yazdığını ifade eder. Okulu ve bilhassa yeni harflerle yazı yazmayı sevmeyen Rasim, bu sözde genç kızdan gelen mektupları büyük bir zevkle okur ve cevaplandırır. Babasının amacı da zaten oğluna daha çok yazı yazdırmaktır. Ancak anne Nedime Hanım oğluna bir kadının musallat olduğunu düşünerek üzülür. Evladı için üzüntüye kapılan Nedime Hanım tipik bir anne modelidir.

Yağmur hikâyesinde gördüğümüz Müveddet Hanım ise harbin ilk senesinde eşini sonrasında ise oğlunu kaybeden acılı bir anne olarak karşımıza çıkar. İhtiyar ve hasta olan anne, kızının ona bakabilmesi için çalıştığının farkındadır. Öğretmen olan kızı Sitare'nin eve sırılsıklam gelmesi üzerine ise kızının hastalanmasından korkarak hemen evde kendince bir şeyler yapmaya çalışır. Yazar, bu hikâyesinde bir anne ve kızının hayata tutunma çabalarını gözler önüne serer.

Bilek Saati hikâyesinin anne karakteri Huriye Hanım ise babasının baskıları ile büyüyen oğlu Niyazi'ye kol kanat germeye çalışan bir kadındır. Eşinin oğluna sürekli şiddet uygulamasının aksine Huriye Hanım, çocuğuna şefkat göstermeye ve onu sevmeye çalışır. Ancak kocası karısının yaptığı bu davranışı doğru bulmaz, onu sürekli bu konuda tembih eder. Annesine ev işlerinde yardım eden, babasından çok fazla korkmasına rağmen annesiyle ilişkisi çok iyi olan Niyazi'nin küçük yaşta vefat etmesi ise yine annesinin kollarında olur.

Ailede pasif karakter olarak gördüğümüz Huriye Hanım, eşinin hem kendisine hem de oğluna yaptığı fiziksel ve psikolojik şiddetler karşısında hiçbir şey yapamaz. Bu acı hikâyenin neticesi olarak da oğlunu kaybeder.

3.2.1.2. Olumsuz Anne Tipi

Reşat Nuri Güntekin'in hikâyelerinde olumlu/ideal anne tipini gördüğümüz kadar olumsuz anne tipine de rastlarız. Olumsuz anneler daha çok üvey anne tipi olarak karşımıza çıkar. Olumsuz olarak nitelediğimiz anne tipinin özelliklerini ise çocuğunu önemsemeyen, annelik iç güdüsüyle hareket etmeyen, evladını terk eden, evladına zarar veren kadınlar olarak sıralayabiliriz.

Uğurlu Çocuk hikâyesinde annelik vasfını kullanarak insanların iyi niyetini suistimal eden Ayşe karakteri görülür. Eski bir konakta hizmetçi olarak çalışan güzel kız hastalandığı için yatıyordur. Başında ise evin ihtiyar hanımefendisi bekler. İhtiyar kadın kızın bir sıkıntısı olduğunu ve söylemesini ister. Sessizliğini koruyan kızın hamile olduğunu anlar. Çocuğun babasının kim olduğunu öğrendiğinde ise tepkilerini saklayamaz*: "Bir şoför mü? Seni nikahla alacağım diye aldattı, sen de inandın, öyle mi? Ah, kafasız kız, ah!.."*[108] Evin babası olan büyükbeyin, oğullarının, damatlarının bu olayı duyarsa onu öldüreceğini söyler. Son olarak da bohçasını alıp evi terk etmesinin doğru olacağını belirtir.

Hikâye on ay sonra Ayşe ile bir komşusunun vapurda karşılaşması ile devam eder. Komşusunun başına gelenleri öğrendiğinde ona acıdığını gören Ayşe olanları şöyle anlatır:

"Ayol, bu çocuk benim için felaket değil, nimet… Ben onun sayesinde paşa karıları gibi geçiniyorum!... Gebe olduğumu anlayınca evvela fena halde korktum. Hemen Büyükefendiyi bir köşeye çektim 'Beni bu hale sen getirdin. Temizle bakalım!..' dedim. Adamcağızın yüreğine iniyordu. 'Aman Ayşe, ayaklarını öpeyim… Kimseye bir

[108] Reşat Nuri Güntekin, *Olağan İşler*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 81. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.

şey söyleme. Ben, sana doğurma masrafından başka, çocuğa bakmak için de her ay yirmi beş lira veririm!' dedi." [109]

Söylediği bu yalanı herkese anlatmakla tehdit ettiği evin oğulları ve damatlarından da yine çocuğu için maaş bağlatan Ayşe, komşusuna son olarak şu sözlerle veda eder: *"Şimdi sen söyle, daha doğmadan anacığına yüz elli lira temin eden bir çocuğu kim sevmez de ne yaparsın?"*[110]

Hikâyenin ana karakteri olan Ayşe, henüz annelik duygusunu tam olarak tatmamıştır ancak annelik sıfatını kendi hayatı için bir çıkış yolu olarak kullanmayı tercih ederek bu yolda birçok yalan söyler. Yazar bu hikâyesinde anneliğini çeşitli şekillerde kullanmayı tercih eden bir kadını konu edinir.

Reşat Nuri Güntekin *Çocuk Kavgası* hikâyesinde ise bu defa üvey anne Naciye Hanım'ı ele alır. Naciye Hanım ikinci evliliğini Ali Rıza Bey ile yapar. Ali Rıza Bey'in de ikinci evliliğidir ve ilk evliliğinden Pakize adında bir kızı vardır. Bu küçük kız çocuğu üvey kardeşlerinin ve üvey annesinin baskılarına maruz kalır. Kendi öz çocuklarına asla kötü davranmayan Naciye Hanım, daima Pakize'yi ikinci plana atar ve onu sürekli olarak azarlar. Yazar, Naciye Hanım'ın bu tavrını şu sözlerle gözler önüne serer: *"Naciye Hanım, sekiz yaşında bir çocuğu tekdir eden bir anne vaziyetiyle değil, yaşlı ve kuvvetli bir düşmanla konuşur gibi acı ve ezici bir tavırla söz söylüyordu…"*[111]

Pakize'yi evladı gibi değil de âdeta düşmanı gibi gören üvey anne, çocuğu her fırsatta psikolojik ve fiziksel olarak yıpratır. Bir gün olanların hepsini babasına anlatma fırsatı bulan küçük kız, annenin yokluğunun ne büyük boşluklara yol açtığını

---

[109] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 82.
[110] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 83.
[111] Reşat Nuri Güntekin, Leylâ ile Mecnun, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 40. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.

büyükannesinin bir sözüyle ifade eder: *"Ananın sağlığında babanın bir gözü görür… Ana ölürse, o da kör olur…"*[112]

Naciye Hanım bu olumsuz davranışlarıyla aile kurumunun çöküşüne zemin hazırlamış olur. Yazar, bu hikâyesinde üvey anne karakterine vurgu yaparak, olumsuz anne tipini ele alır.

Mektuplar hikâyesinde ise öz annesinin evi terk etmek zorunda kalması, daha sonra ise üvey anne tarafından kötü davranışlara maruz kalan Nihat'ın hikâyesi konu edinilir. Yedi sekiz yaşlarına kadar mutlu bir ailesi olan Nihat'ın hayatı bir gün yabancı birinden babasına gelen mektuplarla değişir. Babasına gelen mektuplar, annesinin sevgilisine yazdığı mektuplardır. Babası bu olayın sonucunda annesini evden kovar. Aradan kısa bir zaman geçtikten sonra ise eve üvey anne gelir. Babası Nihat'ı annesi ve büyük annesinin yanına gönderir. Ancak babasını görmeye gittiği zamanlarda kendini o eve ait hissetmez: *"Artık aklım ermeğe başlamıştı. Gittiğim yer benim babamın evi, kendi evimdi. Böyle olduğu halde kapıdan girerken boynum bükülüyor, içime bir garip helecan ârız oluyordu. Bu evde kendimi bir köpek yavrusu gibi sefil, hakir, lüzumsuz görüyordum. Üvey annemden hizmetçilere varıncaya kadar hepsinin öyle tuhaf bir bakışları vardı ki, yüreğimi parça parça ediyordu."*[113]

Annesinin, büyükannesinin yanında zor şartlarda yaşarken vereme yakalanıp ölmesi sonucunda babasına daha çok kızmaya başlayan Nihat, üvey annesinin de babasını aldattığını öğrendiğinde bunu babasına söyleyip intikam almak ister: *"Bu, beni gördükçe dudak büken, babamın beni himaye etmesine mâni olan, annemden daima hakaretle bahseden faziletli hanımın bir de sevgilisi varmış… Bunu bana annemin eski bir komşusu haber verdi. Evvela inanmadım; fakat temin etti. Üvey*

[112] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 41.
[113] Reşat Nuri Güntekin, *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 104. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.

annemin sevdiği adam, bu komşunun evinde kiracıymış. Hatta deste deste mektupları varmış… ”[114]

Minyatür’de ise hasta oğlu için elindeki son kıymetli parça olan eşinin minyatür resmini satmaya karar veren Kâmuran Hanım’ı görürüz. İzmir’in zengin ve kibar ailelerinin birinden gelen Kâmuran Hanım, genç ve zabit olan eşi ile evlenmek için nikâhlısından ayrılır ve İstanbul’a yerleşir. Zabit ile evleneceğini öğrenen ailesi, kızlarına cephe alırlar ve onu türlü şekillerde tehdit ederler. Ancak zabit ile evliliğinin ikinci senesinde eşi Filistin’de şehit düşer.

Kâmuran Hanım, evde onu bekleyen hasta oğlu Necdet için ölen sevgilisinin kendi yaptığı minyatürü satmaya niyetlenir çünkü borçlular kapıya dayanmaya başlamıştır. Minyatürü sattıktan sonra elindeki on beş lirayla eve dönecekken dükkânda karşılaştığı eski zengin ahbaplarından birinden bir hayır işi için üç adet bilet alır. Eski arkadaşına o anki hâlini belli etmek istemeyen Kâmuran Hanım, gururuna yenik düşer, oğlunun hastalığını bir an olsun unutarak elindeki paranın hepsini verir.

3.2.2. Eşler

3.2.2.1. Olumlu/İdeal Eş Tipi

Reşat Nuri, aile kurumuna özellikle de kadına değer veren bir yazardır. Kadının eşi ile olan ilişkileri toplumdaki yerini de belli eder. Reşat Nuri Güntekin’in hikâyelerinde ele alınan kadın karakterlerine olumlu/ideal eş tipi olarak bakıldığında karşımıza çok az örnek çıkar.

Diplomasız Doktor hikâyesinde Hüsnü Bey eşinin ondan beş yüz liralık kürk istemesi üzerine hasta olduğu yalanını söyler. Nedime Hanım ise eşi Hüsnü Bey’in yalanına kanarak bu duruma çok üzülür ve elinden ne geliyorsa yapmak için çaba harcar. Bulduğu sözde doktora eşini ameliyat etmesi için yalvarır: *“Beş yüze razı*

[114] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 105.

olmazsan küpemi, yüzüğümü satayım, altı yüz yedi yüz vereyim… Tek bir tane beyimi kurtar…" [115]

Karısına kürk almamak için yalan söyleyen ve bir oyun hazırlayan Hüsnü Bey, sonunda eşinin onu çok sevdiğini anlar. Nedime Hanım, eşi için tüm isteklerinden bir anda vazgeçer: *"Kürkten vazgeçiyorum… Tek senin hayatın kurtulsun. Bana senden fayda var!"*[116]

Bir Ayrılık'ta ise eşi memuriyetten kovulduktan sonra maddi olarak zorluk yaşasalar da daima eşine destek olan Mahmure Hanım'ı görürüz. İyi ve köklü bir ailede yetişmiş olan genç kadın, evlendikten sonra eşinin işten çıkarılmasıyla zor günler yaşar. Ancak yaşadıkları zor günlerde bile eşini hiçbir zaman aşağılamaz, ona kendini kötü hissettirmez. Şevket Bey, eşinin yaptığı bu fedakârlığı eniştesine şu sözlerle ifade eder: *"Naz ve naim içinde büyümüş bu küçük paşa kızının, bu nazik parmakları bilseniz ne kadar fedakârlıklar yaptı enişte… Bir gün cesaretini kaybetmedi, bir gün fakirliğimin, talihsizliğimin ayıbını yüzüme vurmadı."*[117]

3.2.2.2. Olumsuz Eş Tipi

Reşat Nuri Güntekin'in hikâyelerindeki kadın karakterlerine olumsuz eş tipi açısından bakıldığında karşımıza en çok sadakatsiz kadın çıkar. Kadınlar aldattıkları eşlerini aslında severler ancak genel olarak paraya ve dış görünüşe önem verdikleri için kocalarını aldatırlar. Sadakatsiz kadın dışında evine gereken önemi vermeyen kadın karakterler de görülür.

Mavi Gözlü Çocuk hikâyesinde dokuz aylık çocuğunun gözlerinin mavi olması üzerine karısının kendisini aldatmış olabileceğini düşünen İhsan Bey konu

[115] Reşat Nuri Güntekin, *Tanrı Misafiri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 163. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[116] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 166.
[117] Reşat Nuri Güntekin, *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 123.

edinilir. İhsan Bey, şüphelendiği bu durumu bir plan ile çözmek isterken şüphesinin gerçeğe dönüşmesine de sebep olur. Ayşe Hanım kıskanç biridir. Eşinin son zamanlardaki değişimine anlam veremez ve tepkilerini belli eder: *"Ben, senin tutumunu beğenmiyorum… Bir münasebetsizliğini haber alırsam yapacağımı biliyorum. Göze göz, dişe diş!.."*[118]

Bir gün evden çıkarken yanlışlıkla cebinden sözde sevgilisinden gelen mektubu düşüren İhsan Bey planının sandığı gibi işleyeceğini düşünür. Ancak olaylar beklediği gibi gitmez. Akşam eve döndüğünde eşini evde bulamayan İhsan Bey, Ayşe Hanım'ın bıraktığı mektup ile yüzleşir*: "Bugünü metresinin evinde geçirmeye gittiğine dair kat'i bir delil elde ettim. 'Göze göz, dişe diş!' dediğimi hatırlarsın. Öteden beri bende gözü olduğunu bildiğim erkeğin evine gittim. Hiçbir vicdan azabı duymadan intikamımı aldım."*[119]

Gölgelerin Busesi'nde ise hikâye Doktor Nizami gözünden okuyucuya aktarılır. Çok sevdiği kadın tarafından aldatılarak sevdaya olan bakış açısı değişen ve bu sebeple evlenmeyen Nizami Bey, istemeden de olsa bir yasak aşka şahitlik eder. Bir gün arka bahçesinde genç bir kadın sesi işiten doktor, makinist kocası, kocasının öğrenci kardeşiyle kadının oraya taşındığını öğrenir. Konuşmalarını dinleyen doktor, iki gencin birbirini çok sevdiğini hâl ve hareketlerinden anlar. Bir hafta sonra bir kadın ve erkek gölgesine rast gelen adam artık her gece bu çifti izlemeye başlar: *"Bu geceden sonra adet edinmiştim: Her gece erkenden yatak odama çıkıyor, karanlıkta gölgelerin busesini bekliyordum. Onlar, birkaç gecede bir aynı kanepede yan yana oturuyorlar, aynı gölgeden dudaklar, aynı hararetli sevda busesini tekrar ediyorlardı."*[120]

Bir gece tren kazasında kadının makinist eşi yaralanır. Doktor, bu duruma çok üzülerek artık gölgelerin busesini göremeyeceğini düşünür. Ancak evine gidip gece

---

[118] Reşat Nuri Güntekin, *Olağan İşler*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 55. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[119] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 57.
[120] Reşat Nuri Güntekin, *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 78. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.

karanlığında aynı gölgeleri gördüğünde gerçekleri anlar: *"Karanlığın içinde düşünmeye başladım. Gözlerimdeki gaflet perdesi yavaş yavaş açılıyor, acı, zalim hakikati görüyordum. Genç kadın kocasının kardeşiyle sevişiyordu. O oda, genç talebenin odasıydı. Her vakit dudak dudağa gelmelerindeki hikmeti de şimdi anlıyordum."*[121]

Bir Zaaf Dakikası'nda ise Mutasarrıf Namık Bey, yaşlı evkaf memuru ve genç karısı Behice Hanım konu edinilir. Mutasarrıf Bey, yağmurlu bir günde Üsküdar'dan dönerken çok ıslandığını gördüğü Behice Hanım'ı arabasına alır. Kocası ise bu olayı öğrenerek eşini boşar. Namık Bey ise olayın sebebi olarak kendisini görür ve bu duruma çok üzülür. Behice Hanım'ı zorda durumda bırakmamak adına ona evlilik teklif eder. Behice Hanım da teklifi kabul eder. Ancak her ikisinin de mutluluğu uzun sürmez. Namık Bey'e hiç beklemediği bir gün imzasız bir mektup gelir: *"Mutasarrıf Bey, zâtıâliniz adamakıllı budalaymışsınız. Behice'nin kocasından ayrılmasına siz sebep olmadınız. O, size tesadüf ettiği gün bir randevudan geliyordu. Araba vakası üzerine kocası tatkikat yaptı ve hakikati meydana çıkardı."* [122]

Behice Hanım ise mektupta gerçeklerin yazdığını söyleyerek vaziyeti inkâr etmez: *"Namık Bey, bu mektup doğru söylüyor, benim bir başkasıyla münasebetim vardı… Ben büyük bir cahillik etmiştim… O hiç sevmediğim ihtiyar adam ile geçireceğim hayat beni öyle meyus bir isyan ile doldurmuştu ki, beni takip eden ilk gence… Anlıyorsunuz ya…"* [123]

Behice Hanımın eşinden yaşça küçük olması bu evliliği olumsuz yönde etkiler. Yaşadığı bu durumdan kurtulmak için ise farklı yollara başvurur.

Mazeret adlı hikâyede ise yine eşini aldatan bir kadın karakteri görürüz. Neriman Hanım, sarışın, güzel, genç bir kadındır. Yeğeni Adnan, Neriman Hanımların

---

[121] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 80.
[122] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 87.
[123] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 87.

evine sık sık gelip gider ve ona 'abla' diyerek hitap eder. Adnan ile birbirlerine takılmayı severler. Neriman Hanım'ın eşi Semih Bey ise Adnan'ın evlerine çok sık gelip gitmesinden rahatsız olur: *"Ben bu delikanlının vakitli vakitsiz evime girip çıkmasını istemiyorum. Ben kıskanç bir adamım."* [124]

Eşinin bu isteği üzerine yeğenine durumu açıklayan Neriman Hanım, üç ay sonra Adnan ile bir düğünde karşılaşır. Adnan uzun zamandır Neriman Hanım'ı takip ettiğini ve hislerini açıkça belli eder: *"Arkadan yürüyüşüne hiç dikkat etmemiştim… Senin ne güzel endamın ne hoş yürüyüşün varmış. O kadar değişmiştin ki yanına gelmek, yakından sana bakmak için dehşetli bir arzu duyuyordum. Fakat cesaret edemiyordum."* [125]

Neriman Hanım başta neler olduğunu anlayamasa da derinlerde bir yerlerde kendi hislerinin de bu yönde olduğunu fark eder. Adnan ise Neriman Hanım'ın sevgisinden emin olmak için bu hadisenin ne zamandan beri var olduğunu sorar. Aldığı cevap ise şaşırtıcıdır: *"Gözlerini reçellerimden ayırıp bana çevirdiğin günden beri… Sana yabancı bir erkek gözüyle bakmaya mecbur ettikleri günden beri. Günahımızı o çeksin!"*[126]

Semih Bey'in eşini yeğeninden bile kıskanıp aslında hiç olmayacak bir ilişkiyi Neriman Hanım'ın zihnine yerleştirmesi kadının etrafına farklı bir gözle bakmasına ve eşini aldatmaya iter.

Havva Yenge hikâyesinde ise her ikisi de evli olan Nüzhet ve Şevket konu edinilir. Tenha ve mütevazı bir birahane bahçesinde buluşan genç çiftten Nüzhet, havanın çok güzel olmasına rağmen soğuktan korunurcasına mantosuna sarılır ve yüzünün yarısını kürküyle gizler. Birilerinin onları görmesi ihtimaline karşı ise caddeden gözünü ayırmaz. Bu esnada her ikisinin de tanıdığı olan Havva Yenge'nin

[124] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 138.
[125] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 139.
[126] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 142.

onları gördüğünü fark ederler. İhtiyar kadın çifti gördüğü anda gülerek parmağıyla tehdit işareti yapar. Özellikle Nüzhet bu durumundan dolayı çok fazla telaş yapar. İkisi de eşlerinin bu durumu öğrendiklerinde onları boşayacağını bilir.

Nüzhet ve Şevket, evlenmeden öncesinde birbirlerini sevmiş iki insandır. Evlendikten sonra ise buluşup, eski zamanları yad etmenin sakıncalı olmadığını düşünürler ve eşlerini çok severler: *"Hem de bunda ne fenalık var ki? Biz vaktiyle birbirini çok sevmiş iki insanız… Şimdi zaman zaman iki eski silah arkadaşı gibi buluşup eski hatıraları anarak sohbetten ne çıkar?"*[127]

Havva Yenge o gün Nüzhet'i tanımamış ancak Şevket'i tanımıştır. Şevket'in evine bir gün ziyarete gittiğinde ise Şevket'in karısına geçen gün onları gördüğünü, kendisini çok beğendiği, böyle bir kadının bu devirde zor bulunduğunu söyler. Ancak Havva Yenge'nin gördüğü kişi Nüzhet'tir. Şevket'in eşi ise söylenilenleri duyduğunda kıpkırmızı olur ve baygınlık geçirir.

İlginç kurgusuyla karşımıza çıkan *Ruhları Davet* hikâyesinde ise ruhlar dünyasında gerçeğin ortaya çıktığı bir aldatma ele alınır. Genç şair, küçük yaşta annesini ve babasını kaybettiği için onların ruhlar âlemindeki hâllerini merak eder ve öncelikli olarak babasının ruhunu çağırmak ister. Babasının ruhu geldiğinde ona sorular sorar ve babasının annesine şiirler okuduğunu ve annesiyle birlikte gezintilere çıktığını öğrenir. Babasının da kendi gibi şair olduğunu öğrenen genç adam bu duruma da ayrıca mutlu olur. Ancak babasına birkaç soru sormak için tekrar ruhunu çağırdığında bu defa babasının az önce konuştuğu adam olmadığını, bir tüccar ile konuştuğunu fark eder. Çünkü şairin iki babası vardır. Annesi kocasını dünyada

[127] Reşat Nuri Güntekin, Leylâ ile Mecnun, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 122. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.

aldatmış ve aldattığı eşinden çocuk sahibi olmuştur. Gerçek baba ile ise ahirette buluşup eşini orada da aldatmıştır.

Durumu genç şaire açıklayan ise yine şairin ruhunu çağırdığı, onu büyüten dadısı olur: *"Başımıza öyle bir iş açtın ki… Senin asıl baban, annenin resmen ve şer'an kocası olan tüccar değil, aile dostlarından bir şairdir. Babamı isterim deyince, sana asıl babanı gönderdiler. Sen işi tadında bırakmadın. 'Babamı tekrar isterim' diye dayattın… Bu defa resmî babanı gönderdiler. Sen babandan öğrendiğin şeyleri resmî babana söyledin. Hatta onların şimdi değirmen civarında bir gezinti yaptıklarını da yumurtladın. Herif, fena halde kızdı. Onları bir arada yakalamaya gitti. İster misin bir rezalet çıkarsın? Dünyadan beri heriften güç sakladığımız sırrın nihayet meydana çıkmasına sebep oldun!"*[128]

İri Yarı Delikanlı hikâyesinin ana karakteri olan Medevvet de eşini çok sever ancak başka bir erkeğin dış görünüşünün cazibesine kapılır*: "Bilirsin ya, ben Ahmet'i de gözüm gibi severim… Ahmet gayet kıskançtır. Üzerine bir fenalık ettiğimi haber alırsa beni ya boşar ya öldürür…"*[129]

Delikanlı ile görüşmek için bir perşembe günü gazinoda randevu ayarlayan Medevvet, buluşmaya geldiğinde gazinoda delikanlının oturduğu masanın yanında eşi Ahmet Bey'i görür. Ne yapacağını bilemeyen Medevvet hemen bir kâğıt parçasına bir şeyler yazarak delikanlıya küçük bir çocuk aracılığıyla gönderir: *"Sevgilim. Dikkat et, kocam yanındaki masada oturuyor. Seni sandalların durduğu yerde bekliyorum."*[130]

[128] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 216.
[129] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 233.
[130] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 234.

Kâğıdı aldıktan sonra evirip çeviren, bir sağa bir sola bakan delikanlı sonunda mahcup bir şekilde Ahmet Bey'e yaklaşarak kâğıdı uzatır: *"Efendi, zammet amma, şu kâğıdı okuyuver hele. Biz okumak bilmeyiz de…"*[131]

Akrep hikâyesinde ise ev işlerine gereken önemi göstermeyen Semiha Hanım'ı görürüz. Eşi Refik Bey durumdan şikâyetçidir: *"Karım melek gibi bir kadındı; fakat bir büyük kusuru vardı: Tembellik. Ben, ne kadar tezcanlı bir adamsam, Semiha bir o kadar ağır ve gevşekti. Evin içi kapalı Karacaahmet türbesi gibi toz toprak içindeydi."*[132]

Eşinin bu tavrına karşı çözüm bulmaya çalışan Refik Bey, eşinin yatağının üzerinde gördüğü örümcek ağını akrebe benzetip korktuğunu fark edince bu yalanı sürdürerek onun akrep olduğunu söyler: *"Semiha'nın şimdiye kadar dikkat etmediğim bir tabiatını yakalamıştım: Korkaklık, daha doğrusu akrep korkusu. Ben şimdi bu huyu ile öteki huyunu, gevşekliğini yeneceğim."* [133]

Refik Bey'in planı işe yarar, eşi evi baştan aşağıya kadar temizler. Kadının ev içerisindeki sorumluluklarına dikkat çeken yazar, eşlerin sorumluluklarını yerine getirmediğinde evde oluşabilecek durumları gözler önüne serer.

3.2.3. Dadı/Kalfa/Hizmetçi/Sütnine

Tanzimat Dönemi'nden itibaren eserlerde sıkça karşımıza çıkan tiplerden birkaçı da dadı/kalfa/hizmetçi/sütninedir. Söz konusu tipler, ev işlerinde yardımcı, çocukların her türlü sorumluluğunu üstlenen kişilerdir. Sütnine ve dadı özellikle

---

[131] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 235.
[132] Reşat Nuri Güntekin, *Olağan İşler*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 69. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[133] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 71.

çocuğun öz bakımıyla ilgilenen, anneye yardımcı olan kişilerken, kalfalar ve hizmetçiler daha çok evle ilgilenen şahıslar olur.

Tanrı Misafiri'ndeki Elif, evin kalfasıdır. Özellikle mutfak işleriyle ilgilenen kadının kulakları biraz ağır işittiği için çoğu kez kapının çalındığını bile duymaz. O gün de zil sesini duymayan kadın, evdekilerin uyarısıyla kapıyı açmaya gider. Ancak kapıya gelen kişiyi tanımadığı için içeriye almaz. Kapıdaki uzun münakaşalar sonrasında evin sahibi olan Hacı Ali Efendi gelenin kim olduğunu öğrenmek için aşağıya iner. Gelen kişi kendini tanıtarak Hacı Ali Efendi'nin manevi oğlu olduğunu söyler. Eve davet denilen misafir, her geçen gün eve biraz daha yerleşir. Gideceği günün belli olduğunu söylese de türlü bahaneler uydurarak yine evden ayrılmaz. Hacı Ali Efendi, tanrı misafirine İstanbul'dan bir iş bulur ve evden ayrılması için başka bahaneler bulmasına izin vermez. Evin kalfası olan Elif'i, tanrı misafiri olan genç adamı eve almaması için sıkıca tembihleyen aile üyeleri daha sonra evden ayrılır.

Ancak akşam olduğunda gittiği sanılan tanrı misafiri eve yine gelir. Kapıyı açmamak için direnen Elif'i ertesi sabah gideceğine yeminler ederek kandıran genç adam, eve tekrardan girmeyi başarır. Ancak eve girdikten sonra kadının boğazına sarılan adam, Elif'le kısa bir boğuşma yaşar. Daha sonra ise güzel sözleriyle kalfayı kandırır. Aile eve geldiğinde tanrı misafirini yine evde bulur. Hacı Ali Efendi ise bu durumu artık sindiremeyerek kendisine Bandırma'da bir iş bularak evi terk eder.

Bu hikâyede evin kalfası önemli bir noktada yer alır. Ailenin işlerine yardımcı olmasının yanında, yaşanan olaylarda da büyük role sahiptir.

Bir Zaaf Dakikası'nda ise Mutasarrıf Namık Bey'in bir ihanete istemeden dâhil oluşu konu edinilir. Yağmurlu bir günde, yağmura yakalanarak sırılsıklam olan Behice Hanım'ı arabasına almasıyla olaylar başlar. Bir hafta sonrasında evin hizmetçisinden mahallenin havadislerini öğrenen adam, Behice Hanım'ın eşinin onu boşadığını öğrenir. Hizmetçisine boşanma sebebini sorduğunda ise *"Geçen Cuma*

sevdiği adamla beraber arabada görmüşler." [134] cevabını alır. Bir evliliğin bitmesine kendisinin sebep olduğunu zanneden adam bu duruma fazlasıyla üzülür.

Evin hizmetçisi yani kalfası, sadece evin işlerini yapmakla kalmaz, evin sahibine çevrenin haberlerini de verir. Halkla daha fazla iç içe olan hizmetçi, ev işlerinden ziyade dışarının havadislerini de öğrenerek evdeki insanlara anlatır. Bu aynı zamanda hizmetçinin evle sınırlı biri olmadığını gösterir.

Minyatür'de evin kalfası olarak Besime karşımıza çıkar. Necdet, annesi Kamuran Hanım ve kalfaları Besime ile yaşar. Kamuran Hanım eşi Filistin'de şehit düşünce oğluyla yalnız başına kalır. Ev işlerine ve Necdet'in bakımına yardımcı olan Besime dışında kimseleri yoktur. Kocası ile evlenmek için ailesiyle de araları bozulan Kamuran Hanım, son zamanlarda maddi sıkıntı yaşar. Besime ise ona her anlamda yardımcı olmaya çalışır. Necdet'in hasta olduğu günlerde hem çocuğun ilaçlarını hem de evin ihtiyaçlarını halletmek için Besime dışarı çıkacaktır. Ancak Kamuran Hanım kendi halletmesi gereken işler de olduğu için kalfayı göndermez. Elinde avucunda ne kaldıysa onları satarak evin geçimini sağlamaya çalışır. Son olarak da kendi yapmış olduğu eşinin minyatürünü satacaktır.

Kalfa, hem yalnız kalan bir anne ile oğulun yardımcısı hem de manevi anlamda destekçisi konumundadır. Hikâyelerde karşımıza çıkan kalfalar, sadece ev işleriyle ilgilenmez aynı zamanda ailenin bir üyesi gibi onların sıkıntılarına da ortak olurlar.

Mektuplar'da annesi, babasını aldattığı için dağılan bir ailenin çocuğu olan Nihat anlatılır. Yediz, sekiz yaşlarındayken eve gelen birinin babasına, birkaç mektup vermesi üzerine annesinin babasını aldattığı anlaşılır. Babası, annesini evden kovar. Baba, Nihat ve evin hizmetçisi Fatma olarak üç kişi kaldıkları evde, kasvetli bir hava hâkimdir. Küçük çocuk, annesiz geçirdiği zamanlarda hep Fatma'ya sarılır. Ona

[134] Reşat Nuri Güntekin, *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 84.

masallar söyleyen, Nihat'la birlikte uyuyan hizmetçi, küçük çocuğa annesinin yokluğunu arattırmamaya çalışır. Ancak babasının evlenme kararı almasıyla Nihat da büyükannesinin yanına gider. Fatma ile aralarındaki bağ da bu yüzden kopar.

Evin hizmetçisi aynı zamanda evin bir üyesi olarak görülür ve her ne sıkıntı olursa olsun ailedekilere özellikle de çocuklara destek olmaya çalışır. Bu hikâyede annesiz kalan küçük çocukla hizmetçi arasındaki duygusal bağa vurgu yapılarak hizmetçinin ev içerisindeki önemine dikkat çekilir.

Ruhları Davet hikâyesi gerçekleri dadı kalfasından öğrenen genç bir şairi konu alır. Genç şair çok küçük yaşta kaybettiği anne ve babasının ruhunu çağırarak onlarla sohbet etmek ister. Babasının ruhunu çağırıp onunla konuşan şair, babasının da kendisi gibi şair olduğunu, annesiyle birlikte gezintide olduklarını öğrenir. Ancak daha fazla konuşmak isterken babası konuşmayı keser. Babasıyla tekrardan konuşmak için ruhunu çağıran şair, bu defa başka biriyle konuştuğunu fark eder. Konuştuğu kişi bir tüccardır. Annesi, babasını aldattığı için genç şairin iki babası vardır. Babasının ruhunu tekrar çağırmak istediğinde ise bu defa dadı kalfasının ruhu gelir. Dadı kalfa, genç şair büyürken yanında olan kişi, aynı zamanda evin yardımcısıdır. Dadı kalfanın ruhu gerçekleri ortaya dökerek şairin aklında soru işareti kalmamasını sağlar: *"Başımıza öyle bir iş açtın ki… Senin asıl baban, annenin resmen ve şer'an kocası olan tüccar değil, aile dostlarından bir şairdir. Babamı isterim deyince, sana asıl babanı gönderdiler. Sen işi tadında bırakmadın. 'Babamı tekrar isterim' diye dayattın… Bu defa resmî babanı gönderdiler."*[135]

Genç şairin annesi dışında sadece dadı kalfanın bildiği bu gerçek, her ikisi de öldükten sonra ortaya çıkar. Annesinden değil de kalfasından öğrendiği bu gerçek, şairin yıllardır bildiklerinin bir yalandan ibaret olduğunu gösterir. Dadı kalfa, sadece eve yardım etmekle kalmaz, şairin annesinin de en yakın dostu olarak sırrını saklar.

[135] Reşat Nuri Güntekin, Leylâ ile Mecnun, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 216.

Çocuğun Selameti İçin'de aileye yardımcı olarak evde hem dadı hem de sütnine vardır. Hayriye Hanım yeni doğum yapmış taze bir annedir. İlk çocuğu olduğu için doktorun dediklerine harfiyen uyar. Doktoru henüz odasından çıkmasına müsaade etmez. Dadı evin işlerine yardım ederken sütnine çocuğun bakımı için Hayriye Hanım'a destek olur. Genç kadın, sütnineyi pek sevmez. Odasından çıkamadığı için de dadıdan çocuğun odada olduğu vakit sessizce gidip bakmasını ister. Dadı tam da Hayriye Hanım'ın istediği gibi ses çıkarmamak için terliklerini eline alarak odaya gider. Gördükleri karşısında çok şaşıran ve hemen Hayriye Hanım'ın yanına geri dönen dadı gördüklerini nasıl anlatacağını bilemez. Hayriye Hanım'ın ısrarları üzerine ise olduğu gibi anlatır: *"Onları ne hâlde görsem beğenirsin, kızım? Sütnine göğüs, bağır açık. Sağ kucağında çocuk, sol kucağında… Babası, baba-oğul, ikisi süt içiyorlar. Aman, ne zamanlara kaldık Yarabbim… Baba-oğul süt kardeş olacaklar."*[136]

Hayriye Hanım, eşine bu durumu sorduğunda ise Cemil Bey, ilginç bir şekilde kendini savunarak sütnineye güvenmediğini bu yüzden de sütünü kontrol etmek istediğini söyler. Bunu da çocuğunun selameti için yaptığını ifade eder. Aradan yaklaşık iki saat geçtikten sonra ise bu defa Cemil Bey, sinirli bir şekilde eşinin yanına gelerek neden kendisini aldattığını sorar. Hayriye Hanım ise evin uşağına güvenmediğini, çocuğunun selameti için onun kucağına çıktığını söyler.

Lohusa Hayriye Hanım'a yardımcı olması için eve gelen sütnine, karı koca arasındaki ihanet tohumlarını da aile içerisine yerleştirir. Dadı ev işindeki görevini hakkıyla yerine getirirken, sütnine Cemil Bey ile uygunsuz şekilde yakalanır. Bu hikâyede evdeki yardımcıların her zaman aileye destek olmadığı, bazen de bir yuvanın yıkılmasına sebep olabileceği görülür.

[136] Reşat Nuri Güntekin, Leylâ ile Mecnun, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 253.

3.2.4. Hayat Kadını/Düşmüş Kadın

Aile yaşamından mahrum kalan, eğitimleri olmayan ya da eğitimlerini yarıda bırakan, daha iyi şartlarda yaşamak isteyen kadınlar kötü yola düşerek geçimlerini bu şekilde sağlamaya çalışır. Bu kadınlar hayat kadını/düşmüş kadın olarak nitelendirilir. Reşat Nuri Güntekin, kadınların toplumdaki konumlarını ele alırken bu kadınlara da hikâyelerinde yer verir. Az da olsa okuyucuya aktarılan hayat kadınları, toplumda hafifmeşrep olarak ifade edilir.

Yaseminli Yuva hikâyesinde süslü sözlerle kandırılan ve hayat kadını olması için uğraşılan Pakize Hanım'ı görürüz. Kalabalık bir akşam yemeğinde tanıştığı, kendini şair olarak tanıtan İnayet Seza, Pakize Hanım'ın evli olduğunu bildiği hâlde onu şairane sözleriyle kandırmaya çalışır. Genç kadın, eşi Müeyyet Bey'den son zamanlarda ilgi görmediğini, mutluluğun sadece parayla mümkün olamayacağını, aynı zamanda kadınların özel bir ilgi ve alakaya ihtiyacı olduğunu düşünür. İnayet Seza ile tanışmadan önce kocasına karşı olumsuz düşüncelere sahip değilken, onunla sohbet ettikçe eşine karşı fikirleri değişir. İnayet Seza, Pakize Hanım'ı "yaseminli yuva" adını verdiği yere buluşmaya çağırır. Yaseminli yuva aslında bir randevu evidir. Madam Kalyopi isimli gayrimüslim bir hayat kadını tarafından işletilen bu yerde, kadınlar para karşılığında satılarak erkekler tarafından kötü emellere alet edilir. İnayet Seza da kandırabildiği güzel ve alımlı kadınları randevu evine getirerek bu işten para kazanır. Ancak bu defa bunu başaramaz. Çünkü Müeyyet Bey, durumun farkına vararak eşini bu oyunun içerisinden çekip alır.

İstemeden ve bilmeden hayat kadını olma yoluna giren ancak eşi tarafından bu durumdan kurtulan Pakize Hanım, şanslıdır. İnayet Seza'nın kandırarak ağına düşürdüğü sayısız kadın vardır. Yazar, bunu iş olarak gören ve bundan para kazanan insanlara vurgu yaparak toplum gerçekliğini gözler önüne serer.

*Münzevinin Esrarı'*nda ise şeyh adı verilen bir adamın özellikle genç kızları ağına düşürerek kötü emelleri uğruna kullanması anlatılır. Zengin olmak isteyen, güzel

ve güzelliğe düşkün kızlar şeyhin oyununa dâhil edilir. Şeyh Nihâni, kadınları bilhassa genç kızları kandırarak onları kullanır. Temiz düşünceli saf kızlar, zengin olmak amacıyla şeyhin kapısını çalar. Şeyhin her söylediğini harfiyen yapan bu kızlar, sonrasında bir ahlak bocalaması yaşamaya başlar. Kızların yanında kalmamaları durumunda bu işin kerametinin de bozulacağını dile getiren şeyh, genç kızları yanından ayırmayarak onları yaptıklarının doğru olduğuna inandırır.

Şeyh, ibadetine düşkün olduğu kadar genç kızlara da düşkün bir adamdır. O, dergâhında güzel kızları ağırlayarak onları kötü niyetlerine alet eder. Afet de bu kızlardan biridir. Teyzesine misafirliği gittiği bir gün Vuslat Hanım'ın güzelliğine imrenerek onunla konuşma fırsatını yakalar. Vuslat Hanım'ın giyinişi, güzelliği ve şehvetine hayran kalır. Nasıl bu kadar güzel giyinimli olduğunu sorduğunda ise Vuslat Hanım ona hiç beklemediği bir yol göstererek şeyhin dergâhını işaret eder: "*Onun muhtelif yolları var, dedi. Mesela şu dergâh. Ben de arkadaşlarım da ilk feyzi oradan aldık, istersen sen de git… Şeyh Efendi mübarek adamdır. O büyük sırra seni de erdirir."* [137] Afet, Vuslat Hanım'ın söylediklerini hiç düşünmeden uygulamaya geçerek şeyhin dergâhına gider. Ve o geceyi şeyhin yanında geçirerek o da bu tuzağa düşen genç kızlardan biri olur.

Yazarın aslında bir nevi tenkit amaçlı kaleme aldığı bu hikâyede softalığa vurgu yapılır. Dinin ve dinî değerlerin kullanılarak kadınlar üzerinde işlenmesi ele alınır. Kadınlar, şeyhin yanına giderek onun belirlediği doğrular çerçevesinde hareket eder ve kullanılırlar. Genç kızların başıboş bırakıldıklarında kötü niyetli insanlar tarafından yanlış yollara sapabileceklerine değinilir.

3.3. BİREYSEL OLGULAR BAĞLAMINDA KADIN

Reşat Nuri Güntekin'in hikâyelerinde aşk, ihanet/sadakatsizlik gibi olgular büyük yer tutar. Özellikle hikâyelerde kadın karakterler ya eşlerine/sevgililerine büyük

[137] Reşat Nuri Güntekin, *Tanrı Misafiri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 81.

bir aşkla bağlanırlar ya da onları aldatırlar. Bu bireysel olguları kadın karakterler üzerinden ele alacağız.

3.3.1. Aşk

Reşat Nuri Güntekin'in yapıtlarının büyük bir çoğunluğunda görülen aşk teması yazar için vazgeçilmez konulardan biridir. Feridun Andaç'a göre *"Aşk ise ondan bir iksirdir: saran, sarsan, yakan, kaçıran, uzaklaştıran, savuran…"*[138]

Bireysel ve toplumsal bir olgu olarak ele alabileceğimiz aşk, yazarın hikâyelerinde bazen evliliklerin son bulmasına, bazen karakterlerin psikolojik olarak etkilenmelerine yol açsa da genel olarak her açıdan ele alınır. Hikâyelerde kadın karakterler erkek karakterlere göre aşkı uğruna türlü oyunlar oynayabilecek düzeyde cesaretlidir. Bu cesaret de beraberinde onların sorunlu aşk ilişkileri yaşamalarına neden olur.

Mektup tekniği ile kaleme alınan *Bir Damla Gözyaşı* hikâyesinde gördüğümüz Nimet, büyük bir ailenin çocuğu olan, zengin, zarif diplomat Nejat'a âşık olur. Tanıştıkları ilk zamanlarda Nejat ile sadece maddi güçleri için evlenmek isteyen Nimet, sonrasında gerçekten onu sevmeye başlar: *"Bir sene evvel ben, size sade servetiniz ve istikbaliniz için varmak istiyordum. Fakat ne çare ki bir zaman sonra sizi sevmeğe başladım."* [139]

Evleneceği kişinin ince ruhlu biri olmasını isteyen Nimet, başlarda Nejat'ta bu duyguları bulamasa da sonrasında yaşadıkları bir olayda Nejat'ın gözyaşı dökmesini aradığı ince ruh olarak nitelendirir: *"Kanaryacık, küçük vücudunu yana bırakmış, sessiz bir feryat gibi gagasını açmıştı. İşte bu dakikada tekrar size baktım, kâfi derecede çevik davranmamış, kirpiklerinizdeki iki damla gözyaşını benden*

[138] Feridun Andaç, *Romanda ve Öyküde Gerçeklik Arayışları*, Varlık Yayınları, İstanbul 2011, s. 61.
[139] Reşat Nuri Güntekin, *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 16. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.

saklayamamıştınız… Ah, sizin o her şeyle eğlenen gözlerinizdeki bu iki damla merhamet yaşı!... Nejat Bey, tekrar ediyorum: hayatıma istediğiniz gibi tasarruf edebilirsiniz. Değil mi ki gözlerinizde o iki merhamet damlasını gördüm."[140]

Bu olay sonrasında aradığı hisleri tamamıyla Nejat'ta bulduğunu düşünen ve artık maddi değerlerin değil, manevi değerlerin ağır bastığını hisseden Nimet, aşkını mektubunun son satırlarında şöyle ifade eder: *"Servetinizin, güzelliğinizin, istikbalinizin yapamadığı şeyi bu bir damla gözyaşı yaptı. Bu bir damla gözyaşı beni size esir etti. Artık emniyetle başımı bu göğse dayayabilirim."*[141]

Yine mektup tekniği ile kaleme alınan *Bir Hayâl Kırıklığı* hikâyesinde ise Handan ve Hikmet isimli birbirini seven iki genç İbrahim ve Semiha adlı iki karakter üzerinden konuşturulur. Hikmet kardeşim dediği arkadaşı İbrahim'e, Handan ise ablası Semiha'ya mektup yazarak tüm hislerini açıkça ortaya koyar. Mektupları bu kişilere yazan âşıklar, yaşanılan her şeyi bu mektuplarda anlatır.

Hikmet Bey, bir davette tanıştığı Handan'a âşık olur. Handan, sade giyinimli, utangaç bir kızdır. Hikmet Bey, çok beğendiği Handan ile hemen konuşmaya başlar. Zaman içerisinde ise ilişkileri ilerler, evlilik hayalleri kurarlar: *"Artık bu yalancı, sahte vakar, mütesallif, adi erkeklerden; yüzü boyadan, ruhu yaldızdan hafif kadınlardan uzaklaşacak; Handan ile beraber, temiz, şen, sakin bir hayat sürecektim."*[142]

Ancak durum Hikmet Bey'in hayal ettiği gibi olmaz. Handan yavaş yavaş değişmeye ve kendini farklı şekillerde göstermeye başlar: *"Evvela tuvaletleri değişmeye başladı. En hafif kadınlar gibi giyinmeye heves ediyordu. Sonra tavırları ve sözleri garip bir serbestlik aldı. O ağır, masum, biraz vahşi Handan herkesten fazla gülüyor, herkesten fazla söyleniyor, çirkin dedikodulara karışıyor, münasebetsiz züppelerin şakalarına açık kelimelerle mukabele ediyordu. Sonra zevki de değişmişti.*

---

[140] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 16.
[141] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 17.
[142] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 35.

Alaturka aile hayatından nefret ettiğini, bütün ömrünü eğlence ile, dans ile geçirmek istediğini söylüyordu."[143]

Hikmet Bey'in Handan'da fark ettiği bu değişiklikler aslında Handan'ın Hikmet Bey'in yaşamına uyum sağlamak için yaptığı davranışlardır. Handan, zıt kutuplarda olduklarını düşündüğü Hikmet Bey'e göre davranışlarını şekillendirmek ister: *"Benim gibi görgüsüz, cahil, saf bir kızın Hikmet gibi yüksek, ince, kibar, zarif bir erkeğe kendini beğendirmesine imkân yoktu. Bunu ben de bilmiyor değildim, fakat ne yapayım ablacığım onu o kadar seviyor, o kadar istiyordum ki…"*[144]

Hikmet Bey'e olan aşkından her hareketini değiştirmek zorunda kalan Handan ablasının verdiği nasihatlere birebir uyduğunu mektubunda anlatır: *"Süs, tuvalet cihetinden o kibar hanımefendilere benzemeğe çalıştım. Gecelere kadar kitaplar okudum, yazılar ezberledim, sözler öğrendim. Budala bir kız olmadığımı göstermek için hatta kendime iftira bile ettim. Rodos'ta genç bir zabitle seviştiğimi söyledim. Ben ki dedikodudan o kadar nefret ederim. İstanbul'un bazı büyük aileleri üzerine hikayeler, dedikodular öğrendim. Onları Hikmet Bey' e anlatarak ahmak bir kız olmadığımı göstermeğe çalıştım."*[145]

Handan, duyduğu büyük aşk ile yapay tavırlara bürünerek kendini olmadığı biri gibi göstermeye çalışır. Saf duygular beslediği aşkına, çevresel faktörler sebebiyle yapmacık bir sevgi ile yaklaşır. Bu da onu çok sevdiği adamdan uzaklaştırarak, on dokuz yaşında büyük bir aşk ile baş başa bırakır.

Kumandanın Şoförü hikâyesi de mektup şeklinde kaleme alınır. Mektuplar tek bir kişinin ağzından yazılır. Nevin'den Sabiha'ya yazılan mektuplarda Nevin'in yaşadığı içsel durumlar konu edinilir.

---

[143] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 36.
[144] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 37.
[145] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 39.

Bandırma'ya eniştesinin yanına giden Nevin, eniştesinin şoförü Hüseyin'e derin hisler beslemeye başlar: *"Otomobil, tozu dumana katarak koşarken camın arasından gözüme onun profili ilişti. Sabihacığım, bu görülecek bir şeydi. Dil ile tarife imkân yok. Parlak, kuzguni, siyah saçların içinde bir profil ki, alnı, burnu, çenesi bir sanatkâr eliyle fildişi üzerine işlenmiş gibi…"* [146] Hislerini saklamadan ifade eden Nevin, kendisini şoför ile yakıştıramaz ve onu maddi olarak aşağılar: *"…Sana fena halde kızdım Sabiha… Ben şoförü sevmeğe mi başlıyorum? Bu, ne ağır hakaret! Şoför kim, ben kim? Doğrusu böyle bir şeyin aklına gelmesine teessüf ederim…"*[147]

Sonrasında mektuplarında kendisine birkaç kişinin talip olduğunu söyleyen Nevin, kendisine talip olan binbaşını ise şoföre duyduğu aşk sebebiyle reddeder. Fakat annesi, mektubunda kibar bir elektrik mühendisinin onu istemeye geleceğini söyleyince şoföre duyduğu derin hisleri bir kenara bırakır. Aslında şoför Hüseyin, ona talip olan elektrik mühendisi Hüseyin Refik'ten başkası değildir. Hüseyin Refik, âşık olduğu kadına bir oyun oynayarak sevgisini göstermesini ister. Ancak Nevin, şoföre İstanbul'a gideceğini, tahsili yüksek, zengin bir talibi olduğunu söyleyerek bu oyunu kaybeden kişi olur.

Sevgilisine duyduğu aşkı, maddi güçler için yok sayan Nevin, ömrünün sonuna kadar unutamayacağı bir kalp acısıyla yaşamaya devam eder.

Bir Sonbahar Eğlencesi hikâyesinde ise karşılıklı aşk ele alınır. Romancı Cemil Necdet bir eğlencede dikkatini çeken Necmünnisa Hanım ile sohbet etmeye başlar. Mahcup, çok fazla konuşmayan, sakin bir kadın olan Necmünnisa Hanım, Cemil Necdet Bey'in hayranıdır. Romancının bütün kitaplarını okuduğunu söyleyen kadın, Cemil Necdet Bey'i şaşırtır: *"Beni size hiç roman okumaz dediler değil mi Cemil Bey? Halbuki ben sizin bütün kitaplarınızı okudum… İster misiniz size 'Pınar*

[146] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 42.
[147] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 46.

Perisi'nden bir parça okuyayım? Ben La Fontaine hikayelerinden başka şeyler de biliyorum."[148]

Cemil Necdet Bey ise bunun üzerine Necmünnisa Hanım'ı uzun yıllardır tanıdığını ifade eder. Necmünnisa Hanım, romancının ölen kız kardeşinin sınıf arkadaşıdır. Kardeşi ölmeden önce daima bu iki kişiyi birbirine yakıştırır ve bir gün bu iki kişinin evleneceğini söyler. Necmünnisa Hanım ise bunun üzerine aşkını itiraf eder: *"…İki sene bekledim sizi Cemil Bey… Fakat siz vefasızlık ettiniz… Beni aramadınız, sormadınız… Nihayet ümidimi kestim… Paşa babam beni başkasına veriyor ama, ben yine sizi seviyorum Cemil Bey. Ben yine sizi seviyorum. Bunları ayıp olsa da söyleyeceğim."*[149]

Hikâyede yaşanılan aşkların hayatın ileriki dönemlerinde insan ruhunda derin yaralar bırakıldığına dikkat çekilir: *"Aradan birçok seneler geçti. Necmünnisa, belki bu çocukluğu hatırladıkça gülüyor, yahut, ihtimal hatırlamıyor bile… Fakat ben, ona verdiğim sözde hala sebat ediyorum. Her sene sonbaharda hiç olmazsa bir kere yosunlu bir taş yığınından ibaret kalan havuzun kenarına gidiyorum, onun küçük vücudunun bütün yükünü omuzlarıma vererek dolaştığı yollarda kendi kendime dolaşıyorum."*[150]

Tehdit hikâyesindeki Remziye ise aşkını yok sayarak ailesi ve bilhassa kardeşleri için nişanlısından vazgeçer. Sarışın ve güzel bir kız olan Remziye, annesinin ve babasının yokluğunda kardeşlerine hem annelik hem de babalık yapar. Kardeşlerinin fikri üzerine de çok sevdiği nişanlısı Yüzbaşı Hamit'ten ayrılmak zorunda kalır. Ancak kardeşlerinin Yunan işgalinde kayıplara karıştığı sırada onların nerede olduğunu bilen Hristo tarafından şantaja maruz kalır. Yüklü miktarda parayı kısa sürede temin etmesini isteyen Hristo yüzünden zor durumda kalan Remziye, ne

[148] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 55.
[149] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 56.
[150] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 58.

yapacağını bilemez. Son çare olarak aklına eski nişanlısı ve hâlâ çok sevdiği Yüzbaşı Hamit gelir.

Yüzbaşı Hamit, parayı bulmak için hemen evden çıkar. Başına türlü felaketler gelmesine rağmen ise parayı bulur. Remziye ise bunun üzerine bitmeyen aşkını itiraf eder: *"Seni unutmak mı? Ah, Hamit, bu geceki iyiliğin bana da, kardeşlerime de her şeyi unutturacak… Sen yine benim nişanlımsın… Beni artık hiçbir şey senden ayırmayacak…"*[151]

Nikah Yüzüğü hikâyesinde ise kuzen olan Remziye ve Muzaffer'in çocukluk aşkları yeniden canlanır. Çocukken birbirlerini seven ancak babaları küstüğü için bir daha görüşemeyen bu iki kuzen, Muzaffer'in evlilik arifesinde tekrar bir araya gelirler. Düğün öncesinde Remziye'de farklı hâller hisseden ablası bu duruma anlam veremez. Muzaffer'e karşı soğuk ve resmî yaklaşan Remziye, düğüne bir gün kala trajikomik bir olay yaşar. Gelinin yüzüğünün kendi parmağında nasıl durduğuna bakmak için takan Remziye, yüzüğü çıkaramaz. Parmağı kötü bir hâl alan Remziye'yi Muzaffer şehre doktora götürmek zorunda kalır. Dönüş yolculuğunda Muzaffer, Remziye'nin söyleyemediği hislerini dile getirir: *"Saklama Remziye. Yalan değil… Çok iyi anladım. Bilsen senin gibi ben de çok değiştim… Hiç o eski hafif ve sathi çocuk değilim… Kaç gündür mütemadiyen sana dikkat ediyorum. Senelerce en acı bir hayat mücadelesi için çırpındığını biliyorum… Nasıl oldu da o kadar temiz ve yüksek kaldın… Neşeni ve gururunu nasıl muhafaza edebildin? Sonra nasıl oldu da bu kadar uzun zaman senin gönlünde yaşamaya muvaffak oldum?.."*[152]

Dönüş yolculuğunda birbirlerine hislerini anlatan eski âşıklar, evlenmeye karar verirler: *"Şimdi ben de artık köşke dönmeye cesaret etmeyeceğim… Şimdi*

[151] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 115.
[152] Reşat Nuri Güntekin, Leylâ ile Mecnun, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 88. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.

nişanlımı evine bırakırım. Seni yarın amcamdan resmen isterim. Artık sana nişanlım dememe müsaade et… ”[153]

Nişanlıdan Mektuplar hikâyesinde Afyon muharebesinde göğsünden ve gözlerinden yaralanan Ali Sermet ve kuzeni Leyla'nın aşkı konu edinilir. Hava değişimi için halasının yanına giden Ali Sermet, gözleri kapalı olduğu için Leyla'dan annesine mektup yazmak için yardım ister. Annesine mektubu yazdırdıktan sonra İstanbul'da yaşayan ve uzun zamandır haber alamadığı nişanlısına da mektup yazmasını rica eder. Ancak bunu kimseye söylememesi için de Leyla'yı tembihler. Nişanlısından büyük bir heyecanla mektup bekleyen genç asker, mektup geldiğinde Leyla'ya okutur. Mektupta nişanlısı, babasının onu zengin bir adama vermek istediğini ve özrünü yazmıştır. Ancak Leyla mektubu bu şekilde okuyup genç askeri üzmek istemez. Mektubu kendi cümleleriyle değiştiren ve o şekilde okuyan Leyla, Ali Sermet'in gözlerinin açılacağı gün yaklaştıkça gerçeğin ortaya çıkmasından korkar. Ali Sermet'in gözleri açıldığında mektupları bulup üzülmesinden korktuğu için de mektupları yok eder.

Doktor, askerin gözlerini açtığı zaman Ali Sermet, Leyla'nın güzelliği karşısında mest olur. Mektupları odasında bulamayan asker, durumu Leyla'ya sorar, o da hakikati anlatmak zorunda kalır. Aslında gerçeklerin farkında olan genç asker Leyla'ya çoktan âşık olmuştur bile. Leyla ise üzülmesini istemediği ve içten içe sevdiği Ali Sermet'ten karşılık bulduğu içi mutludur. Bir hafta sonra ise evlenmeye karar verirler.

Şiire Tövbe Eden Adam hikâyesinde mektupları ile Hüseyin Behiç'in kalbini kazanmaya çalışan Mihriban Hanım'ı görürüz. Mihriban Hanım, duygularını ve ruh hâlini bu mektuplar aracılığı ile anlatır. Ancak buluşmaya sıcak bakmaz. Buluşmak için yalan söyleyen Hüseyin Behiç, sonunda Mihriban Hanım'ı ikna eder. Mihriban Hanım arkadaşıyla birlikte geleceğini söyleyince Hüseyin Behiç de arkadaşını getirir.

[153] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 89.

Sohbetleri ilerleyen çiftten Hüseyin Behiç, Mihriban Hanım'ın ellerine sarılınca kadın, duygularını ifade etme ihtiyacı duyar: *"Kalbim ona mütehammil değil… Hasta, hem de çok hasta Behiç Bey!"*[154] Evlenmek istemediğini, kalbinin çok hasta olduğunu belirten Mihriban Hanım'ı Hüseyin Behiç de destekler: *"Hiç aşkın meş'ali, izdivacın mihrabında söndürülür mü? O; öyle bir ziya ki…"*[155] Evlilikten ziyade bir insanı sevmeyi ve ona duygularını açmayı tercih eden Makbule Hanım, yuva kurma fikrine sıcak bakmadığı için Hüseyin Behiç ile evlenmezler.

Hikâyeye ikinci dereceden dâhil olan Besim Bey ve Makbule Hanım ise sohbeti ilerletir. Birbirlerine ilgi duymaya başlarlar. Bu randevudan kârlı çıkan Besim Bey ve Makbule Hanım olur.

İri Yarı Delikanlı hikâyesinin kadın kahramanı Meveddet ise evli olduğu hâlde başka bir adama âşık olur. Âşık olduğu adamı arkadaşı Meşrure Hanım'a tüm ayrıntılarıyla anlatır: *"Ah arkadaşım, bir görsen… Mümkün olsa da bu genci sana göstersem… Emin ol ki sen de benim gibi bir bakışta vurulursun… Bir ebruli yanakları var ki bu zamanın değme genç kızlarında bulunmaz… Yanak değil, pelüş kadifesi… Öyle hissediyorum ki, insan, yanağını bu yanaklara sürse hazzından bayılacak… Vişne reçeli renginde, belki de, lezzetinde dudaklar… İki dizi sedef gibi parlak beyaz dişler… Uzun kirpikli lacivert gözler… Boy, bos, endam, hasılı her şey yerinde…"*[156]

Âşık olduğunu eşi duyarsa onu boşayacağı söyleyen Medevvet, yine de aşkından vazgeçmeyeceğini ifade eder: *"Bu güzel genç, mutlaka benim aşığım olacak."* [157]

Ahret Dönüşü'nde bize anlatma tekniği ile tanıtılan Nazenin Hanım'la karşılaşırız. Elli yaşlarında, güzel giyinimli bir kadın olan Nazenin Hanım, eski bir paşanın karısıdır. Eşi vefat ettikten sonra kendisine yüklü miktarda para kaldığı için

[154] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 163.
[155] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 163.
[156] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 232.
[157] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 233.

çevresinde hatırı sayılır biridir. Ancak Nazenin Hanım'ın büyük bir sorunu vardır. Herkesi kendine âşık sanır: "*Bu zavallı kadın da bir hastalık vardı. Herkesi kendine aşık zanneder. 'Filan benim için karısını boşamaya kalktı, falan beni istedi de varmadım!' diye önüne gelenle övünürdü."*

Eşinin vefatından sonra herkesin ona âşık olduğunu düşünen Nazenin Hanım aslında parası için önemsenen biridir. Nazenin Hanım, aşkı ve âşık olmayı seven kadın karakterinin en iyi örneklerindendir.

Tehdit hikâyesinde karşımıza çıkan Naciye Hanım ise onu çok seven Muvaffak Bey'in aşkına inanmayarak onunla alay eder. Genç kadın, Muvaffak Bey'in ilan-ı âşklarına, yeminlerine, gözyaşlarına itibar etmez. Yaptığı hiçbir davranışına karşılık bulamayan Muvaffak Bey son çare olarak intihar taklidi yapmaya karar verir. İntihar taklidi yaparken Naciye Hanım'ın bağırıp, çığlık atmasını beklerken, genç kadının gülmekten gözlerinden yaş gelir: *"Aman ne gülünç şey! Başka kapıya Muvaffak Bey, başka kapıya!"* [158]

Naciye Hanım'ın tepkilerine karşılık planını gerçeğe dönüştürmeye karar veren Muvaffak Bey, aldığı çamaşır ipiyle planını gerçekleştirmeye yönelir. Bu aşamada hâlâ Naciye Hanım'dan olumlu bir hareket bekleyen adam genç kadından hiçbir tepki göremeyince intihar eder.

Aşkına inanmadığı hatta alay ettiği adamın ölümüne sebep olan Naciye Hanım'ın akıbeti hakkında hikâyenin devamında herhangi bir bilgiye yer verilmez.

3.3.2. Cinsel ve Maddi Aşk

Tanzimat dönemi ve sonrasında kendisine çizilen sınırlar dışında var olamayan kadın, özellikle Cumhuriyet dönemi eserlerinde kabuğundan çıkarak, hayatı

[158] Reşat Nuri Güntekin, *Olağan İşler*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 22.

tanımaya ve yaşamaya çalışır. Reşat Nuri Güntekin'in eserlerinde de bunu görürüz. Kendi iç dünyasından çıkarak, kadın-erkek ilişkilerinde baskın karakterler hâline gelen, maddi zevkleri için erkekleri istismar eden kadınlar hikâyelerde çokça karşımıza çıkar.

Yazarın hikâyelerinde cinsel ve maddi aşk konusu önemli bir yer tutar. Hikâyelerde karakterlerin çapkınlıkları, özellikle kadınların erkekleri türlü şekillerde istismar etmesi, karakterlerin kaçamakları için yaptığı planlar ve bu planlar üzerine örgütlenmeleri dikkat çeker.

Deniz Banyosu hikâyesinde İbrahim Baha Bey'in yeğeni Arif, genç bir kadınla münasebete girer. İbrahim Baha Bey'in doktor arkadaşı Arif'i bir kadınla birlikteyken gördüğünü söyler. Amcası tıp fakültesinde okuyan Arif'in bir cenaze üzerinde teşrih ameliyatı yapacağını sanır. Ancak doktor durumun böyle olmadığı söyler: *"Sen, bir saat benimle arkadaşlık edeydin teşrih ameliyatını ne neviden bir vücudun üstünde tatbik ettiğini görürdün."*[159]

Arif'in yanındaki kadın, İbrahim Baha Bey'in eşi Afife'dir. Ancak doktor kadının kim olduğunu göremez: *"Arif, öyle serbest ki, olur şey değil! Yanındaki kadının yüzünü göremedim… Fakat belli ki enfes bir parça… Mamafih, netice itibariyle aferin köftehora…"*[160]

Cinsel konulu hikâyelerden biri de *Münzevinin Esrarı*'dır. On sekiz yaşında olan Afet, mahallesinde yaşayan güzel, alımlı, hafif kadınlardan biri Vuslat Hanım'a çok özenir ve her anlamda onun gibi olmak ister. Vuslat Hanım, Şeyh Nihâni'nin tuzağına düşen nice kadından sadece biridir. Vuslat Hanım gibi olmak isteyen Afet,

[159] Reşat Nuri Güntekin, *Tanrı Misafiri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 76. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[160] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 77.

bunun nasıl gerçek olacağını sorduğunda genç kadın onu Şeyh Nihâni'ye yönlendirir. Şeyh'e büyük beklentiler ile giden Afet, Şeyh'in bir gecelik teklifini kabul eder.

Toplumdaki alt kültürlerin esas alındığı ve batıl inançların kullanıldığı hikâyede on sekiz yaşındaki Afet'in cahilliği başına münasebetsiz olaylar gelmesine sebep olur.

Bir Centilmen hikâyesinde gördüğümüz Behice Hanım ise erkek ve kadınların olduğu arkadaş ortamında görüştüğü Roçilt Bey ile geceyi aynı odada geçirmek zorunda kalır. Roçilt Bey, Behice Hanım'a aralarında herhangi bir şey olmayacağına dair sözler verir. Ancak Roçilt Bey'den ziyade Behice Hanım bir şeyler yaşamak istediğini belli eden hareketlerde bulunur. Kapı deliğinden olanları izleyen Kâmil ise durumu şöyle anlatır: *"Dün gece rahatımı bıraktım… Onları kapı deliğinden gözetledim… Behice, güya karyolayı siper alarak mükemmel soyundu. Gözünün önünde yatağa girdi. Roçilt, oturduğu yerden şaşkın bir öküz gibi bakıyordu. Behice, yataktan çıplak kolunu çıkararak konuşmaya başladı. Dağınık, sarı saçlarının içinde yüzü öyle güzel görünüyordu ki… Behice nihayet beklemekten yoruldu. Kolunu uzatarak Roçilt'in yanağını okşadı. Roçilt, sadece onun elini öpmekle iktifa ediyordu. Derken Behice, birdenbire yorganı atarak Roçilt'in kucağına sıçramasın mı? Roçilt'in hali görülecek şeydi. Omuzlarına tırmanan bu yarı çıplak… Anlatırken ağzım sulanıyor… Nefis, enfes kadın vücudunu silkti attı."*[161]

Roçilt Bey'den istediği karşılığı bulamayan Behice Hanım odada tek başına uyumak zorunda kalır.

Biçilmiş Kaftan'da gördüğümüz Leman Hanım'ın genç Doktor Reşit Hüseyin Bey'e oynadığı aşk oyunu anlatılır. Leman Hanım'ın abisi ile doktor hem yakın arkadaş hem de uzaktan akrabadır. Ancak bu dostluk Sabih Şükrü Bey'in apandis ameliyatı sonrasında vefat etmesiyle son bulur. Doktor Reşit Hüseyin Bey arkadaşı

[161] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 117.

vefat ettikten sonra kız kardeşi Leman'ı kendi kardeşi gibi görüp ona kol kanat germeyi bir görev hâline getirir: *"Sen üzülme, korkma, bir kardeşin öldüyse bir kardeşin daha var. Beni ilelebet bir kardeş vekili olarak tanı… Ne ihtiyacın olursa bana söyle…"*[162] diyerek kızı sıkı sıkıya tembihler.

Leman Hanım ise sıkıntılı bir durum içerisindeyken genç doktorun kapısını çalar. Evlenmek istediği kişiyi ve özelliklerini söyler*: "Evet, Muhittin Beyle evlenmek isteyişimin sebebi, yalnız mevki sahibi, zengin, zeki bir adam olması değildir… Pek öyle delicesine diyemem ama, bu zatı seviyorum da…"*[163]

Zengin ve mevki sahibi olan Muhittin Bey'le evlenmek isteyen genç kadın, doktordan yardım ister: *"Çalıştığım şirketin müdürü… Muhittin Bey, benimle evlenmeyi düşünüyor. Birisini beni sevdiğini ve benimle evlenmek istediğini görürse, eminim ki dayanamaz. Fakat mesele bu rolü oynayacak adamı bulmak. Uzun uzun düşündüm ve şuna karar verdim ki bu sizin için biçilmiş kaftan…"*[164]

Başta istemese de doktor Hüseyin Reşit Bey, kardeş vekili unvanı sebebiyle bu teklifi kabul etmek zorunda kalır. Leman Hanım'ın isteği üzerine genç kadının çalıştığı yere gidip onu merak edermiş gibi yapar, balo davetlerine birlikte katılırlar. Kısa bir süre sonra Leman Hanım'ın tahmini gerçekten doğru çıkar. Patronu Leman Hanım ile izdivaç kurmak ister. Genç kadın bu haberi sevinçle doktora iletir: *"Size teşekkür ederim… Rolünüzü gayet iyi oynadınız; Muhittin Bey, bu sabah bana izdivaç teklif etti. Bu rol, sizin için adeta 'biçilmiş kaftan' dememiş miydim?"*[165]

---

[162] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 147.
[163] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 150.
[164] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 151.
[165] Reşat Nuri Güntekin, age., s. 154.

Genç doktor ise bu olay sonrasında derin bir boşluk hissi hisseder: *"Geç fark ettim… O şikâyet ettiğim hayata ve şikâyet ettiğim kıza çok fazla alışmışım… 'Biçilmiş kaftan' galiba bana 'ateşten gömlek' olacak."*[166]

Leman Hanım sevdiği ve istediği hayata kavuşmak için başka bir erkeği kendi yarattığı aşk oyununun içine dâhil ederek onun da sonunda ona âşık olmasına sebep olmuştur. Maddi aşk için yapılan bu oyun, geride Leman Hanım'a âşık olan bir doktor bırakır.

Bir Hazin Hakikat hikâyesinde gördüğümüz Suzan Hanım ise çocukken gönül bağı kurduğu Vedat Bey'e evlilikle ilgili mühim bir konuyu danışır. Vedat Bey'in şımarık bir kız kardeş gibi gördüğü Suzan Hanım, aslında Vedat Bey'e gönül bağıyla bağlıdır. Ancak Vedat Bey ile farklı olduklarını anlar: *"Ben şık ve kibar sosyeteyi, eğlenceyi, lüksü, kalabalığı sevdiğim halde siz, bilakis bunlardan ürküyor, kaçınıyordunuz."*[167] Mektubu yazdığı zaman diliminde Necmi Tahsin Bey isminde bir gencin kendisine karşı boş olmadığını ve genç kadını babasından istediğini ifade eder. Ailesinin bu evliliğe sıcak baktığını da ekler: *"Necmi Tahsin Bey çok zengin… Onun için beybabamın, annemin sevinçten etekleri zil çalıyor gerek onlar, gerek başka akrabalarım ve arkadaşlarım beni kaç günden beri sıkıştırıyor, 'ondan daha zengin bir koca bulamazsın' diyorlar…"*[168]

Gençlik döneminde maddi aşka daha çok önem verdiğini söyleyen Suzan Hanım fikrinin değiştiğini belirtir: *"Şık, güzel bir hayat, zengin bir koca… İtiraf ederim ki genç kızlık hayatımda ben bu şeyleri birçok defa düşündüm ve istedim. Fakat tuhaf değil mi? Bir hayal olarak söylediğim bu şeyler, hakikat olacaklarına inandığım dakika bütün cazibesini yitirdiler. Gözümün önünde renksiz, ruhsuz, sönük bir süs gibi*

---

[166] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 154.
[167] Reşat Nuri Güntekin, *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 21. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[168] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 22.

kaldılar. Şık, kibar bir hayat; zengin bir koca… Acaba bunlar, bir insan kalbini doyurmaya kâfi gelecek şeyler mi?"[169]

Vedat Bey ise Suzan Hanım'a cevap olarak yazdığı mektupta onun fikirlerini gerçekçi bulmadığını, gerçek aşkın karın doyurmadığını ve ona talip olan Necip Tahsin Bey ile evlenmesi gerektiğini ifade eder: *"Farzedelim ki bir gün sevebileceğiniz fakir bir adamcağıza tesadüf ediyorsunuz. Bir biçare ki, kendisine vakfedilen bir hayata, bir güzelliğe, bir emele karşı gönlünün zavallı sevdasından başka verecek bir şeyi yok… İnkâr etmem Suzan Hanım, bu karasevdalardan daha derin olan sevda, belki bir zaman sizi avutur, hatta mesut eder. Fakat emin olunuz ki, üç ay, beş ay, bir sene, üç sene sonra bıktığınız alemin hasreti bir ağır rüya gibi yavaş yavaş üstünüze çökecek… Sizden daha az mesut olmaya layık bir arkadaşınızı, onun mesela apartmanını yahut otomobilini düşünüyorsunuz Kaybettiğiniz saadetin hayaline mahzun mahzun gülümsemeye başlıyorsunuz."*[170]

Son olarak Suzan Hanım'ı çok iyi tanıdığı için maddi aşkı bırakıp gerçek aşk evliliği yaptığında mutsuz olacağını düşünen Vedat Bey, mektubunun sonunda tüm gerçekliğiyle fikirlerini söyler*: "Size hayatın en hazin bir hakikatini söylüyorum. Fakirlik, talihsizlik öyle bir çöl ki, onun içinde bir aşk filizi bile yaşayamıyor… Görüyorsunuz ki beybabanızla, hanımefendi validenizle, bütün sevdiklerinizle aynı fikirdeyim."*[171]

Kumandanın Şoförü'nde ise maddi bir aşk uğruna gerçek aşkını kaybeden Nevin Hanım'ı görürüz. Nevin Hanım, Bandırma'da eniştesinin şoförü Hüseyin Bey'e âşık olur. Ancak annesinden gelen bir mektup ile aşkından vazgeçer. Kibar bir elektrik mühendisinin kendisini görüp beğendiğini söyleyen genç kadın, bu talibini ilginç bir şekilde tasvir eder: *"Bu devlet kuşunun bir daha başımda dolanması mümkün olmayacağı için hemen İstanbul'a döndük."*[172] Âşık olduğu şoför Hüseyin Bey'i

---

[169] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 22.
[170] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 25.
[171] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 25.
[172] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 47.

bırakarak İstanbul'a dönen Nevin Hanım, kendisin oynanan oyunun farkında değildir. Aslında ona talip olan elektrik mühendisi, şoför Hüseyin Bey'den başkası değildir. Hem gerçek aşkını hem de kendisine talip olduğuna inandığı erkeği kaybeden Nevin Hanım, bu yaşadıklarını ömrü boyunca unutamaz.

Gölgelerin Busesi'nde ise seneler önce aşka küsen Doktor Nizami'nin her gece gölgelerinin öpüştüğünü gördüğü çift hakkındaki gerçeği öğrenmesi konu edinilir. Sevdiği kadın tarafından aldatılan ve bu yüzden aşka dair umudu kalmayan Doktor Nizami, komşu evde her gece gördüğü çiftin gölgelerinin mutlu bir karı koca ilişkisi olduğunu düşünür: *"Her gece erkenden yatak odama çıkıyor, karanlıkta gölgelerin busesini bekliyordum. Onlar, birkaç gecede bir aynı kanepede yan yana oturuyorlar, aynı gölgeden dudaklar, aynı hararetli sevda busesini tekrar ediyorlardı."*[173] Ancak durum Doktor Nizami'nin sandığı gibi değildir. Her gece gördüğü gölgeler kocasını, kocasının kardeşiyle aldatan komşu kadına aittir. Bu gerçek doktorun ruh hâlini olumsuz yönde etkiler, aşka bir kez daha küser.

Sevda ve Mantık hikâyesinde ise maddi aşkı ön planda tutsa da sonunda onu seven biriyle birlikte olmayı kabul eden Saniha'yı görürüz. Feridun Bey akıllı, felsefeye meraklı bir gençtir. İzdivaç kurmasını isteyen Paşa, ona Saniha'yı uygun görür. Saniha yaşça küçük ve deli dolu bir kızdır. Buluştuklarında Feridun Bey, genç kızı tanımak için ona birtakım sorular sorar ve evleneceği insanda ne özellikler aradığını öğrenmeye çalışır. Ancak bu soruları kitap yazmak için bilgi amaçlı sorduğunu belirtir. Feridun Bey'in ilk sorusu basit ve geneldir: *"Evlendikten sonra nasıl yaşamak istiyorsunuz?"*[174] Saniha hiç düşünmeden cevap verir: *"Tabi bütün genç kızlar gibi. Şık, kibar, eğlenceli, tam manasıyla mesut ve güzel bir hayat."* [175] Feridun Bey şaşırsa da ikinci sorusuyla devam eder: *"Zevcinizin serveti ne derecede olmalı?"*[176] Saniha bu önemli soruya da hızlıca cevap verir: *"Mümkün olduğu kadar*

[173] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 80.
[174] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 154.
[175] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 154.
[176] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 154.

zengin…"[177] Feridun'un bu cevaplar üzerine elleri titremeye başlasa da konuşmaya devam eder.

Sonunda gerçek niyetini belli eden Feridun Bey Saniha'nın onu beğenmeyeceğini ve onun isteklerinin hiçbirini karşılamadığını anlar. Ancak Saniha onunla aynı fikirde değildir. Feridun Bey'in izdivacını hiç tereddüt etmeden kabul etmek niyetindedir. Evlilikten ve aşktan maddi beklentilerini ise bir genelleme yaparak açıklar: *"Dinleyiniz beni Feridun Bey… Siz hiçbir genç kız tasavvur edebilir misiniz ki benim söylediğim şeyleri düşünmesin; istemesin. Biz, hepimiz öyleyiz… İsteriz ki bizi isteyecek adam, dünyanın en güzel, en yüksek, en zengin adamı olsun… Senelerce gizli gizli onun sevdasını çekeriz… Nihayet bir gün karşımıza bir genç çıkar… Bir genç ki, ne onun gibi güzel, ne onun gibi yüksek, ne onun gibi zengin… Buna rağmen o hayali şehzadeyi seve seve, sevine sevine ona feda ederiz. Bir genç kız zevkine, hayaline uyan bir genç ile evlenmek ister."*[178]

3.3.3. Güzellik/Çirkinlik

Estetik açıdan güzellik ve çirkinlik kavramları düşünüldüğünde çoğunlukla akla kadın bedeni gelir. Bu yüzden de gerek sözlü gerekse yazılı eserlerin çoğunda kadın bedenine sıkça yer verildiğini görürüz. Toplumların kültürlerine, bireylerin psikolojilerine ve bakış açılarına göre farklılık gösteren bu olgu zaman içerisinde değişikliklere uğrasa da günümüze kadar gelir.

Türk edebiyatında da kadının bedeni ve özellikle güzelliği eserlerde sıkça tasvir edilir. Büyükyıldırım'ın ifadesine göre, klasik Türk şairleri insanı Tanrı'nın bir

[177] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 154.
[178] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 157.

parçası ve eseri olarak nitelendirir.[179] Bu yüzden de insan, ondan ayrı düşünülemez. Sevgili, klasik Türk şairleri tarafından en yüksek mertebede görülür. Beden ve güzellik algısı düşünüldüğünde ise ilk akla gelen kadın olur.

Tek tip kadın algısı Divan edebiyatında değişmeyen bir kuraldır. Divan edebiyatında zaman değişse de sevgili tipi hep aynı kalır. Servi boylu, ince belli, siyah saçlı, gül yanaklı, kılıç gibi keskin bakışlı sevgili tipi Divan edebiyatının en temel konularından biri olarak edebiyatımızda yerini alır. Divan edebiyatında sevgilinin güzelliğinin klasik kalıplar çerçevesinde anlatılmasında yüz güzelliği önemli bir noktadadır. Ancak amaç yüz güzelliğini anlatmak değil, sevgilinin güzelliğini ön plana çıkartmaktır.

Tanzimat Dönemi eserlerinde bakıldığında ise kadının yüzünün daha çok karşımıza çıktığını görürüz. Erkek karakterlerin yüzleri de anlatılmış olsa da kadın her zaman ön plandadır. Şinasi'nin 1962 yılında kaleme aldığı "*Gazel"* şiirinde kadının yüzünün parlaklığı Ay'ı bile kıskandıracak düzeyde anlatılır: *"Nûr-ı ruhun denizdeki meh-tâbı andırır"*[180]

Servet-i Fünun Dönemi'nde ise kadının güzelliği esas alınırken Divan şiirinin etkileri olduğu görülür. Tanzimat Dönemi'nde olduğu gibi yine kadının yüzünün parlaklığından ve beyazlığından bahsedilir. Cenap Şehabettin'in "Mâ-fi'l-Bâl" şiirinde geçen *"Şems-i dîdârına bir peyk olamaz mihr-i zaman"*[181] dizeleri sevgilinin yüzünün güneşten daha parlak ve daha aydınlık olduğunu vurgular. Yapılan bu benzetmede geleneğin izleri görülür.

---

[179] Ayşe Büyükyıldırım, *"Âşık Paşa'nın Garîb-nâmesi'nde İnsan Bedeniyle İlgili Benzetmeler".* Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/2 Winter , 2009, s. 165.

[180] Şinasi, *Müntahabât-ı Eş'âr*. (Haz. Süheyl Beken), Ankara, Dün-Bugün Yayınevi, 1960, s. 53.

[181] Cenap Şahabettin, Bütün Şiirleri, (Haz. Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil, Necat Birinci, Abdullah Uçman), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011, s. 70.

Meşrutiyet dönemine bakıldığında kadının güzelliği özellikle yüzünün aydınlığı ve pembeliği ile vurgulanır. Ahmet Haşim'in *"Önümde pembe güneşler uçar, güler sanırım"*[182] dizelerinde sevgilinin yüzü pembe bir güneşe benzetilir. Sevgilinin yanağının güzelliği ve pembeliği anlatılmak istenir. Bu dönemde Türklük bilincinin ve duygularının ağır basması, yapılan güzellik tasvirlerinin de bir amaca hizmet etmesi sonucunu doğurur.

Tanzimat Dönemi'nde özellikle kadının bir birey olarak toplumda yer almadığı görülür. Tanzimat Dönemi edebiyatında Divan şiirinde kullanılan kalıplaşmış ifadelere yer verilirken, Servet-i Fünun döneminde toplumda var olmaya başlayan kadınla karşılaşırız. Meşrutiyet dönemi ve ardından gelen Cumhuriyet döneminde ise kadın kendi başına bir 'birey' ve 'somut' biri olarak görülür.

Reşat Nuri Güntekin'in hikâyelerinde de kadın karakterin güzelliği ön plandadır. Kadınlar bazen bu güzelliğini erkekler karşısında kullanmaya çalışır.

Münzevinin Esrarı'nda daha on sekiz yaşında olan Afet'in hikâyesi anlatılır. Afet, iyi giyinimli, zengin kadınlardan biri olmak ister. Onu Şeyh Nihani'ye yönlendirdiklerinde kendisini anlatırken çirkin olmadığını söyler. Şeyh Nihani ise Afet'in güzelliğini bir tasvir ile onaylar: *"Ne demezsin kızım… Şu yamaçlardaki bahar-ı taravetnisar gibi…"*[183]

Bir Centilmen hikâyesinin kadın kahramanı Behice Hanım ise güzelliği ile ön plandadır. Roçilt Bey ile aynı odayı paylaşmak zorunda kalan genç kadın güzelliği ile Roçilt Bey'i etkilemek için çaba sarf eder*: "Behice, yataktan çıplak kolunu çıkararak*

[182] Ahmet Haşim, *Bütün Şiirleri*, (Haz. İnci Enginün, Zeynep Kerman), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, s. 205.
[183] Reşat Nuri Güntekin, *Tanrı Misafiri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 79. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.

konuşmaya başladı. Dağınık, sarı saçlarının içinde yüzü öyle güzel görünüyordu ki…"[184] Ancak Roçilt Bey bu güzelliğe karşı gelerek odayı terk eder.

Bir Modern Genç Kız hikâyesinde bahsedilen kadın karakter ise Mimi'dir. Trendeki bir yolcu gözünden anlatılan hikâyede vagonun alt katındaki tuvalete giren birinin uzun süre çıkmadığı anlatılır. Trendeki insanlar bu durumu sorun hâline getirir, tuvaletin önünde uzun kuyruklar oluşur. Sonunda tuvaletten çıkan kişi ise modern bir genç kızdır. Kızın görüntüsü hakkında yapılan ilk tasvir bakımsız olduğu ile ilgilidir: *"Kendisini Yenice'de birkaç defa koridorda görmüş ve evvela komşu kompartımanlardan birindeki bir ailenin evlatlığı veya ona benzer bir şey sanmıştım. Bana bu tahmini yaptıran eski bir entari üstüne gecenin nemli ve serin rüzgarına karşı giydiği, uzun kollu bir yün hırka kadar da gösterişsiz ve kavruk vücudu, gıda bozukluğundan kuruyup uzamışa benzeyen yüzü ve çıplak ayaklarında sürüklediği şıpşıp terliklerin bir kat daha ufaldığı boyu idi."*[185]

Anlatıcı Mimi'yi başka bir akşam gördüğünde ise onun ne kadar şık ve bakımlı olduğundan bahseder: *"Kollarını ve koltuk altlarından başlamak üzere vücudunun bütün görünür görünmez yerlerini tuvalet ispirtosuyla sildikten sonra briyantinle saçının permanatını tazelemiş, cımbızla kaşlarını düzeltmiştir. Sonra yanaklar, dudaklar, burun vesaire kimbilir kaç kat cila ve boyadan geçmiştir. Daha da kimbilir ne teferruat!*[186]

Anlatıcı kadının yüzüne yaptığı makyajı anlatmak içinse benzetme yöntemini kullanır: *"Kalabalık arasından geçerken kulağına bir şeyler çalınmış olacak ki, yanımdan geçerken birer ince sardalye kılçığı haline gelmiş kaşları infial ile kalkıyor her biri ayrı ayrı yağlanmış gibi görünen rimelli kirpikler titriyor."*[187]

---

[184] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 117.
[185] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 139.
[186] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 140.
[187] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 141.

Sönmüş Yıldızlar hikâyesinde ise birbirlerine âşık iki genç olan Perihan Hanım ve Hüseyin Kenan'ı görürüz. Mektup tekniği ile kaleme alınan hikâyede Hüseyin Kenan, Perihan Hanım'a olan aşkını güzelliğiyle birlikte ele alır: *"Solgun, ince yüzünüz, parlak siyah gözleriniz bir daha hayâlimden gitmedi. Sizi daima görmek istiyordum."*[188] Ancak Perihan Hanım'ın başka biriyle evlenmesi Hüseyin Kenan'ı umutsuz bir aşka sürükler*: "Hayâlimin artık siyah bir geceden ibaret kalan semasında tek bir yıldız kalıyordu: Siz Perihan Hanımefendi, sizin güzelliğiniz, sizin her felakete karşı duran nezih ve yüksek feragatiniz…"*[189]

Perihan Hanım'a olan aşkını her zaman güzelliğiyle birlikte anlatan Hüseyin Kenan, Perihan Hanım'ın kocasını aldattığına şahit olduğunda ise kendisini bir ölüye benzeterek ne kadar üzgün olduğunu anlatmaya çalışır.

*Yalan'*da ise Cevdet Bey'in Beria Hanım'a olan masum aşkıyla karşılaşırız. Beria Hanım üç senelik evli bir kadındır. Kocasının onu halasının yanına Bursa'ya göndermesi ile orada Cevdet Bey ile tanışır. Evli olduğunu söylemeyen genç kadın, Cevdet Bey ile çok iyi anlaşır ve gönül bağı kurar. Ancak bir süre sonra eve dönmesi gerekir. Cevdet Bey uzun bir süre ondan mektup beklerken bir anda tüm gerçeklerle yüzleşir. Genç adam yazdığı ilk ve son mektubunda Beria Hanım'ın güzelliğinin altında nasıl bir insan yattığına vurgu yapar: *"Bir tesadüf bugün bana bütün hakikati öğretti. Sade, munis, hayalperest bir kız çehresi altında ne çirkin bir ruh sakladığınızı nihayet anladım."*[190]

Bir Hayal Kırıklığı hikâyesinde Hikmet Bey çok sevdiği Handan Hanım'ı ilk gördüğü anı anlatırken güzelliğine vurgu yapar: *"Bir köşede gözüme gayet sade giyinmiş bir kadın ilişti. Masum ince bir güzelliği vardı."*[191] Ancak ablasının tavsiyeleri üzerine kendinde değişime giden Handan Hanım, Hikmet Bey'in son

[188] Reşat Nuri Güntekin, *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 8. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[189] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 10.
[190] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 27.
[191] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 34.

hâliyle onu daha çok seveceğini düşünür. Fakat durum tam tersi olur. Masum ve saf bir kadın olarak sevdiği Handan Hanım'ın değişimine anlam veremeyen Hikmet Bey, sonunda bu aşkı kalbinden silmeye çalışır*: "Handan artık bıkıp usandığım hatta biraz da iğrendiğim kadınlara benzedikten sonra gözümdeki bütün cazibesini kaybetmişti. Artık ona tesadüf etmemeye gayret ediyordum."*[192]

Bir Yudum Su hikâyesinde ise annesi öldükten sonra babası ile birlikte hayatlarına devam eden Nevin'i görürüz. Doktor Hamit Bey, hasta kızıyla bizzat ilgilenir, onun için her şeyi yapmaya hazırdır. Yazar, Nevin'in güzelliğini şöyle tasvir eder: *"İkindi güneşi kısa kumral saçlarının kıvrımları içinde yaldızlı harelerle oynuyor, süzgün, şeffaf yüzüne hafif pembelik veriyordu."*[193]

Nisan Güneşi'nde ise Kudret Bey, ilk görüşte âşık olduğu Feride Hanım'ı şöyle anlatır*: "Adımlarımı yavaşlattım. Kapı açıldı, beyaz yeldirmeli, nahif, sarışın bir genç kız çıktı."*[194]

*Gölgelerin Busesi'*nde aşka ilgisini kaybeden Doktor Nizami Bey'in dışarıdan mutlu bir evlilik olarak gördüğü gölgelerin aslında kocasını aldatan bir kadına ve sevgilisine ait olduğu anlatılır. Bu esnada tedavi için ihtiyar bir kadının evine gittiğinde kadının yeğeni Pakize Hanım'ı görür. Genç kadını şöyle tasvir eder: *"Pakize; gölge gibi sessiz, güler yüzlü, sade, müşfik bir genç kızdı."* [195] Evde sıkıldığı vakitlerde hayatının boş ve bedbaht geçeceğini sandığı zamanlarda bile Pakize Hanım ve güzelliği aklına gelir: *"Karanlığın içinde gözümün önüne birdenbire Pakize'nin güzel, müşfik gözleri geldi."*[196] Yaşlı hastasının vefat etmesi üzerine Pakize Hanım'ın kimsesi kalmaz ve bu duruma çok üzülür. Genç doktor ise bu üzüntüyü yine kadının güzelliği ile anlatır: *"Bir türlü dinmek bilmeyen gözyaşları içinde -yağmurla*

[192] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 36.
[193] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 59.
[194] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 69.
[195] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 77.
[196] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 78.

örselenmiş çiçekler gibi daha taze ve renkli bir taravet alan- bu güzel yüz, beni ağlatacak gibi oluyordu."[197]

Bir Ayrılık hikâyesinde ise geçim sıkıntısı nedeniyle boşanmaya karar veren ancak birbirini çok seven Mahmure Hanım ve Şevket Bey'den bahsedilir. Yazar, Mahmure Hanım'dan *"Solgun menekşe gözlü, tombalak, biraz çocuk tabiatlı hoş bir taze"*[198] diyerek bahseder.

Muamma hikâyesinin kadın karakterlerinden biri olan Beria ise yine yazar tarafından tasvir edilir: *"Yirmi iki yaşında güzel, zarif bir genç kız… Büyük bir kusuru fazla durgun ve hayâlperest olması"*[199]

*Mazeret'*te eşinin kıskançlıkları üzerine yeğenine ilgi duymaya başlayan ve bu şekilde kocasını yeğeniyle aldatan Neriman Hanım'ı görürüz. Reşat Nuri Güntekin, Neriman Hanım'ı *"Sarışın, ince çehreli, zarif tavırlı bir genç kadın, bir ilkbahar tablosu üstüne bir antika iliştirmekle meşgul…"*[200] ifadeleriyle anlatmaya başlar.

Masum Bir Hile hikâyesinde karşımıza çıkan aşk üçgenindeki kadın karakteri Leman Hanım ise yazar tarafından hem güzelliği hem de tahsili bakımından ele alınır: *"Leman, bir kibar kızıydı. İyi tahsil görmüştü. Babasından ona iki çiftlik kalmıştı… Çok güzel bir kız olduğu için onu epeyce isteyenler olmuştu. Fakat o, gönlünce bir izdivaç yapmak için işlerinin düzelmesine lüzum görmüştü."*[201]

Havva Yenge hikâyesinde gördüğümüz kadın karakterlerden biri Nüzhet Hanım diğeri ise Havva Yenge'dir. Nüzhet Hanım'dan ayrıntılı bir şekilde bahsedilmez ancak genç bir kadın olduğu anlaşılır. Şevket Bey'in Havva Yenge ile

---

[197] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 79.
[198] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 119.
[199] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 125.
[200] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 134.
[201] Reşat Nuri Güntekin, *Leylâ ile Mecnun*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 30. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.

karşılaştığı zaman da ise Havva Yenge'nin dış görünüşü hakkında bilgi sahibi oluruz: *"Şevket sözünü bitiremez. Çünkü başını çevirince gözleri, Havva Yenge'nin çivit mavisi gözleriyle karşılaşmıştır. İhtiyar kadın, yayvan ağzıyla gülerek başını iki yana sallamakta, parmağıyla tehdit işaretleri yapmaktadır."*[202]

*Şiire Tövbe Eden Adam'*da Hüseyin Behiç'e mektuplar yazarak genç adamın dikkatini çekmeyi başaran Mihriban Hanım konu edinilir. Başlarda sadece mektuplaşarak ilerleyen bu arkadaşlık Hüseyin Behiç'in ısrarları üzerine yüz yüze görüşmeyle neticelendirilir. Hüseyin Behiç, Mihriban Hanım'ı gördüğü anı ve güzelliğini şöyle anlatır: *"Mihriban Hanım, rüzgârın niyazını reddedemedi, siyah eldivenli minimini eliyle yüzünü açtı. Hakikaten fena çehre değildi. Miniminicik bir yüz, ince sarı kaşlar, gayet uçuk bir renk… Öyle bir yüz ki, insan; bakmaktan hoşlanır ama sade bakmaktan. Bir yüz ki, insana; 'Ah böyle bir kızım olsa temennisinden başka bir şey düşündürmez…'"*[203]

Hüseyin Behiç genç kadını beğenir ancak bir gönül ilişkisi istemekten ziyade onun güzelliğini bir küçük kız çocuğu güzelliği olarak nitelendirir.

Kaçırılmış Fırsat hikâyesinde Hüseyin Sabit Bey'in yirmi bir yaşında toy bir delikanlı iken yaşadığı gönül ilişkisi kendi ağzından anlatılır. İstanbul'a ilk defa gelen heyecanlı genç adam, kumandanının sütannesinin evine gider. Burada gördüğü Makbule Hanım'a ise ilk görüşte vurulur. Genç kadının güzelliğini ise şöyle anlatır: *"Niyetim kahveyi içer içmez kaçmaktı; fakat kahveyi getirene şöyle yan gözle bakınca derhal fikrimi değiştirdim. Dolgun vücutlu, baygın siyah gözlü, pürhaşmet, alı alına, moru moruna bir genç kadındı. Şurası, burası sert, mütecaviz parmakların kıskacından henüz kurtulmuşa benzeyen ebruli yanaklarını kalın bir başörtüsüyle gizlemeye çalışarak, kahveyi bıraktı…"*[204]

---

[202] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 121.
[203] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 160.
[204] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 175.

Akşam Pazarı hikâyesinde ise Figani Efendi'nin karşılaştığı hafif kadınlar yazar tarafından betimlenir: "Gözlerindeki sürmeler, siyah gözyaşları gibi al boyalı yanaklarına akmış… Altın dişlerinde ince hanım sigaraları… Figani Efendiyi birbirine göstererek kahkahadan kırılıyorlar…"[205] Yazar hikâyesinde bu iki kadına isim vermez, ancak ayırt etmek için birini uzun boylu ve şişmanca olarak, diğerini ise narin ve sarı saçlı olarak konuşturur.

Bir Aşkın Tarihi'nde ise Üsküdar iskelesinde bir çarpışma sonucunda tanışan gençlerden bahsedilir. Yazar hem kadın hem de erkeğin güzelliğine vurgu yapar: *"Onlar, evvela dövüşmeye hazırlanan iki horoz gibi kabardılar. Fakat, biri yirmi beş öteki on dokuz yaşında ancak vardı. Fazla olarak her ikisi de adamakıllı güzeldiler."*[206]

Genç adamın elindeki mürekkep yere düşerek kızın kıyafetini lekeler. Ancak yazar adamın bu yanlışı nasıl unuttuğunu şöyle ifade eder: *"Genç adam, kızın menekşe rengi gözleri karşısında mor mürekkebin acısını unuttu."*[207] Yazar burada kadının güzelliğinin bir erkeği nasıl etkilediğine dikkat çeker.

3.3.4. Kıskançlık

Türkçede kıskançlık kelimesi bahsi edilen ruh durumunun olumsuzu olan haset kelimesinden, olumlusu sayılan gayret kelimesine kadar zengin bir anlam çeşitliliğine sahiptir. Haset, "başkasının sahip olduğu şeyleri çekememe durumu" olarak nitelendirilirken, kıskançlık "bireyin sevdiği bir şeyi koruma duygusu" olarak

[205] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 256.
[206] Reşat Nuri Güntekin, *Olağan İşler*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 46. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[207] Reşat Nuri Güntekin, *Olağan İşler, age.*, s. 46.

karşımıza çıkar.[208] Kıskançlıkla haset arasındaki temel fark, kıskançlığın hasette olduğu gibi iki kişiyi değil üç kişiyi içeren bir durum olmasıdır.[209]

İnsan tabiatının doğal bir getirisi olan kıskançlığa, Türk edebiyatında da çok fazla yer verilir. Reşat Nuri Güntekin'in birkaç hikâyesinde farklı şekillerde görülen kıskançlık daha çok erkek karakterlerde karşımıza çıkar. Kadınların kıskançlığı ise daha az sayıdadır.

Münzevinin Esrarı hikâyesinde genç kadın Afet'in, Vuslat Hanım'ın güzelliğine ve yaşayışına olan şaşkınlığını, kıskançlığını görürüz: *"…Şimendiferde bir taze hanımefendiye tesadüf etmiştim. Ama görseniz ne güzel, ne kibar, ne şık bir hanımefendi… Bir mantosu vardı ki bittim. Ya hele o parmağındaki pırlanta yüzükler… İstasyonlardan birinde vagonun penceresine birkaç kibar bey şampanya getirmeye koştu. Görseniz ne kadar da serbest konuşuyor. Altın sigara ağızlığını altın dişlerinin arasına sıkıştırıyor, sol yanağını çukurlaştırarak öyle tatlı gülümsüyor, öyle güzel şeyler sö6ylüyor ki…"*[210]

Bir Ayrılık hikâyesinde ekonomik anlamda geçinemedikleri için ayrılmaya karar veren Şevket ve Mahmure çifti konu edinilir. Birbirlerini çok sevmelerine rağmen geçim sıkıntısı yüzünden boşanmaya karar veren çiftten Mahmure Hanım, eşine çok güzel yemekler yapmasını onu kıskanmasına bağlar: *"Ne yapayım kocam obur… Ben de onu memnun etmek için kollarımı sıvadım, mutfağa girdim… Onun sevdiği yemeği yabancılar pişirirse adeta kıskanıyorum… Aşçılığımı şairliğe benzettiğiniz çok doğru enişte… Ben onun için adeta yeni şeyler icat ettim…"*[211]

Çocuğun Selameti İçin hikâyesinde ise lohusa bir kadın olan Hayriye Hanım'ın eşini kıskanması ve eşinin de onu aldatması konu edinilir. Hayriye Hanım

---

[208] Hayati Hökelekli, "Kıskançlık", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 25, Ankara 2002, s. 496.
[209] H. Andaç Demirtaş, *Yakın İlişkilerde Kıskançlık (Bireysel, İlişkisel ve Durumsal Değişkenler)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, s. 4-5.
[210] Reşat Nuri Güntekin, *Tanrı Misafiri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 80.
[211] Reşat Nuri Güntekin, *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 121.

eve gelen sütnineyi pek sevmez ve dadısına kadını kontrol etmesini söyler: *"Benim bu sütnineyi pek gözüm tutmadı. Güçlü kuvvetli, kanlı canlı bir kadın amma, biraz hoppaca. Çocuk onun odasında olduğu vakit, gönlüm bir türlü rahat etmiyor. Kuzum dadı, şunun odasını bir dolaşıver. Amma yavaş git. Kapıyı birdenbire aç."* [212] Sütninenin hafif bir kadın olduğu anlayan Hayriye Hanım, eşini bu kadından uzaklaştırmak ister. Ancak sütnine bir göğsüne bebeği, diğer göğsüne ise Hayriye Hanım'ın eşini alır. Hayriye Hanım'ın kadınlık duygularıyla hissettikleri aslında doğru çıkar.

3.4. KADIN SORUNSALI

3.4.1. Kadın Olmak

'Kadın' kelimesi düşünüldüğünde insanların üzerine konuştukları ve yorum yaptıkları bir söylem olduğu görülür. Toplum tarafından tarih boyunca biyolojik farklılıklardan ötürü erkekten daha zayıf ve güçsüz görülen kadın, ikincil statü sahibidir. Toplum tarafından belirlenen rolleri gerçekleştirmekle yükümlü olan kadın, bu rollerden sıyrılmakta zorlanır. Ancak Dökmen'e göre, eğer belli bir grup insan her zaman belli bir etkinlikte bulunurken gözleniyorsa, o grubun bünyesinde yer alan insanların o etkinlik için gereken yetenek ve kişilik özelliklerini taşıdığı düşünülür.[213] Örneğin, kadın evi temizler, erkek işe gider, para kazanır. Bu şekilde kadın ve erkek belli rolleri üstlenmiş olur. Günümüzde kadının eğitim seviyesinin yükselmesi ve çalışma hayatında aktif şekilde yer alması onu geleneksel işlerden ziyade farklı işlere yönlendirir.

Kadın, toplumların gelişmesi ve ilerlemesi için önemli bir noktada yer alır. Kadına değer veren toplumlarda gelişmişlik söz konusudur. Aynı zamanda kadın, toplumla aile arasındaki bağı oluşturan en önemli unsur olarak kabul edilir: *"Kadın ve kadınlık her şeyden önce bir niteliktir. İnsanın cinsiyetini belirleyen, fizyolojik bir*

[212] Reşat Nuri Güntekin, *Leylâ ile Mecnun*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 253.
[213] Zehra, Y., Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar,* İstanbul, 2015 Remzi Kitapevi, s. 82.

farkla başlayıp yaşamı boyunca kişiliğinin ayrılmaz bir parçası olarak, onun gelişmesi ile bütünleşen bir özelliktir. Kadınlar kendilerini her şeyden önce anne ve eş olarak görmek üzere yetiştirilirler. Kadın dışarıda çalışan erkeğin rahatını sağlayan, aile ahlak değerlerine bekçilik eden bir varlık olarak algılanmaktadır."[214]

Buss, kadın ve erkeklerin doğuştan gelen özellikleri vasıtasıyla yüzleştikleri 'doğal' sürecin bir sonucu olarak psikolojik anlamda birbirlerinden keskin çizgilerle ayrıldığını savunur.[215] Biyolojik anlamda erkeklerden farklı olan kadınlar ilgiye, şefkate, güzelliğe, sevmeye ve sevilmeye daha çok önem verir.

Yaseminli Yuva hikâyesinde şair İnayet Seza'nın evli bir kadın olan Azize Hanım'a ilgi duyması ve sonrasında yaşanılanlar konu edinilir. Genç kadını etkilemeye çalışan şair, yaptığı planı arkadaşı Rasim'e anlatırken aslında kadınların eşleri dışında başka bir erkekten ilgi gördüğünde bu durumdan ne denli hoşlandıklarını anlatır: *"Deminden beri burada dolaşırken hazırladığım monoloğu kalbi bir ahenk ile okumaya başlayacağım: 'Hanımefendi, diyeceğim bir şey yok diyorsunuz. Bunu başkalarına anlatabilirsiniz, fakat benim gibi rakik bir sanatkara asla… Mehtabın ilâhi bir füsun ile aydınlattığı ulvi simanızda bütün elem-i ruhunuzu okuyorum. Bu, tabii aydınlıkta konuşursak. Karanlık bir köşe olursa cümle şu şekil alacak: 'Karanlıkta yüzünüzü görmüyorum. Fakat, sesinizin bir ihtizazında ruhunuzun bütün macera-yı elemini dinledim. İnkâr etmeyiniz hanımefendi. Siz yaralı bir kuşsunuz. Ruhunuzu kim bilir hangi naik noktasından, hangi adi, maddi ve galip sebep için yaralamışlar.' Bu budala şeylerin kadın ruhundaki tesiri malum. Azize Hanım, 'Hayır, hayır… Olamaz!' demekle beraber, bileklerini ellerimden çekmeyecek, bana elem-i ruhunu tevdi edeceği deniz kenarına, bahçeye yahut balkona hasılı münasip bir yere gideceğiz."*[216]

---

[214] Mualla Yılmaz, Nurcan Kolaç, *İngiliz Kadınları ve Türk Kadınları Kadınlığı Nasıl Algılıyor?,* Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya 2009, s. 382.
[215] D.M., Buss, Psychological Sex Differences, Origins Through Sexual Selection, American Psychologist, 1995, s. 164.
[216] Reşat Nuri Güntekin, *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 28.

Kadın, güçlü bir karakter olmayı ve eşine karşı bu gücü kullanmayı sever. Kadının olmadığı yerde işlerinin düzgün gitmeyeceğini anlayan erkek ise yaşadığı olaylardan ders çıkarır. *Su Çekme Bulaşık Yıkama* hikâyesinde ev yaşamında kadın ve erkeğin eşit rolleri üstlenmesi gerektiğini savunan Hasibe Hanım karakterini görürüz. Tartıştığı eşine karşı yanlışlıkla "Boş ol!" diyen adam eşi Hasibe Hanım'ın güçlü duruşu ile yaptığının yanlış olduğunu anlar. Hasibe Hanım eşine artık boşandıklarını ve tekrar evlenirse bir şartının olacağını söyler ve bir mukavelename imzalamasını ister. Eşi ise bu duruma fazlasıyla şaşırarak mukavelenameyi okumaya başlar: *"İşten ziyade eğlence hükmünde olan sokak işlerini erkeğin görüp, ev işlerini kadına bırakması içtimai bir haksızlıktır. Binaenaleyh sabık zevcemi tekrar taht-ı nikahına aldığım tarihten itibaren su çekmek, ortalık süpürmek, bulaşık yıkamak işlerini üzerime almayı taahhüt ediyorum… İmza…"*[217]

Kadın, doğruluğundan ve dürüstlüğünden ödün vermez, gerektiğinde mesleğinde etik olmadığını düşündüğü hareketleri de ortaya çıkarır. Eğitimli ve kendine güvenen bir kadın karakter olan avukat Şehper Hanım *Neler Göreceğiz* adlı hikâyede müvekkili Faik Bey'i savunur. Kayınvalidesi Adile Hanım'ı dövdüğü iddia edilen Faik Bey'in aynı zamanda evdeki Rum hizmetçi ile de ilişkisi olduğunu mahkeme salonunda öğrendiğinde ise müvekkilini savunmayı bırakarak hâkime bağırmaya başlar: *"Hakim Efendi, bu adam, cürmünü itiraf etti. Nur gibi karısının üstüne o kokulu Rum hizmetçiyi seviyormuş…Geceleri gizli gizli odasına gidiyormuş… Meğer Adile Hanımın hakkı varmış… Hem zavallı tazenin üstüne yağlı bulaşıkçı karıları sev, terliklerini eline alıp hizmetçi karısının odasına git, hem de: 'Ne yapıyorsun, günah değil mi?' diye darılan kaynanaya el kaldır. Hakim Efendi, ben müdafaama pişman oldum… Bu alçak adamı hapse sokmak değil, denize atmalı, darağacına asmalı. Kanun namına bu Faik alçağının idamını talep ederim!"*[218]

[217] Reşat Nuri Güntekin, *Tanrı Misafiri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 91. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[218] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 112.

Kadın, kendisine ilgi duyulmasını sever ve bunu amaçlarına ulaşmak adına başkalarına karşı kullanır. *Biçilmiş Kaftan* hikâyesinde Leman Hanım, müdürü Muhittin Bey ile evlenmek için abisinin yakın arkadaşı olan doktor Reşit Hüseyin'den yardım ister. Kendisine ilgi duyan bir erkek olursa Muhittin Bey'in onu daha çok fark edeceğine inanır: *"Çalıştığım şirketin müdürü… Muhittin Bey, benimle evlenmeyi düşünüyor… Söylediğim sebeplerden dolayı tereddüt ediyor. Birisini beni sevdiğini ve benimle evlenmek istediğini görürse, eminim ki dayanamaz… Fakat mesele bu rolü oynayacak adamı bulmak. Uzun uzun düşündüm ve şuna karar verdim ki, bu, sizin için adeta biçilmiş kaftan…"*[219]

Kadın, bazen de sevdiğini belli etmek istemez. Bunu farklı şekillerde davranışlarına yansıtır. *Nikah Yüzüğü* hikâyesinde amcasının oğlu Muzaffer ile küçüklükten aralarında gönül bağı bulunan Remziye karakteri anlatılır. Muzaffer başka biri ile evlenecektir. Remziye ise bu durumda ona olan sevgisinin hâlâ devam ettiğini belli etmek istemez ve bunu davranışlarıyla örtbas etmek niyetindedir. İkide bir düşen, fakirliklerinden bahseden bir kız hâline dönüşür. Hizmetçilere iş vermekten çekinip, onlarla ahbap gibi konuşmaya çalışır. Hatta bir keresinde gelin hanımın sökülen eteğini dikmeye başlar bir yandan da konuşur: *"Elbisenizi çıkarmaya hacet yok hanımefendi. Biraz ayakta durunuz kâfi…Ben bu ticarethaneye yerleşmeden bir terzihanede çalıştım. Tabii yamak gibi… Çünkü dikişte kuvvetli değilim. Başka iş bulamamıştım da… Çok sıkılıyordum."*[220]

Kadın, kendisini maddi manevi hiçbir konuda başkalarına zayıf göstermek istemez. Her anlamda güçlü görünmeyi tercih eder. *Minyatür* hikâyesinde görülen Kâmuran karakteri eşini kaybettikten sonra maddi sıkıntı çektiğini eski bir tanıdığına göstermek istemez. Eşinden ona yadigâr olarak kalan son değerli minyatürü hasta oğlu Necdet'e ilaç almak için satmaya karar verdiğinde eski ahbaplarından birine rastlar. İyi bir ailenin kızı olan Kâmuran Hanım bu zayıf hâlini kimseyle paylaşmak istemez.

---

[219] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 151.

[220] Reşat Nuri Güntekin, *Leylâ ile Mecnun*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 85. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.

Bu sebeple de elinde kalan son parayı cemiyet için verir. Kimsenin ona acımasını ve üzülmesini istemediği için bunu yapan genç kadın, yazarın da söylediği gibi "…*vahşi bir gururla hanımları selamlayarak odadan çıkar."*[221]

Kadın, eşini çok sevse de geçmişteki aşkını unutamayıp geleceği olmayan bir ilişki içerisine de girer. *Havva Yenge*'deki Nüzhet karakteri unutamadığı eski aşkı Şevket ile zaman zaman kocasından gizli şekilde buluşur. Her defasında ise kocasının onu çok kıskandığını belirtir: *"Kocamın ne kadar kıskanç olduğunu bilsen, korkumu az bile bulursun… Maazallah yabancı bir erkekle gezmeye çıktığımı sezerse mahvolduğumun resmidir."*[222] Nüzhet kocasını çok sevdiğini söylemeyi de ihmal etmez: *"Halbuki ben, onu çok seviyorum… Bir hafta ayrılığına tahammül edemem."*[223]

Kadın, gücünün yetmediği durumlarda pratik zekasını kullanır ve olaylara kendi bakış açısıyla çözüm üretir. Kocasıyla sürekli kavga eden ve eşine fiziksel gücü yetmeyen *Hırsız* hikâyesindeki kadın karakter, eşinin dayak yemesini istediği için o anda sokaktan geçen Ethem Bey'e evde hırsız olduğunu söyleyerek eşini dövmesini ister. Ancak durum tam tersi şekilde ilerler, Ethem Bey dayak yiyen taraf olur. Kadın, durum sandığı gibi ilerlemeyince gerçeği açıklamak zorunda kalır: *"Ah, beyefendi… Her zaman kavga ederiz. Benim onu dövmeye gücüm yetmez. Siz karı-kocasınız diye kimse de imdada gelmez. Sizi, iri yarı görünce aklıma bir şey geldi: 'Şu herifin kocam olduğunu saklayayım. Hırsız diye temiz bir dayak yedireyim' dedim amma!.."*[224]

Kadın, kendi istedikleri olduğu zaman fırsat yaratmaktan çekinmez. *Kaçırılmış Fırsat* hikâyesinde görülen Makbule, eşinin kıskançlık baskılarına boyun eğmeyerek aile dostları İhsan Hanım'ın evine gelir. Misafirliğe gelen Hüseyin Sabit Bey'i beğenir, bir fırsat yaratarak onunla baş başa kalmak için ise elinden geleni yapar. Hüseyin Sabit Bey'in eve geleceğini düşündüğü zaman ev halkının kadınları kına

[221] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, 119.
[222] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 121.
[223] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 122.
[224] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 154.

gecesine giderken o bir yalan söyleyerek evde beklemeye başlar: *"Dün tam hazırlanırken Makbule sancılandı. 'Aman hanım teyzeciğim… Beni ara sıra tutan bir mide sancım vardır ki, on iki saat devam eder. Ben kına gecesine falan gidemeyeceğim… Bana müsaade edin yatayım… Hazır evi bekleyen varken, sende kına gecesinden kalma… Romatizmaya gezmekten başka ilaç yoktur.' "*[225]

Hüseyin Sabit Bey ise Makbule'nin onu beklediğini bilmediği için bu fırsatı kaçırarak ertesi gün gitmeye karar verir. İhsan Hanım, durumu genç adama anlattığında ise Hüseyin Sabit Bey bu büyük fırsatı kaçırdığı için çok üzülür: *"Nasıl bir halet-i ruhiye ile Kırkkilise'ye döndüğümüm tahmin edersiniz… Makbule'yi bir daha görmedim. Fakat bu kurnaz genç kadının beni beklemekle geçirdiği fevkalâde fırsat gecesini düşündükçe hâlâ yüreğimin başı sızlıyor."*[226]

Kadın, bazı durumlarda evliliği kendisi için çıkış noktası olarak görür. Bekârken isteyip de yapamadığı ne varsa evlendiğinde gerçekleştirebileceğini düşünür. *İnce Hesaplar* hikâyesindeki sakin, çalışkan ev kızı Nezahat, Lemi Bey ile evlenmeye karar verir. Ancak evliliği kendisi için yeni bir hayata giriş kapısı olarak görür: *"Yaşım yirmi beşi geçti, benim de başka tazeler gibi ihtiyaçlarım var. Yirmi beş senedir Beykoz'daki o tekke gibi evde çile dolduruyorum… Kuş uçmaz, kervan göçmez… Aylar oluyor ki, adamakıllı bir insan yüzü görmüyorum… Senede üç defa bile İstanbul'a inemiyorum… Hele bir kere Lemi Beyle evleneyim, göreceksin, ne şık, ne oynak, ne şen bir kadın olacağım… Koyunları, keçileri satarız. Artık Şişli'de mi olur, yoksa Adada mı… Kibar bir yerde ev tutarız. Gece, gündüz evimizden misafir eksik olmaz… Çay ziyafetleri, konserler, tiyatrolar, sinemalar… Hasılı, yirmi beş senelik mahrumiyetin acısını öyle çıkartacağım ki, sen de beğeneceksin… Böyle bir hayat için, Lemi Bey'den iyi bir kocayı nereden bulurum?"*[227]

---

[225] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 178.
[226] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 178.
[227] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 210.

Kadın, hislerine daima güvenir ve bu hislerinde de yanılmaz. *Çocuğun Selameti İçin* hikâyesinde yedi gün önce doğum yapan lohusa Hayriye Hanım konu edinilir. Doktor odasından çıkmasına müsaade etmediği için eve yardımcı olarak sütnine gelir. Ancak Hayriye Hanım'ın gözü sütnineyi pek tutmaz. Bu yüzden de dadıya kadını kontrol etmesini söyler: *"Benim bu sütnineyi pek gözüm tutmadı. Güçlü kuvvetli, kanlı canlı bir kadın amma, biraz hoppaca. Çocuk onun odasında olduğu vakit, gönlüm bir türlü rahat etmiyor. Kuzum dadı, şunun odasını bir dolaşıver. Amma gayet yavaş git. Kapıyı birdenbire aç."* [228] Dadı odaya gidip kontrol ettiğinde gördüğü manzara karşısında şok olur. Durumu hemen Hayriye Hanım'a anlatır: *"Onları ne halde görsem beğenirsin kızım? Sütnine göğüs bağır açık. Sağ kucağında çocuk, sol kucağında… Babası, baba-oğul, ikisi süt içiyorlar. Aman, ne zamanlara kaldık Yarabbim…"*[229]

Kadın, bir erkek tarafından sevilmekten büyük haz duyar. Kendisi sevmese bile onu seven erkeğin yaptıklarını görmekten mutlu olur, bazen de bu yapılanlarla alay eder. *Tehdit* hikâyesindeki Muvaffak Bey, üç aydır Naciye Hanım'ın peşinden koşar, ona olan aşkını dile getirir. Ancak Naciye bu ilişkiye sıcak bakmaz aksine dalga geçer. Muvaffak Bey ise son çare olarak Naciye Hanım'ın karşısında intihar taklidi yapmaya karar verir. Ancak yine aynı şekilde bir tepkiyle karşılaşır: *"O gece genç kadının karşısında intihar taklidi yaparken, onun hafif çığlıklar koparmasını, elinde sahiden bir silah varmış gibi kollarına sarılarak: 'Allahaşkına yapmayınız!' demesini, nihayet sinir buhranları ve gözyaşları içinde kendini bu, uğruna ölmeye hazır civanmert ve kibar adamın kollarına atmasını bekliyordu. Fakat, beklediği heyecanlı çığlık yerine, billur gibi tiz yırtıcı bir kahkaha kopmasın mı? Bu dakikada kulağının dibinde patlayacak bir sahici tabanca onu bu kahkahadan fazla sarsamazdı. Naciye Hanım, elleriyle kasıklarına basarak gülüyor, gözlerinden yaş geliyordu: Amma ne gülünç şey! Başka kapıya Muvaffak Bey, başka kapıya!"*[230]

---

[228] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 253.
[229] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 254.
[230] Reşat Nuri Güntekin, *Olağan İşler*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 19. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.

Kadın, bazı durumlarda çok acımasız olabilir. Eşinden intikam almak istediğinde yapabileceklerinin sınırı yoktur. *Mavi Gözlü Çocuk* hikâyesinde karşımıza çıkan Ayşe karakteri eşinin ondan şüphelenmesi ve ona oyun oynaması üzerine ondan acımasızca intikam alır. İhsan Bey, dokuz aylık bebeklerini severken bebeğin gözlerinin mavi renk olmasının ilginç olduğunu çünkü ne kendisinin ne de eşinin gözlerinin mavi olmadığını düşünür. Bu durumdan şüphelense de eşine belli etmez. Ancak günden güne içinde büyüyen şüpheye karşı koyamadığı için eşine bir oyun oynamak ister. Karısının onu aldattığını düşünmesi için eve sarhoş ve geç gelmeye başlar. Bir gün ise sanki ona bir mektup yazılmış gibi göstererek yere bir mektup düşürür. Mektubu alan ve okuyan Ayşe Hanım ise eşine kendi yazdığı mektubu bırakarak evi terk eder: *"Bugünü metresinin evinde geçirmeye gittiğine dair kat'i bir delil elde ettim. 'Göze göz, dişe diş' dediğimi hatırlarsın. Öteden beri bende gözü olduğunu bildiğim erkeğin evine gittim. Hiçbir vicdan azabı duymadan intikamımı aldım. Artık bu felaketten sonra, bir arada yaşamak mânâsız ve imkânsız olduğu için, babamın evine gidiyorum. Yegâne teessürüm, senden daha evvel davranmamış olmamdan ibarettir."*[231]

Kadın, bazen kendisine biçilen rolleri layıkıyla yapmak istemez. İyi bir ev hanımı olmak, evi çekip çevirmek, evin tüm sorumluluğunu üstlenmek onun için zor gelir. *Akrep* hikâyesindeki Semiha Hanım tembeldir ve bunu ev içerisindeki işlerinde de gösterir. Kocası ise bu durumu şöyle anlatır: *"Karım melek gibi bir kadındı; fakat büyük bir kusuru vardı: tembellik. Ben ne kadar tezcanlı bir adamsam, Semiha, o kadar ağır ve gevşekti. Daha fenası, ihtiyar dadısının da bu hususta pek ondan kalır yanı yoktu. Evin içi kapalı Karacaahmet türbesi gibi toz toprak içindeydi."*[232]

Kadın, daha iyi hayat şartlarında yaşamak istediğinde tüm imkânları zorlayarak emeline ulaşır. *Uğurlu Çocuk* hikâyesindeki Ayşe karakteri evli olmadığı hâlde hamile kalır. Ancak yaşadığı konakta daha fazla hizmetçi olarak çalışmak istemez. Bu yüzden de hamileliği üzerinden yalan söyleyerek kendisine konforlu bir

[231] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 57.
[232] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 69.

hayat düzeni kurmaya çalışır. Evin babasını, oğullarını ve hatta damatlarını tehdit eder. Çevresine rezil olmak istemeyen aile ise Ayşe'ye tüm imkânları sunar. Ayşe ise amacına ulaşmış olur: *"Ayol, bu çocuk benim için felaket değil, nimet… Ben onun sayesinde paşa karıları gibi geçiniyorum!... Gebe olduğumu anlayınca evvela fena halde korktum. Hemen Büyükefendiyi bir köşeye çektim 'Beni bu hale sen getirdin. Temizle bakalım!..' dedim. Adamcağızın yüreğine iniyordu. 'Aman Ayşe, ayaklarını öpeyim… Kimseye bir şey söyleme. Ben, sana doğurma masrafından başka, çocuğa bakmak için de her ay yirmi beş lira veririm!' dedi. Şimdi sen söyle, daha doğmadan anacığına yüz elli lira temin eden bir çocuğu kim sevmez de ne yaparsın?"*[233]

3.4.2. Genç Kız Olmak

Bireylerin olgunlaşmasında etkili bir kurum olan aile, cinsiyet kimliklerinin de kazanıldığı yerdir. Toplumsal cinsiyet rollerinin ilk öğrenildiği yer olan aile, erken çocukluk dönemlerinden itibaren çocuğa bu rolleri yükler.

Yaşama ilk adımlarını atmalarından itibaren kız ve erkek çocukların davranışları, oyunları ve oyuncakları farklılaşır. Kız çocuklarının oyunları evcilik gibi anne ve aileyi model alan oyunlardan oluşurken, erkek çocuklara sunulan oyuncaklar soyut düşünmeyi ve mekanik yetenekleri geliştiricidir. Bu model içinde kız çocuklarına kadının yeri ve statüsünün ev içi alanla sınırlı olduğu mesajı verilirken, erkek çocuklara dış dünyayla daha fazla iletişim kurabileceği, güç ve otoritesini kullanabileceği, toplumla bütünleşmesi konusunda daha fazla kanallar açabileceği mesajı verilir.[234]

Kız çocuklarının ve erkek çocuklarının büyüme ve ergenlik dönemlerinde ise yine farklılıklar göze çarpar. Kız çocukları ailenin koruyuculuğu baskın bir şekilde büyütülürken, erkek çocuklarında bu denetim ve koruma daha azdır. Genç kızlar

---

[233] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 83.
[234] M. Gönenç, N. Ayhan ve A. Bakır, Kız Çocuklarının Eğitiminin Engellenmesi ve Ev İşlerinde Çalıştırılması, Türkiye'de Çalışan Kadınlar Semineri, DİE Yayın No. 2534. Ankara, DİE Matbaası, 2002, s. 1.

özellikle ergenlik dönemimde toplumsal hayata sınır çizilmesine ve mekânsal sınırlamaya maruz kalırlar.

Reşat Nuri Güntekin'in hikâyelerinde genç kızlara sıkça yer verdiği görülür. Çoğunlukla ailesiyle birlikte yaşayan ve aile içerisinde var olan genç kızları konu edinir.

Münzevinin Esrarı'nda on sekiz yaşında olan Afet'in dış güzelliğe olan merakı ve sevdası konu edinilir. Afet, fiziki güzelliğe fazlasıyla düşkün bir kızdır. Hayalleri olan bu genç kız, teyzesinin yanına misafir olarak geldiğinde karşı komşularından bir kadını görür ve onun güzelliğine hayran kalır:

"Şimendiferde bir taze hanımefendiye tesadüf etmiştim. Ama görseniz ne güzel, ne kibar, ne şık bir hanımefendi… Bir mantosu vardı ki bittim. Ya hele o parmağındaki pırlanta yüzükler… İstasyonlardan birinde vagonun penceresinde birkaç kibar bey şampanya getirmeye koştu. Görseniz ne kadar da serbest konuşuyor. Altın sigara ağızlığını altın dişlerinin arasına sıkıştırıyor, sol yanağını çukurlaştırarak öyle tatlı gülümsüyor, öyle güzel şeyler söylüyor ki…"[235]

İmrenerek izlediği bu kadınla konuşma fırsatı elde eden Âfet, Vuslat isimli bu kadınla konuştuğunda ona kadınların nasıl bu kadar güzel giyinimli olduğunu sorar. Vuslat Hanım ise bu yanlış yolun gittiği dergâhtan geçtiğini ve ancak oraya giderse bu durumun mümkün olacağını belirtir. Vuslat Hanım'ın anlattıkları üzerine dergâha giden genç kız, Şeyh Nihanî'nin ağına düşen sayısız kızdan biri hâline olur.

[235] Reşat Nuri Güntekin, *Tanrı Misafiri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 80. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.

Âfet'in küçük yaşta olması, kandırılmasına müsait bir zemin hazırlar. Güzelliğe fazlasıyla düşkün olması ve bunu hayatının odak noktasına koyması genç kızın zaaflarına yenik düşerek yanlış yollara sapmasına sebep olur.

Gece Ziyaretçileri hikâyesinde ise Muazzez ve Lamia isimli iki kuzen ele alınır. On altı ve on yedi yaşında olan bu iki genç kız aralarında sohbet ederken Muazzez'in annesi Resmiye Hanım bu konuşmaya kulak misafiri olur. Kızların konuşmasından sevgililerinin olduğunu düşünen Resmiye Hanım durumu hemen abisi Rakım Efendi'ye anlatır: *"Benim Lamia evvelce birisini seviyormuş. İsmini telaşla unuttum. Sonra bunu sevmeye başlamış. Kızım onu deli gibi seviyormuş… Geceleri herkes yattıktan sonra odasında yalnız kalıyorlarmış. Bu felaket sadece benim başıma gelmedi; seninki de öyle. O da her gece saatlerce aşığıyla yalnız kalıyormuş."*[236]

Rakım Efendi bu duruma o kadar üzülür ki ağlamaya başlar. Sonrasında ise bu adamların isimlerini öğrenip gerekeni yapacağını söyler: *"Peki, Resmiye… Merak etme… Ben yarın vazifemi yaparım…O çapkınların yerlerini tahkik etmek kolay… Yakalarına yapışırım. Namusumuzu temizlemelerini; kızlarımızı nikahla almalarını söylerim olur biter."*[237]

Resmiye Hanım kızların sözde sevgililerinin isimlerini söylediğinde ise okur tarafından gerçekler anlaşılır: *"Benim Lamia'nın sevdiği Abdülhak Hamit isminde bir gençmiş… Senin Muazzez'inki… Neydi bakayım… Ha, buldum… Fikret Tevfik, yahut Tevfik Fikret."*[238]

Lamia ve Muazzez şairlerin şiirlerini ve özellikle aşka olan bakış açılarını sever. Resmiye Hanım durumu abisi Rakım Efendi'ye anlatırken şöyle bahseder:

---

[236] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 87.
[237] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 88.
[238] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 89.

"Aşifteler neler de biliyorlar. Lamia, Muazzez'e diyor ki: 'Seninki pek öyle sevmekten anlamıyor… Benimki bilakis pek sevdalı adam; bir türlü ona doyamıyorum.' "[239]

İki genç kızın çok sevdiği şairlerden bahsetmelerini ve onlara olan sevgilerini farklı şekilde algılayıp Türk şiirinin önemli isimlerini kızların sevgilileri sanan Resmiye Hanım ve Rakım Efendi eğitimsiz ailelerin durumunu da gözler önüne serer.

Bir Modern Genç Kız hikâyesinde ise adından da anlaşılacağı gibi genç bir kız anlatılır. Bir tren seyahatinde yaşanılanlar verilirken özellikle bu genç kızdan bahsedilir. Trenin lavabosundan uzun süre çıkmayan biri olduğu ancak bu kişinin kim olduğunun bilinmediği üzerinde durulur. En sonunda ise lavabonun kapısı açılır ve içeride kimin olduğu anlaşılır: *"Nihayet kapı açılıyor ve içerden bir genç kız çıkıyor… Modern bir genç kız…"*[240] Anlatıcı genç kız hakkında öğrendiği bilgileri okuyucuya aktarır:

"Pencerenin dibinde iki bayan koşuyor ve kuş sesine benzeyen acayip sürpriz ve sevinç sesleri çıkararak kucaklaşıp öpüşüyorlar. O zaman aralarında geçen konuşmadan anlıyorum ki, hırkalı kız Orta Anadolu vilayetlerinden birinde katip veya daktilo gibi bir şeydir. Adı Mimi'dir. Aylık iznini geçirmek üzere İstanbul'a gelmektedir. Çamlıca'da kendilerinde oturması için yalvaran akrabaları vardır ama çare ki köşkleri plaja uzaktır. O, belki Bostancı'daki bir akrabasında oturacak yahut Suadiye veya Florya'da münasip bir pansiyon bulursa…"[241]

Hikâyenin devamında ise genç kızın güzelliğine verdiği önem üzerinde durulur:

"Arifiye'den beri kapalı dedikleri doğru ise, trendeki ayakyolunu bir muvakkat budurvar haline getirmiş, tuvalet çantasındaki losyon şişelerini, çeşit çeşit

---

[239] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 88.
[240] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 139.
[241] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 139-140.

tüpleri, kreyonları, saç, diş, rimel fırçalarını musluk taşındaki oyuklara sıralamıştır. Kollarını ve koltuk altlarından başlamak üzere vücudunun bütün görünür görünmez yerlerini tuvalet ispirtosuyle sildikten sonra briyantinle saçının permanatını tazelemiş, cımbızla kaşlarını düzeltmiştir. Sonra yanaklar, dudaklar, burun vesaire kimbilir kat kat cilâ ve boyadan geçmiştir. Daha da kimbilir ne teferruat!"[242]

*Biçilmiş Kaftan'*da ise Leman isimli genç kızı görürüz. Leman vefat eden abisinin yakın arkadaşı olan Doktor Reşit Hüseyin'den mühim bir ricada bulunur. Genç doktor yakın arkadaşı öldükten sonra Leman'a bir abi sıcaklığı ile yaklaşır. Hatta Almanya'da iken Leman'a yazdığı mektuplarda bu durumu şöyle ifade eder: *"Sen üzülme, korkma, bir kardeşin öldüyse bir kardeşin daha var. Beni ilelebet bir kardeş vekili olarak tanı… Ne ihtiyacın olursa bana söyle…"* [243]

Leman zeki ve çalışkan bir kızdır. Bir şirkette daktiloluk ederek geçimini sağlar. Bir gün genç doktorun çalıştığı yere giden Leman, bir gönül hastalığına yakalandığını dile getirir. Genç kızın hâl ve hareketlerini yüzsüz bulan genç Doktor Leman'ın ondan ne istediğini anlamaya çalışır. Leman ise sonunda derdini anlatır:

"Çalıştığım şirketin müdürü… Muhittin Bey, benimle evlenmeyi düşünüyor. Söylediğim sebeplerden dolayı tereddüt ediyor. Birisini beni sevdiğini ve benimle evlenmek istediğini görürse, eminim ki dayanamaz… Fakat mesela bu rolü oynayacak adamı bulmak. Uzun uzun düşündüm ve şuna karar verdim ki, bu sizin için adeta biçilmiş kaftan."[244]

Bu fikre başta şiddetle karşı çıkan genç doktor kendisine kardeş unvanını verdiği için istemeyerek de olsa bu teklifi kabul eder. Teklifi kabul ettiği için Leman'ın her söylediğini yapmak zorunda kalır. Birlikte balolara giderler ancak genç doktor

[242] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 140.
[243] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 147.
[244] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 151.

sessiz, sedasız bir adam olduğu için Muhittin Bey'in Leman'ı kendisinden kıskanacağını düşünmez. Leman ise tam aksini düşünür:

"Bu rol size biçilmiş kaftan demekte hakkım var. Siz çok fazla zarif, hoppa, şık, güzel bir adam olsaydınız, Muhittin Bey aramızda bir şey var sanır, sizi hakikaten kıskanır ve mağrur bir adam olduğu için büsbütün benden vazgeçerdi… Bu vaziyette yalnız sizi bana aşık sanıyor. Size karşı hiçbir meylim olmadığı halde, sırf olurum sanacak."[245]

Gerçekten de Leman'ın düşündüğü gibi olur ve Muhittin Bey bu aşk oyununun sonunda Leman'a izdivaç teklif eder. Genç kız ise bu mutlu haberi büyük bir sevinçle doktora anlatır: *"Size teşekkür ederim. Rolünüzü gayet iyi oynadınız; Muhittin Bey, bu sabah bana izdivaç teklif etti. Bur rol sizin için biçilmiş kaftan dememiş miydim? Bana müsaade arkadaşlarım bekliyor."*[246]

Leman kendi amaçları uğruna oynadığı aşk oyunundan galip olarak çıkar. Ancak genç doktor gönlüne mağlup olmuş, bu süreçte Leman'a âşık olmuştur. Leman gittikten sonra ise bu gerçeği kendine itiraf eder: *"O şikâyet ettiğim hayata ve şikâyet ettiğim kıza çok fazla alışmışım… Biçilmiş kaftan galiba bana ateşten gömlek olacak… Ah, hain kız… Sen iyi oldun… Şimdi ben hastayım…"*[247]

Bir Sonbahar Eğlencesi hikâyesinde birkaç genç kızdan bahsedilir. Ancak bunların içinde Necmünnisa Hanım daha ön plandadır, hikâye onun üzerine kuruludur. Reşit Bey'in nişanlısı ve onun kız arkadaşları köşkte bir sonbahar eğlencesi yapmak için toplanırlar. Reşit Bey ve arkadaşı Cemil Necdet ise treni kaçırdıkları için köşkte kalmak zorunda kalır. Durum böyle olunca Reşit Bey köşkte bulunan diğer kızlarla Cemil Necdet'i tanıştırır: *"Cemil Necdet… Hani şu güzel romanlarını okuduğunuz*

[245] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 153.
[246] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 154.
[247] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 154.

romancı… Nezihe Hanım, Bedia Hanım, Necmünnisa Hanım… Niçin öyle kendinizi saklıyorsunuz Necmünnisa Hanım?...”[248]

Reşit Bey’in nişanlısı Necmünnisa’nın çekingen duruşuna kızarak onu uyarır: *“Necmünnisa, paşa baban seni insan içine çıkarmaya büsbütün vahşi etmiş… Bak, birkaç hafta sonra gelin oluyorsun… Misafirlerin gelecek, beyinin arkadaşları, dostları olacak…”*[249]

Fazlasıyla çekingen olan Necmünnisa, bir aralık Cemil Necdet Bey’in arkasından giderek onunla baş başa kalmayı başarır. Cemil Necdet Bey’e kısık bir sesle kendini fark ettirmeye çalışır: *“Beni size hiç roman okumaz dediler, değil mi Cemil Bey? Halbuki ben sizin bütün kitaplarınızı okudum… İster misiniz size Pınar Perisi’nden bir parça okuyayım… Ben La Fontaine hikâyelerinden başka şeyler de biliyorum…”* [250] Onu tanımasına pek de şaşırmayan Cemil Necdet Bey, Necmünnisa’yı seneler önceden beri tanıdığını ifade eder*: “Ben de sizi tanıyorum… Rahmetli kardeşimle daima sizi konuşurduk. Öleceği gün bile…”*[251] Necmünnisa ile Cemil Necdet Bey’in kız kardeşi Seza sınıf arkadaşıdır. Seza, bu genç kız ve genç adamı birbirine yakıştırır, evlenmelerini ister. Necmünnisa’nın ağabeyini sevdiğinden emindir bu yüzden de abisine sürekli bu durumu söyler.

Necmünnisa ise Seza’nın bu çabasının farkındadır ve genç adama durumu tüm gerçekliğiyle açıklar*:*

“Necmünnisa’yı muhakkak iste ağabey… O, seni istiyor, o, seni bekliyor, o, senden başkasına varmayacak, dedi, değil mi? İki sene bekledim sizi Cemil Bey… Fakat siz vefasızlık ettiniz… Beni aramadınız, sormadınız… Nihayet ümidimi kestim…

---

[248] Reşat Nuri Güntekin, *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 52. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[249] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 52.
[250] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 55.
[251] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 57.

Paşa babam, beni başkasına veriyor ama ben yine sizi seviyorum Cemil Bey. Ben yine sizi seviyorum. Bunları ayıp olsa da söyleyeceğim."[252]

Bir daha bu anı yaşamayacağını düşünen Necmünnisa, Cemil Necdet Bey'e sarılır, elini tutar, kol kola caddeye çıkıp dolaşırlar. Küçük bir an da olsa sevdasına kavuşmuş olmanın mutluluğunu yaşayan, yıllardır içinde yaşadığı aşkı söylemenin hafifliğini hisseden genç kız, Cemil Necdet Bey'den ayrılırken ise ağlamaya başlar.

Tehdit hikâyesinde ise köşkün genç kızı Remziye konu edinilir. Yirmi bir yaşında olan Remziye annesini ve babasını kaybeder, kardeşleriyle birlikte yaşar. Bursa işgalinin üçüncü gününde ise kardeşleri işgale dayanamayıp cepheye yardıma gider. Tek başına kalan Remziye ise cephede kardeşlerini aramaya gider: *"Birçok kadınlar orada çocuğunu, kardeşini, kocasını aramağa gidiyorlardı. Arkama eski bir çarşaf giyerek ben de onların arasına katıldım. Onlar, benim sade kardeşim değildi. Babamız olmadığı için ben hepsinin annesiydim."*[253] Yaşı daha çok genç olmasına rağmen kendini kardeşlerine adayan Remziye, şehit olanlar arasında kardeşlerini bulamaz, hiçbir yerden haber alamayınca korkusu daha da artar. Hayatta kardeşlerinden başka kimsesi kalmadığından onlar için her şeyi yapabilecek olan genç kız, sırf kardeşleri istediği için nişanlısından bile ayrılır.

Dört gözle kardeşlerinden bir haber gelmesini bekleyen Remziye'ye mutlu haberi tanıdıklarından birinin oğlu olan Hristo getirir. Kardeşlerinin üçünün de sağ olduğunu, sadece birinin hafif yaralı olduğunu söyleyen delikanlı, bunun karşılığı olarak Remziye'den yüklü miktarda bahşiş ister. Parayı o gece bulması gereken genç kızın aklına eski nişanlısı Hamit gelir. Hamit, Remziye'nin bu çaresizliğine dayanamaz ve sabaha kadar parayı bulmak için uğraşır. Bir sürü yol deneyen ancak hiçbirinden netice alamayan Hamit, en sonunda dönüş yolunda cebinde yığın yığın para olan bir sarhoşun yere yığıldığını görür. Cebinden parayı almak istediğinde ise adam dizlerine sarılır. Kurtulmak isterken adamın boğazını sıkarak ölümüne neden

[252] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 56.
[253] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 110.

olur. Durumu Remziye'den saklayamayan genç adam, kardeşleri için bu denli uğraşan genç kız için her şeyi yapacağını söyler: *"Yemin ederim ki, senin bu geceki arzundan başka bir kuvvet beni böyle bir harekete sevkedemezdi."* [254] Eski nişanlısını hâlâ çok seven Remziye, duydukları karşısında çok şaşırsa da Hamit'e kaçmasını tembih ederek kurtulmasını temenni eder.

Sevda ve Mantık hikâyesinde ise Saniha isimli genç kız kendisi ile izdivaç kurmak için çaba gösteren Feridun'a tamamen maddi ve şekilci duygular ile yaklaşır. Saniha yaşının genç olmasından dolayı bu izdivacı başta manevi boyutu ile ele alamaz. Feridun, Saniha'nın nasıl erkeklerden hoşlandığını öğrenmek içi ona çeşitli sorular sorar. Ancak aldığı cevaplar karşısında Saniha'nın istediği gibi biri olmadığını anlar: *"Size gaye-i hayallerinizi, emellerinizi sordum. Tahayyül ettiğiniz erkeğe bir parça vukuf edecektim… Fakat o düşündüğünüz güzel, hassas, zeki, zengin, meşhur gence hiç benzemeyen bir biçareyim…"* [255]Feridun'un bu itirafı üzerine ise Saniha onun yaşındaki tüm genç kızların böyle düşündüğünü söyler:

"Siz hiçbir genç kız tasavvur edebilir misiniz ki benim söylediğim şeyleri düşünmesin; istemesin. Biz, hepimiz öyleyiz… İsteriz ki bizi isteyecek adam, dünyanın en güzel, en yüksek, en zengin adamı olsun… Senelerce gizli gizli onun sevdasını çekeriz… nihayet bir gün karşımıza bir genç çıkar… Bir genç ki, ne onun gibi güzel, ne onun gibi yüksek, ne de onun gibi zengin… buna rağmen o hayali şehzadeyi seve seve, sevine sevine ona feda ederiz..." [256]

Saniha, bu sözleri sonrasında Feridun'a onunla evlenmek istediğini söyler ve birlikte bir yola çıkmaya karar verirler.

Bir İntihar Şakası hikâyesinde ise Muallâ isimli genç kızın nişanlısı Cevad'ın ona olan sevgisini ölçmek adına şaka yaparak kuzeni Nesib'i ölüme sürüklediği

[254] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 115.
[255] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 156.
[256] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 157.

görülür. Muallâ ve iki kız arkadaşı gizli saklı bir yerde, gelin olduğu gün kocasının tabancasıyla kendini öldüren genç kızın o güne damgasını vuran hazin haberini gazetede okumaya çalışır. Kendini öldüren genç kız, eşinin sevgisini, sevdiklerini, gençliğini, güzelliğini kaybetmekten korktuğu için en mutlu olduğu anda ölmeyi tercih eder. Arkadaşlarıyla mektubu okuyan Muallâ kızın fikirlerini kendine yakın hissederek aslında bu hareketin doğru olduğunu düşünerek ondan hasetle bahseder: *"Dünyada en mesut ölüm, sevilirken ölmek ve müebbeden sevilmektir, diyordu, intihar edenlere deli diyorlar… Halbuki bu genç kız, ne kadar doğru düşünüyor ve söylüyor… Hangi büyük filozofun ağzından bu kadar makul söz işittik?"* [257]

Muallâ sözlerine devam ederken aslında evlilikteki korkuları da ortaya çıkar. Evlendikten sonra eşinin ondan uzaklaşmasından, aşklarının bitmesinden korktuğu için intihar eden kızın mektubunu doğrular: "*Bu genç kız yaşasaydı, sevdiği adamın günden güne kendisinden uzaklaştığını görecekti. Belki gelecek sene, belki de daha evvel bu güzel aşkın yerinde bir avuç külden başka bir şey kalmadığını görecekti."*[258]

Bu fikirler ışığında Muallâ nişanlısı Cevad'a intihar şakası yapmaya karar verir:

"Benim aklıma bir şey geliyor… Bir oyun oynayalım. Ben yalandan kendimi öldürmüş, şu tepeden uçuruma kendimi atmış gibi yapayım. Cevad'ı buraya getiriniz. Şu çalının ucuna atkımı ve iki satır yazımı bulunuz. Ben şu ağacın arkasından vakayı seyredeyim. Onun çırpınışını ve gözyaşlarını görünce belki seveceğim… Pardon, yani daha kuvvetli seveceğim."[259]

Bir süre sonra Cevad ve Muallâ'nın kuzeni olan Nesib tepeye gelir. Muallâ'nın atkısını ve mektubunu bulan Cevad ağlamaya başlar, biraz daha uzakta duran Nesib ise mektubu okur okumaz hiçbir şey söylemeden kendini uçurumdan

[257] Reşat Nuri Güntekin, *Leylâ ile Mecnun*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 53. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[258] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 53.
[259] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 56.

aşağı atar. Muallâ'nın nişanlısının sevgisini ve ona gösterdiği değeri ölçmek için yaptığı bu şaka, onu içten içe seven Nesib'in ölümü ile sonuçlanır. Bir genç kızın ölümü ile başlayan hikâye genç bir erkeğin ölümü ile de son bulur.

Nikâh Yüzüğü hikâyesindeki ana karakter olan Remziye ise annesinin yokluğu sebebiyle evin geçimini sağlayan genç kız konumundadır. Eve geç kalmasının sebebini ablasına şu sözlerle açıklar: *"Bugün aylık günü olduğunu galiba unuttun. Ticarethaneden çıktıktan sonra biraz çarşıya, pazara uğramak lazım geldi. Ne yaparsın, serde ev efendiliği var…"*[260]

Evin sorumluluğunun büyük bir kısmını üstlenen Remziye, ablasının heyecanla anlattığı haberleri dinlemeye başlar. Uzun zamandır babasıyla küs olan amcasının onlara geldiğini ve amcasının oğlu olan Muzaffer'in evleneceğini, kendilerini de düğüne davet ettiğini söyler. Remziye başta sıcak bakmasa da ablasının kalbini kırmamak adına bu teklifi kabul eder. Remziye'nin gitmek istememesinin sebebi çocukluktan kalan duygularıdır. Çocukken Muzaffer ile nişanlı gibi olan genç kız, aynı duyguların tekrarlanmasından korktuğu için gitmek istemez.

Köşkün en güzel odasını bu iki kız kardeşe veren amcası, yeğenlerine karşı çok iyi muamelede bulunur. Ablası bu durumdan çok mutlu iken, Remziye'de tarifi zor bir tedirginlik vardır. Olmadık zamanlarda fakirliklerinden bahsedip, hizmetçilerle meslektaşı gibi sohbet eder. Muzaffer aralarında bir şey olmadığını belli eden hareketler yapsa da genç kız soğuk ve resmî durur. Düğüne bir gün kala ise amca, geline ait olan yüzüklerin yerinde olmadığını fark eder. Herkes evde yüzüğü aramaya başlar. Ancak Remziye tepkisiz ve yüzü bembeyaz bir şekilde insanları izlemekle meşguldür.

Sonunda Remziye gerçeği açıklama ihtiyacı hisseder*: "Yüzük bende, demin ona bakıyordum; bilmem nasıl oldu. Dalgınlıkla parmağıma geçirdim. O kadar*

[260] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 80.

zorladım, çıkmadı…" [261] Yüzüğü çıkarmak için öylesine zorlar ki parmağı şişip morarır. Muzaffer, Remziye'nin acilen şehre götürülüp parmağının iyileşmesi gerektiğini düşünür ve arabaya binerek yola çıkarlar. Ufak bir ameliyat ile yüzük Remziye'nin parmağından çıkarılır. Başta kendi evine gitmek isteyen genç kız Muzaffer'in söylediği sözler üzerine bu fikrinden vazgeçer: *"Köşke dönmeseydik ne diyeceklerdi biliyor musun Remziye? Remziye'nin bu nikah yüzüğünü bir an için parmağına takması sebepsiz değilmiş… Bu genç kızda mutlaka Muzaffer'e karşı gizli bir emel varmış…"*[262]

Eve dönerken Remziye'nin ondan bir şeyler sakladığını hisseden Muzaffer, genç kızın gösteremediği cesareti göstererek her şeyi açıkça ortaya döker:

"Ailelerimiz arasında geçen vakalarda suçum, taksirim olmadığını biliyorsun. Böyle olduğu halde senden af isteyeceğim Remziyecik. Artık ayrılmayacağız. Kopacak rezalet umrumda değil… Kimsenin hayatımızla oynamasına müsaade etmeyeceğiz." [263] Kendisini rüyada sanan Remziye, Muzaffer'in söylediklerine inanamaz. Muzaffer ise genç kızın yaralı parmağını okşayarak bu aşkın son sözünü söyler: *"Sade onu çabuk iyi etmeye çalış. Çünkü pek yakında başka bir yüzük takmak lazım gelecek."*[264]

Başta ailelerin kendi içindeki sıkıntıları sebebiyle sevdiğini söyleme cesaretinde bulunamayan Remziye, sonrasında ise ailelerin ne düşüneceğini kafasına takarak aşkının peşine düşemez. Ancak sevdiği adam artık kimsenin hayatlarına karışamayacağı kararını vererek bu aşkı nihayete erdirir. Hikâyede toplum baskısından çekinen kişinin genç kız olduğu görülür. Bu toplumun cinsiyetlere yüklediği anlamlardan biridir. Erkek, insanların ne dediğini umursamazken, kadın bu duruma şüpheyle yaklaşır, harekete geçemez.

---

[261] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 87.
[262] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 88.
[263] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 89.
[264] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 89.

Nişanlıdan Mektuplar hikâyesinde karşımıza çıkan Leylâ isimli genç kız ise kuzeni Sermet'e yardım ederken aralarında bir aşkın filizlenmesine sebep olur. Afyon Muharebesi'nde gözlerinden yaralanan Sermet, iyileşmek için halasının yanına gider. Halasının çocukları Nazmi ve Leylâ görüşmedikleri üç sene boyunca büyümüşlerdir. Ancak gözleri sargıda olan Sermet çocukların büyüdüğünün farkında değildir. Leylâ'nın küçük bir kız çocuğu olduğunu düşünür fakat o artık on yedi yaşında genç bir kızdır. Gözleri sargıda olduğu için genç kızdan mektup yazmasını rica eder ve bu durumun ikisinin arasında kalması gerektiğini söyler. Sermet'in İstanbul'da bir nişanlısı vardır, mektubu ona göndermek için yazdırır.

Günlerce mektuba cevap beklerler, uzun bir süre sonra cevap gelir. Mektubu Leylâ okur. Kuru bir dille yazılan mektupta nişanlısı babasının onu zengin biriyle evlendirmek istediğini söyler, Sermet'ten af diler. Leylâ mektubu okuduğunda çok şaşırır, sesi titreyerek mektubu okumaya başlar. Sermet'e belli etmeden bazen kekeleyerek de olsa mektubu bitirir. Sözde mektupta hiçbir olumsuzluk yoktur, nişanlısı Sermet'i dört gözle bekliyordur.

Sermet'in gözlerinin açılacağı gün yaklaştıkça genç kız da telaşlanmaya başlar çünkü o zaman mektupları kendisi okuyabilecektir. Gözleri açıldığı anda ilk gördüğü kişi Leylâ olan Sermet genç kızın güzelliği karşısında âdeta büyülenir.

Gözlerinin açılması ile mektupları okuma isteği içinde olan Sermet, mektupları bulamadığında genç kıza sebebini sorar. Leylâ ise hakikati söylemek zorunda kalır: *"Doktor, hiç üzmeyin diye tembih etmişti. Sana acıyordum. O mektupları ben uydurdum."* [265] diyerek kendini ifade eder. Gerçeğin farkında olan Sermet ise bu durumdan hoşnut olur. Genç kız ise bildiği hâlde neden mektup yazdırmaya devam ettirdiğini merak eder. Genç adam ise şu vurucu cevabı verir: *"O*

[265] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 208.

cevaplar ona değil Leylâ, senin sesin bana onu unutturmuştu. Nasıl ki şimdi çehren onun hayalini gözlerimden siliyor."[266]

Aslında içten içe Sermet'i kıskanan genç kız, bu sözler karşısında duygularını su yüzüne çıkartır ve bu cevabı karşılıksız bırakmaz. Bir hafta içinde evlenmeye karar veren çift, başkasına yazılan mektuplar sayesinde birbirlerine hayat arkadaşı olur.

3.5. Aile İlişkileri

Sözlük anlamı "insan yavrusu" olarak tanımlanan çocuk, geleceğin yetişkini olarak özenle yetiştirilen, tüm ihtiyaçları başta ailesi tarafından karşılan bireylerdir. Çocuk, geleceğin büyükleri, insanlığın umududur. Çocuğun doğduğu ilk andan itibaren yaşamının en önemli zamanlarını geçirdiği kişiler ise anne ve babasıdır.

Anne, baba ve çocuklardan oluşan, geleneksel kurallar çerçevesinde değişen ve gelişen topluma ayak uyduran yapıya ise aile denir. Aile, içinde bulunduğu toplumun yapı taşını oluştururken aynı zamanda toplumun özelliklerini de içerisinde bulundurur. Toplumun gelenek ve göreneklerini, inançlarını, bakış açılarını, kültürünü bir ayna gibi yansıtır. Çocuk ilk hayat deneyimlerini aile kurumunda öğrenir, deneyimler. Çocuğun ilk okulu ailesi, ilk öğretmeni ise annesidir.

Zaman ilerledikçe aile kurumunda çeşitli değişiklikler meydana gelir. Aile içerisindeki roller ve dengeler değişir. Geçmişte erkeğin avcılık yapıp kadının ev işlerinde ve çocuk bakımında baskın olduğu zaman diliminden, kadının ev dışındaki çalışma hayatında aktif rol oynadığı zamana geçiş yapılır. Toplumsal yapının değişmesi, tarım toplumundan endüstri toplumuna giden süreçte ailenin öncelikle çekirdek aile hâline gelişi ve ailenin otorite yapısı üzerinde etkili olmuştur.[267] Bu

[266] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 208.
[267] Mustafa Yağbasan ve Nural İmik, "Öğretmenlerin Aile İçi İletişimi (Malatya İli Örneği)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:16, Sayı:2.

durum Türk toplumunda da kendini göstermiş, büyük aile yapısından, çekirdek aile yapısına geçilmiştir.

Aile yapısındaki bu değişim aile-çocuk ilişkilerinde de farklılıklar oluşturmaya başlar. Geleneksel toplumda çocuklar daha çok korkutularak, baskı kurularak, hatta bazen dövülerek büyütülmekte, davranışları engellenmekteydi. Çocuklar anneden ziyade babadan korkan, çekinen, babayla yüz göz olmayan kişilerdi. Fiziksel cezalandırma yönteminin büyük paya sahip olduğu geleneksel toplum yapısından, çocukla sağlıklı iletişim kurularak, sorunları ılımlı bir şekilde çözmeye çalışan günümüz toplumuna geçiş yapılır. Ailesiyle sağlıklı iletişim kurabilen çocuk, önce kendisine daha sonra ise dış dünyaya faydalı bir birey olur. Çünkü aile, içinde bulunduğu kültürün bir parçasıdır ve içinde bulunduğu toplumun her durumundan etkilenerek onun tüm değerlerini nesilden nesile geçirecektir.[268]

Toplumumuzun hâlâ çok önemli bir parçası ve geleceğini oluşturan çocuk, Reşat Nuri Güntekin'in eserlerinde de fazlaca yer alır. Tanpınar, "*Eserleri asıl lirizmi, büyük manada üslûp sıcaklığını çocuklarla karşılaşınca bulur.*[269] diyerek Güntekin'in çocuk konusuna olan ilgisini ortaya koyar.

Yazar karakteri ve öğretmenlik mesleğinden dolayı hikâyelerinde çocuklara özellikle psikolojik açıdan yaklaşmaya çalışır. Birol Emil, Reşat Nuri Güntekin'in hikâyelerinde dört konuyu ele aldığını söyler. Bunlar *"Aşk, aile, çocuk, ahlâk"*tır.[270] Güntekin, sağlıklı bir toplum için, bilinçli bir aileye vurgu yaparak aile hayatının önemine dikkat çeker. *"Bu sebeple yazar eserlerinde çocuğun yetiştiriliş tarzına önem vermiş ve bu terbiye esnasında nelere dikkat edilmesi, nelerden sakınılması gerektiğini*

[268] Adem Gürler, *Çocuğun Suça Yönelmesinde Aile Faktörünün Ve Akran Gruplarının Rollerinin İncelenmesi*, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Isparta, 2005, s. 52.
[269] Ahmet Hamdi Tanpınar, "Reşat Nuri ve Eserleri", *Edebiyat Üzerine Makaleler* (Haz. Z. Kerman), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2007, s. 457-461.
[270] Birol Emil, *Reşat Nuri Güntekin*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989, s. 72.

yarattığı çocuk tipleri vasıtasıyla edebi bir surette hikâyelerinde gözler önüne sermiştir.”[271]

Yazar, hikâyelerinde çocuk ve çocuğun eğitimine büyük pay verir. Çocuğun yetiştirilmesi noktasında aileye büyük görevler düştüğünü anlatırken bunu kahramanlar ile derinleştirir. Çocuk ailenin sevgisine ve ilgisine muhtaçtır. Sevgisiz büyüyen çocuklar ileriki yaşamlarında bunun eksikliğini hissederek farklı ve yanlış yollara sapabilir. Reşat Nuri Güntekin'e göre *“Küçüklüğünde sevilmeyen, okşanmayan, nazını çekecek kimse bulamayan bir çocukta ince ve güzel hislerin doğmasına nasıl imkân tasavvur edilir?”*[272] Hikâyelerinde özellikle çocukların iyi bir ailede yetişmesi gerektiğine vurgu yapan yazar, bu konuda toplumun her bir bireyine sorumluluk düştüğüne de dikkat çeker. Çocuk, ailenin kendisi için de en büyük unsurdur. Güntekin, çocuk karakterlere özellikle önemli roller verir. Küçük yaşına rağmen ailesi için türlü fedakârlıklarda bulunan çocuklar hikâyelerde karşımıza çıkar. Aynı zamanda çocuk karakterleri sosyal çevre, aile, okul gibi ortamlarda doğal hâlleriyle okuyucuya aktarır. Meraklı, iyi niyetli, gururlu çocuk tipleri en çok karşımıza çıkanlardır.

3.5.1. Çocuk ve Ebeveyn İlişkisi

Ebeveynlerin çocukların hayatında önemli bir yeri vardır. Çocuğun karakterinin şekillenmesinde en büyük etken aileye aittir. Aile, doğumundan itibaren âdeta bir hamur misali çocuğu şekillendirir, onu gelecek hayatına hazırlar.

Aile ile çocuk arasında kurulan sağlam temeller çocuğun bütün hayatını etkileyecek kadar güçlüdür. Sevgi, saygı ve şefkat temelleri üzerine kurulu bir ailede

---

[271] Oğuzhan Karaburgu, “Reşat Nuri Güntekin'in Hikâyelerinde Çocuk”, *Bizim Külliye Dergisi*, Nisan, 2003, s. 66-70.
[272] Reşat Nuri Güntekin, *Bir Kadın Düşmanı*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1988, s. 139.

büyüyen çocuk, hayatının her alanında bunu hisseder, sonrasında kendi hayatında da uygulamaya çalışır. Nermin Girişken bu durumu şöyle açıklar:

"Çocuk, birçok iyi ve kötü alışkanlıkları aile çevresinde gördüğü tutum, davranış ve hareketleri aynen veya kısmen taklit ederek benimser. Böylece ailede kazanılan bu alışkanlıklar bazan o kadar köklü ve sağlam olur ki, bunların okul, sokak vb. çevrelerde değişmesi olanaksız hâle girer."[273]

Ebeveynlerin olumlu ya da olumsuz tutumları büyüme döneminde olan çocuklar için yol gösterici niteliğindedir. Reşat Nuri Güntekin, çocukların karakterlerinin oluşmasında ailenin sergilediği davranışların büyük önem arz ettiğine dikkat çeker. Bu sebeple de çocuk ve ebeveyn ilişkisini hikâyelerinde sıkça konu edinir. Çocukları bir karakter olarak ele alan yazar, aile, çevre ve sosyal hayatla kurduğu bağları da gözler önüne serer. Yazarın hikâyelerinde anne, babasıyla sağlam ilişkileri olan çocukların sonraki hayatlarında da düzgün ilişkiler kurduğu görülür. Anne veya babasının yokluğunu eksiklik olarak hisseden ve bunu içselleştiren çocuklar da sıkça karşımıza çıkar.

Hikâyelerdeki çocuk karakterlerine bir baba şefkatiyle yaklaşarak merhameti, iyiyi, doğruyu okuyucuya vermeye çalışan yazar, özellikle baba-kız ilişkisini daha çok ele alır.

Boyunduruk hikâyesinde eşler ve baba-oğul arasındaki ilişkinin boyunduruk hâline dönüştüğünde nasıl sonuçlar doğuracağına vurgu yapılır. Üniversitede kimya profesörü olan Celil Hıfzı Araman'ın eşi Sadiye Hanım sorumsuz, huysuz, bencil, sadakatsiz, annelik vasfını yerine getirmeyen, evladına şiddet uygulayan bir karakterdir. Profesör ise tam tersi bir karaktere sahip *"dışarda olduğu gibi evinde de*

[273] Nermin Girişken, Çocuk Eğitiminde Ailenin Etkisi, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2-3, Erzurum, 2010, s. 141.

*bir ebedi barış ve sükûn adamı"*dır. [274] Celil Hıfzı, evinde ve özellikle mutfağında çok mutludur. Hiçbir yerde bulamadığı huzuru mutfağında yemek yaparken hisseder.

Evliliğinde mutlu olmayan Celil Hıfzı, eşinden şikayetçi olsa da oğluyla iyi anlaşır. Sadiye Hanım oğlunun mutfağa girmesine izin vermese de baba-oğul sık sık orada buluşup, birlikte yemek yaparlar. Akşama kadar dışarıda gezen, çocuğuyla ilgilenmeyen Sadiye Hanım, çoğu zaman evde olmaz. Okuldan eve geldiğinde annesini bulamayan Rıfkı ise boş arsada dilenci çocuklarla oyun oynar. Sadiye Hanım'la bu durumu konuşan profesör ise eşinden ona yakışır bir cevap alır: *"Adam olaydın da herkes gibi sen de yumurcağına mürebbiyeler tutaydın. Senin gibi adamın çocuğuna virane çok bile."*[275]

Profesör başta evliliklerinin çok iyi gideceğini, renksiz hayatının biraz da olsa değişeceğini düşünür. Çünkü eşi fakir bir mahallede yokluk içinde yaşar. Her şeyi Celil Hıfzı Bey'in yanında gördüğü için ona daha çok bağlanacağını düşünür. Ancak ne yazık ki durum böyle olmaz. Sadiye Hanım "*en olmayacak şeylere karşı arsız bir bayram çocuğu hırs ve hevesi"* [276] taşır. Aynı zamanda baba-oğul ilişkisini de saçma sebepler sunarak bozmaya çabalar, profesörü çocuktan uzaklaştırmaya çalışır. Zamanla çocuğun psikolojisi de bozulmaya başlar, çoğu zaman tek başına olan çock, tahta ve kırık oyuncaklarla konuşmaya başlar. Vücudu bakımsız ve çelimsiz kalan Rıfkı'nın, *"kendisinden başkasının yaptığı gürültüye tahammül olmayan anasından ürktüğü için sesi de gelişmemişti."*[277]

[274] Reşat Nuri Güntekin, *Eski Ahbap,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 27. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[275] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 42.
[276] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 54.
[277] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 60.

Sadiye Hanım, davranışları sebebiyle baba-oğul arasındaki ilişkinin gelişmesine mâni olur. Ancak *"Onlar daha ziyade bir aynı ev içinde aynı ıstırabı çektikleri için birbirlerine yakınlık duyan iki kapı yoldaşına benzerdi."*[278]

Celil Hıfzı Bey, bir gün tavan arasında bir şeyler ararken bir mektup bulur. Sadiye Hanım'ın aşığının yazdığı mektubu okuduğunda tüm gerçekler gün yüzüne çıkar. Rıfkı, onun oğlu değildir. Mektubu yazan ise Sadiye Hanım'ın Zarif ismindeki amcazadesidir. Mektubu ortaya çıkartan profesör, Sadiye Hanım'ın tüm ısrarlarına rağmen evi terk ederek Mudanya'ya oradan da İstanbul'a geçer. Evliliğinden ve evinden uzak olmak ona iyi gelir. *"Bu Sadiye'den başka kim olursa olsun her günümü bir bayram edecekmiş… Meğer ben ne belaya düşmüşüm!"* [279] diye düşünür.

Celil Hıfzı, İstanbul'da akşam saatlerinde gezinirken bir yangın viranesinde Rıfkı'yı görür. Çocuk, profesörün arkasından koşarak gider ve *"Ben size ne yaptım?"* [280] diye sorar. Evden ayrıldıktan sonra Rıfkı için her ay düzenli para gönderen Celil Hıfzı, çocuğun perişan, çelimsiz hâlini görünce bu soru üzerine uzunca düşünür. O gece uyuyamayan profesör bağıra bağıra ağlayarak Rıfkı'nın sorduğu soruyu düşünerek kendi kendine cevap verir: *"Ne mi yaptın yumurcak? Ne yapacaksın? Beni can evimden vurdun."*[281] Ertesi sabah avukatına giderek Sadiye Hanım'ın Rıfkı'yı ziyan edeceğini söyleyerek yanına almak istediğini belirtir. Ancak bunu evlat sıfatıyla değil *"sokakta rast gelinmiş bir çocuk sıfatıyla"* [282] yapmak istediğini de vurgular. Celil Hıfzı, Rıfkı'nın babası olmamasına rağmen merhameti ve iyi yüreğiyle yine de onu bırakamaz. Eşinin boyunduruğundan kurtulan Celil Hıfzı, başka bir boyunduruk altına girerek yaşamını devam ettirir.

---

[278] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 61.
[279] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 87.
[280] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 91.
[281] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 95.
[282] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 96.

Kelime anlamı "ata" olan baba kavramı, [283] Güntekin'in hikâyelerinde de sıkça karşımıza çıkar. Bazen otoriter, bazen naif mizaçlarda olan babalar, genelde ailenin maddi yükünü omuzlayan kişilerdir. Türk toplumunda baskın olan ataerkil yapı dolayısıyla babalar aile içerisinde sözü dinlenen, sözünün üstüne söz söylenmeyen kişiler olarak görülür.

Bir Aile Meselesi hikâyesinde ele alınan baba-oğul ilişkisinde babanın baskın bir yapıya sahip olduğu görülür. İsmi verilmeyen bir karakter ağzından anlatılan hikâyede ilk memuriyeti olan telgraf kâtipliğini Edirne kazalarından birinde yapan memur, iş ortamından ve bilhassa müdürü ve telgrafhanenin hademesi Ramazan Ağa'dan bahseder. Altmış beş yaşlarında, ihtiyar, kılık kıyafeti hiç düzgün olmayan bu adam, aynı zamanda kimseyle konuşmaz, iş verildiğinde homurdanır. Ancak kimse ona aksi davranmaz herkes onunla iyi geçinmeye çalışır. Memur bir gün iş yerinde mırıldanarak türkü söylerken Ramazan Ağa birden odaya girerek *"Hey efendi… Burası mahalle kahvesi değil, daire… Türkü söylemeden çalış…"*[284] der. Bu sözleri hademeden duymaktan hoşlanmayan memur, işi bitince müdüre şikâyete gitmeye karar verir. Ancak o gitmeden müdürün odasından bağırışların geldiğini işitir. Ramazan Ağa olağan gücüyle müdüre bağırır, ancak müdürün sesi hiç çıkmaz. Son olarak bir tokat sesi duyan memur, müdürün sabrı kalmadığı için hademeyi dövdüğünü düşünür. Ancak sonradan anlar ki tokadı atan kişi müdür değil, Ramazan Ağa'dır. Birden odaya girerek durumu anlamaya çalışan memur, müdürün hiçbir şey olmamış gibi davranmasına şaşırır.

Yaşadığı olayı iş arkadaşlarına anlatan memur, kimsenin onun kadar şaşırmadığını fark ederek gerçeği yine arkadaşlarından öğrenir*: "Ramazan Ağa titiz*

[283] İsmet Çetin, "Türk Kültüründe Bab (Baba)/Ata Geleneği", *Millî Folklor*, Cilt: 76, Yıl: 19, Sayı: 76, s. 70.
[284] Reşat Nuri Güntekin, *Tanrı Misafiri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 98. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.

bir adamdır. Ara sıra zavallı müdürü dövmeye kalkar. Biz, işitmemezlikten geliriz. Ramazan Ağa, bizim müdür efendinin babasıdır."[285]

Babasıyla aynı ortamda çalışan müdür, babasına hiçbir şekilde saygısızlık yapmayarak, müdürlük sıfatını değil de evlat sıfatını ön plana koyarak iş hayatına devam eder.

Aile bazen çocuğuna olan sevgisini başkasıyla paylaşmak istemez, bu yüzden de bencilce hareket eder. Kızına olan sevgisi ve bu sevgisinin sonucu olarak onu paylaşmama isteği sebebiyle evlenmesini istemeyen baba *Medenî Günahlar* hikâyesinde karşımıza çıkar. Yazarın baba-kız ilişkisine dikkat çektiği hikâyelerden biridir.

Hikâyede adı verilmeyen elli beş, altmış yaşlarında bir iş adamı olan baba karakteri, kızı Kerime'ye görücü gelen misafirleri türlü bahaneler uydurarak geri gönderir. Kızını istemeye gelen ailenin ve çocuklarının iyi olduğunu bildiği hâlde çeşitli bahaneler uyduran ve bunları ortaya koyarak kızının evlenmesine engel olan baba karakterini görürüz. Öyle ki yüksek memuriyet teklifi gelen ve bunu arkadaşının ekmeğiyle oynamamak adına kabul etmeyen genç adamın bu hareketini bile eleştirerek doğru bulmaz: *"Böyle harekete verilecek isimlerin en hafifi sadedilliliktir. Aile reisi olmak isteyen bir genç için bundan muzır ve manasız bir zihniyet tasavvur edemem."*[286] Baba bu bahaneleri artırarak genç adamın gizli bir hastalığı olduğunu düşündüğünü ifade eder, sebebini ise şöyle açıklar: *"Mithat Bey ağzına bir damla müskirat koymuyormuş… Emzikten kesilen çocukların rakıya, şaraba başladıkları bir zamanda yirmi sekiz yaşında bir gencin işret etmemesi neye atfedilir? Tabii hasta olmasına…"*[287]

---

[285] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 99.
[286] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 101.
[287] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 104.

Ailenin temel görevlerinden biri de çocuklarına manevi duyguları aşılayarak, örf, âdet ve geleneklerimizin unutturulmamasını sağlamaktır. *Bir Yudum Su* hikâyesinde baba-kız ilişkisi üzerinden maneviyat eksikliğinin yaratabileceği boşluk duygusundan bahsedilir. Hikâyede bahsi geçen Doktor Hamit Bey, eşinin ölümünden sonra kızı Nevin'i en iyi şekilde büyütmek için çaba gösterir. Eşi öldüğünde kızı on iki yaşındadır. Öksüz kalan kızına hayatını vakfetmeye karar verir. Kızını *"itikatsız, açık vicdanlı, mesut, maddi bir genç kız"* [288]olarak yetiştirmeye çalışır.

Manevi inançları bir kenara bırakarak ve kendi düşüncelerini ön planda tutarak *"çocuğuna hayalperest masallar söyleyen Çerkez dadısıyla, evdeki çocuklara yeşil başörtüleri örttürüp ilahiler okuyan hocahanımı"* [289] evden ayırır. Kızının çocuk ruhuna dokunabilmek adına onunla saatlerce oyunlar oynar, âdeta çocuk olur. Sonrasında ise kendi fikirlerini telkine başlar.

Nevin on sekiz yaşına geldiğinde *"babasını bir mabut gibi sev[er]."*[290] İyi ahlaklı, temiz bir geç kız olur. Babası, kızına kendi eseri gibi bakar, onunla övünür. Ancak aslında kızı, babasının fikirlerinden ziyade kendi fikirlerine içten içe bağlıdır. Dünya hayatında birbirlerini seven insanların ahirette de ayrılamayacağına inanır, annesinin cennet bağlarında yeşil duvaklarla gezdiğini hayal eder. Babası ise ölülerin mezarda çürüyeceğine onu inandırmaya çalışır.

Nevin kış sonlarına doğru hasta olur, vereme yakalandığı için vücudu günden güne dirençsizleşmeye başlar. Babası ise kızının son zamanları olduğunu düşünerek bütün arzularını yerine getirmeye çabalar. Babasıyla yürüyüşe çıkan genç kız bir gün çeşme başında iki fakir kız çocuğuyla karşılaşır. Nevin gibi öksüz kalan bu iki kız çocuğu cami hocasından öğrendiklerini anlatmaya başlar: *"Hoca söyledi ki, ölüler geceleri mezarlarında susuzluktan yanarlarmış… Dünyada kalan çocukları susamışlara su verirse onlar da serinlermiş… Yolculara su verdiğimiz geceler*

[288] Reşat Nuri Güntekin, *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 61. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[289] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 61.
[290] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 61.

annemiz yeşil duvaklarla Ayşe'nin rüyasına giriyor…" Nevin ise *"Ayşe'nin annesi de benim annem gibi susuz yanmasın"* [291] diyerek küçük kızın verdiği bulanık suyu içer.

Başta kızının suyu içmesine engel olmayı düşünen Hamit Bey, sonrasında bu fikrinden vazgeçer. Kızının sudan içtikçe mutlu olduğunu görür. Çocuklar sayesinde kızına yüklediği maddeci düşünceyi fark eden Doktor Hamit Bey, Nevin'i kaybettikten sonra kızının ona sitem ettiğini hayal eder: "*Beni hangi teselli ile mezarıma göndereceksin? Mamafih, ölümüme o kadar acıma baba… İnanmak ve sevmek saadetlerini kaybetmiş bir insanın vaktinden evvel ölmesine niçin acımalı?"*[292]

Artık oldukça yaşlanan doktor, kızının büyük bir şevkle su içtiği koru yolundaki çeşmeyi tamir ettirir, her akşam gelen geçen insanlara bir yudum su içmeleri için yalvarır.

Reşat Nuri, bazı hikâyelerinde ise yanlış kararlar vermekten son anda vazgeçen çocuk karakterleri ele alır. Çocuk aklıyla hayat çizgisini değiştirecek adımlar atmaya meyilli çocuklar, hikâyenin sonunda kararlarından vazgeçerek okuyucuya ders verir. *Mektuplar*, ailenin geçimsizliği nedeniyle baba-oğul ilişkisinin zayıf kaldığı bir hikâyedir.

Nihat, kimsesiz çocuklara mahsus yatılı okulda okuyan, mahzun yüzlü bir çocuktur. Babası, Nihat'ın annesinin başka bir erkeğe aşk mektupları yazdığını öğrenince onu evden kovar. Annesinin evden kovulduğu günü *"o gün benim son bahtiyar günüm"* [293] diyerek anlatır. O günden sonra aylarca annesini görmez, evin hizmetçisi Fatma Hanım onunla ilgilenir. Küçük bir çocuk olduğu için annesinin neden evden kovulduğunu idrak edemez, sadece yokluğunu derinden hisseder. Bir süre sonra babası başka bir kadını eve getirir ve oğlunu da annesine vermeye karar verir. Nihat, babası tarafından annesinin de yaşadığı büyükannesinin Unkapanı'ndaki evine

[291] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 62.
[292] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 65.
[293] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 103.

gönderilir. Bu evde sefalet içinde yaşarken bayramlarda da babasının elini öpmeye gider. Ancak kendi evinde kendisini sığıntı gibi hisseder:

"Artık aklım ermeğe başlamıştı. Gittiğim yer benim babamın evi, kendi evimdi. Böyle olduğu halde kapıdan girerken boynum bükülüyor, içime bir garip helecan ârız oluyordu. Bu evde kendimi bir köpek yavrusu gibi sefil, hakir, lüzumsuz görüyordum. Üvey annemden hizmetçilere varıncaya kadar hepsinin öyle tuhaf bakışları vardı ki, yüreğimi parça parça ediyordu."[294]

Tüm bu zorlukları yaşarken içten içe annesine de kırgınlık duyan Nihat, verem hastalığı sebebiyle annesini kaybeder. Büyükannesi ile yaşamaya devam eder ancak büyükannesi ona bakmakta güçlük çeker. Büyükannesi onu tekrar babasının yanına göndermek istese de babası kabul etmez bu yüzden de yatılı okula gitmek zorunda kalır. Küçük yaşında yaşadığı bu zorluklar yüzünden her şeyin sebebi olduğunu düşündüğü babasına da kin besler. Bir gün üvey annesinin de babasını aldattığını öğrenir. Bu gerçeği ona söyleyen kişiden üvey annesinin aşığına yazdığı mektupları ister. Mektupları istemesinin tek sebebi babasına gerçeği tüm çıplaklığıyla göstermek emelinde olmasıdır. Okuldan kaçarak babasının evine gider. Eve girdiğinde eskiyi, çocukluğunu ve annesini anımsar. Evde üvey kardeşi olan küçük Adnan'ın masum tavırlarından, ona olan ilgisinden çok etkilenir. Abisiyle oyun oynamaya başlayan küçük çocuk, Nihat'ın aklından geçenleri bilmeden oyununa devam eder. Nihat ise o esnada yaşadığı hazin günü hatırlar: *"Uzun boylu adamın babama mektupları getirdiği gün ben de aynı yaşta idim. Ben de o gün bu sandalyeler üzerinde aynı oyunu oynuyordum. Zavallı küçük belki de beş dakika sonra bu odada babasının derin derin inlediğini duyacak, teselli etmek için koştuğu bu kucaktan, ihtimal aynı huşunetle atılacaktı."*[295]

[294] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 104.
[295] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 107.

"Bu aldatılmış bedbaht adamın kucağından atılan yavrular için düştükleri yerden kalkabilmek, tekrar gülmek, tekrar mesut olmak ihtimali" [296] olmadığını düşünen Nihat, babasına gerçeği söylemekten vazgeçer. Kardeşlerinin de onunla aynı kaderi paylaşmasını istemez. Parçalanmış ailenin çocuğu olmanın bedelini her şekilde ödeyen Nihat, ağlayarak evden çıkar. Gerçeği sadece kardeşleri için söylememe kararı alan çocuk, kendi hayat çizgisini değiştirememiş olsa da kardeşlerinin hayatını değiştirir.

Çocuk Kavgası hikâyesinde karşımıza çıkan çocuk karakteri Pakize, ailesinin huzurunu ve saadetini bozmamak için ölümü tercih eder.

Ali Rıza Bey, ikinci evliliğini Naciye isimli iki çocuklu bir kadın ile yapar. Pakize ise ilk eşinden dünyaya gelen sekiz yaşındaki kızıdır. Annesinin ölümünden sonra sekiz senedir büyük annesi ile yaşayan Pakize, büyükannesini zatürreden kaybedince mecburen babasının ve üvey annesinin yanına gelmek zorunda kalır.

Naciye Hanım küçük kızı bir türlü benimseyemez, sürekli evin içinde onu dışlar, çocuklarına dadılık yapması için baskı yapar. Çocukları ve Pakize arasında yaşanan kavgalarda hep çocuklarının tarafını tutar, küçük kıza türlü hakaretler eder. Ali Rıza Bey ise evde fazla bulunmadığı için olanlardan haberdar değildir. Pakize'ye yeterince ilgi göstermez. Yine bir gün çocuklar arasında çıkan kavgada Naciye Hanım, Pakize'yi suçlu bulur. Ali Rıza Bey akşam eve geldiğinde eşi, Pakize'yi babasına şikâyet eder, olanları kendi bakış açısıyla anlatır.

Olanları kızıyla konuşmaya karar veren baba, bir de yaşanılanları kızının ağzından dinlemek ister. Başta kızına suçlayıcı tavırlarla yaklaşsa da onun büyük bir insan edasıyla kendisiyle konuşmasına hayran kalır. Pakize, küçük kardeşlerinin vücudunda bıraktığı morlukları, salıncağa binmekten onu mahrum ettiklerini, üvey annesinin kardeşlerine dadılık yaptırdığını tüm gerçekliğiyle babasıyla paylaşır.

[296] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 107.

Babası bunları duydukça kendini suçlamaya başlar, kendine acımasızca sorular sorar: *"Nasıl olmuştu da bugüne kadar bu çocuğa bu kadar uzak ve yabancı kalmıştı? Vaktiyle başkalarının hakları için o kadar zihnini yoran, gönlünü üzen bu eski hâkim, nasıl olmuştu da bu çocuğun bu derece mağdur olmasına göz yummuştu?"*[297]

Pakize, babasına olanları daha önceden anlatmış olsa da hiçbir şeyin değişemeyeceğini büyükannesinin bir sözü ile anlatır: *"...Ananın sağlığında babanın bir gözü görür... Ana ölürse o da kör olur... Hem de beyhude üzülecektin baba... Elinden ne gelir ki..."*[298]

Ali Rıza Bey, kızıyla konuştuktan sonra başka bir ruh hâline bürünerek karısına ve üvey çocuklarına karşı tavırlarını değiştirir. Pakize'ye ise prenses gibi davranmaya başlar, akşam eve geldiğinde kızıyla uzun uzun sohbet eder. Bu gidişata dayanamayan Naciye Hanım sonunda çocuklarını da alıp İstanbul'a dönmeye karar verir. Ali Rıza Bey, bu durumdan oldukça etkilenir, eşinden ayrılmaya niyeti yoktur. Pakize ise bu ayrılığa kendisinin sebep olduğunu düşünür, bütün gece uyuyamaz ve en nihayetinde bir karar verir. Babasının bir daha bir ayrılık yaşamasını istemediği ve onu çok üzgün gördüğü için kendince bir çözüm bularak ortadan kaybolur. İki gün sonra terk edilmiş bir köşkün kuyusunda küçük çocuğun cansız bedeni bulunur.

Annesini kaybeden küçük Pakize, babasını da kaybetmeyi göze alamayarak kendi canına kıyar. Babasının mutluluğu için canını feda eden Pakize, bir ailenin parçalanmasına engel olmuş olur.

Reşat Nuri Güntekin hikâyelerinde baba-kız ilişkisine de sıkça değinir. Babanın kızlarına karşı şefkati, onlara kıyamayışı *Nikah Yüzüğü*'nde ele alınır. Annelerinin vefatından sonra babalarıyla yaşamaya devam eden Süheyla ve Remziye iş bölümü yaparak evi çekip çevirmeye devam ederler. Süheyla evin işleriyle

[297]Reşat Nuri Güntekin, *Leylâ ile Mecnun*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 40. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[298]Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 41.

ilgilenirken Remziye de ticarethanede çalışarak evin maddi sorumluluğunu üstlenir. Remziye o gün işteyken eve babasıyla küs olan amcası Hasip Bey, yengesi Feriha Hanım ve kuzeni Muzaffer gelir. Amcası ve babası senelerdir dargındır. Amcasının birdenbire zengin olması ve bu zenginlik yüzünden şımararak abisine karşı garip tavırlarda bulunması küslüğün sebebidir. Hâlbuki kızların babası, amcalarına kardeşlikten öte babalık yapmıştır. İhtiyar bir asker olan baba, bu alaycı tavırları kaldıramayıp kardeşiyle küser. Fakat kızı Süheyla, babasının bu küslüğe son vermesi için elinden geleni yapar. Çok zor günler geçirdiklerinde bile ağlamamak için kendini tutan Süheyla, bu olayda babasının yanında ağlamaya başlar. Babası ise kızının bu hâline dayanamaz ve çenesini okşayarak*: "Sil gözlerini Süheyla… Peki… Başka kimse bana bu fedakarlığı yaptıramazdı!"* [299] diyerek gelen misafirleri ağırlamaya iner.

Kızı istediği için yıllardır küs olduğu kardeşini misafir olarak ağırlayan baba, evladının tek bir gözyaşı için kendi kızgınlığını ve kırgınlığını hiçe sayar. Baba-kız ilişkisinin güçlü olduğu bu hikâyede babanın şefkati de dikkat çeker.

Minyatür hikâyesinde maddi anlamda yokluk yaşayan bir annenin oğlu ile yaşadıkları konu edilir. İzmir'in varlıklı ailelerinden birine mensup olan Kâmuran Hanım, doğup büyüdüğü çevre koşulları ve ailesinin durumunun iyi olması sebebiyle maddi zorluk yaşamaz. Hatta öyle ki ailesi tarafından sefaletin bir ayıp olduğu öğretilerek büyütülür. Nikâhlı eşini bırakarak genç bir zabitle evlenmeye karar verir, bu yüzden de ailesi ile arası bozulur. Sevdiği adam ile bir sene süren güzel bir evlilikleri olsa da eşi Filistin'de şehit düştüğü için mutluluklarına gölge düşer. Eşinin kaybı üzerine oğlu Necdet'i de alarak İstanbul'a yerleşemeye karar verir. Oğlu Necdet, hizmetçileri Besime ve Kâmuran Hanım aynı evde yaşar. Ancak geçim sıkıntısı çekerler. Bir senedir kullandıkları hazır paraları bitmiş, Kâmuran Hanım mücevherlerini, takılarını satmak zorunda kalmıştır.

[299] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 82.

Necdet, hastalanır. Annesinden oyuncak araba ister. Ancak Kâmuran Hanım'ın ne oyuncak alacak ne de evin ihtiyaçlarını giderecek parası vardır. Elindeki her şeyi satarak paraya çevirmiştir fakat artık satacak bir eşyası da kalmamıştır. Son çare olarak ölen eşini resmettiği minyatürü satmaya karar verir. En ince ayrıntısına kadar çizmiş olduğu eşinin minyatürünü satmayı hiç istemese de başka çıkar yol bulamaz. Muhacırlara Şefkat pazarına elindekini satmaya giderek eseri kendi değerinin çok altında bir fiyata satar. Minyatürü sattığı yerden iş istemeye karar verir. Bu sayede geçinmeleri daha kolay olacaktır. İş istemek için girdiği odada, ilk eşinin kız kardeşiyle karşılaşır. Kadın, vakıf için piyango biletleri sattığını söyleyerek Kâmuran Hanım'a almak isteyip istemediğini sorar. Genç kadın, gururuna yenik düşerek minyatürden kazandığı on beş lirayı piyango biletine verir.

Fakirliği iğrenç bir illet olarak gösteren ailesi yüzünden parasızlıktan korkan, bunu yaşamaktan utanç duyan Kâmuran Hanım, çocuğu için ayırdığı on beş lirayı piyangoya vererek insanların karşısında ezilmekten kendini kurtarır. Gururu, annelik duygularının önüne geçer. Ailenin çocuklara yüklediği anlamlar, ileriki yaşlarda onların hayatlarını ciddi boyutlarda etkileyerek, yanlış davranışlarda bulunmalarına sebep olur.

Çocuk karakterinin ağzından anlatılan hikâyelerden biri olan *Eski Bir Yara*'da baba-oğul ilişkisi üzerinden çocuğun söylediği yalanın nelere yol açabileceğinden bahsedilir.

Üç yaşında annesini kaybeden Halil, babası ile birlikte yaşar. Önceden jandarma onbaşı olan babası, attan düşüp ayağı kırıldığı için topal kalır. Bu yüzden de işine devam edemez. Ancak evin geçimini sağlamak zorundadır. Guraba Hastanesinin kapıcılığını yapmaya başlar. Halil'e bakacak kimse olmadığı için de uzak akrabalarından yaşlı bir kadına bırakır. Kadın da vefat edince işe oğluyla birlikte gitmeye başlar. Halil'in yaşı küçük olmasına rağmen babasıyla çok iyi anlaşır, evin tüm işlerini kimseye muhtaç olmadan birlikte yaparlar. Küçük çocuk bu zamanları

şöyle anlatır: *"Her işimizi kendimiz görürdük. Moskof muharebesinden kalma türküleri söyleyerek çamaşır yıkar, tahta siler, sökük dikerdik."*[300]

Şirin ve verimli topraklara sahip bir kasabada yaşayan baba-oğul çok yakınlarında muharebe başlaması sebebiyle korkmaya başlar. Babasını görev dolayısıyla başka bir hastaneye verdikleri için babası kasabadan ayrılmak zorunda kalır. Halil, tek başına kalmaya başlar. Başta zorlansa da yavaş yavaş bu duruma alışır. Babası ise iki haftada bir oğlunu görmeye gelir. Kasabadan gelirken oğluna yiyecek de getiren baba bir gün mendilinden sustalı çakı, altın bir yüzük ve meşin kaplı bir defter çıkarır. Bunlar; askerin ölmeden önce ele geçirdiği düşman çavuşunun cebinden çıkan eşyalardır. Hastanede ölen askerin babasına bu eşyaları yadigâr olarak verdiğini öğrenen Halil, eşyaları dolaba koyarak kitler.

Muharebe nedeniyle okula gidemeyen çocuklar, sokakta oyun oynarken birbirlerine babalarının, abilerinin, akrabalarının cephede yaşadığı kahramanlık hikâyelerini anlatırlar. Halil ise arkadaşları bu hikâyeleri anlatırken sessiz kalır. *"Topal bir hastane hademesinin hangi kahramanlığıyla iftihar edebilirim?"*[301] diye düşünür. Arkadaşlarından altta kalmamak için babasıyla ilgili bir yalan uydurarak babasının yaralıları taşımak için cephede dolaşırken bir düşman çavuşuna tesadüf ettiğini ve onu öldürdüğünü söyler. İnanmayan olursa diye de dolapta sakladığı çavuşun eşyalarını yanında taşır, inanmayan çocuklara gösterir. Çok zaman geçmeden kasabaya düşman askerleri gelir. Hristiyan çocuklardan öğrendikleri hikâye sebebiyle Halil'in babasını karakola götürerek daha sonra da kurşuna dizerler.

Halil'in babasını kahraman gibi göstermek isterken söylediği yalan, babasının hayatına mal olur. Çocukluk, çoğu kez ne olacağını bilmeden hareket etmek, sonrasında ise yıllarca bu hareketin cezasını çekmektir. Halil, babasının ölümünden kendini sorumlu tutarak vicdanını hiçbir zaman susturamaz: *"Bu çocukluk bana öyle*

[300] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 166.
[301] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 170.

bir iş ettirdi ki, bugün kırk beş yaşında, damat, gelin sahibi bir insan olduğum halde halen acısını unutamadım."[302]

Kirazlar hikâyesinde ise çocukları ölen anne ve babanın yaptığı fedakârlıklardan bahsedilir. Her ikisi de Rumeli muhacirlerinden olan anne ve baba kiraz ağaçlarıyla dolu eski bir evde oturur. Maddi olarak çok varlıklı olmalarına rağmen sanki yokluk çeker gibi bir hayat yaşarlar. Yemezler, içmezler hatta evlerinde yırtık kıyafetlerle gezerler. Mayıs ayında bahçedeki kirazları kızarmaya başlayınca aylarca bahçede nöbet tutarlar.

Kirazları kızarınca tek bir tane bile yemeden onları sepetlere doldurup pazara götürürler. Mahalleden kimseyle iletişim kurmayan bu çiftten kadın hastalanınca mecburen eve doktor çağırmak zorunda kalırlar. Hikâyenin de anlatıcısı olan doktor, böylece çifti yakından tanıma fırsatını elde eder. Hastanın evine gitmeden *"bir bahçe kirazdan bir tanesini yemeye kıyamayan, mülklerinin iradını aldıkça sevincinden iğrenç bir surette ağlaşan insanlar…"* [303] olarak nitelendirdiği karı-kocanın sevimli bir yüz ifadesiyle onu karşılamasına şaşırır. Basit bir nezle olmasına rağmen kadın yaşlı olduğu için hastalığı ağır geçirir.

Doktor muayenesini bitirdikten sonra evine döner ancak iki gün geçmeden onu yine çağırırlar. Sohbet esnasında doktorun da çocuklarının vefat ettiğini öğrenen çift kendi hikâyelerini anlatmaya başlar. Balkan Muharebesi'nden sonra oğullarını, kızlarını kaybeden bu karı-koca tek başına kalan torunları Zehra'yı da alıp İstanbul'a göç ederler. Geldikleri yerde durumları çok iyi olmasına rağmen İstanbul'da yokluk çekerler. Hatta öyle ki torunları dilenci çocuklarına benzer. Şu anda oturdukları evin karşısındaki evde otururlar. Bir bahar günü kiraz ağaçlarının olduğu evinden önünden geçerken Zehra olgunlaşmış kirazları görür ve yemek ister. Fakat evin bahçıvanı buna müsaade etmez. Bu duruma çok üzülen küçük kız, birkaç gün sonra arkadaşlarıyla beraber kiraz ağacına çıkar. Bahçıvan çocukları gördüğü anda taş ve sopayla

[302] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 167.
[303] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 220.

kovalamaya başlar. Zehra ise korkudan kendini aşağı atıp başını taşa çarpar. Küçük kız birkaç gün geçmeden vefat eder.

Muharebede evlatlarını kaybeden, tek dayanakları torunu Zehra olan bu çift, küçük kızın ölümüyle âdeta yıkılır. Birkaç sene sonra memleketteki malları satılan ve durumları tekrar düzelen karı-koca, Zehra'yı kaybettikleri, kiraz ağaçlarının olduğu evi satın almaya karar verirler. Yaşadıkları acıyı bir daha kimse yaşamasın diye de her sene kirazların olgunlaştığı zaman bahçede nöbet tutarlar. Yaşlı kadın, kirazlardan yememelerinin sebebini de doktora şöyle anlatır: *"Bu kirazlardan bir tanesini bile yemek istemeyiz. Zehracık, onlardan bir taneciği için ağlayıp ölmüştü. Kirazlar olduğu vakit onları arabalara doldurur, mezarlığa götürürüz. Zehracığın ruhu için onları para ile kiraz alamayan fukara çocuklarına sepet sepet üleştiririz."*[304]

İnsanların bilmeden, ön yargıyla yaklaştıkları bu çift, aslında hayatlarını başka insanlar da kendileri gibi üzülmesinler diye değiştirir. Çocuklarını ve özellikle torunları Zehra'yı kaybettikten sonra çevrelerindeki tüm çocukların zarar görmesine engel olmak isterler. Yazar, bu hikâyesinde ebeveynlerin her zaman diliminde bilinçli olması gerektiğini vurgular.

*Mavi Gözlü Çocuk'*ta çocuğun sebep olduğu şüpheden dolayı bir ailenin dağılışı görülür. Eşi Ayşe Hanım'la birlikte mutlu evliliklerini çocukları ile taçlandıran İhsan Bey, dokuz aylık çocuğunu severken birden aklına bir şüphe tohumu düşer. Hem kendi hem de eşinin gözlerinin siyah ancak çocuğunun gözlerinin çini mavi olması onu düşündürmeye başlar. Eşinin kendisini aldattığına ihtimal vermez ancak bu şüpheyi de kafasından bir türlü atamaz. Sonunda bir plan yaparak gerçeğin ne olduğunu öğrenmek ister. Eşini aldatıyormuş gibi yaparak davranışlarını ölçmeye başlar. Akşamları eve geç hatta bazen sarhoş gelir. Eşine kendi düşüncesi olmayan sözler söyler: *"İnsan dünyaya bir kere gelir. Keyfi nasıl isterse öyle hareket etmeli!*

[304] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 223.

İnsanın müebbeden aynı yemeği yemesi, aynı çiçeği koklaması manasızdır. Hayatta biraz da değişiklik lazım… Vefa ve sadakat boş bir esarettir."[305]

Ayşe Hanım'ın ona kızdığını ve gerçeği yüzüne söyleyeceğini düşünür fakat işler onun hayal ettiği gibi gitmez. Ayşe Hanım, eşini öncesinde aldatmamıştır ancak kocasının bu planı sonrasında onu aldatarak evi terk eder. İhsan Bey'e de durumu bir mektupla haber verir: "*Bugünü metresinin evinde geçirmeye gittiğine dair kat'i delil elde ettim. 'Göze göz, dişe diş' dediğimi hatırlarsın. Öteden beri bende gözü olduğunu bildiğim erkeğin evine gittim. Hiçbir vicdan azabı duymadan intikamımı aldım."*[306]

Yersiz bir şüphe ile başlayan bu hikâye ailenin yıkımına yol açar. Güven duygusunun ne denli önemli olduğu küçük çocuk üzerinden anlatılarak okuyucuya büyük bir ders verilir.

3.5.2. Çocukların Yetiştirilmesi ve Eğitimi

Toplumsal kurumların yapı taşını oluşturan aile ve eğitim farklı noktalarda gibi görünse de birbiriyle sağlam ve karşılıklı bir bağ içerisindedir. Eğitim öncelikli olarak ailede başlar. Çocuk eğitiminin temeli iyi ve doğru alışkanlıklar kazandırılarak atılır. Güzel alışkanlıkların en kolay kazanıldığı dönem ise çocukluk çağıdır. Çocukluk döneminde sağlam bir eğitim verilmemişse sonraki dönemlerde bu eğitimin verilmesi çok güç olur. Hem zihinsel hem de bedensel gelişimin oldukça hızlı olduğu çocukluk döneminde eğitim verildiği takdirde ileriki zamanlarda olumlu sonuçlar elde edilir. Bu sebeple çocukların eğitimine küçük yaşlarda başlayarak bu konuya önem vermek, topluma faydalı bireyler yetişmesini sağlar. Çocukların alışkanlık kazanmasında öncelikli olarak ailenin sonrasında ise okul ve çevrenin etkisi büyüktür.

---

[305] Reşat Nuri Güntekin, *Olağan İşler*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 55. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[306] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 57.

Çocuklar öncelikli olarak aile içerisinde kendini güvende hissetmeli, ailesinin onu koşulsuz seveceğini içselleştirmeli, attığı her adımda ailesinin onun yanında olduğunu bilmeli ve aile tarafından iyi bir şekilde yetiştirilmelidir. Çocukta öğrenme doğduğu gün başlar ve artarak devam eder. Gelişime ve öğrenmeye açık olan çocuk, ilk eğitim yuvası olan ailesinden öğrendiği kazanımları hayat yolunda uygulamalı olarak gerçekleştirir. Ailenin çocukla kurduğu sağlıklı iletişim, çocuğun iyi bir şekilde yetişmesine, önce ailesine daha sonra da yaşadığı dünyaya faydalı bir birey olmasına olanak sağlar.

Reşat Nuri Güntekin'in hikâyelerinde çocukların kiminin ailesi sayesinde iyi bir eğitim imkânına kavuşurken kiminin de bu fırsatı bulamadığı görülür. Yazar, sağlıklı bir toplumun var olmasının temelini aileye bağlar. Aile, iyi çocuklar yetiştirirse topluma da faydalı bireyler kazandırılmış olur. Bu yüzden aile, çocuk ve toplum arasındaki kilit noktadır. Yazar, sevgi ve şefkat ortamında büyütülen çocukların çoğalmasını beklerken hiçbir çocuğun hayatında kötü bir muameleye maruz kalmasını da istemez. Güntekin, hikâyelerinde çocukların yetiştirilmesi ve eğitimi konusuna sıkça değinir. Çocuğun eğitimine önem verilmesi gerektiğini birçok hikâyede vurgular. Hikâyelerinde çocuklara önemli ve baskın özellikler yükleyerek onların kendi başlarına da birer birey olduğuna dikkat çeker.

Reşat Nuri Güntekin bazı hikâyelerinde ailenin çocuklar üzerindeki etkisine dikkat çekerek, ailelerin çocuk eğitiminde daha dikkatli olması gerektiği mesajını verir.

Yazar *Yanakların Taksimi* hikâyesinde ailelerin istemeden de olsa çocuklara kötü örnek olmalarına dikkat çeker. Halit Bey ve Ferhunde Hanım'ın tek çocuğu olan beş yaşındaki Cevat, fazlasıyla afacan ancak sevimli bir çocuktur. Halit Bey oğluna çikolata vermeye niyetlenir ancak öncesinde ondan bir öpücük ister. Bu esnada eşi Ferhunde Hanım konuya dâhil olarak çocuğu çok fazla öptüğü için eşine kızar. Çocuklarına oldukça düşkün olan bu çift, kendi aralarında bir münakaşaya başlar. Ferhunde Hanım, Halit Bey'in fazlaca sigara içmesi sebebiyle Cevat'ın yanaklarının

da sigara koktuğunu söyler: *"Çocuk yanağı sigara kokacak da rahat rahat öpmeyeceğim sonra. Cevat'ın yanakları leş gibi sigara kokuyor."*[307] Halit Bey ise oğluna olan düşkünlüğünü geç yaşta baba olmasına bağlar: *"Ben tam kırk yaşında baba oldum. Evladımı doya doya sevmek isterim."*[308]

Anne ve baba olarak anlaşmazlık yaşayan çift sonunda bir karar vererek çocuğun yanaklarını aralarında paylaşırlar. Cevat'ın sağ yanağını annesi, sol yanağını ise babası öpecektir. Cevat da yanaklarını başkalarına öptürmeyeceğine dair söz verir. Bir gün hurma tatlısına dayanamayan Cevat, annesinden gizlice tatlıdan yemek ister. Aşçıbaşı ise öpücük karşılığında tatlıyı verebileceğini söyleyerek çocuğu sağ yanağından öper. Cevat ise verdiği sözü tutamadığı için koşarak babasının yanına giderek, misafirlerin de yanında "*Beybaba şu aşçıbaşına bir şey söyle… Demin mutfakta annemin yanağını öptü."* [309] diyerek aşçıbaşını şikâyet eder.

Güntekin, hikâyesinde saf ve temiz duygularla dolu çocukların ailelerinin yönlendirmeleriyle maddi duygulara yenik düştüğünü vurgular. Çocuğu öpmeleri karşılığında ona çikolata ve tatlı vermeleri istemeden de olsa çocuğu rüşvete alıştırır. Anne babanın çocuklarına olan sevgileri ve düşkünlükleri sebebiyle yaptıkları bu hareket, aile içerisinde farklı durumların ortaya çıkmasına neden olur. Aile her ne olursa olsun koşulsuzca çocuğunu sevmeli, bundan bir karşılık beklememelidir. Karşılık beklenilen her durumda manevi değerler, maddi değerlere dönüşür.

Şapka Duası hikâyesinde ise her ne durumda olursa olsun aileler tarafından çocuklara yalan söylenmemesi gerektiğine değinilir. Yedi yaşında afacan bir çocuk olan Nihat, babasıyla birlikte Üsküdar vapuruyla anneannesine ziyarete gider. Babası Nadir Efendi bir arkadaşıyla sohbet ederken oğlu da o esnada denizi seyreder. Arkadaşı Nihat'ı çok sevimli bulup Nadir Efendi'nin babalık gururunu okşayınca o da oğluna küçük bir şaka yapmak ister. Oğlunun şapkasını alarak arkasına saklar. Nihat

[307] Reşat Nuri Güntekin, *Tanrı Misafiri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 83. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[308] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 84.
[309] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 85.

ise şapkanın denize düştüğüne inanır ve ağlamaya başlar. Babası ise *"Bu seferlik sana bir şapka duası okuyayım, balıklar şapkanı geri göndersinler. Kapa gözlerini, aç ellerini."* [310] diyerek dua okuyunca şapkanın geleceğine oğlunu inandırır. Nihat, gözlerini kapayıp ellerini açar ve başında şapkası olduğunu fark eder. Şapkasına kavuştuğu için mutlu olan Nihat denizi seyretmeye devam eder. Ancak iki arkadaş sohbete daldıkları anda çocuk birden bağırarak babasından tekrar şapka duasını okumasını ister. Bu defa babası ve onun arkadaşının şapkasını denize atan küçük çocuk, şapkaların dua ile geri geleceğine inanır. Babası ve arkadaşı ise dalgalara teslim olan şapkalarını izlemek zorunda kalır.

Hayatın bir parçası olan yalan, çocuklara bazen şaka yapmak bazen ise bazı durumları geçiştirmek amacıyla kullanılsa da çocukların davranışları üzerinde olumsuz etkilere neden olur. Çocuğa bu durumun yalan olduğunu açıklamak oldukça zordur. Babanın Nihat'a şaka yapmak için yalan söylemesinin çocuğun dünyasında ne gibi sonuçlara yol açacağı bilinmez. Bu yüzdendir ki yalan hiçbir yaş grubunda kabul edilebilir bir olgu değildir.

Bir İstifa'da ev içerisinde yaşanan şiddetin ve yoksulluğun boyutu çocuk karakterler üzerinden anlatılır. Yoksulluk, çocukların fiziksel sağlık durumlarını etkilediği gibi ruhsal sağlıklarını da aynı ölçüde etkiler.

Hikâyede bahsi geçen öğretmen askerden yeni terhis olmuş ve ilk dersine girmiştir. Çocukların düşünerek güzel kompozisyonlar ortaya çıkartmalarını ister. Bu yüzden de onlardan en güzel günlerini yazmalarını rica eder. Çocuklar sırasıyla en mutlu oldukları günü anlatmaya başlarlar. Bir öğrenci en mutlu olduğu günün babasını hapse götürdükleri gün olduğunu söyler. Babası, kazandığı parayı meyhanede harcayan, çocuklarını, eşini döven bir adamdır. Babasından oldukça korkan çocuk, babası gittiği gün rahat ettiklerini anlatır: *"Babam, bir gün arkadaşının başını yarmış… On gün hapsettiler. Ekmeğimiz yoktu efendim ama gönlümüz rahattı… Güzel*

[310] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 95.

güzel oturuyorduk. Kardeşim artık annemin koynunda uyumaktan korkmuyordu. Geceleri yüreğimiz titreyerek kapıların vurulduğunu beklemiyorduk. Hülasa, bu on gün içinde çok mesut olduk öğretmenim…"[311]

Söz alan bir başka öğrenci ise en mutlu olduğu günü fıtık ameliyatı olduğu gün olarak anlatır. Çok canı yanmasına rağmen hastanede temiz yataklarda yatmayı, temiz kıyafetler giymeyi, hastabakıcıların çorba, et, süt getirmelerini mutluluk olarak tanımlar.

Başka bir çocuk ise en mutlu olduğu gün ile en acı gününü aynı anda yaşadığını belirtir. Babası Anadolu'da şehit olan çocuk ve ailesi, babasının yokluğu sebebiyle parasızlık çeker. Kimseye derdini söyleyemeyen aile, üç gün boyunca kuru ekmek yiyerek yaşamaya çalışır. Üç günün sonunda eve geldiğinde babasından bir miktar para geldiğini ve bu yüzden annesinin sıcak bir çorba yaptığını gören çocuk, iştahla yemeği yer. Paranın nasıl geldiğini sormadan gözü babasının kılıcı ve saatine ilişir. O zaman babasının şehit olduğunu anlar. Fakat durumu anlasa da ağlamamak için kendini sıkarak yemeğini yemeye devam eder. Öğretmenine ise bugünü şöyle özetler: *"Üç gün aç kaldıktan sonra sıcak bir yemek yediğim saatte ömrümün en mesut zamanı diyecektim, ama çorbama gözyaşlarımın acılığı karıştı."*[312]

Bir diğer çocuk ise annesi ile babasının boşandığı günü en mutlu günü olarak anlatır. Evin tek çalışanı olan baba, işten çıkarıldığı için aile geçim sıkıntısı çeker. Ebeveynler mutlu bir evlilikleri olduğu hâlde boşanmayı düşünür. Baba, boşandıkları zaman eşine paşa babasından maaş bağlanacağı için böyle bir çözüm yolu bulur. Böylelikle o maaş sayesinde geçimlerini sağlayacaklardır.

---

[311] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 106.
[312] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 107.

Öğrencilerden bir diğeri ise büyükannesinin öldüğü geceyi en mesut günü olarak anlatır: *"Büyükannemin çekmecesinde kavurma vardı. Onları mideye indirdim. Sonra onun boş yatağında rahat yattım."*[313]

Öğretmen, çocukların anlattığı çaresizlik ve yoksulluk hikâyeleri karşısında *"öğretmenlik için lâzım gelen metaneti ve kalp katılığını taşımadığı[nı]"*[314] belirterek istifa etmeye karar verir.

Fakirliğin çocuklar üzerinde bıraktığı etkiyi anlatan bu hikâyede yaşanan olayların çocukların ruhsal durumları üzerindeki olumsuz etkisine değinilir. Maddi imkansızlar içinde büyüyen çocuklar, hayatlarının en mutlu günü olarak en acıklı günleri anlatır. Algıları değişen çocuklar, yokluk içinde yaşadıkları için ufacık bir durumu dahi varlık olarak nitelendirir. Ebeveynler çocuklarına sağlıklı ve uygun bir aile ortamı sun[a]madığında çocuk psikolojisi de bu durumdan oldukça etkilenir.

Sinema, Çocuk ve Sokak'ta sokak hayatının çocuklar için tehlike arz ettiği ve ebeveynlerin bu durumda dikkatli olmaları gerektiğine değinilir. Karı koca bir pazar günü iki çocuğunu da alarak sinemaya gider. Küçük çocuk on iki yaşındadır. Ancak görevli bu yaştaki bir çocuğun o filmi izlemesini doğru bulmaz: *"Yaşı küçük… Daha iyiyi, kötüyü ayırdedecek çağa gelmemiş… Filmde birçok hırsızlık, çapkınlık sahneleri, dövüşler, cinayetler var… Bunlar, bu saf yavrucuğun zihnini, ahlâkını, sinirlerini bozmaz mı?"*[315] diyerek çocuğu sinema salonuna almaz. Filmi izlemek isteyen çift, çocuklarını ne yapacaklarına karar veremez. Anne yine de çocuğun sinemaya gizlice girmesini ister ancak mümkün değildir. Sonunda bilet parasını çocuğun eline vererek onun sokakta zaman geçirmesine karar verirler. Akşam eve vardıklarında büyük çocuk, küçük çocuğa izlediği filmi ballandırarak anlatır. Küçük çocuğun sokakta şahit oldukları hatta yaşadıkları ise filmden daha kötüdür. Sokakta kumar oynamış, kavgaya şahitlik etmiş, küfürler işitmiş, hırsızlık yapanlara yardım

[313] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 108.
[314] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 108.
[315] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 142.

etmiştir. Büyük çocuk filmde yaşanılan aşkı anlatırken, küçük çocuk da parkta birbirine sarılan insanları izlediğini söyler.

Ebeveynlerin çocukların yetiştirilmesindeki yanlış tutumunun ele alındığı bu hikâyede, küçük çocuk şahit olmaması gereken birçok sahneyi izler. Çocuklarını yalnız bırakan anne baba, çocuğun hayat boyu psikolojisini etkileyecek sahneleri görmesine sebep olurken, sorumsuz bir tavır sergiler.

Hasta Çocuk hikâyesinde anlatılan ise insanın içinde var olan şiddet eğilimidir. İnsan, şiddet olgusu ile hayatının ilk dönemlerinden itibaren karşılaşır. Ancak bunu hayatının merkezine koyarak uygulamak kişinin kendisine kalmıştır. Şiddeti uygulamak kadar, izlemek, saklamak, yok saymak da aynı derecede olumsuz davranışlardır.

Hikâyenin kahramanı olan küçük çocuk, iki yaşından beri konuşamayan, vücudu ciddi derecede şişmiş, yaşıtları ile aynı seviyede olmayan bir çocuktur. Aile, oldukça fakir olmasına rağmen çocuğunu ihmal etmeyerek bütün doktorlara götürmeye çalışır. Ancak gittikleri doktorlardan iyi bir sonuç alamazlar. İlaçlardan fayda beklememeleri gerektiğini söyleyen doktor, mümkün olduğunca çocuğun güneş görmesini tavsiye eder. Bu yüzden çocuk, çoğu zaman elinde bir su testisi ile evlerinin kapısının önünde oyun oynayan çocukları izler. Bir gün aileye, uzak memlekette ölen zengin dayısından miras kalır. Aile birdenbire varlıklı olur. Hasta çocuklarını iyileştirmek için daha çok uğraşmaya başlarlar. Ancak tüm uğraşlara rağmen yine de hastalığın çaresi olmadığını öğrenirler. Baba, çocuğunun iyileşemeyeceğini kabullenir, bu yüzden de onu mutlu etmenin yollarını arar. Çocuğunu el arabasına bindirerek kırlara, su kenarlarına götürür, ona türlü oyuncaklar, çeşit çeşit kıyafetler alır. Fakat çocuk hiçbirine dönüp bakmaz. Paranın da bir işe yaramadığına ikna olan baba, çocuğu kendi hâline bırakır. Yine evlerinin kapısının önünde elinde testisiyle oturmaya devam eden çocuk, sakat dilenci bir başka çocuk görür. Dilenci çocuğu görünce heyecanlanan, gözleri parlayan hasta çocuk seneler sonra ilk defa konuşur:

"Çocuk… Azıcık yanıma gel… Bak sana neler vereceğim!" [316] diyerek çocuğu yanına çağırır. Elindeki kırmızı erikleri göstererek dilenci çocuğu kandırır, yanına yaklaştığı an da ise büyük bir hırsla dövmeye başlar. Saçlarını yolup, boğazını sıkar, tırnaklarıyla yüzünü parçalar. Bu kavga sonucunda hasta çocuk ilginç bir şekilde kendine gelir. Gözleri parlamaya, yüzü gülmeye başlar. *"Hasta çocuk, kendinden daha bir düşkünü bulup ezmiş; insanlığın şeref sahibi olma ve gururunu duymuş, yaşamın tadını tatmıştı."*[317]

Yazar, hikâyesinde kuvvetlinin zayıfı ezmek istemesinden bahseder. Zayıf insanların kendisi gibi birini gördüğünde onu anlamaya çalışması, kişinin yanında olması gerekirken, tam tersi bir durum söz konusudur. Toplumsal mesaj verilen hikâyede anlatılmak istenen şudur: Hayatta kimsenin kimseye karşı bir üstünlüğü yoktur. Zayıf da olsa, kuvvetli de olsa insanlar aynıdır. İnsanlar birbirini ezmek, aşağılamak için değil, anlamak için uğraşmalıdır.

Bilek Saati'nde çocuk yetiştirmede sıkça başvurulan yöntemlerden biri olan dayağın olumsuz etkisi ve babasının baskısı sonucu ölümle sonuçlanan Niyazi'nin hikâyesi anlatılır.

Niyazi, on bir yaşında olmasına rağmen yedi yaşında bir çocuk gibi görünür, cılız, hastalıklı bir hâli vardır. Süzgün ve cılız bir sesi olduğu için arkadaşları kendi arasında ona "sivrisinek" der. Arkadaşları arasında eğlence konusu olan Niyazi, öğretmeni tarafından sıkça falakaya yatırılır. Mektepte öğretmeninden dayak yiyen çocuk, evin birçok işini yapsa da evde de dayaktan kurtulamaz. Babası, "Kamçı Muharrem" adıyla ünlenen sert, haşin bir polis memurudur. Sokaktaki insanlardan hıncını alamadığı zaman evde çocuğunu ve karısını döver. Oğlunu döveceği vakit kapısının arkasında duran kamçısını eline alır, Niyazi ise bu durumdan o kadar korkar ki bir köpek yavrusu gibi titrer. Muharrem dünyada en sevdiği insan Niyazi olmasına rağmen, onu şımartmanın doğru olmadığını, çocukların daima mum gibi terbiye

[316] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 170.
[317] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 171.

edilmesi gerektiğini, bunun da ancak dayak ile mümkün olacağını düşünür. Bu yüzden sünnet olduğu gün bile oğlunun başını okşamamıştır. Karısının oğlunu sevmesine, tatlı muamele etmesine bile müsaade etmez. Niyazi'nin öğretmenini yolda gördüğünde bile onu oğlunu dövmesi için tembihler.

O gün Niyazi'nin teyzesi ve oğlu Vahit, onları ziyarete gelir. Vahit'i çok seven Niyazi, o gün okula gitmez ve öğlene kadar annesine yardım eder. Vahit'in kolunda gördüğü bilek saati Niyazi'nin çok hoşuna gider. Saatlere ayrıca bir düşkünlüğü olan Niyazi, dışarı çıktığı zaman bile saatçi dükkanlarının önünde durur, saatleri seyreder. Kendisine ait bir saati olmayan Niyazi, Vahit'e ve arkadaşlarına gösteriş yapmak için babasının evde unuttuğu saatini alır. Vahit ile birlikte gezintiye çıkan küçük çocuk, çayın kenarına gittiklerinde saatine bakmaya yeltenir, o sırada saatin durduğunu fark eder. Tam o esnada saati suya düşürür. Saati almak için uğraşsa da Vahit küçük çocuğun suya düşmesinden korktuğu için izin vermez ve eve dönerler.

Akşam eve geldiğinde babası, saatinin kaybolduğunu fark eder. Önce eşine sorar ancak sonrasında aklına Niyazi'nin saati almış olabileceği gelir. Bu yüzden de evin içerisinde oğlunu aramaya başlar. Ancak küçük çocuk babasının dayağından korktuğu için evden kaçar, saati aramak için çaya gider. Boğulmak üzereyken tütün kolcuları tarafından kurtarılır. Niyazi'yi eve getirdiklerinde avucunda babasının saati vardır. Küçük çocuk onca ilaca, doktora rağmen beş gün sonra zatürreden vefat eder. Annesinin kucağında son nefesini verirken bile son sözleri babasına duyduğu korkuyu ifade eder: *"Babacığım… Vurma bana… Getirdim… Getirdim saatini…"*[318]

Niyazi'nin ölümünden seneler sonra bile babası, çocuğunun ölümünden kendini sorumlu tutmayarak *"Allah verdi, Allah aldı…"*[319] düşüncesini devam ettirir. İnsanlar hayatının hiçbir döneminde, özellikle de çocukluk döneminde şiddete maruz kalmamalıdır. Şiddetin her boyutunun çocuklar üzerinde fiziksel ve ruhsal olarak

[318] Reşat Nuri Güntekin, *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 93. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[319] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 93.

bıraktığı etki, onların ileriki yaşamlarında derinden iz bırakacak kadar kuvvetlidir. Bu yüzden de şiddet, çocuğu yetiştirmek, iyileştirmek, düzeltmek için kullanılan bir araç olmamalıdır.

Aşk Mektupları'nda babanın çocuğuna bir ders vermek amacıyla şaka yapması konu edinilir. Rasim, on altı yaşında bir öğrencidir. Bir gün okuldan geldiğinde kendi ismine gelen bir mektup olduğunu görür. Mektup genç bir kız tarafından yazılmıştır. Genç kız, Rasim'i görüp çok beğendiğini, uzaktan da olsa ona derin hisler beslediğini, bir gün görüşmeyi arzu ettiğini ve mektubuna cevap beklediğini yazar. Rasim mektubu okur okumaz, hiç görmediği bu genç kızı sevmeye başlar. Mektuba hemen cevap yazmak için o gece arkadaşlarıyla sinemaya bile gitmez, odasına çekilerek mektubu yazar. Kendisine duyulan bu sevgi onu hem mutlu hem de gururlu yapar.

Adının Bedia olduğunu söyleyen genç kız, mektupları hiç aksatmadan cevaplar. Rasim de aynı şekilde mektupları zamanında ve muntazam yazmak için yoğun çaba harcar, kitapları kurcalayarak uzun mektuplar yazar. Genç kızın mektuplarını öyle dikkate alır ki sorduğu soruları yanıtlayabilmek için edebiyat ve coğrafya kitapları okur. Genç kız bir mektubunda uzaktan onu gördüğünü ancak kıyafetinin çamur içinde olduğunu ve bu yüzden de yanına gitmediğini söylediğinde Rasim bu duruma çok üzülerek, daha düzgün ve temiz giyinmeye başlar.

Hayatının her alanında genç kızın varlığını hisseden ve bunu davranışlarıyla da bütünleştiren Rasim'in mektuplarını bir gün annesi bulur. Oğluyla konuşmadan önce eşine durumu anlatmak ister. Ahmet Bey ise hiç beklenmedik bir cevap vererek eşini şaşırtır: *"Korkma hanım, oğlana aşk mektupları yazan şıllık benim! Oğlandaki haylazlık gittikçe artıyordu. Ne mektepteki hocalar, ne ben, bütün gayretimize rağmen ona doğru dürüst yazmayı bile öğretemiyorduk. Nihayet düşüne düşüne bu çareyi*

buldum… Rasim'in kıza yazdığı mektuplar sayesinde yeni yazıyı mutlaka öğreneceğinden ve bu sene sınıfı geçeceğinden eminim."[320]

Oğlunun yaramazlıklarına çözüm bulamayan baba, son çareyi ona aşk mektupları yazmakta bulur. Bir genç kız ağzından yazılan mektuplarda her zaman daha iyi olma çabası vardır. Çocuğunun davranışlarındaki yanlışları görüp onları düzeltmek için kendi bulduğu yöntemi kullanan baba, oğlunun çok daha iyi davranışlar sergilediğine ve bu sayede okul başarısının artacağına inanır. Çocuk yetiştirilmesinde ve eğitiminde yalana başvurulmaması gerekirken babanın böyle bir yöntem seçmesi doğru değildir.

Yazarın ana kahramanı insan olmayan tek hikâyesi *Gamsızın Ölümü*'dür. Bu hikâyede Gamsız ismindeki köpek ile çocuklar arasındaki iletişim konu edinilir. Ana mektebinin öğrencileri talebe bayramı sebebiyle dere kenarına piknik yapmaya giderler. En büyüğü altı yaşında olan bu öğrencileri uzak bir yere götürmek mümkün değildir. Bu yüzden öğretmenleri yürüyerek gidilecek mesafeyi tercih eder. Yola çıktıklarında her zaman olduğu gibi onlara eşlik eden biri daha vardır: İhtiyar bir köpek olan Gamsız. Mahalleli ismini Gamsız koysa da aslında bu ismi hak etmez. Birkaç sene önce dört yavrusunu da gözleri önünde zehirleyip öldürdükleri için o zamandan sonra iyice ihtiyarlaşır, mahalle sakinlerine küser, sadece çocuklarla vakit geçirip okulun etrafında dolanır. Öğretmenler tarafından da sevilen bu köpeği kimse okuldan kovmaz, aksine köpek daha da çok sahiplenilir.

Hep birlikte geziye gittikleri gün ise Gamsız'da bir durgunluk vardır. Çocuklarla oyun oynamak istese de hasta olduğu için oynayamaz. Çocuklar köpeğin hasta olduğunu fark edince ona yemek verirler ve hepsi bu duruma çok üzülür. Öğretmenleri ise bu güzel günün bozulmaması için çocukları köpekten biraz daha uzağa götürürler. Ancak çocuklar öğretmenlerinden gizli gizli ihtiyar köpeğin yanına giderek durumunun kontrol eder. Çok geçmeden de kötü haber gelir. Gamsız son

[320] Reşat Nuri Güntekin, *Olağan İşler*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 8.

anlarını yaşamaktadır. Köpeğin yanına gidip onu son kez görmek isteyen çocuklar, ihtiyar köpeğin dereye düşen çocuğu kurtarmak için uğraştığına şahit olur. Minik kızı kurtaran Gamsız, kendisini sulara bırakarak ölür.

Yazar bu hikâyesinde çocuklara vefayı, merhameti ve şefkati bir hayvan karakteri üzerinden anlatarak hayvan sevgisinin de ne kadar değerli olduğunu vurgular. Birol Emil, bu hikâye için şu önemli noktaya değinir: *"Bu hikâye çocuk ruhu ile hayvan içgüdüsü arasındaki sevgi, vefa, sadakat, fedakârlık duygularının ne kadar saf olduğunu, çocuğun bu duyguları belki de insanlardan önce hayvanlardan öğrendiğini gösteren dokunaklı bir eserdir."*[321]

3.5.3. Kardeşler Arasındaki İlişkiler

Biyolojik anlamda aynı anne ve babadan dünyaya gelen iki veya daha fazla kişi kardeş olarak nitelendirilir. Günümüzde değişen aile yapısı sebebiyle dağılan ailelerde biyolojik olarak aralarında bağ olmasa da ebeveynlerin daha önceki ilişkilerinden olan çocukları, yeni kurulan aile düzeninde de kardeş olarak görülür. Kardeşler arası ilişkiler ikinci çocuğun doğumu ile başlar ve tüm yaşam boyunca devam eder.

İnsanlar gelişim sürecinde sosyal ilişkilerini ilk defa kardeşleri ile tecrübe eder. Birbirlerine karşı koşulsuz sevginin var olduğu kardeş ilişkilerinde, hayat boyu devam eden bir bağ söz konusudur. Kardeşler arasında gelişim dönemlerinde değişen ilişkiler söz konusu olsa da temelde maddi ve manevi olarak birbirlerine destek olma ve yardımlaşma vardır.

Reşat Nuri Güntekin'in hikâyelerinde kardeşini her koşulda destekleyen, koruyup kollayan, ona sahip çıkan abi ve ablaları görürüz. Anne ve babanın

[321] Birol Emil, *Reşat Nuri Güntekin,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989, s. 75.

yokluğunda kardeşlerin birbiriyle olan sıkı bağına da dikkat çeken yazar, bu ilişkilerin aile içindeki önemine de vurgu yapar.

Gece Ziyaretçileri hikâyesinde elli beş ve altmış yaşlarındaki iki kardeş konu edinilir. Rakım Efendi ve Resmiye Hanım'ın genç kızları Muazzez ve Lamia çok iyi anlaşırlar. Kızların kendi arasındaki konuşmasına şahit olan Resmiye Hanım, kızların âşık oldukları erkekleri birbirlerine anlattıklarını sanır. Duyduklarını hemen abisine anlatan Resmiye Hanım, durumun gerçekliğine abisini de inandırır. Ancak durum sandıkları gibi değildir. Genç kızlar aslında büyük şairler Abdülhak Hamit Tarhan ve Tevfik Fikret'ten bahsederler. Şiirlerini severek okudukları yazarlara büyük sevgi besleyen kızlar, onlardan bahsederken yanlış anlaşılırlar.

Kızlarının yanlış ilişkiler kurmasından korkan kardeşler, birbirlerine destek olup bu olayı çözüme kavuşturmaya çalışır. Bu hikâyede yaşları kaç olursa olsun her zaman yan yana olup sorunlarına çare bulmaya uğraşan kardeşleri görürüz.

Sinema, Çocuk ve Sokak hikâyesinde ise yaşları birbirine yakın olan iki kardeş karşımıza çıkar. Pazar günü çocuklarıyla birlikte sinemaya gitmek isteyen anne ve baba sinema salonunun girişinde küçük çocuklarının içeriye alınmayacağını öğrenir. Olumsuz davranışların yer aldığı filme küçük çocukların girmesinin yasak olduğunu söyleyen görevli, ancak büyük çocuğu içeriye alabileceğini söyler. Küçük olanı dışarda bırakıp eline para sıkıştıran baba, karısını ve büyük çocuğunu alarak sinemaya girer.

Filmi izleyip küçük çocuğu da alarak eve dönen ailede koyu bir sohbet başlar. Büyük çocuk filmi izleyemeyen kardeşini kıskandırmak ister ve filmde izlediklerini anlatır. Küçük çocuk ise sinemaya giremediği için mutludur çünkü dışarıda çok daha fazla olaya tanıklık etmiş hatta dâhil olmuştur. Büyüğünün anlattıklarının çok daha fazlasını dışarıda gören küçük çocuk, abisinin söylediklerini bastırmaya çalışarak kendi yaşadıklarını anlatır. Sonunda gülerek yorganın altına giren kardeşler, uykuya dalarlar.

Aralarında yaş farkı az olan kardeşlerin ilişkisine değinen yazar, yaşadıkları olaylarla birbirlerini kıskandırmaya çalışan çocukları anlatır. Özellikle küçük yaşlarda birbirini kıskanan ve kıskandırmaya çalışan çocuklar, zaman ilerledikçe bu davranışlarından vazgeçme eğiliminde olurlar.

Biçilmiş Kaftan'da ise abisini hastalık sebebiyle aniden kaybeden Leman'ı görürüz. Leman, abisi Sabih Şükrü'yü apandisit ameliyatı sonucunda kaybedince onunla olan ilişkisini ve onun desteğini de kaybeder. Abisinin yokluğunda ise onun çok yakın arkadaşı olan Doktor Reşit Hüseyin, ona elinden geldiğince destek olmaya çalışır. Kendisini Leman'ın abisi gibi gören ona elinden geldiğince yardımcı olmaya çalışan doktor da arkadaşını kaybetmenin derin üzüntüsünü yaşar. Kendi ayakları üzerinde durmaya çalışan genç kız, abisinin yokluğunu kabullenmekte zorlanır.

Abi-kardeş ilişkisinin ele alındığı bu hikâyede, abisinin ölümü ile sarsılan ve kendi çabalarıyla ayakta durmaya çalışan genç kız anlatılır.

Mektuplar'da hikâyenin başkişisi olan Nihat'ın annesi, babasını aldattığı için ebeveynler ayrılır. Annesi ve babası ayrıldığı zaman henüz yedi yaşında olan çocuk büyükannesi ile yaşamaya başlar. Ancak büyükannesinin yaşlanmasıyla kimsesiz çocuklara mahsus bir mektebe gönderilir. Bu esnada babası başka bir kadınla evlenerek tekrar çocuk sahibi olur. Nihat, komşularından üvey annesinin de babasını aldattığını öğrenince bu gerçeği babasına anlatmak ister. Mektupları da alarak eski evlerine gider. Ancak mektupları vermek için gittiği evde küçük kardeşi Adnan tarafından büyük bir sevgi ile karşılanır. Bu sıcak karşılamayı hiç beklemeyen Nihat, kardeşine baktıkça kendi çocukluğunu hatırlar. Annesiyle babasının ayrıldığı zaman hissettiklerini düşünür ve aynı hisleri Adnan'ın da yaşamasına gönlü razı olmaz. Bu yüzden de mektupları babasına vermekten vazgeçer. Ağlayarak evden ayrılır.

Annesi ve babası ayrıldığı zaman hayatı büsbütün değişen Nihat, aynı duyguları kardeşinin de yaşamasını istemediği için gerçekleri babasından gizler. Aynı

anneden olmayan kardeşine duyduğu sevgi ve acıma duygusu ile bir ailenin yıkımını engelleyen Nihat, bu sayede kardeşiyle kader ortağı da olmaz.

Tehdit hikâyesinde, yirmi yaşında güzel bir genç kadın olan Remziye'nin kardeşleriyle olan kuvvetli bağı anlatılır. Bursa işgalinin üçüncü gecesinde Yunan askeri şehre girdiği vakit, Remziye'nin üç kardeşi de tüfekleriyle sokağa çıkarlar. Anne ve babaları olmayan bu gençlerin hayatta tutundukları tek bağları kardeşliktir. Bu bağ öylesine güçlüdür ki Remziye kardeşlerini bırakıp gitmemek için nişanlısından bile ayrılır. Genç kadın, Yunanlılarla yapılan bu muharebede kimisi şehit düşen kimisi ise firar eden insanlar arasında kardeşlerini aramaya başlar. *"Onlar, benim sade kardeşim değildi. Babamız olmadığı için ben hepsinin annesiydim."*[322] diyerek onların sadece ablası değil ailesi olduğunu söyler.

Remziye kardeşlerinin nerede olduğunu öğrenmek için para teklif edenlere elindeki tüm parasını verse de yetmez. Para isteyebileceği tek kişi olarak aklına eski nişanlısı Yüzbaşı Hamit Bey gelir. Gece geç bir saatte Hamit Bey'in evine giden Remziye, ondan eksik olan para miktarını ister. Hamit Bey, hâlâ sevdiği genç kadının isteğini yerine getirmek üzere yola çıkar. Sabaha karşı Remziye'nin yanına gelen genç yüzbaşı çamur içinde kötü bir hâldedir. Remziye neyi olduğunu sorduğunda ise yaptıklarını anlatmak zorunda kalır. Genç adam, birçok yere gidip parayı bulamayınca yolda gördüğü sarhoş bir adamın cebinden parasını almaya çalışırken boğazını sıkarak ölümüne neden olur. Yaptığının cezasını çekeceğine inanan yüzbaşı, bu defa Remziye'yi kaybetmeyi göze alamadığı için böylesine bir suç işler.

Ebeveynleri olmadığı için üç erkek kardeşine de ablalıktan ziyade anne ve babalık yapan Remziye, onlar için hayatının aşkından bile vazgeçer. Yine kardeşlerini düştükleri zor durumdan kurtarmak için var gücüyle yardım arayışına başlar. Kardeşlerini her durumda düşünen, onların iyiliği için çabalayan Remziye, ablalık

[322] Reşat Nuri Güntekin, *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 110.

vazifesini fazlasıyla yerine getirir. Yazar, bu hikâyede kardeşlik bağının manevi yönüne vurgu yapar.

Muamma'da ise Beria ve abisi Kudret anlatılır. Beria babasını da kaybettikten sonra annesiyle yaşamaya devam eder. Abisi ise Nimet Hanım'la evlidir. Ancak şehbender olarak Avrupa'da görev yapan abisi, karısı ve kardeşini memlekette bırakır. Yengesiyle çok iyi arkadaş olan Beria, evlenmek niyetindedir. Ancak evlenecek doğru insanı bulamaz. Abisine yurt dışında olduğu için kızsa da babası öldüğünde yanında sadece abisinin olduğunu ve onun söylediklerini unutamaz*: "Beria, ağlama çocuğum… Artık ben, senin sade kardeşin değilim; bundan sonra baban da benim… Ağlama yavrum…"*[323] diyen abisi, Beria evleneceği zaman memlekete gelecektir. Genç kız bu yüzden de evlenmek ister. Yengesiyle birlikte onunla evlenmek isteyen genç erkeklere ufak bir oyun oynayan Beria, sonunda evleneceği insanı bulur. Bu sayede abisi de İstanbul'a gelir.

Kardeşler ise isminden de anlaşılacağı gibi kardeşler arasındaki ilişkinin temel alındığı bir hikâyedir. Başkahraman olan Süleyman, ressamdır. Süleyman'ın ailesi Gönen'de, kendisi ise İstanbul'da yaşar. Gönen'de büyük bir çiftliği bulunan ailenin en büyük çocuğu olan Süleyman'ın ikisi kız olmak üzere dört kardeşi vardır. Babası onu çiftçi olarak yetiştirmek istese de Süleyman'ın istememesi sebebiyle onu eğitimi için İstanbul'a gönderir. Süleyman Muallâ adında genç bir kızın resmini çizer. Muallâ'nın teyzesi Afet Hanım, bu portreden yola çıkarak iki gencin arasında sevgi kıvılcımları olduğunu hisseder. Muallâ ise bunun doğru olduğunu teyzesine söyler. Süleyman'ın babası oğluna sitem yüklü bir mektup bırakarak vefat eder. Genç ressam, bu mektup üzerine ailenin en büyük çocuğu olduğu için İstanbul'daki hayatını ve Muallâ'yı bırakarak Gönen'e döner. On iki sene boyunca babasının bıraktığı tüm işleri devralarak düzene koyar, kardeşlerinin ve ailesinin sorumluluğunu üstlenir. Bu süre boyunca evlenemez. Çünkü ne zaman evlenmek için niyetlense kardeşleri türlü sıkıntılar çıkararak yoluna taş koyar. O da her zaman kardeşlerini öncelikli tuttuğu için

[323] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 126.

kararından vazgeçmek durumunda kalır. Sadece Ayşe isimli kardeşi onun evliliğine mâni olacak bir sorun yaratmaz.

On iki sene sonra İstanbul'da bir adliye memuru olan bir beyle evli en küçük kardeşi Ayşe'yi ziyarete giden Süleyman, kardeşinin kocasının akrabalarından biriyle ilişkisinin olduğunu öğrenir. Kardeşine bunun yanlış olduğunu söylemek için onunla konuşmaya karar veren ressam, Ayşe'nin söyledikleri karşısında abilik vazifesini hakkıyla yerine getirdiğini anlar: *"Sen benim içi baba oldun, anne oldun, abla oldun… Benim fikrim, kalbim, vicdanım, hep senin eserin."* [324] Ancak Ayşe, abisine hiç beklemediği bir cevap vererek onu şaşırtır: *"Ara sıra ziyaretine gittiğimiz Muallâ Hanım'ı sevdiğini farkettim… Onunla başbaşa ne güzel konuşuyordunuz…O da benim gibi evli bir hanım değil mi ağabey? O kadar fena bir şey olsa sen böyle yapar mıydın?"*[325] Genç ressam, kardeşine kötü örnek olduğunu fark edince artık Muallâ ile görüşmeyeceğini belirterek konuyu kapatır. Kardeşleri içerisinde sadece Ayşe'den kendisinin evlenmesi hususunda bir olumsuzluk görmeyen Süleyman, bu defa küçük kardeşi yüzünden evlenme niyetinden vazgeçmek zorunda kalır.

Yazar, bu hikâyede bir abinin ailesi, özellikle de kardeşleri için hayatını feda ettiğini anlatır. Mesleğinden ve sevdiği kadından ailesinin dağılmaması için vazgeçen genç ressam, bir abi olarak ailesine olan sorumluluğunu yeri getirir.

3.5.4. Aile ve Akrabalık İlişkileri

Akraba kelimesi, Arapça'da "yakın" anlamına gelen ve "birbiriyle aynı soydan olan kimse"yi ifade eden *karib* kelimesinin çoğulu olan *akriba* kelimesinden Türkçeye geçerek daha geniş bir anlamda kullanılır.[326] Akrabalık kan bağı ve evlilik dolayısıyla oluşan bir ilişki ağıdır. Geniş bir ağı kapsayan bu sosyal ilişki, merkezden

[324] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 148.
[325] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 149.
[326] Vecdi Akyüz, "Akraba", *İslâm Ansiklopedisi,* 2: 285-6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989.

çevreye doğru büyüyerek devam eder. Akrabalığın temel taşını şüphesiz ki aile oluşturur. Kan bağı ile oluşan akrabalık, aile kurumu ile devamlılık sağlar.

Hemen hemen tüm toplumlarda görülen akrabalık, sosyokültürel bir ilişkidir. Toplumsal açıdan da önemli bir işleve sahip olan bu ilişki, kuşaklar arasındaki devamlılığın sağlanmasında önemli bir noktadadır. *"Akrabalık insan toplumunun temel düzenleyici ilkelerinden biridir."* [327] İnsan ilişkilerinin düzenlenmesinde etkin bir role sahiptir. Akrabalık ilişkileri kişileri birbirine bağlar, aile bağlarını kuvvetlendirir.

Türk edebiyatında sıkça ele alınan konulardan biri olan akrabalık ilişkileri, Reşat Nuri Güntekin'in hikâyelerinde de yer bulur. Özellikle amca-yeğen, teyze-yeğen, kuzen ilişkileri en çok işlenenlerdir. Akrabalık ilişkileri içerisinde aşk ilişkisi yaşama, aldatma da hikâyelerde sıkça görülür.

Deniz Banyosu'nda amca-yeğen ve yenge-yeğen ilişkisine değinilir. Temyiz azalığından emekli olan İbrahim Bey, ilk eşi vefat ettikten sonra kendisinden yirmi beş yaş küçük Afife Hanım'la evlenir. İbrahim Bey, kardeşinin oğlu olan Arif'in eğitim masraflarını üstlenerek onun tıp fakültesinde okumasına destek olur. Eşi Afife Hanım ise kocasını Arif ile aldatır. Amcasına ihanet eden yeğen, kendisiyle yaşıt olan yengesiyle gönül ilişkisi kurarak akrabalık ilişkilerini de zedeler.

Gece Ziyaretçileri'nde ise anne ve babaları kardeş olan kuzenler, Lamia ve Muazzez'den bahsedilir. Birbirleriyle çok iyi anlaşan kuzenler, kendi aralarında sohbet ederken şiirlerini çok sevdikleri yazarlardan bahsederler. Lamia'nın annesi Resmiye Hanım ise kızların bu sohbetini dinlerken yazarların kim olduğunu bilmediği için yazarları kızların sevgilileri sanır. Duyduklarını hemen abisine anlatmaya gider. Lamia

[327] Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, Bilim Sanat Yayınları, İstanbul, 1999, s. 12.

ve Muazzez ise durumdan habersizce edebiyat sohbetlerine devam ederler. Mizahi unsurların ağır bastığı hikâyede aynı yaşlarda olan kuzenlerin sıkı ilişkisine değinilir.

Yazar, *Gölgelerin Busesi*'nde akrabalık ilişkileri içerisindeki aldatmaya vurgu yapar. Doktor Nizami, her gün penceresinden komşusunun birisiyle öpüşen gölgelerine şahit olur. Saf ve temiz duygular olarak nitelendirdiği bu gölgeler aslında hiç de sandığı gibi değildir. Gölgelerin sahiplerinden biri olan kadın, aslında kocasını kaynıyla aldatır. Kocasını aldattığı kişi, kocasının kendi kardeşidir. Doktorun gölgelerin busesi olarak nitelendirdiği bu çift aslında yasak aşkın kahramanlarına aittir. Yaşanan bu yasak aşk, akrabalık ilişkileri içerisinde vuku bularak toplumun aile kurumunu da zedeler.

Muamma hikâyesinde abisinin eşi olan Nimet Hanım'la çok iyi anlaşan yirmi iki yaşındaki Beria konu edinilir. Beria'nın abisi Avrupa'dadır. Yengesi ile kendisi ise Bostancı'daki evlerinde yaşar. Yengesi ile arası çok iyi olan ve onu dostu gibi gören Beria onu gerçekten kimin seveceğini nasıl anlayacağını bilemez. Çünkü herkesin kendisini maddiyatı için seveceğini düşünür. Bu durumu yengesiyle de konuşan genç kız, evlilik niyetiyle evine gelen dört gençle de aynı anda sohbet etmeye başlar. Bu esnada yengesi eve hırsız girdiği yalanını söyleyerek, Beria için kimin hayatını tehlikeye atacağını görmek ister. Bu dört genç içerisinden sadece Nizami Bey, hırsızı yakalamak için koşturmaya başlar. Beria ise bu yalan sayesinde onu gerçekten kimin sevdiğini görmüş olur ve genç adamla evlenmeye karar verir.

Abisinden başka kardeşi olmayan, babasını da kaybettiği için yalnız kalan Beria'nın en yakını yengesi Nimet Hanım'dır. Her ikisinin de çevresinde başka kimselerinin olmaması onları iki yakın arkadaş hâline getirir. Evlilik konusunda ne yapacağını bilemeyen Beria, yengesinin gerçekleştirdiği küçük oyun sayesinde evleneceği insanı bulmuş olur. Aile ilişkileri arasındaki bu sıkı bağ, Beria'nın da hayat arkadaşını bulmasına yardımcı olmuştur.

*Mazeret'*te ise yine akrabalık ilişkileri içerisinde bir aldatma konusu ele alınır. Genç bir kadın olan Neriman, halasının oğlu olan Adnan'la kocası Semih Bey'i aldatır. Yedek subay olmak için eğitim alan genç çocuk "abla" diyerek hitap ettiği Neriman'ın evine sürekli gidip gelir. Ancak Semih Bey, evine gelen bu davetsiz misafirden çok fazla hoşlanmaz, eşini kıskanır. Bu yüzden eşine tepkisini koyarak Adnan'ın eve gelmesini istemediğini söyler. Neriman, Semih Bey'in aklına geleni anlar ve bunun asla mümkün olmayacağını söyler: *"Dünyada her şey aklıma gelir; bu gelmezdi. Adnan benim halazadem… Hem ne çocuk…"* [328] Neriman, Adnan'a artık evlerine gelmemesi gerektiğini söyler. Bu olaydan üç ay sonra bir düğünde karşılaşan genç kadın ve Adnan bu defa birbirlerine karşı farklı duygular hissettiklerini fark eder. Her ikisi de Semih Bey'in kıskançlığı ile hiç akıllarına gelmeyen duygularını birbirlerine karşı itiraf ederler. Halasının oğlu ile kocasını aldatan Neriman, bu ilişkisinin sorumlusu olarak da kocasını hedef göstererek kendi hatasını örtbas etmek ister.

Nikâh Yüzüğü hikâyesinde birbirlerini küçüklükten beri seven iki kardeş çocuğu Muzaffer ve Remziye anlatılır. Annelerini kaybeden iki kız kardeş babalarıyla birlikte yaşarlar. Abla Süheyla kardeşi Remziye ile evi maddi manevi anlamda idare etmeye çalışır. Bir gün Remziye de evde yokken babasının yıllardır küs olduğu kardeşi, eşi ve oğluyla birlikte gelir. Süheyla'nın babasına ısrar etmesi ile misafirleri içeri alırlar. Muzaffer, amcası ve kuzenlerini düğününe çağırmak için gelmiştir. Süheyla ve Remziye amcasının evine düğünden birkaç gün önce gider. Düğün arifesinde gelinin nikâh yüzüğü evin içinde kaybolur. Yüzüğü alan kişi ise Remziye'dir. Muzaffer, Remziye'nin yüzüğü çıkaramadığını fark edince onu hastaneye götürmek ister. Tam o esnada birbirlerine duydukları aşkın tekrar alevlendiğini hissederler. Muzaffer, evleneceği kızdan vazgeçerek çocukluk aşkı Remziye'ye döner. İki genç yıllardır birbirlerine duydukları aşkı evlilikle taçlandırmaya karar verir.

[328] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 138.

Amca çocukları olan Remziye ve Muzaffer çocukluktan beri süre gelen aşklarını bir yüzük hadisesiyle birbirlerine açıklar. Kuzen ilişkisinin evliliğe kadar gidişinin konu edildiği hikâyede, akrabalık ilişkileri içerisinde aşka vurgu yapılır.

Hırsız hikâyesinde ablasının kocasına ders vermek isteyen Niyazi Bey anlatılır. Şerife Hanım bir sabah uyandığında evine hırsız girdiğini anlayarak çığlık atarak evdekileri uyandırır. Kocası Nusret Bey, hemen eşinin yanına giderek durumun ne olduğunu anlamaya çalışır. Ancak eve giren kişi evdeki eşyaları çalmak değil, eve zarar vermek niyetindedir. Perdelere delikler açan, kanepelerin kenarlarını kesen, diğer eşyaları kıran hırsız sadece eşyalara zarar vererek aileyi şaşırtır. Bu yaşananlar üç günde bir tekrar etmeye başlayarak can sıkıcı hâle gelir. Şerife Hanım evine hırsız girecek korkusundan gece uyku uyuyamaz. Yine kendisini uyku tutmadığı bir gecede evlerine giren hırsızla göz göze gelir. Hırsız, Şerife Hanım'ın abisidir.

Abisi Niyazi Bey'in bunu neden yaptığına anlam veremeyen kadın, abisi ve kocası arasında bir problem olduğunu anlar. Nusret Bey, iyi bir adamdır fakat kumar oynamayı sever. Bu yüzden de çok fazla borcu olur. Borçlarını ödemek için ise evinin eşyalarını satar. Evinin ihtiyaçlarını ise hayırsever kayınbiraderi Niyazi Bey'in karşılamasını ister. Beş altı kere aynı durumu yaşayan Niyazi Bey ise buna çözüm bulmak için Nusret Bey'in evine hırsız gibi girer. Eşyalarını çalmaktansa zarar vererek onları bir daha satmasını engellemiş olur.

Niyazi Bey, kayınbiraderinin yaptığı yanlış davranışlar sonucunda sürekli ondan yardım istemesi üzerine çözüm yolu bulmaya çalışır. Yazar, akrabalık ilişkileri içerisinde çıkar gözetilmesine vurgu yapar.

Nişanlıdan Mektuplar'da Afyon Muharebesi'nde göğsünden ve gözlerinden yaralandıktan sonra hava tebdili için Kütahya'daki halasının yanına giden Ali Sermet'in hikâyesi anlatılır. Kuzenleriyle arası çok iyi olan Ali Sermet, İstanbul'daki nişanlısına mektup yazması için kuzeni Leyla'ya ricada bulunur. Genç adam, nişanlısına mektuplar gönderir ancak hiçbirine cevap alamaz. Leyla ise hâlâ yaralı olan

kuzenini üzmemek için ona uydurma mektuplar okur. Nişanlısı ise bir gün gerçekten mektuplara cevap vererek artık genç adamdan ayrılmak istediğini söyler. Ancak Leyla bunu da Ali Sermet'e söylemez. Genç adamın gözlerinin açıldığı gün gelip çattığında ise Leyla telaş yapar. Yalan söylediği ortaya çıkacak diye korkan genç kızın tek isteği Ali Sermet'i üzmemektir. Gözleri açıldığında Leyla'yı gören genç süvari onun ne kadar değiştiğini ve güzelleştiğini fark eder. Nişanlısının ona yazdığı mektupları da görmek isteyen Ali Sermet, Leyla'nın gerçeği itiraf etmesi üzerine zaten bu durumu anladığını ifade ederek genç kıza olan hislerini açıklar. Leyla da genç adama karşı aynı hislerle yaklaşır ve evlenmeye karar verirler.

Yazar, bu hikâyesinde de kuzenler arasındaki aşk ilişkisine değinir. Temiz ve saf hislerle birbirine yaklaşan gençler için birbirlerinin kuzeni olmalarının bir önemi yoktur.

3.6. Eşler Arasındaki İlişkiler

3.6.1. Evlilik, Karı Koca İlişkileri

Evlilik, aile kurumunun varlığını devam ettirebilmesi için gerekli, bir kadın ve bir erkeğin birlikteliğinin toplumsal kabulünü sağlayan sosyal bir olgudur. Aile, sürekliliği meşru zeminde oturtulan evlilik yoluyla sürdürür. Türk toplumunda aile demek evlilik ile taçlandırılan bir kurum demektir. Eski Türklerde evlilik, "eblenme" şeklinde ifade edilir; eb sözcüğü ise eski Türkçede ev/çadır anlamında kullanılır.[329] Günümüz Türkçesinde de kullanılan ev/bark sahibi olmak, evlilik anlamında da karşımıza çıkar. Türk kültüründe evlilik hem geleneksel anlamda hem de inanç anlamında önemsenen bir yapıdır. Toplum, evlenen çiftlere maddi ve manevi anlamda destek olmak, yeni bir yuva kurulmasını teşvik etmek gibi birçok anlamda yardımcı olur. Türk toplumunda eskiden beri süregelen görücü usulü evlenme, zoraki evlenme, akraba evliliği, mantık evliliği, anlaşarak evlenme gibi birçok evlilik çeşidi olsa da günümüze kadar gelen iki türü vardır: görücü usulü evlenme ve anlaşarak evlenme. Bu

[329] Latife Kabaklı Çimen, *Türk Töresinde Kadın ve Aile*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 122-123.

iki evlilik türü gerçek hayatta sıkça karşımıza çıktığı gibi edebiyatımızda da kendine fazlaca yer bulur. Evrensel bir kurum olan evlilik, toplumdan topluma değişiklik gösterdiği gibi yazarlarımız tarafından da farklı şekillerde ele alınır. Edebiyatın toplumla bağlantısı düşünüldüğünde Reşat Nuri Güntekin'in toplumumuzun aile ve evlilik olgularını eserlerinde ele alması da dikkat çekici bir husus olarak göze çarpar.

Güntekin, hikâyelerinde evliliğin olumlu ve olumsuz yönlerinden bahsederek hikâye kişileri üzerinden bir evlilik algısı oluşturmak niyetindedir. Yazarın hikâyelerinin bütününe bakıldığında evliliğin kadın için bir pranga olmadığı, evlilik kavramına dair sorgulayıcı bir tavra sahip olduğu görülür. Reşat Nuri Güntekin'in okuyucularına "ideal aile" modeli sunma gibi amacı yoktur. Hikâyelerde karşımıza çıkan evliliklerde, eşler bazen kavga ederken, bazen de birbirlerinin hayattaki en büyük destekçisi olurlar. Evliliğin sadece iyi ve güzel yanlarından ziyade, zorlu ve çetin bir yolculuk olduğu sık sık okuyucuya hatırlatılır.

Karı koca ilişkilerinde erkeğin karısına şiddet uygulaması, ailedeki manevi sorumluluğun çoğunun kadında olması, eşlerin arasındaki iletişim eksiklikleri, eşlerin birbirini aldatması/ihanet hikâyelerde en çok karşılaşılan temalardır. Çocukları için el ele verip, sağlam bir aile yapısı kurmaya çalışan aileler ise azınlıktadır. Karı koca arasında yaşanılan olaylar çoğu kez mizahi bir üslupla da anlatılır.

Yaseminli Yuva hikâyesinde eşi dışında başka bir adamdan ilgi gördüğünde eşine olan davranışları ve bakış açısı değişen Pakize Hanım'ı görürüz. Genç kadın, şairlerin ve müzisyenlerin toplandığı bir gecede şair İnayet Seza ile tanışır. Şair, genç kadını kandırmak derdindedir. Ancak Pakize Hanım bu durumdan habersizdir. İnayet Seza'nın söylediği sözlere öylesine inanır ki kocasının kendisine böyle sözler söylemediğini, kadın ruhundan anlamadığını düşünerek ona karşı tavırlarını değiştirir: *"Saadet, yalnız paradan, vücut rahatından ibaret olsa anlarım… Fakat bir kadını mesut etmek için bu, kâfi değildir. Kadının bir de ruhu olduğunu unutuyorsun. Daha*

doğrusu, bunu hiç anlamadın." [330] Eşi Müeyyet Bey ise karısına neler olduğunu, onun neden böyle konuştuğunu anlayamaz ve sebebini bulmaya çalışır.

Eşiyle olan ilişkilerinde sıkıntı yaşayan Müeyyet Bey, Pakize Hanım'daki bu değişikliklerin sebebinin başka bir adam olduğunu anlar ve bu duruma çözüm bulmaya çalışır. Eşine gerçekleri göstermek için ona yazılan mektupları okuyarak onu İnayet Seza'nın söylediği buluşma yerine götürür. Genç şair ve kadının buluşacağı yer aslında bir randevu evidir. Pakize Hanım, kocasıyla birlikte gittiği bu yerde tüm gerçekleri öğrenir ve oradan kurtulmak ister.

Karı koca ilişkilerinde yaşanan olumsuzlukların temelinde bir sorun yatar. Sağlıklı bir iletişim şekli ise bu sorunların çözüme kavuşmasını sağlar. Yazar, bu hikâyesinde eşlerin birbirlerini anlamaya çalıştıklarında evliliklerin kurtarılabileceğine değinir. Müeyyet Bey, eşinin kandırıldığını değil de kendisinin aldatıldığını düşünerek hareket etseydi eşi randevu evinde para karşılığı satılacaktı. Ancak o bu durumdan eşini ve evliliğini kurtarmak istediği için Pakize Hanım'ı anlama yolunu tercih eder.

Su Çekme, Bulaşık Yıkama hikâyesinde eşler arasındaki ilişkiler mizahi bir yolla anlatılır. Erkek tarafından anlatılan hikâyede, eşlerin zaman zaman da olsa kavga ettiğine değinilir. Normalde sakin ve yumuşak huylu olan adamın bazı zamanlar da olsa aksiliği tutabilir. Ters dikilen bir düğme yüzünden eşiyle kavga etmeye başlayan adam, eşi Hasibe Hanım'a ağır laflar söylemeye başlar. Bir anda da ağzından *"Boş ol… Çık evimden."*[331] sözleri çıkar. Eşi de bu laflar altında kalmayarak karşılık verir*: "Boşandığına memnun oldum… Fakat evden sen çıkacaksın… Çünkü evin sahibi benim."*[332] Bu sözler üzerine adam evden çıkmak zorunda kalır fakat söylediklerine hemen pişman olmuştur bile. Bu yüzden de eve dönüp eşinin gönlünü almak ister. Hasibe Hanım, eşini bir şartla tekrardan kabul edeceğini söyleyerek ona bir sözleşme

[330] Reşat Nuri Güntekin, *Tanrı Misafiri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 50. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[331] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 90.
[332] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 90.

hazırlayarak imzalatır. Kocasının sözleşmeyi imzalamayı kabul etmesi ile nikâhlarını tazelerler. Sözleşmede su çekmek, ortalık süpürmek, bulaşık yıkamak gibi ev işlerini erkeğin yapacağı yazar.

Ev işlerini layıkıyla yapmaya başlayan adam, eşinin bunu ölünceye kadar devam ettireceğini öğrenince işleri aksatmaya ve düzgün şekilde yapmamaya başlar. Hasibe Hanım, bu duruma bozulmaya başlasa da yine de işleri kocasına yaptırır. Ancak bir gün sokak kapısı önünde tabakları, kaseleri kırarak bulaşık yıkaması bardağı taşıran son damla olur. Etrafta adamı izleyenlerin de dalga geçmesi ile Hasibe Hanım da artık işleri kocasına yaptırmaktan vazgeçer. Evin sorumlulukları yine kadına kalır. Birkaç gün araları kötü olsa da sonrasında barışır ve ilişkilerine devam ederler.

Yazar, karı koca ilişkilerini trajikomik bir şekilde ele aldığı bu hikâyesinde yirminci yüzyılın başlarında toplumumuzda kadına yüklenen görevleri de gözler önüne sermiş olur. Kadının sorumluluklarının fazla olması sebebiyle bunu taşıyamayarak eşine de bazı sorumlulukları vermesi ancak hikâyenin sonunda yine tüm işleri kadının yapmaya devam etmesi kadın erkek eşitliğinin var olmadığını da gösterir.

Porselen Çay İbriği'nde ise evlilikte kadın erkek arasındaki iletişim ve davranış eksikliklerine değinilir. Mürtaza Efendi bitpazarında Mümeyyiz Efendi'nin evlenecek kızı için ucuz bir hediye bulmaya çalışır. Fakat bütçesine uygun bir hediye bulmakta zorlanır. Hediye bulmak için araştırmalar yaparken memuriyetten eski arkadaşı Mordohay Efendi'ye rastlar. Bu arkadaşı eskiden memurluk yapan ancak sonradan hırdavat dükkânı açarak geçimini sağlayan biridir. Mürtaza Efendi'nin hediye arayışında olduğunu anlar ve ona kendi dükkanından bir hediye bulur. Bulduğu hediye ise Çin işi porselen çay ibriği ve çay bardağıdır. Ancak bu çay ibriğinin bir yanı kırıktır ve üç parça şeklinde durur. Modohay Efendi porselen çay ibriğinin asıl kıymetinin bu şekilde olduğunu söyleyerek Mürtaza Efendi'yi kandırır ve porselen çay ibriğini ona satar.

Çok güzel bir hediye aldığını düşünerek eve gelen Mürtaza Efendi, eşinin *"Kırık ibrik hediye gider mi?"*[333] lafı üzerine sinirlenerek karısına aşağılayıcı sözler söylemeye başlar: *"Otuz seneden beri her gün sana 'Karı kısmının her şeye aklı ermez… Hele senin gibi alık olursa…' diyorum hala inanmıyorsun. Neme lazım kırıklığı? Onun kıymeti cevherdedir, sağlamlığında değil… Eğer hediye hakkında komşulara bir şey söylersen şart olsun, seni evden kovarım."* [334] Eşi ise ağzını açmayacağını söyleyerek ertesi sabah Bekçi Mehmet'e hediyeyi vererek düğün evine gönderir. Ancak bekçiye hediye hakkında tembih veren kadın, Mürtaza Efendi'nin söylediklerini yanlış anlayarak çay ibriğinin üç parça olduğunu vurgulayarak istemeden de olsa kırık olduğunu belirtmiş olur.

Mürtaza Efendi, eşine olan kötü tavrı ile evlilikteki iletişim eksikliklerini gözler önüne serer. Eşine olan aşağılayıcı tavrı erkeğin ilişkilerde egemenlik kurması ile ilgilidir.

Yazarın "tekellümî hikâye" olarak nitelendirdiği *Hatıra Defteri*'nde ise eşlerinin iyi niyetlerini suistimal eden erkekleri görürüz. Hüseyin ve Hasan iki yakın arkadaşken, eşleri Seniha ve Nezihe de arkadaştırlar. Birbirlerine gelip giden, dertleşen bu genç kadınların ikisi de aynı dertten muzdariptir. İkisinin de eşleri eve geç gelip giden, karısıyla ilgilenmeyen tiplerdir. Seniha Hanım bu durumdan öylesine şikayetçidir ki boşanmayı bile düşünür. Bu kararı verme aşamasındayken ise eşinin akşamları nerde olduğunu bir defter sayesinde öğrenir. Hüseyin Bey, eşinin tavırlarından sıkıldığı için çalışma odasındaki bir deftere her gece hasta olan hemşiresinin yanına gittiğini yazar ve defteri karısının bulacağını bildiği bir yere saklar. Eşi defteri bulduğunda içi rahatlar ve artık kafasında soru işaretleri kalmaz.

Hasan Bey de eşiyle aynı sıkıntıları yaşadığı için Hüseyin'den öğrendiği bu planı kendi içinde uygular. Bir gün bilerek cebinden defterini düşürerek eşinin okumasını sağlar. Hasan Bey'in defterinde ise her akşam vatanı için dışarda olduğu

[333] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 123.
[334] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 123.

yazar. Bunu okuyan Nezihe Hanım'da eşinden şüphelenmeyi bırakır hatta bu durumdan mutlu bile olur.

Seniha Hanım ve arkadaşı Nezihe, eşlerinin yalan söylemediğine kendilerini inandırarak evliliklerini sürmeye devam ederler. Hüseyin Bey ve Hasan Bey ise eşlerini planladıkları oyunlarla kandıran, eve gelmedikleri günleri başka kadınlarla geçiren adamlardır. Kadınların saf yönlerini kullanarak onları aldatan bu karakterler ile yazar, evlilikteki kadın erkek ilişkilerine değinir.

Evlilikte baskın bir taraf olduğu zaman yalanın da ilişkiye dâhil olduğunu anlatan *Diplomasız Doktor* hikâyesi mahkeme salonunda geçer. Hâkim, Hüseyin Edip'e neden mühendis olduğu hâlde doktor rolüne büründüğünü sorar. Aslında adam bunu para için değil arkadaşının evliliği için yapar. Ancak arkadaşının yalanı ortaya çıkmasın diye gerçeği söylemekten de çekinir. Hüsnü Bey ise arkadaşının ceza almaması için gerçekleri ortaya döker. Hüsnü Bey'in eşi Mahmure Hanım fazlaca inatçı ve bencil biridir. Bir gün vitrinde gördüğü kürkü alması için eşine baskı yapar. Çok inatçı olduğu için Hüsnü Bey'in onu bu istediğinden vazgeçirmesi de mümkün değildir. Bunun için bir yalan uydurur.

Olayın yaşandığı gece sabaha karşı sancılanarak kötü olduğunu söyleyen adam, sabahına arkadaşını eve çağırarak söylediği yalana onu da ortak eder. Sözde doktor, Hüsnü Bey'in körbağırsak iltihabına yakalandığını, acilen muayenehanesinde ameliyat edilmesi gerektiğini söyler. Ameliyatın pahalı olması üzerine Hüsnü Bey *"Asla olmaz… Ben bu para ile sevgili karıma kürk alacağım."*[335] der. Karısına karşı yaptığı bu vefakârlık Mahmure Hanım'ı çok duygulandırır ve kürkten vazgeçtiğini söyleyerek eşini ameliyata gönderir.

Ancak ortada ne hastalık ne gerçek bir doktor ne de muayenehane vardır. Hüsnü Bey, eşinin inadından kurtulmak için böyle bir yalan söyler. Mahkeme

[335] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 166.

salonunda ise yaşanılanları anlattığında hiç pişman olmadığı, aksine bunun kendisine çok iyi geldiğini belirtir: *"Hüseyin Edip'in evinde bir hafta yattım, başımı dinledim. Dünyaya geldiğim zamandan beri bu kadar uzun müddet istirahat ettiğimi bilmiyorum."*[336]

Evlilikte yaşanılan durumlar kişiyi bazen yalana sevk eder. Bencilliği ile eşini yalana sürükleyen Mahmure Hanım bunun en açık örneğidir. Yalanın hiçbir koşulda, hiçbir ilişkide kabul edilmesi mümkün olmasa da evlilik içerisindeki çatışmalar yalanı doğurabilir. Mizahi şekilde ele alınan hikâyede kadının bu yalan karşısındaki duruşunu göremeyiz fakat evlilikteki kırılmalara şahit oluruz.

Bilek Saati hikâyesinde ise hem baba hem de eş olarak baskın rolde olan Muharrem Efendi'yi görürüz. Çevresinde "Kamçı Muharrem" olarak tanınan polis memuru, evlilikte ve çocuk yetiştirmede dayağın olması gerektiğini düşünür. İşi sebebiyle sürekli sokaktaki insanlarla uğraşsa da onlardan alamadığı hıncını evde karısıyla çocuğundan alır. Hem karısı hem de oğlu bu adamdan çok korkar, ona yanlış bir şey yapmaktan çekinirler. Huriye Hanım eşinden o kadar korkar ki onun yanında çocuğunu sevemez, ona tatlı davranışlarda bile bulunamaz. Muharrem Efendi'nin doğru sandığı çocuk yetiştirme şekli ise oğlunun ölümüne sebep olur. Eşinin kendine ilke edindiği bu davranış yüzünden oğlunu kaybeden anne ise hayattaki en büyük acıyı yaşamak zorunda kalır.

Bir Ayrılık'ta ise evlilikte kadının eşi ve ailesi için yaptığı fedakârlıklar ele alınır. Şevket Bey ve Mahmure Hanım mutlu bir evlilik sürdürür. Fakat dönemin ekonomik koşulları sebebiyle evliliklerini yürütmekte zorlanırlar. Şevket Bey'in paşanın akrabası olması sebebiyle memuriyetten atılması ile zor günler yaşamaya başlarlar. Ancak bu günlerde Mahmure Hanım bir gün olsun eşini yalnız bırakmaz, her anında ona destek olur. Şevket Bey eşinin bu tavrını şöyle ifade eder: *"Bir gün*

[336] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 166.

cesaretini kaybetmedi, bir gün fakirliğimin, talihsizliğimin ayıbını yüzüme vurmadı.''[337]

Kocasına olan sevgisi, saygısı sebebiyle kocası işsiz kaldığında onu aşağılamayan, üzmeyen ve her zaman destekçisi olan Mahmure Hanım karakteri ile yazar, evlilikte zorlu zamanların da var olduğunu okuyucuya hatırlatır. Kadın ya da erkek bu zorlu süreçlerde eşine daima destek olmalı, aile bağlarını güçlü tutmalıdır.

Mazeret hikâyesinde ise karı koca ilişkilerinde kıskançlık var olduğu zaman farklı durumların ortaya çıkabileceği anlatılır. Semih Bey eşi Neriman Hanım'ı yeğeni Adnan'dan kıskanır. Sürekli eve gelip giden genç adam ve Neriman Hanım'ın ilişkisi başta abla-kardeş gibidir. Ancak Semih Bey'in Adnan'ın eve gelip gitmesini istememesi ile bu ilişki de farklı bir boyuta ulaşır. Kocasının bu tavrına anlam veremeyen Neriman Hanım, Adnan'ın kendisine ilgi duyduğunu hissedince bu hislere karşılıksız kalamaz. Yeğeni ile kocasını aldatarak evliliğine darbe vuran Neriman Hanım, eşinin yersiz kıskançlığını gerçeğe dönüştürür.

Yazar, kıskançlığın ciddi boyutlarda olduğunda ve karı koca ilişkilerinde kısıtlanmalar yaşandığında ortaya ne gibi sonuçlar çıkacağına vurgu yapar. Aslında birbirlerine ilgi duymayan iki insan, yasaklar söz konusu olduğunda birbirlerine cazip gelerek bunu sonuca ulaştırırlar.

Yazarın manidar bir isim koyduğu *Sönmüş Ocak* hikâyesinde mecburiyetten evlenen Nüveyre Hanım ve Remzi Bey konu edinilir. Kıbrıs'ın iyi ailelerinden birinde yetişen Nüveyre Hanım muharebe zamanında ailesinin çok sıkıntı yaşaması üzerine Remzi Bey ile evlenmek durumunda kalır. Remzi Bey, kendi hâlinde, işiyle meşgul olan, sakin bir lise öğretmenidir. Nüveyre Hanım, eşinin bu sadeliğinden ve evliliğindeki tekdüzelikten sıkıldığı için annesinin yanına Kıbrıs'a dönmeye karar verir. Küçük yaşlarında akraba çocuklarından biriyle olan gönül ilişkisinin tekrar

[337] Reşat Nuri Güntekin, *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 123.

canlandığını da düşünerek gitme kararını alır. Ancak eşi bu durumdan haberdar değildir. Kocasını üç senedir görmediği annesini ziyarete gittiğine inandıran Nüveyre Hanım, ayrılma kararını oradan yazacağı mektupla bildirecektir.

Kadın, tren biletini alarak yolculuk hazırlıklarını tamamlar. Ancak tren o gün sefer yapamaz, yolcuların hepsi mecburiyetten evlerine dönerler. Eve geldiğinde eşinin mutsuz olduğunu fark eden kadın, sebebini öğrenmeye çalışır. Remzi Bey ise aslında her şeyin farkında olduğunu, eşiyle kendisi arasında çok fazla eşitsizliğin yer bulduğunu, kendisinin eşinden çok daha aşağı bir konumda olduğunu anlatan uzun bir konuşma yapar:

"Beni büsbütün bırakıp gittiğini biliyorum… Bunu yıllardan beri bekliyorum… Evet, Nüveyre… Ben, bütün bir hayatı seninle geçirmek kabil olmayacağını çok eskiden, evlendiğimiz zamanlarda biliyordum… Senin kadar güzel ve ince bir mahlûk benim gibi bütün cazibelerden mahrum kaba saba bir mektep hocasını nasıl beğenebilirdi? Akıl ve hayale gelmeyecek vak'aların yardımıyla evlendik… Fakat ben bu saadetin devam edeceğine inanmıyordum… Fakir bir muallimdim… Sana süslü ve renkli bir hayat temin edemedim… Sonra bütün sevgime rağmen karşında bir ağaç kütüğü gibi kaba ve hissî görünüyordum… Beş sene bir arada yaşadığımız halde birbirimize yabancı kaldık… Sende hoşnutsuzluk seneden seneye artıyordu. Bunu gayet iyi görüyordum…"[338]

Kendi içinde ve evliliklerinde yaşadıklarını kocasının sözlerinde bulmak Nüveyre Hanım'ı çok şaşırtırken aynı zamanda da üzer. Eşinin yaşadıklarından hiç haberi olmadığını düşünmüş ancak yanılmıştır. Bütün gece uyumayan Remzi Bey, sabah eşinin gitmediğini görünce sebebini merak eder. Nüveyde Hanım ise kesin

[338] Reşat Nuri Güntekin, *Leylâ ile Mecnun*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 63. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.

kararını verdiğini eşine açıklar: *"Gitmeyeceğim Remzi… Ölünceye kadar seni bırakmayacağım… Artık birbirimizi mesut etmeye bütün kuvvetimizle çalışacağız."*[339]

Yazar, bu hikâyesinde karı koca ilişkilerinde iletişimin önemine dikkat çeker. Eşler birbirlerinin ne hissettiğini anlasa da hiçbir zaman dile getiremez. Bu da evliliğin sona yaklaşmasına zemin hazırlar. Ancak yaşadıkları bu son olay ile her ikisi de gerçeği kabullenmeye ve bunu düzeltmeye göğüs gererler. Hikâyenin başında bitecek gözüyle bakılan bu evlilik, kadının karar değişikliği ile mutlu son ile biter. Eşine ve evliliğine değer veren kadın, ilişkilerinin çabaya layık olduğunu fark eder.

Hırsız'da ise kocasının şiddetinden bıkan kadın ve bulduğu ilginç yöntem anlatılır. Yine eşinden dayak yediği bir gün bağırarak sokağa çıkan kadın, maliye kâtiplerinden biri olan Ethem Bey'den yardım ister. Evine hırsız girdiğini ve elinden zor kurtulduğu söyleyen kadın, Ethem Bey'in ona yardım edeceğine inanır. Ethem Bey ise, sözde hırsızı olağanca kuvvetiyle döverek sokağa atar. Kadın, sokakta beklerken Ethem Bey, polisin gelmesi gerektiğini söyler. Kadın ise gerçeği açıklamak zorunda kalır: *"Ah, beyefendi… her zaman kavga ederiz. Benim onu dövmeye gücüm yetmez. Siz karı-kocasınız, diye kimse imdada gelmez. Sizi, iri yarı görünce aklıma bir şey geldi: 'Şu herifin kocam olduğunu saklayayım. Hırsız diye temiz bir dayak yedireyim' dedim."*[340]

Eşler arasındaki şiddetli geçimsizlik ve erkeğin eşini dövmesi, kadının bu durumdan kurtulmak için yalan söylemesine sebep olur. Dayak yediği için sürekli canı yanan kadın, aynı acıyı eşinin de yaşamasını ister. Mizahi bir anlatımın söz konusu olduğu hikâyede kavganın ve şiddetin evlilikteki yıpratıcı etkisine değinilir.

Kuvve-î Maneviye hikâyesinde ise karısının dayağından mağdur olan adamın eşini nasıl bu durumdan vazgeçirdiği anlatılır. İsmi verilmeyen erkek karakterler kahveci dükkânında bir gece yarısı sohbet ederler. Ancak biri daha fazla geç olmadan

[339] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 65.
[340] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 154.

gitmesi gerektiğini yoksa eşinden dayak yiyeceğini söyleyince diğer arkadaşı da aynı durumdan kendini nasıl kurtardığını anlatmaya başlar. Her gün eşinden dayak yiyen adam durumun gerçekliğini şöyle ifade eder: *"Bir zamanlar eli fena halde dayağa alışmıştı. Sabahleyin, kahvaltı niyetine dayak yemeden sokağa çıkmaz olmuştum. Hem bana atılan dayak hakaret kastıyla atılan hafif şamarlardan olsa cana minnet bilecektim. Fakat, benim kadın, sırf canımı yakmak, bana işkence etmek kastıyla beni döverdi. Size bir misal arz edeyim. Bir kere, üç ay zarfında sırtımda kırılan sopaların enkazı ile evde çamaşır yıkamışlardı!"*[341]

Yine bir gün eve geç gelen adam eşinden dayak yiyeceğine emindir. Gerçekten de eşi kapıda sopayla onu bekler. Adamın önde, karısının arkada olduğu bir koşuşturma başlar. Adam eşini yumuşatmaya çalışsa da işe yaramadığını anlar. O esnada hızla gelen köpek adamın imdadına yetişir. Aslında köpek adamın arkasından koşar, karısı ise kocasının kendi peşinden onu dövmek amacıyla koştuğunu sanarak korkar. Çevredeki insanlardan yardım isteyen kadın, o günden sonra kocasına dayak atmaktan vazgeçer.

Mizah unsurlarının baskın olduğu hikâyede, karısından dayak yiyen bir adamın anlatılması karı koca ilişkilerinde sadece erkeklerin değil, kadınların da şiddete başvurduğunu gösterir. Hikâyede çok sık rastlanmayan bu durumun ele alınması, evlilikte sadece erkeklerin değil, kadınların da baskın karakterler olabildiğine dikkat çeker.

Akrep hikâyesinde de *Kuvve-î Maneviye* gibi mizahi bir vaka vardır. Refik Bey ve Seniha Hanım evlidir. Ancak karakterleri birbirlerinin zıddıdır. Refik Bey tez canlı biriyken, Seniha Hanım tam tersi, uyuşuk ve ağırdır. Öyle ki evi hiç temizlemez, sabah uyandığında bile gözlerini açmaya üşenir. Evde bulunan dadı kalfanın da Seniha Hanım'dan farkı yoktur. Temizlik yapmaya kalktığı zaman bile ortalığı daha çok pisletmeyi başarır. Refik Bey hem karısından hem de evin hâlinden sıkıldığı için bu

[341] Reşat Nuri Güntekin, *Olağan İşler*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 59.

duruma bir çözüm bulmak ister. Bir gün eşinin evde gördüğü akrepten çok korktuğunu fark edince ona yalan söylemeye karar verir. Eşine evde yine akrep gördüğünü ve bunun tek çözümünün evi temiz tutmak olduğunu söyler. Bunun üzerine hem Seniha Hanım hem de evin dadısı evi baştan başa temizlemeye başlar. Öyle ki bu korku iki kadını da temizlik hastası yapacak kadar kuvvetlidir. Refik Bey ise durumdan oldukça memnundur. Yıllardır karısının üşengeçliğinden ve evin pisliğinden sıkılmış olduğu için yaşadığı evin temiz olması çok hoşuna gider.

Yazar, eşinin sevmediği huylarını onun zayıf noktasını bularak değiştiren Refik Bey'i anlatarak, karı koca ilişkilerine farklı bir bakış açısıyla yaklaşır. Aklını kullanarak kurnazlık yapan adam, eşini üşengeçlikten kurtarırken evliliğini de yıkılmaktan kurtarır.

3.6.2. Karı Koca İlişkilerinde Aldatmak/İhanet

Aldatmak, *"beklenmedik bir davranışla yanıltmak; birine verilen sözü tutmamak; yalan söylemek; karı ve kocadan biri eşine sadakatsizlik etmek"* [342] anlamlarında kullanılmakla beraber ihanet kelimesi ise *"evlilikte, sevgide aldatma, sadakatsizlik"*[343] anlamlarında kullanılır.

Toplumun bir sorunu olarak görülen aldatma, erkek ya da kadınların resmî evlilikleri bozmadan gizlice yeni bir ilişki içerisinde bulunmasıdır. Türk edebiyatında Tanzimat Dönemi'nde ele alınmaktan çekinilen bu tema, Servet-i Fünûn Dönemi ile birlikte daha çok anlatılmaya başlanır. Orhan Okay, bu dönem ile ilgili bir Türk kadını yasak ilişki, namus ile sevi arasında kaldığında ahlaki hiçbir şeyi düşünmeyerek seviyi seçer diyerek kadının aldatmasına dikkat çeker.

Servet-i Fünûn anlayışına yakın olarak görülen Reşat Nuri Güntekin'in hikâyelerinde de ihanet temi sıkça görülür. Yazarın hikâyelerinde ihanet temasının

[342] *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 88
[343] *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 1157.

hem erkekler hem de kadınlar açısından anlatılması farklı bakış açılarının sunulmasını sağlar. Özellikle kadınların eşlerini aldatmasının daha fazla yer aldığı hikâyelerde, erkeklere yapılan sadakatsizlikler gözler önüne serilir.

*Diken Mecmuası'*nda yayımlanan *Eski Ahbap* hikâyesi ile hikâye yazarlığına başlayan yazarın bu ilk eserinde de kandırılan ve aldatılan bir erkek olan Hilmi Bey'den bahsedilir. Hilmi Bey, elli yaşlarında iken iki senedir hasta olan eşini kaybeder. Eşinin ölümü üzerinden kırk gün geçince de yaşadığı yer olan Bursa'dan İstanbul'a gezmek, hava almak için gider. İstanbul'a gittiğinde Şahinpaşa Oteli'ne yerleşir. Oteldeki ikinci gününde Teneke Mahir lakaplı eski bir arkadaşı ziyarete gelir. Kendisini nasıl bulduğunu anlamayan Hilmi Bey, arkadaşıyla uzunca müddet sohbet eder. İstanbul'un eğlence âlemine fazlaca hâkim olan Teneke Mahir, Hilmi Bey'i önce Beyoğlu'ndaki başka bir otele götürür, çarşı Pazar gezdirdikten sonra da pavyona giderler. Hilmi Bey, iyice sarhoş olduktan sonra Mariz adında yabancı bir kadınla tanışır. Kadının sesini ölen eşinin sesine benzeten Hilmi Bey, birden duygulanıp ağlamaya başlayınca mekândan hızlıca ayrılır.

İçkiye alışık olmayan bünyesi yüzünden bir hafta kadar hasta yatan adamı Teneke Mahir hiç yalnız bırakmaz. Hilmi Bey'i evlendirmeye karar veren arkadaşı uygun bir eş adayı bulduğunu söyler. İyi bir ailede yetişmiş, babası eski paşa olan, zarif, tahsilli bir kız olduğunu söyleyerek bir şekilde Hilmi Bey'i ikna eder. Tanışmaları kızın evine misafir olarak gitmeleri ile gerçekleşir. Şevkiye Hanım ve annesi Hilmi Bey'i çok kibar ve sıcakkanlılıkla karşılar. Kızın hem yaş hem de fiziksel anlamda Hilmi Bey'den küçük olması adamcağızı rahatsız eder, bu evliliğin münasip olmadığını düşünür. Fakat Teneke Mahir kızın yaşından oldukça büyük göründüğünü, çok ağırbaşlı olduğunu söyleyerek adamı ikna eder.

Nikâh tarihi kararlaştırılır, hazırlıklar başlar. Şevkiye Hanım, annesi ve dayısı ile birlikte yaşar ancak tam da bu dönemde Şevkiye Hanım'ın dayısının İzmit'teki konserve fabrikası çok fazla borçlanır. Teneke Mahir, parayı ödeyip Şevkiye Hanım'a talip olan palamut tüccarı birinin olduğunu söyleyerek Hilmi Beyi sinirlendirir. Bunun

üzerine Hilmi Bey, fabrikayı almaya karar verir. Bu kararı verdikleri gün imam nikâhları da kıyılan çift, birlikte gezmeye, pastanelere gitmeye, düğün alışverişlerini yapmaya başlar. Düğün arifesinde oldukları bu dönemde Hilmi Bey'e isimsiz bir mektup gelir. Bu mektupta Şevkiye Hanım'ın üç seneden beri genç bir doktorla münasebeti olduğu yazar. Mektupta çok fazla ayrıntı verildiği için Hilmi Bey yalan olmasına ihtimal vermez. Büyük bir yıkıma uğrar. Resmi nikâh kıymadıkları için hâline şükreder. Bursa'daki tanıdıklarının olaylardan haberdar olmaması için karşı tarafın dediği her şeyi yapmak zorunda kalır. Hem imam nikâhında verdiği mehiri hem de evin eşyalarını onlara bırakır. Konserve fabrikasını ise iki bin beş yüz lira zararla başkasına satarak Bursa'ya döner.

İki yıl sonra iş icabı tekrar İstanbul'a yolu düşen Hilmi Bey, Haydarpaşa vapurunda Teneke Mahir'in kendisine oynadığı oyunu dolaylı yollardan öğrenir. Vapurda Teneke Mahir'in Ali Recep ve Bursa eşrafından birine yaptığı düzenbazlıkları konuşan kişilere kulak misafiri olan Hilmi Bey, gerçeklerin farkına vardığında aradan iki yıl geçmiş olur.

Eski dostunun kendisini kandırması, bir kadın tarafından ise aldatılmanın derin üzüntüsünü yaşayan Hilmi Bey, bu mevzuyu tekrar hatırlamak istemediği için vapurdaki konuşmaya hiç karışmayarak anılarının tazelenmesine izin vermez. Kendisinden yaşça büyük biriyle imam nikâhı kıydığı hâlde başkasıyla da ilişkisini devam ettiren ve Hilmi Bey'in duygularıyla oynayarak onu aldatan Şevkiye Hanım için öncelik paradır. Bu yüzden de maneviyat için değil maddi değerler için yaşayarak Hilmi Bey'in hayatını büyük ölçüde etkilemiştir.

Yaseminli Yuva hikâyesinde ise eşini aldatmaya yeltenip son anda gerçekleri öğrenen Pakize Hanım anlatılır. Harp zengini olan Hacı Fazıl'ın Nizam'daki köşkü neredeyse her gece düğün evi gibi şairler, yazarlar, müzisyenler ile dolup taşar. Bu insanlardan biri olan şair İnayet Seza, pokerde sürekli kaybeden Azize Hanım'ı gözüne kestirirken, piyanist Rasim ise Pakize Hanım'ı göz hapsine alır. Ancak durum tam

tersine döner, İnayet Seza, Pakize Hanım'ı, Rasim ise Azize Hanım'ı etkilemeye başlar. Her ikisi de böylesinin daha kolay olacağını düşünür.

İnayet Seza, Müeyyet Bey ile evli olan Pakize Hanım'ı yalnız bulduğu bir vakitte yakalar ve konuşmaya başlar. Genç kadına şiirler okuyan, ruha dokunan sözler söyleyen, acıklı hikâyeler anlatan şair, Pakize Hanımın dikkatini ve ilgisini çekmeyi başarır. Kadınların şair ruhlu erkeklerle evlenmesi gerektiğini, aksi takdirde kadınların ruh yalnızlığı çekeceğini söyler. Pakize Hanım, İnayet Seza'dan öylesine etkilenir ki kocasının davranışlarından rahatsız olmaya başlar. Senelerdir evli olmalarına rağmen eşinin horlamasını önemsemeyen genç kadın, İnayet Seza ile görüştükten sonra bu durumu bile kafasına takar. İnayet Seza ise kadının ondan etkilendiğini anlayarak yalanlarına devam eder. Kendini âşık ve acınası bir hâle sokarak genç kadını yaseminli yuva denilen yere davet eder. Eşiyle olan evliliğini gözden geçiren genç kadın, kocasının onu anlamadığını düşünerek mutluluğun sadece para olmadığını kocasına anlatır: *"Saadet yalnız paradan, vücut rahatından ibaret olsa anlarım… Fakat bir kadını mesut etmek için bu, kâfi değildir. Kadının bir de ruhu olduğunu unutuyorsun. Daha doğrusu, hiç anlamadın."*[344]

Müeyyet Bey, eşinin bu tavırlarına anlam veremez, kendisinin kaba biri olmadığını düşünür. Ancak Pakize Hanım kocasıyla aynı fikirde değildir. *"Ben, senin hiçbir gün bir şiir okuduğunu hatırlamıyorum… Doğrusunu istersen, senin hayatın gibi âşkın da daima maddî oldu… Hangi ölmüş sevgili için yaseminli bir yuvanın pencerelerinde gecelerce ağladın?"*[345] diyerek eşine istemeden de olsa bir ipucu vermiş olur. Müeyyet Bey, eşinin bu tavırlarının altında yatan sebebi aramaya başlar. Eşinin aklını karıştıranların ya kadın arkadaşları ya da başka bir erkek olduğunu düşünür.

[344] Reşat Nuri Güntekin, *Tanrı Misafiri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 50. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[345] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 51.

Eşini bu durumdan kurtarmak için plan hazırlayan Müeyyet Bey, "günlerimizden birini boyayacağız" diyerek şairane bir cümle ile eşine sürpriz bir gezinti planlar. Ancak bu durumdan yine hoşnut olmayan Pakize Hanım'a üstü kapalı bir şekilde uyarıda bulunur: *"Pakize, sen dürüst ve sade bir kadınsın… Etrafındaki münasebetsizlere uyma… Bu yavan, zevzek şairaneliklerin altında ne çirkin hakikatler gizlendiğini bilemezsin. 'Renksiz günleri boyamak'tan garaz, senin gözünü boyamak, beni yaldızlamak…"*[346]

Eşini duygusal olarak etkileyen, evliliğini sarsıntıya uğratan kişinin şair İnayet Seza olduğunu anlayan Müeyyet Bey, elinden geleni yapıp karısını bu durumdan kurtarmaya karar verir. Yine köşkte toplanılan bir gece, piyanist Rasim bir şekilde Pakize Hanımı kocasından ayırarak İnayet Seza ile baş başa kalacakları bir odaya götürür. O gece çok sarhoş olan İnayet Seza'nın hoşuna giden bu plan ile cuma günü yaseminli yuvada buluşmaya karar verilir. Bu karardan sonra şair, genç kadına yazdığı mektubu da vererek odadan ayrılırlar.

Eve geldiklerinde mektubu Pakize Hanım değil, Müeyyet Bey okur, durumun ehemmiyetini daha da iyi anlar. Sanki Pakize Hanım yazmış gibi İnayet Seza'ya aşk dolu bir mektup yazarak cuma günü yaseminli yuvada olacağını söyleyerek mektubu postalar.

Cuma günü gelip çattığında Pakize Hanım yaseminli yuvaya gitmek için hazırlanır. Müeyyet Bey ise eve gelerek şairane sözler söyler ve eşine birlikte gezmek istediğini ifade eder. Genç kadın hiç istemese de ikna olur. Çift, ağaçlık alanların fazlaca olduğu bir yoldan otomobille giderken, genç kadın nereye gittiklerini çözemez. Aslında Müeyyet Bey eşini, şair İnayet Seza'nın da devamlı gittiği 'Yaseminli Yuva' ismini taktıkları, Madam Kalyop tarafından işletilen genel eve götürür. Eşini buradaki bir odaya koyarak beklemesini söyleyen Müeyyet Bey, gerçeklerin açığa çıkması için Madam Kalyop'a bir miktar para vererek planı hazırlar. İnayet Seza, randevu evine

[346] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 56.

geldiğinde yan odada çiftin olduğunu bilmeden Madam Kalyop ile sohbet ederek Pakize Hanım'ı nasıl kandırdığını anlatır: *"Sen bugün bana gelecek kadını görsen… Bir düşeş ki olur şey değil…"*[347] Şair İnayet, kandırdığı kadınları randevu evine getirip Madam Kalyop'tan para alarak hayatına devam eden ahlaksız bir adamdır.

Yan odadan konuşmalara şahit olan Pakize Hanım *"Beni bu kirli yerden kaçır Müeyyet."*[348] diyerek yalvarmaya başlar. Yaptığının bilince olmayan, kendisine söylenen güzel sözlere, şairane üsluba, şiirlere kanan genç kadın, kocasını aldatma yoluna gider. Ancak eşinin durumu anlaması ve plan yapması ile bu olaydan kurtulma şansını yakalar. Hikâyede aile kurumu tüm ahlaksız çabalara rağmen yıkılmamış ancak sarsılmıştır. Eşine fazlasıyla değer veren Müeyyet Bey, Pakize Hanım'ın kandırıldığını düşünür ve bu düşüncesinde de yanılmaz. Kocasını aldatmaya meyilli genç kadın, kocasının desteğiyle bu yoldan döner.

Deniz Banyosu'nda ise hem aile ilişkilerindeki bozulmalara hem de aldatma konusuna değinilir. Doktor, eski ahbaplarından biri olan Temyiz azalığından emekli, varlıklı İbrahim Bey'in Mühüdar'daki evine konuk olur. İbrahim Bey'in yeğeni olan ve ona okuması için maddi destek sağladığı Arif ise doktorun öğrencisidir. Doktor, Arif'in okulu çok boşladığını ve yolda gelirken de onu bir kadınla gördüğünü söyler. İbrahim Bey doktorun söylediklerine başta inanmasa da sonrasında ikna olur. Arif, o esnada hocası olan doktoru görür ve bu duruma çok bozularak hemen pardösüsünü kadının üstüne atar. Doktor, öğrencisinin yanındaki kişinin kadın olduğunu anlar fakat yüzünü tam olarak seçemez.

İbrahim Bey, tıp okuması için maddi olarak destek olduğu yeğeninin böyle bir terbiyesizlik yapmasına çok sinirlenir. O esnada evin hanımı olan Afife Hanım sözde denizden gelir. Afife Hanım'ı melek olarak nitelendiren İbrahim Bey, ilk eşinin vefatından sonra kendisinden yirmi beş yaş küçük Afife Hanım'la evlenerek mutluluğu yakaladığını sanır. Arif, dışarıdan geldiğinde amcası onu azarlamak için

[347] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 73.
[348] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 74.

bekliyordur. "*Aferin Arif! Ben sana evlat muamelesi edeyim… Tahsil ve terbiyene bu kadar para sarf edeyim de sen bana bu işi et!"*[349] deyince genç adam birdenbire ne olduğunu anlamadan *"Ama size namusum üzerine yemin ederim ki Doktor Beyin yanımda gördüğü kadın… Pek çok benzemekle beraber… Yengem değildi…"*[350] der.

Arif'in söylediği bu son cümle ile genç adam istemeden de olsa olayı itiraf eder. İbrahim Bey, yeğeni ile karısının birlikte olabileceği fikrini hiç düşünmemiştir. Ancak sonunda gerçekle yüzleşmek zorunda kalır. Kendisinden yirmi beş yaş küçük bir kadınla birlikte olmanın hazzını yaşıyor olsa da eşi onu kendi yaşıtı olan yeğeniyle aldatır. Ahlaki yozlaşma akrabalık ilişkileri üzerinden anlatılarak kadının kocasını aldatmasına değinilir. Yazar, hikâyeyi zirve noktasında sonlandırarak devamını okuyucunun hayal dünyasına bırakır.

Neler Göreceğiz'de hikâye mahkeme salonunda geçer. Avukat olan Şehber Hanım müvekkili Faik Bey'i işin içinde aldatma olduğunu bilmeden savunmaya çalışır. Davanın asıl sebebi ise Faik Bey'in aynı evde yaşadıkları kayınvalidesi Adile Hanım'ı dövmesidir. Adile Hanım'ın avukatı ise gerçekleri ortaya çıkarır. Yaşlı kadın damadının evdeki Rus hizmetçi ile yasak aşk yaşadığını hissedince damadını evin içerisinde takip etmeye, hâl ve hareketlerine dikkat etmeye başlar. En sonunda kızının aldatıldığına şahit olunca damadına hakaret etmeye başlar. Buna dayanamayan Faik Bey ise yaşlı kadını döver.

Faik Bey, evin hizmetçisi ile karısını aldatırken yakalandığı için zor durumdadır. Avukat Şehber Hanım bu gerçeği mahkeme salonunda öğrenir çünkü müvekkili ona bu ayrıntıyı söylemez. Gerçeği öğrenen genç avukat bu defa müvekkilini savunmak yerine ona karşı cephe alır ve hatta karısını aldattığı için idam

[349] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 78.
[350] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 78.

cezası alması gerektiğini düşünür: *"Hâkim Efendi, ben müdafaama pişman oldum… Bu alçak adamı hapse sokmak değil, denize atmalı, darağacına asmalı."*[351]

Mizah unsurunun ön planda olduğu hikâyede, ihanet kadınların gözünden anlatılır. Aynı dönem hikâye ve romanlarında da karşımıza çıkan evdeki hizmetçi kadın ile yaşanan yasak ilişkiyi yazarın bu hikâyesinde görürüz. Evde aşk üçgeni oluşturan erkek hem eşini hem de hizmetçi kadını idare etmeye çalışarak ahlaki yozlaşmanın en güzel örneğini sergiler.

Yazarın karşılıklı konuşma şeklinde yazdığı *Hâtıra Defteri*'nde ise aldatan kadınlar değil, erkekler anlatılır. Hasan ve Hüseyin isimli genç adamlar eşleri olan Nezihe ve Seniha'yı türlü kılıflar bularak aldatırlar. Hüseyin'in eve geç gelmesi, hatta bazen gelmemesi, geldiğinde eşiyle ilgilenmemesi, eşinin sorularına cevap vermemesi karısını şüphelendirir. Hüseyin bunun üzerine bir plan yaparak çekmecesinin gizli bir gözüne yazdığı hatıra defterini bırakır. Defterde eşini ihmal etmesinin sebebi olarak o gecelerde zor durumda olan hemşiresinin yanına gittiği yazar. Karısı defteri bulup okuduğunda rahatlar ve eşinin onu aldatmadığına ikna olur. Ancak gerçek bu değildir.

Hüseyin'in kurguladığı bu oyunu arkadaşı Hasan da örnek alarak eşine buna benzer bir oyun hazırlar. Vatan aşkı sebebiyle geceleri evde olmadığını yazdığı defterini bilerek düşürür. Defteri okuyan eşi ise bu yalana inanarak kocasının onu aldatmadığına ikna olur ve sevinir.

Yazar, bu hikâyesinde erkeklerin eşlerini kandırmasını, kadınların ise bu durumda saf duygularla onlara inanmalarını işler. Olayları daha fazla sorgulamaya gerek duymayan, kocalarının masum olduklarına inanmak isteyen kadınlar ne yazık ki aldatılırlar. Aldatan erkekler ise bu durumdan oldukça memnun olup yalanlarına devam ederler.

[351] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 113.

Gölgelerin Busesi hikâyesinde Doktor Nizami, sevdiği ilk kız arkadaşı tarafından aldatıldığı için evliliğe ve kadınlara olan bakış açısını tamamen değiştirmiştir. Her kadına ve kadın erkek ilişkisine şüpheyle yaklaşır. Tam bu şüpheyi yeneceği zaman ise başka bir ihanete şahitlik eder. Şahit olduğu bu olayda komşusunun hanımı kocasını kardeşiyle aldatır. Penceresinin camından izlediği bu aşk ilişkisi Doktor Nizami'nin gözüne başta çok saf ve temiz gelir. Hatta her gece bu aşkın gölgelerini izlemeyi kendine âdet edinir. Onların aşkını gördüğünde kendi yaşadıklarını unutur, yeniden aşka, vefaya inanmaya başlar.

Ancak bir gün bir otomobil kazasında yaralanan adamı tedavi için evine gider. Gittiği ev, komşusu olan, her gece izlediği gölgelerin evidir. Adamı tedavi ettikten sonra evine dönen doktor, bu gece gölgeleri göremeyeceği için kendi kendine üzülür. Fakat panjurlarını kapatırken aynı gölgelere, aynı buselere şahit olur. Bir anda bu olayın nasıl olabileceğini düşünür. En nihayetinde kadının, kocasının kardeşiyle kocasını aldattığını anlar. Tanıklık ettiği bu son olaydan sonra kadınlara, aşka, ilişkilere, vefaya ve güvene itimadı kalmayan Doktor Nizami, önceki düşüncelerinde haklı olduğunu bir kez daha fark eder.

Yazar, bu hikâyesinde de akrabalık ilişkileri içerisinde aldatma konusuna değinerek toplumsal bir sorunu ele almış olur.

Bir Zaaf Dakikası hikâyesinde kendinden yaşça büyük bir erkekle evlenen Behice Hanım konu edilir. Mutasarrıf Namık Bey, İstanbul Çamlıca'ya babasının yanına hava almaya gelir. Yağmurlu bir günde eski bir namazgâhın yanından geçerken çok ıslanan genç bir kadına rastlar. Etrafta onlardan başka kimse olmadığı ve kadının ıslanmasına gönlü razı olmadığı için eve bırakmak teklifinde bulunur. Başta istemese de Behice Hanım da sonunda ikna olur. Aralarında sohbet ederken genç kadının evini öğrenen Namık Bey, Behice Hanım'ı Halil Bey'in kızı zannederek büyük bir pot kırar. Ancak genç kadın evli olduklarını söyleyerek konuyu kapatır ve arabadan iner. Bir hafta kadar sonra Namık Bey, bir arkadaşından Halil Bey'in Behice Hanım'ı boşayıp ablasının evine gönderdiğini duyar. Bu duruma kendisinin sebep olduğunu düşünerek

buna bir çare düşünmeye başlar. Tam bunları düşündüğü sırada Üsküdar vapurunda Behice Hanım'la karşılaşır ve bu konuyu konuşur. Genç kadın, eski eşinden çok ağır laflar işittiğini, Halil Bey tekrar istese de kendisinin evliliği yürütmek istemediğini söyler.

Behice Hanım'ın İzmit'e gitmesini istemeyen Namık Bey, Behice Hanım'a zevcesi olması için teklifte bulunur. Behice Hanım hiç düşünmeden kabul eder ve nişanlanırlar. Hiçbir olumsuzluk yokken evlenecekleri hafta Namık Bey'e imzasız bir mektup ulaşır. Mektupta gerçekler tüm çıplaklığıyla yazar: *"Behice'nin kocasından ayrılmasına siz sebep olmadınız. O, size tesadüf ettiği gün bir randevudan geliyordu. Araba vakası üzerine kocası tahkikat yaptı ve gerçeği meydana çıkardı."*[352]

Başta mektuba inanmayan Namık Bey, Behice'nin de kabul etmesi ile gerçeği anlar. Kocasının ihtiyar olması ve onu bir türlü sevememesi Behice Hanım'ı aldatmaya iten en büyük sebeptir: *"O hiç sevmediğim ihtiyar adam ile geçireceğim hayat beni öyle meyus bir isyan ile doldurmuştu ki, beni takip eden ilk gence…"*[353]

Evlilikte aldatmak hangi sebeple olursa olsun doğru kabul edilemez. Ancak eşlerin aynı yaşlarda olmamaları gerek dış görünüş farklılıklarını gerekse birbirleriyle olan iletişimlerini ciddi manada olumsuz etkiler. Bu da eşlerden birini aldatmaya meyilli yapar.

Mektuplar'da karı koca ilişkilerindeki ihanetin bir aileyi darmadağın edişi konu edinilir. On yedi yaşında olan Nihat, yedi sekiz yaşlarındayken annesinin babasını aldatmasına tanık olur. Yaşadığı bu acı olay tüm hayatının değişmesine sebep olur. Babası, annesini evden kovduktan sonra kimsesizler mektebine giden genç çocuk, orada da yaşadıklarını hiç unutamaz. Babası ise daha sonra başka bir kadınla

[352] Reşat Nuri Güntekin, *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 87. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.
[353] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 87.

evlenip çocuk sahibi olur. Öz annesinden sürekli hakaretle bahseden üvey annesinin, komşunun kiracısı ile babasını aldattığını öğrenen Nihat, bunu babasına anlatmak ister. Üvey annesinin komşusuna yazdığı sayısız mektubu babasına teslim etmek için eski evlerine gittiğinde ise küçük kardeşi Adnan'la oyunlar oynamaya, güzel vakit geçirmeye başlar. Ailesinin yıkılışına şahit olduğu zamanlarda Adnan'la aynı yaşlarda olan Nihat, kardeşinin de kendisiyle aynı kaderi yaşamasını istemez. Bu yüzden de mektupları babasına vermeden ağlayarak evden ayrılır.

Karı koca ilişkilerinde yaşanan ihanet sadece iki kişiyi değil, ailenin geri kalan üyelerini özellikle de çocukları psikolojik anlamda olumsuz etkiler. Hayatının sonraki dönemlerinde karşı cinse karşı güvensizlik, aile kurumunun varlığına olan inancını yitirme, hayata karşı olumsuz tavırlar sergileme gibi durumlar ortaya çıkabilir. Ailede yaşanan bu olumsuz durum, çocuğun tüm hayatına etki edecek derecede büyüktür. Psikolojik anlamda zarar gören çocuk, aile üyelerine karşı kötü duygular besleyerek, yaşadığı her şeyden onları sorumlu tutar. Yazar, ihanetin sadece bireysel etkilerine değil, aile üzerindeki etkilerine de değinerek okuyucuya önemli dersler verir.

Mazeret hikâyesinde karı koca ilişkilerinde lüzumsuz kıskançlığın yeni bir ilişkiye zemin hazırlaması konu edinilir. Sert bir yüzbaşı olan Semih Bey, genç ve güzel olan eşi Neriman'ı yeğeni Adnan'dan kıskanır. Adnan, yakışıklı, yedek subay eğitimi alan, genç bir çocuktur. Neriman, Adnan'ı başlarda kendi kardeşi gibi görse de zaman ilerledikçe duygularında değişimler olur. Semih Bey, genç adamın sürekli evlerine gelip gitmesini istemez. Kendisinin kıskanç olduğunu söyleyerek konuyu kapatır.

Semih Bey'in ikazı ile Adnan eve gelip gitmeyi keser. Uzun süre sonra bir akraba düğününde karşılaşan Neriman ve Adnan sohbet etmeye başlarlar. Adnan bu sohbet esnasında değişen duygularını hissettirmeye çalışır: *"Arkadan yürüyüşüne hiç*

dikkat etmemiştim… Senin ne güzel endamın ne hoş yürüyüşün varmış.”[354] Sohbet devam ederken Neriman ne olduğunu anlayamadan Adnan aşkını itiraf eder. Genç kadın, bunun mümkün bir aşk olmadığını söylese de içten içe bu durumdan hoşlanır. Genç bir adam tarafından sevilmek, beğenilmek ruhunu okşar. Bir dahaki görüşmelerinde ise genç kadın da aşkını gizlemez. İlişkileri böylece başlamış olur.

Semih Bey’in yersiz kıskançlığı neticesinde ortaya çıkan bu yasak aşkta, yine yeğeni ile kocasını aldatan kadını görürüz. Hiç aklında ve kalbinde böyle bir durum yokken, kocasının kendisini kıskanması ile yeğenine farklı bir gözle bakan Neriman, hislerine yenik düşer. Hikâye, yasak ilişkinin başlaması ile de son bulur.

Havva Yenge hikâyesi Hürriyet tepesi civarında bir birahane bahçesinde vuku bulur. Başkaları tarafından görünmek istemeyen çiftlerin uğrak yeri olan bu mekân, Şevket Bey ve Nüzhet Hanım için de biçilmiş kaftan gibidir. Hava çok güzel olmasına rağmen mantosuna sarılıp yüzünün yarısını kapatmaya çalışan genç kadın, bu çabasında da başarılı olur. Her ikisi de evli olan bu çift, vaktiyle birbirlerini sevmiş ancak sonrasında başkalarıyla evlenmişlerdir. Zaman zaman buluşur, sohbet eder, eski zamanları yad ederek sevişirler. Son buluşmalarında ise parmaklığın dışından kendilerini izleyen Havva Yenge’yi fark ederler. Hem Nüzhet Hanım’ı hem de Şevket Bey’i tanıyan yaşlı kadın bir müddet onları izledikten sonra oradan ayrılır.

Havva Yenge’nin onları görmesi en çok Nüzhet Hanım’ı tedirgin eder. Kocasını çok seven genç kadın, eşinin bunu duyunca ondan ayrılacağını söyleyerek bu ayrılığa tahammül edemeyeceğini ifade eder. Şevket Bey de aynı şekilde eşini çok seven ve ondan korkan biridir. Yaşlı kadının kimseye hiçbir şey söylemeyeceğine Nüzhet Hanım’ı ikna eden Şevket Bey, bir hafta sonra evinin kapısında Havva Yenge’yi görür. Genç adam evde olmadığı için karısıyla görüşen ve ona da geçen hafta

[354] Reşat Nuri Güntekin, *age.,* s. 139.

bahçede yaşanılan olayı anlatan yaşlı kadın saf duygularla bir aldatma hikâyesini de ortaya çıkarmış olur.

Evli olan hem erkek hem de kadın karakterin eşlerine ihanet etmelerini konu alan hikâyede, yalanın ne olursa olsun bir şekilde ortaya çıkacağı, hiçbir yalanın gizli kalmayacağı üzerinde durulur. Bu iki karakter eşlerini çok sevdiklerini söyleseler de onlara ihanet etmekten de geri kalmazlar. Yazar, mantığına değil, duygularına esir olan insanları anlatır.

Avukat'ta Behiç Necdet Bey'in karısı tarafından aldatılması anlatılır. Behiç Necdet Bey memleketin en başarılı avukatlarından biridir, aldığı davaların büyük bir kısmını kazanır. Hatta insanlar sadece onu dinlemek için bile mahkeme salonuna gelirler. O günkü davasında bir hayli yorgun, dalgın ve mutsuz gözüken avukat yine de işinin başındadır.

Müvekkili Nihat, çok sevdiği bir arkadaşının oğludur. Avukat, arkadaşının ölümünden sonra oğluna sahip çıkmış, onu himaye etmiştir. Herkesin temiz ve saf biri olarak tanıdığı bu genç çocuk, cinayet suçlaması ile yargılanır. Birkaç lira için yaşlı bir kadını öldürmekle suçlanır. Büyükada'da gerçekleşen bu olayda yaşlı bir kadın evinde boğularak öldürülmüş vaziyette bulunur. Katili bulmak için sokak başlarını tutan polisler, Nihat'ı kaçarken yakalarlar. Bu yüzden de katilin kesin suretle genç çocuk olduğu düşünülür. İdam cezası ile yargılanır.

Avukat Behiç Necdet Bey, canı sıkkın bir vaziyette söz alarak müvekkilinin durumunu ve gerçeği açıklamaya başlar: *"Müvekkilimi kurtarmak benim için zaferdir… Fakat şu var ki, bu zafer beni yıkacak… Yirmi beş senedir namuskar bir sai ile insanlar arasında kazandığım mevkii ve güzel ismi mahvedecek… Fakat, ne yapalım, vazife… İhtiyar kadının katili, müvekkilim Nihat Bey değildir. Nihat Bey o gece sevdiği kadının evindeydi."*[355] Bu kadar kesin cümlelerle müvekkilinin bu

[355] Reşat Nuri Güntekin, *Leylâ ile Mecnun*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 181. Bundan sonraki bütün alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.

cinayeti işlemediğini söyleyen avukat, Nihat Bey'in kadına yazdığı mektupları da mahkemede delil olarak gösterir. Aynı zamanda kendisine yazılan ve tüm gerçeği ortaya seren mektubu da okumaya başlar. Mektubu avukatın eşi, yasak aşk yaşadığı kişi olan Nihat'ı kurtarmak için kaleme alır. Eşi tarafından müvekkili ile aldatıldığını öğrenen fakat yine de gerçekleri söylemekten çekinmeden, doğruyu meydana çıkaran avukat, vazifesinin gereğini yapar.

Mesleğini layıkıyla yerine getiren Behiç Necdet Bey, duruşma bittikten sonra insani duygularını hiçe sayamayarak cebinden çıkardığı rovelveriyle Nihat'a ateş eder. Meslek ahlakını bir yere, duygularını başka bir yere koyarak hareket eden avukat, aldatmanın ve yıllardır çabalayarak elde ettiği mevkisini kaybetmenin cezası olarak bu suçu işler.

Gerçek dünya ve ruhlar âlemi olarak iki farklı boyutun ele alındığı *Ruhları Davet* hikâyesinde insanlar, ölen sevdiklerinin ruhlarını çağırarak iletişim kurarlar. Annesini ve babasını küçük yaşta kaybeden genç şair, onların ruhlarını çağırmak ister. Önce babasının ruhunu çağıran genç, babasının da kendi gibi şair olduğunu, annesiyle birlikte olduklarını ve iyi olduklarını öğrenince mutlu olur. Babası bu konuşmayı çok uzun tutamaz çünkü eşi onu beklemektedir. Genç şair ise babasına soracağı soruları henüz bitirmediği için babasını tekrardan çağırıp onunla konuşmak ister. Babasının ruhunu tekrar çağırdıklarında ise az önce konuştuğu kişi ile bu kişinin aynı insan olmadığını fark eder. Çünkü ilk başta babası olarak konuştuğu kişi şairken, son konuştuğu kişi tüccardır. Genç şairin iki babası vardır. Bunun sebebi ise annesinin kocasını dünyada aldatmış olması ve aldattığı kişiden çocuk sahibi olmasıdır. Babasının ruhunu çağırmak istediğinde her iki babasının da ruhu gelir. Genç şair olanları gerçek dünyada değil, ruhlar âleminde yaşayanlardan öğrenir. Yıllardır babası bildiği kişinin ise gerçek babası olmadığını dadısının anlattıkları sayesinde anlar: "*Senin asıl baban, annenin resmen ve şer'an kocası olan tüccar değil, aile dostlarından bir şairdir. Babamı isterim deyince, sana asıl babanı gönderdiler. Sen işi*

tadında bırakmadın. 'Babamı tekrar isterim' diye dayattın… Bu defa resmî babanı gönderdiler."[356]

Yazar, kadının kocasını aldattığını ve ondan çocuk sahibi olduğunu gerçek dünyada değil, ruhlar âleminde ortaya çıkarır. Yalan ve ihanetin her ne şekilde ve zamanda olursa olsun ortaya çıkacağına vurgu yaparak okuyucuya ders verir.

Karşılıklı konuşma şeklinde başlayan *İri Yarı Delikanlı* hikâyesinde ise eşini aldatan Medevvet Hanım anlatılır. İlk görüşte güzelliğine vurulduğu delikanlı için eşini ikinci plana atan genç kadın, arkadaşına delikanlıyı anlatırken yüzünün her ayrıntısını verir: *"Bir ebruli yanakları var ki bu zamanın değme genç kızlarında bulunmaz… Yanak değil, peluş kadifesi… Öyle hissediyorum ki, insan, yanağını bu yanaklara sürse hazzından bayılacak… Vişne reçeli renginde belki de lezzetinde dudaklar… İki dizi sedef gibi parlak beyaz dişler… Uzun kirpikli lacivert gözler… Boy, pos, endam hasılı her şey yerinde…"*[357]

Ne iş yaptığını bilmediği, sadece bir anlık gördüğü bu delikanlıya âşık olduğunu düşünen Medevvet Hanım, aynı zamanda eşini de çok sevdiğini söyler. Hatta eşinin bunun duyduğunda ya onu boşayacağını ya da öldüreceğini ifade eder. Fakat yine de genç delikanlıdan vazgeçmez. İlk gördüğü yerde tüm cesaretini toplayarak genç adama randevu teklifinde bulunur, yer ve saati de söyleyerek oradan ayrılır.

Buluşma yeri olarak gazinoyu söyleyen genç kadın, gazinoya dışardan baktığında delikanlının yanındaki masada kocası Ahmet Bey'i görür. Alelacele bir kâğıda delikanlıya onu dışarıda beklediğini yazarak bir çocuk aracılığıyla içeriye gönderir. Ancak işler hiç umduğu gibi gitmez. Okuma yazması olmayan delikanlı, eline ulaşan kâğıdı yan masasında oturan Ahmet Bey'e uzatarak okumasını rica eder.

---

[356] Reşat Nuri Güntekin, age., s. 216.
[357] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 232.

Hikâyenin devamında ne olduğu, Ahmet Bey'in o esnada eşini görüp görmediği bilinmez. Fakat Medevvet Hanım'ın eşine ihanet ettiği değişmez bir gerçektir. Karakteri, huyu, işi hakkında hiçbir bilgisi olmadığı hâlde sadece dış güzelliğini ön planda tutarak kocasına ihanet eden genç kadın, duygularına karşı koyamadığı için bu durumu yaşar.

Çocuğun Selameti İçin hikâyesi bir lohusa odasında geçer. Hayriye Hanım olaydan bir hafta önce ilk çocuğunu dünyaya getirir. Bu yüzden de doktoru henüz odasından çıkmasına müsaade etmez. Cemil Bey de eşine yardımcı olması için sütnine tutar. Evin dadısı ise Cemil Bey'in hâl ve hareketlerinden şüphelenerek bunu Hayriye Hanım'a söyler. Dadı, şüphelendiği için Cemil Bey'i takip eder ve genç adamla sütnineyi uygunsuz bir vaziyette bulur. Sütninenin bir göğsünden genç adam diğer göğsünden ise bebek emmektedir. Cemil Bey ise bu durumu *"Ben meraklı bir babayım. Sütninenin sütüne güvenmiyorum. Ya su gibi tatsız tuzsuz bir şeyse ya çocuğumuz hasta olursa? İşte bunu kontrol etmek için birkaç damla süt aldım. Bundan ne fenalık var? Anlıyorsun ya, sırf yavrumuzun selameti için."*[358] diyerek açıklar.

Aradan çok kısa bir süre geçtikten sonra ise Cemil Bey sinirden yüzü morarmış bir şekilde odaya girerek eşine onu neden aldattığını sorar. Hayriye Hanım da evin uşağının kollarına çıkmış, dadı kalfa ise bu olaya şahit olmuştur. Bunun sebebini ise eşine şöyle anlatır: *"Fena bir şey yapmadım ki, saklayayım. Ben gayet meraklı bir anayım. Çocuğumu teslim ettiğim lalanın kollarındaki kuvvetten emin olmalıyım. Ya çocuğu zaptedemez, ikisi birde yere düşürür, bir yerini sakat ederse… İşte bunu kontrol etmek için uşağın kucağına biniyor, kollarında kendimi hoplattırıyorum. Maşallah ne kuvvetli pazuları var. Anladın ya, çocuğun selamati için."*[359]

Eşlerin birbirini aldatmasını mizahi bir yolla ele alan hikâyede kocasının onu evdeki yardımcılardan biriyle aldatmasını hazmedemeyen Hayriye Hanım, eşine aynı

[358] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 255.
[359] Reşat Nuri Güntekin, *age.*, s. 255.

durumu yaşatmak adına evin uşağıyla kocasını aldatır. Aldatılan kişi bazen bu durumu kaldıramayıp aynı davranışı gösterirken bazısı da başka yöntemler kullanmayı tercih eder. Hayriye Hanım ise intikam alma yolunu seçerek eşine aynı hisleri yaşatmayı başarır.

Mavi Gözlü Çocuk'ta bir şüpheyle başlayan olay, kadının kocasını aldatması ile son bulur. İhsan Bey, dokuz aylık bebeğini severken çocuğun gözlerine daha dikkatli bakmaya başlar. Bebeğin gözlerinin ne kendisine ne de annesine benzemediğini fark edince bu durumdan kuşkulanır. Eşinin kendisini aldattığını ve bu yüzden de bebeğin göz renginin mavi olduğunu düşünür. Şüphesini bastırmaya çalışsa da aklındaki sesi susturamaz ve eşine oyun oynamaya karar verir. Evine bazen sarhoş, bazense geç gelerek eşini işkillendirmeye başlar. Bir gün ise bu oyunu abartarak cebinden sanki kendisine başka bir kadından yazılmış olan mektubu düşürür. Eşinin vereceği tepkiyi merakla bekleyen İhsan Bey, eve geldiğinde eşini evde bulamaz. Ayşe Hanım ise İhsan Bey'e bir mektup bırakarak hayatının en büyük dersini verir: *"Bugünü metresinin evinde geçirmeye gittiğine dair kat'i bir delil elde ettim. 'Göze göz, dişe diş' dediğimi hatırlarsın. Öteden beri bende gözü olduğunu bildiğim erkeğin evine gittim. Hiçbir vicdan azabı duymadan intikamımı aldım."*[360]

Eşinin onu aldattığını düşünen ve bu yüzden de ona oyun oynayan İhsan Bey, kendi oynadığı oyunun kurbanı olur ve yuvası yıkılır. Şüphe, insanı asla bırakmadığı gibi aynı zamanda bir ailenin yıkılışına da sebep olur.

3.6.3. Boşanma

Boşanma, evli çiftlerin evliliğini sona erdirmesidir. Toplumsal açıdan önemli bir kurum olan aile, evlilik ile başlarken boşanma ile de son bulur. Tarihsel süreç

[360] Reşat Nuri Güntekin, *Olağan İşler*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 57.

içerisinde her toplumda farklı şekillerde vuku bulan boşanma, Türk toplumunda da evliliğin var olduğu zaman diliminden beri varlığını devam ettirir.

Ekonomik koşulların, çevresel faktörlerin ve ilişki içerisine üçüncü kişilerin girmesi boşanmaların temel sebeplerindendir. Boşanma sadece bireyleri değil, aileyi ve içinde bulunulan toplumu da etkilediği için bireysel olarak düşünülmesi mümkün değildir. Toplumsal ve kültürel yapıda olan değişimler, kişilerin evlilikten beklentilerinin farklılaşması boşanmalardaki faktörlerden birkaçıdır. Boşanma süreci özellikle de çocuklu ailelerde sancılı bir süreç hâline dönüşür. Ebeveynlerin boşanma kararı alması, anne ve babanın ayrı evlerde yaşama durumu her çocuk için farklı psikolojik etkiler doğurur. Kimi çocuk bu dönemi kolay atlatabilirken kimisi için hayat boyu devam edecek zorlu bir sürecin başlangıcıdır.

Türk edebiyatında 1920'li yıllardan sonra kaleme alınan eserlerde Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün izlerinin aile kurumlarına yansımasını görürüz. Düzen değişikliğinin olduğu bu dönemde değişime ayak uyduramayan aileler yıkılır. Bu değişime ayak uyduranlar ise ayakta kalır.[361] Ailelerin dağılması ile imparatorluğun çöküşü arasında paralel bir ilişki vardır. Yine bu dönemde eserlerde boşanmaların sıklıkla yer aldığı da görülür.

Reşat Nuri Güntekin, hikâyelerinde boşanmaları detaylı olarak ele almaz. Birkaç hikâyesinde bahsi geçen boşanmalarda özellikle aile kurumunun geçimini sağlayamayan erkeklerin boşanmak istediği görülür.

Su Çekme Bulaşık Yıkama hikâyesinde hukuki anlamda değil, dinî anlamda bir boşanmadan bahsedilir. Eşlerin resmî anlamda evlenmeleri dışında dinî anlamda evlenmeleri de söz konusudur. İslam inancında var olan imam nikâhı, resmî nikâhtan bağımsız olarak gerçekleşir. İmam nikâhında boşanma ise eşlerden birinin diğerine "Boş ol!" demesiyle mümkündür. Hikâyede Hasibe Hanım'ın eşi kavga ettikleri sırada

[361] Nüket Esen, *Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara 1991, s. 243-245

"Boş ol… Çık evimden"[362] diyerek karısını dinî anlamda boşar. Hasibe Hanım ise umursamaz bir tavırla aslında kendisine ait olan evden kocasını kovar. Kocası çok geçmeden yanlış yaptığının farkına varır. Hasibe Hanım ise ısrarlarına dayanamaz ve bir şartla tekrar evlenmeyi kabul eder. O da kocasının ev işlerine yardım etmesidir. Bu şartı kabul eden kocasıyla tekrar nikâh kıyarlar.

Bir İstifa'da ise bir çocuğun gözünden ebeveynlerin boşanması anlatılır. Askerden yeni terhis olan öğretmen, ilk dersinde çocukları ve onların hayatını daha yakından tanımak amacıyla onlardan en mutlu günlerini kâğıda dökmelerini ister. Öğrencilerin hepsi en mutlu günleri olarak aslında en acıklı günlerini yazar. Fakirliği ve çaresizliği yaşayan çocukların hepsi farklı hikâyeler anlatır. Çocuklardan biri ise annesi ile babasının boşanmasını en mutlu günü olarak nitelendirir: *"Benim en iyi günüm, annemin babamdan ayrıldığı gün oldu. Ama geçimsizlikten değil öğretmenim… O kadar iyi geçinirlerdi ki…Sadece beybabamı işinden çıkarmışlardı. O vakit zaten aylıklar da çıkmıyordu ya… Beybabam bir çare düşündü, anneme 'Seni bari terk edeyim de paşa babandan maaş bağlasınlar!' dedi."*[363]

Babanın işte çıkartılması evin geçimini sağlamakta zorlanmasına neden olur. Çocuklarına daha iyi imkânlar sunmak isteyen ebeveynler, mutlu evliliklerini sonlandırıp boşanırlar. Öyle ki boşandıkları zaman anne, paşa babasından maaş alacak ve geçim dertleri olmayacaktır. Bu da ailenin çocuklarına daha iyi bir gelecek temin etmelerini sağlar. Her koşulda çocuklarını düşünen aile, onlar için evliliğini bitirir.

Bir Zaaf Dakikası'nda çiftlerin uyumsuz olduğu bir evlilikte, ihanetin de var olmasıyla boşanma sonucunun ortaya çıkması anlatılır. Mutasarrıf Namık Bey, yağmurlu bir günde çok ıslanmış olduğunu gördüğü Behice Hanım'ı arabasına alır. Behice Hanım yirmi iki yaşında, güzel bir kadındır. Eşi Halil Bey ise kendisinden yaşça büyük, şişmanca bir adamdır. Halil Bey ile uyumsuz bir çift olduklarının

[362] Reşat Nuri Güntekin, *Tanrı Misafiri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 90.
[363] Reşat Nuri Güntekin, *Tanrı Misafiri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 107-108.

farkında olan kadın, evliliğinde mutlu değildir. Namık Bey'in genç kadını arabasına almasından bir hafta kadar sonra Halil Bey eşini boşar ve ablasının evine gönderir. Bunu duyan Namık Bey ise bu olaya kendinin sebep olduğunu düşünerek Behice Hanım'la konuşur. Sohbetleri ilerleyen bu çift birbirlerine farklı duygular hissettiklerini fark edince nişanlanırlar. Ancak evlenecekleri hafta Namık Bey'e isimsiz bir mektup gelir. Mektupta aslında o yağmurlu günde Behice Hanım'ın başka bir gençle buluştuğu yazar. Gerçekleri inkâr etmeyen genç kadın bu defa Namık Bey tarafından terk edilir.

Yazar, ilişkiye üçüncü bir kişinin dâhil olmasıyla gerçekleşen boşanmaya değinir. İhanete uğradığını zanneden ve bu yüzden eşini boşayan Halil Bey, aslında gerçeklerden haberdar değildir. Sadece eşinin arabaya binmesi yüzünden ayrılsa da Behice Hanım onu zaten aldatıyordur. Her ne olursa olsun kendisine yapılan sadakatsizliği kaldıramayan erkek karısını hiç düşünmeden boşar.

*Bir Ayrılık'*ta da yine geçim sıkıntısı ile boşanmaya karar veren Mahmure Hanım ve Şevket Bey çiftini görürüz. Şevket Bey'i paşanın akrabası olduğu için memuriyetten kovmaları üzerine maddi sıkıntı yaşamaya başlayan aile, durumları düzeltmek için uğraşsa da borca girmekten başka bir netice elde edemez. Mahmure Hanım paşanın kızıdır. İyi bir ailede yetişmiş olan genç kadın, yaşadıkları bu zor zamanları kimseye belli etmeden atlatmaya çalışır. Ancak başarılı olamaz. İki çocuk sahibi olan çiftin maddi gücü yetersiz olduğu için çocukları dahi okuldan kovulma noktasına gelir. Ebeveynler ise çareyi ayrılmakta bulur. Ayrıldıkları vakit Mahmure Hanım ölen babasından yetim maaşı alabilecektir. Çevrelerindeki insanlara ise kendi aralarında problem yaşadıklarını, geçimsizlik sebebiyle ayrıldıklarını söylerler. Sadece ayrılacakları gün evlerine misafir olarak gelen çok sevdikleri eniştesi Mahmut Bey'e gerçeği açıklarlar. Başta çiftin yalan söylediğini düşünen enişte, Şevket Bey'in söyledikleri sonucunda ikna olur: *"Mahmure benden ayrılırsa merhum paşa babasından yetim aylığı alabilecek… Ne yapalım kanun böyle istiyor… Biz asıl sebebi söyleyemiyoruz… Aramızda geçimsizlik var diyoruz… İnsanlar tuhaf… Para için*

ayrıldığımızı duyarlarsa bunu bizim ahlâksızlığımıza verecekler…Halimizi anlatmamıza da tabii imkân yok…"[364]

Hikâyede, hukuki anlamda boşanmaya karar veren çiftlerden erkeklerin ayrılmaya daha istekli olduğu görülür. Kadınlar, babalarından maaş alabilecek ve hayatlarını maddi anlamda daha iyi şartlarda devam ettirebilecektir. Bu yüzden de eşlerinin ve çocuklarının geleceğini düşünen erkekleri görürüz.

Reşat Nuri Güntekin'in hikâyelerinde kadınların yetiştikleri ailelerin hayatlarının sonraki dönemlerinde de onlara etki ettiği görülür. Boşanan kadının o dönem içerisinde bazı haklara sahip olduğu, kadınların yaşam standartlarının devlet tarafından güvence altına alındığı sonucunu çıkartabiliriz.

[364] Reşat Nuri Güntekin, *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 123.

SONUÇ

Cumhuriyet Dönemi yazarlarından biri olan Reşat Nuri Güntekin, *Çalıkuşu* eseriyle büyük bir üne kavuşarak eserlerinde Anadolu'ya ve Anadolu insanına yer vererek Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olmuştur.

Altmış yedi yıllık yaşamına çeşitli türlerde 100'e yakın eser sığdırarak edebiyatımıza her anlamda katkısı olmuştur. Kendine has Türkçesi, samimi ve akıcı dili ile okuyucu tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Öyle ki eserlerinin her geçen gün yeni baskıları çıkmaktadır.

Reşat Nuri Güntekin, *Diken* dergisinde yayımlanan *Eski Ahbap* hikâyesiyle hikâyeciliğe giriş yapar. Daha sonra yayımladığı 7 hikâye kitabıyla birlikte hiç kuşkusuz Türk hikâyeciliğine katkısı olmuştur. Hikâyelerindeki kadın karakterler, sayıca erkeklerden daha azdır. Ancak bu az sayıya rağmen farklı karakterlerdeki kadınların hikâyelerine değinir. Öncelikli olarak insana değer veren yazar, hikâyelerindeki kadın ve kızlara adeta bir baba şefkati ile yaklaşarak her anlamda sevginin en önemli değer olduğunu vurgular.

Yazar, memur bir aileden geldiği ve kendisinin de memur olması sebebiyle hikâyelerinde de hep orta sınıf insanlara yer verir. Onun hikâyelerindeki kadınlar bazen eğitimli iken bazense hiç eğitim almamış kişilerdir. Eğitimli kadınların bir kısmı, devlet memurudur. Bunlar öğretmen, daktilograf, avukat gibi memurlardır. Diğer meslekler olarak ise dadı, hizmetçi, temizlikçi, düşkün kadın gibi meslekler vardır. Ayrıca herhangi bir meslek grubuna dahil olmayan ev hanımları hikâyelerin büyük bir çoğunluğunu kapsar. Ev hanımları genellikle eğitimsiz, kendisini ailesine adamış kişilerdir. Toplumsal rolleri bakımından kadınlar, hikâyelerde daha çok anne rolleriyle karşımıza çıkar. Annelerin olumlu yönleri varken, olumsuz yönlerine de dikkat çekilir. Özellikle üvey annelere hikâyelerde sıkça rastlanır.

Türk edebiyatının en çok işlenen temlerinden olan aşk, Reşat Nuri Güntekin'in hikâyelerinde de sıklıkla karşılaştığımız bir temdir. Aşkın sadece iki kişiye mahsus olmadığını, tek taraflı aşklarında var olabileceğini gösteren yazar, aşkı genellikle kadınların bakış açısıyla ele alır. Bu temde ömrünü bir aşka adayan hatta bu aşk için çok ağır bedeller ödemeye razı olan pek çok kadınla karşılaşırız. Aşkı uğruna

hayatındaki diğer değerlerden vazgeçen kadınlar kadar, kendisini gerçekten seven kişinin değerini bilmeyen kadınlara da yer verilir. Bu kadınlar, kendilerini seven erkekler yerine, asla sevgisine karşılık bulamayacağı kişilere âşık olurlar. Cinsel ve maddi aşk olarak iki şekilde karşımıza çıkan aşkta, kadınlar duygularını farklı şekillerde yansıtmayı başarır. Güzelliğinin farkında olan ve bunu çeşitli şekillerde kullanmayı tercih eden kadınlar da hikâyelerde sıkça görülür.

Reşat Nuri Güntekin'in hikâyelerinde kadının ihaneti de büyük bir yer tutar. Kocasına sadık kalmayarak aldatmayı tercih eden kadınlara sıkça yer verilir. Yazar, akrabalar arasındaki aldatma olaylarına da değinerek toplumdaki bazı değerlerin çöküşünü yansıtır. *Deniz Banyosu*'nda Afife Hanım, *Mazeret'*te Neriman bunun tipik örnekleridir. Bu hikâyelerdeki kadınlar eşlerini akrabalarıyla aldatır. Ayrılmaların nedeni çoğu kez üçüncü kişiler olabildiği gibi eşler arasındaki yaş farkının da evliliklerde problem haline geldiğine dikkat çekilir. *Bir Zaaf Dakikası*'ndaki Behice Hanım, bunun somut örneğidir.

Aile, çocuk ve ahlak Reşat Nuri Güntekin'in en çok işlediği diğer temalardır. Aileler, her yönüyle yazarın hikâyelerinde kendine yer bulur. Güçlü gözlem yeteneğiyle her çeşit ailenin varlığına dikkat çeken Güntekin, Türk aile yapısını hikâyelerinde ele alır. Ailenin çocuğa olan bakış açısı, çocuğun ailedeki yeri, çocuk algısı onun hikâyelerinde yer bulur. Sonuç olarak yazar, ailelerin çocuğa karşı tutumlarını eserlerine başarılı bir şekilde aktarmıştır.

Aile ilişkilerinin çocuklar üzerindeki etkisine değinen yazar, boşanmış anne-babanın çocuklarının bu durumdan fazlasıyla etkilendiğini gözler önüne serer. Ayrıca şiddetin çocukları nasıl etkilediğini, ebeveynlerinden korkan çocukların davranışlarının değiştiğini eserlerinde örneklerle anlatır. Reşat Nuri Güntekin, çocuklar için en büyük ihtiyacın sevgi olduğunu, aile içerisinde sevgi ile büyüyen çocukların geleceğe çok daha fazla umutla baktığına inanır ve hikâyelerinde bunlara yer verir. Çocukların iyi ya da kötü davranışlarının yetiştiği aile ile yakından ilgisi olduğuna vurgu yaparak ailenin çocuklar üzerindeki etkisini sıkça tekrarlar.

Hikâyelerinde farklı tipte insanlara yer veren yazar, farklı tipteki aile yapılarının varlığına da değinir. Çocuğu için tüm fedakârlıkları gösteren aileler hikâyelerde yer alırken çocuğunu ikinci plana atarak onların varlığını önemsemeyen

ailelerin sayısı da oldukça fazladır. Öğretmen kimliği ile sayısız çocuğu tanıma fırsatı bulan yazar, bunu hikâyelerinde de sıkça fark ettirir. Her çocuğa farklı yaşam koşullarının sunulduğu hikâyelerde, tüm çocukların karakterleri de birbirlerinden oldukça farklıdır. İyi, kötü, gururlu, meraklı, yaramaz gibi birbirinden çok farklı çocuk kahramanlarla karşılaşırız.

Güntekin, hikâyelerinde çocuklar aracılığıyla ailelere mesaj vermeyi de ihmal etmez. Her çocuğun birbirinden farklı olduğunu, kardeş olsalar dahi çocukların farklı karakterlere sahip olabileceğine vurgu yapar. Yazar, çocukların merak unsurunun onlar için fazlaca önemli olduğuna ve bu isteklerinin de aile tarafından karşılanması gerektiğine inanır. Gururun her insan gibi çocuklar için de önemli olduğunu düşünen Güntekin, çocukların gururu kırıldığında bunun onların duygu dünyasında önemli yıkımlara sebep olduğuna vurgu yapar. Çocukları uslandırmanın yolunun şiddet ile mümkün olmadığını acı şekilde sonuçlanan hikâyeleri ile destekler.

Sonuç olarak Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın temel taşlarından biri olan Reşat Nuri Güntekin, 7 hikâye kitabında kadın ve aile konusuna değinerek onlar üzerinden bireysel ve toplumsal bazı konuları/temaları ele almıştır. Kadın, aile ve çocuklar üzerinden topluma mesaj vermeyi hedefleyerek bunu başarmıştır. Ahlaki değerlerin her şeyden üstün tutulduğu hikâyelerde, toplum tarafından yanlış olarak görülen durumlar eleştirel ve mizahi bir yolla ele alınmıştır. Türk insanını ve karakterini tüm yönleriyle ele alan Reşat Nuri, bugün hala eserleri okunan ve sevilen yazarlarımızdan biridir.

KAYNAKÇA

1. İncelenen Hikâyeler

Güntekin, Reşat Nuri, Eski Ahbap, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019.

----------, Leylâ İle Mecnun, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2020.

----------, Olağan İşler, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2020.

----------, Sönmüş Yıldızlar, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019.

----------, Tanrı Misafiri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2019.

2. Diğer Kaynaklar

Aile Yapısı Araştırması 2006, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, İstanbul, 2010.

Akalın, Şükrü Halûk, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.

Akyüz, Vecdi, "Akraba", *İslâm Ansiklopedisi*, 2: 285-6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989.

Andaç, Feridun, *Romanda ve Öyküde Gerçeklik Arayışları*, Varlık Yayınları, İstanbul 2011.

Andı, M. Fatih, "Türk Edebiyatında Roman: Cumhuriyet Devri*", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt:4, Sayı:8, 2006.

Adile Yılmaz Anıl, "Kutadgu Bilig'de Kadın", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Ankara, 2004.

Arat, Necla, *Kadın Sorunu*, Say Yayınları, İstanbul, 1986.

Araz, Nezihe, "Sigaramın Dumanı", *Argos Yeryüzü Kültür Dergisi*, İstanbul, 1989.

Arıburnu, Kemal, *Millî Mücadele'de İstanbul Mitingleri*, Ankara, 1975.

Arıkan, Türkan, *Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985.

Aslan, Namık, "Türklerde Aile Anlayışı ve Çocuk*", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 2019.

Aydıngör, Figen *Tanzimat Dönemi Romanında Kadın*, (Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2006.

Aydın, Mehmet Akif, "Aile", TDV İslâm Ansiklopedisi C.2, TDV Yayınları, İstanbul, 1989.

Banarlı, Nihad Sami, *Resimli Türk edebiyatı Tarihi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul, 1971.

Bang, W, Rahmeti, G. R, *Oğuz Kağan Destan*ı, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2012.

Borak, Sadi, "Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar ve Kitaplığı", AKDTYK, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* Cilt: IX, S. 25, Kasım 1992.

Buss, D. M, Psychological Sex Differences, Origins Through Sexual Selection, American Psychologist, 1995.

Büyükyıldırım, Ayşe, *"Âşık Paşa'nın Garîb-nâmesi'nde İnsan Bedeniyle İlgili Benzetmeler".* Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/2 Winter , 2009.

Cebesoy, Ali Fuat, *Millî Mücadele Hatıraları*, İstanbul, 1955.

Çağatay, Saadet, "Türkçede Kadın İçin Kullanılan Kelimeler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, Belleten, Ankara, 1962.

Çakır, Serpil*, Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul, 2011.

Çelik, Hüseyin, "Reşat Nuri Güntekin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara, TDV Yayınları, 1996, Sayı:14.

Çetin, İsmet, "Türk Kültüründe Bab (Baba)/Ata Geleneği", *Millî Folklor*, Cilt:76, Yıl:19, Sayı:76.

Çetinkaya, Ülkü "Divan Edebiyatında Kadına Genel Bakış", *Turkish Studies, Volume* 3/4, Summer 2008.

Çimen, Latife, *Türk Töresinde Kadın ve Aile*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Delil, Mecdettin Ahmet, "Türk Şeceresi (Şecere-i Türk)", *Tarih Konuşuyor Dergisi* I. 1964.

Deniz, Ümit, "Çocukluk Hatıralarını Anlatıyorlar… Falakanın tadı Reşat Nuri'nin damağında imiş." *Milliyet*, 26 0cak 1955.

Demirtaş, H. Andaç, *Yakın İlişkilerde Kıskançlık (Bireysel, İlişkisel ve Durumsal Değişkenler)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.

Dikeçligil, F. Beylü, "Aileye Dair Kabullerin Ezber Bozumu", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 2012, Sayı:31.

Divitçioğlu, Sencer, *Kök Türkler*, Ada Yayınları, İstanbul, 1987.

Doğramacı, Emel, "Atatürk ve Kadın Hakları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.VII/24, (Temmuz 1992), s. 443; Sıdıka Tezel, *Atatürk ve Kadın Hakları*, Kadın Dernekleri Federasyonu Yayını, 1983.

Dökmen, Zehra, Y., *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar,* Remzi Kitapevi, İstanbul, 2015.

Ecevit, Yıldız, "Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışabilir?" *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, Sayı:4, Sivas, 2003.

Elmas, Nazım, *Hikâyenin Öyküsü*, Pegem Akademi, Ankara, 2017.

Emil, Birol, *Reşat Nuri Güntekin*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Birinci Baskı, Ankara, 1989.

Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.

----------, *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2013.

----------, *Orhun Âbideler*i, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1975.

----------, *Dede Korkut Kitabı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2015.

Ergin, Nur, "Toplumsal Değişme ve Türkiye'de Aile". *T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Aile Yazıları 2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme,* Ankara, 1991.

Eröz, Mehmet, *Türk Ailesi*, İstanbul Devlet Kitapları, 1977.

Esen, Nüket, *Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara 1991.

Feyzioğlu, Turhan, "Atatürk ve Kadın Hakları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt II, Sayı: 6, Temmuz, Ankara, 1986.

Girişken, Nermin, Çocuk Eğitiminde Ailenin Etkisi, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi,* Cilt: 5, Sayı: 2-3, Erzurum, 2010.

Gökalp, Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, (Haz. Mehmet Kaplan), Varlık Yay., İstanbul, 1970.

----------, *Yeni Hayat/Doğru Yol.* (Haz. Müjgan Cunbur) Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1976.

Gökçe, Birsen, "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme*", Hacettepe Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi,* Cilt:8 Sayı: 1-2, Ankara, 1976.

Göksel, Burhan, *Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk,* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

Gönenç, M., Ayhan, N., ve Bakır, A., Kız Çocuklarının Eğitiminin Engellenmesi ve Ev İşlerinde Çalıştırılması, Türkiye'de Çalışan Kadınlar Semineri, DİE Yayın No:2534. Ankara, DİE Matbaası, 2002.

Güntekin, Reşat Nuri, *Bir Kadın Düşmanı*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1988.

----------, "İlk Göz Ağrılarım" *Argos Yeryüzü Kültür Dergisi*, İstanbul, 1989, Sayı: 16.

----------, "Bizde Tiyatro Var Mı?" *Yeni Mecmua*, Sayı:5-71, 1 Mart 1923-1339.

Gürler, Adem, *Çocuğun Suça Yönelmesinde Aile Faktörünün Ve Akran Gruplarının Rollerinin İncelenmesi*, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Isparta, 2005.

Hacip, Yusuf Has, *Kutadgu Bilig II*, Çeviri, (Hzl. R. Rahmeti Arat) Ankara, 1985, TTK Yayınları.

Haşim, Ahmet, *Bütün Şiirleri*, (Haz. İnci Enginün, Zeynep Kerman), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015.

Hökelekli, Hayati, "Kıskançlık", TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt:25, Ankara, 2002.

İleri, Selim, "Öykücülüğümüzde Bir Sevecenlik Fırtınası: Reşat Nuri Güntekin", *Türk Dili Dergisi*, C.XXXII, Sayı:286, Temmuz 1975.

İnan, A. Afet, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul, 1982.

Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Millî Kültürü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2006.

Karaburgu, Oğuzhan, Reşat Nuri Güntekin'in Hikâyelerinde Çocuk, *Bizim Külliye Dergisi*, Nisan-Mayıs- Haziran 2003.

----------, Reşat Nuri Güntekin'in Hikayeleri Üzerine Bir İnceleme, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2001.

Köksel, Behiye, "Orhon Yazıtları'nda Kadın", *e-Journal of New World Sciences Academy, Volume 6, Number 2*, 2011.

Cevdet Kudret*, Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman II*, 1998.

Kurnaz, Şefika, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1939-1923*), T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara, 1991.

Merter, Feridun, *1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler: Malatya Örneği,* Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.

Nayır, Yaşar, Nabi, *Edebiyatçılarımız Konuşuyor,* Varlık Yayınları, İstanbul, 1976.

Onger, Beria, *Atatürk Devrimi ve Kadınlarımız*, Türkiye İleri Kadınlar Derneği Yayını, İstanbul, 1965.

Orkun, Hüseyin Namık, *Eski Türk Yazıtları*, Türk Dil Kurumu Yayınları:529, Ankara, 1987.

Ortaylı, İlber, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2001.

Ortaç, Yusuf, Ziya, *Bir Varmış, Bir Yokmuş! Portreler*, Akbaba Yayınevi, İkinci Baskı, İstanbul, 1960.

Ögel, Bahaddin, *Türk Mitolojisi, I, II*, Millî Eğitim Basım Evi, İstanbul, 1971.

Önertoy, Olcay, "Reşat Nuri Güntekin'in Yazınımızdaki Yeri", *Türk Dili Dergisi*, Ankara, 1981, Sayı: 360.

Özdemir, Ayşe Nur, *Ahmet Mithat Efendi'nin Romanlarında Kadınlar*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2014.

Poyraz, Türkan, Alpek, Muazzez, "Reşat Nuri Güntekin Hayatı ve Eserleri", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Cilt:4, Sayı:3.

Sami, Şemseddin, *Kadınlar,* Gündoğan Yayınları, Ankara, 1996.

Sevinç, Necdet, *Türklerde Kadın ve Aile*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2007.

Şahabettin, Cenap, Bütün Şiirleri, (Haz. Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil, Necat Birinci, Abdullah Uçman), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011.

Şahinkaya, Rezzan, *Psiko-Sosyal Yönleriyle Aile*, Kardeş Basımevi, Ankara, 1975.

Simavi, Sedat, "Reşat Nuri Bey", *Yeni İnci*, No: 2, Temmuz 1338.

Şinasi, *Müntahabât-ı Eş'âr*. (Haz. Süheyl Beken), Ankara, Dün-Bugün Yayınevi, 1960.

Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000.

Tekin, Talat, *Orhon Yazıtları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

----------, "Reşat Nuri ve Eserleri", *Edebiyat Üzerine Makaleler* (Haz. Z. Kerman), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2007.

Topaloğlu, Yüksel, *Reşat Nuri Güntekin ve Tiyatro*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2017.

Turan, Şerafettin, "Tanzimat Devrinde Evlenme Meselesi", *İş ve Düşünce Dergisi*, 1956, Sayı:22.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. II*. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1959.

Yağbasan, Mustafa ve İmik, Nural, "Öğretmenlerin Aile İçi İletişimi (Malatya İli Örneği)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:16, Sayı:2.

Yılmaz, Mualla, Kolaç, Nurcan, *İngiliz Kadınları ve Türk Kadınları Kadınlığı Nasıl Algılıyor?*, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya 2009.

Yücebaş, Hilmi, *Bütün Cepheleriyle Reşat Nuri,* Yeni Matbaa, İstanbul 1957.

Zülfikar, Hamza, “Kadın, Hanım ve Benzeri Adlar Üzerine”, *Türk Dili*, Ankara, 1988 C. LV, Sayı:434.